

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officina IOANNIS MAIRE CIↃ IↃ C XXX.

PRÆFATIO.

PRODIGIOSA quædam res est mens humana, quæ adhuc corpusculo suo adfixa, nobilissimarum rerum studio incitata, immensa illa terrarum spatia, ac penitissimas nationes, divina prope & incredibili pernicitate solet peragrare. Equidē cum homines neque longule dissita, neque proxime assita, & non nisi intra lapidis iactum cernere valeamus; illa suum non despicit ingenium; & per aciem cogitationis ad remotissima quævis se diffundit. Neque enim tam angustis à Natura terminis cohibetur: ut hoc semper sit, quod tantum est. Sed habet, quo se ex-

traſe promoveat, neque mutata eſſentia ſummam illā perfectionē adipiſcatur; quæ in omnium rerum cognitione conſiſtit. Equidem, poſt omnia diligenter indagata, introſilit velut in ſeipſam, & convocata in conſilium ratione, præter caſus rerum & cauſſas, ex varijs eventis, quid ſequendum in vita, quid fugiendum ſit, cognoſcit. Sic Sapientes interdum à ſenſibus ad intellectus intima abducti penetralia, multa delata ſub oculos non vident. Sic facta rerum fortunarumque comparatione, eligunt, quod electione dignum eſt, abijciunt, quod indignum. Rideri tamen iſta & contemni ſolent noſtris temporibus, ab ijs, qui, dum Charybdin ſuam inter pocula ſagi-

ſaginant, Animum, præſtantiſſimam illam partem noſtri, & quaſi Dei particulam quamdam ſitu ac ſquallore obſitum, velut teterrimo carcere fatigant. Sordet apud pleroſque hoc Sapientiæ ſtudium; & in pauciſſimos ſenſus detruditur illa ſcientiarum Domina, quam Politicam vel civilem appellamus: Quæ olim, cum virtus adhuc in pretio apud mortales eſſet, pulcerrimo omnium artium comitatu, pectora Sapientum implebat. Hodie illam è curia & foro, tanquam regno ſuo expulſam, ad Scholas & Philoſophos ablegant. Atquè hinc in Republica, quod de Dionyſiacis lepide olim Diogenes, magna illa miracula ſtultorum; qui divini Pla-

tonis Ideas, præſertim τραπεζότητα, hoc eſt, Menſalitatē, (ignoſcant mihi impræſentiarū delicatæ aures,) & κυαθότητα, hoc eſt, cyathitatē ſumma animi cupiditate ſectantur; grande autem eiuſdem oraculum non capiunt; Eas beatas fore Reſpublicas, ſi aut docti aut ſapientes homines illas regerent, aut qui regunt, in doctrina ac ſapientia omne ſuum ſtudiū collocaſſent. *Nec iniuria. Spiſſum enim opus eſt & arduū Rempublicam recte ac prudenter adminiſtrare. Equidem præter varios caſus & naturales, ut exiſtimat iam laudatus Plato, imperiorum converſiones, quid tam arduum, quam fæcem illam Romuli, ſentinam vulgi, & bel-*

luam multorum capitum ſub una legis diſciplina, ex ſapientiæ præſcripto, continere? Quid factu tam difficile, quam tot diverſa ſectantium mortalium ſtudia, ita intra æqui rectique ſemitam conſtringere, ut nemo exorbitet? Ita eſt. Alibi forte minori cum damno peccare liceat, heic interdū paucula quædam, vel negligenter omiſſa, vel leviter commiſſa totā Rempubl. velut uno ictu, peſſumdant. Ad quæ ſi quis animum attendat, næ ille, niſi omnium artium ſupellectile, & Togata præſertim Prudentia ſubornatus, tamquam Dux in aciem omnibus armis inſtructus, in forum non exierit. Longo enim rerum uſu & experientia illi opus eſt, qui cum

ſuo & aliorum fructu volet in Republica verſari. Ad illam autem conſequendam cum vita noſtra, quam arctiſſimis terminis Natura incluſit, nequaquam ſufficiat, facilem tibi hic viam ſternent, Scripta & præcepta Sapientum, Auctores rerum, & aliarum notitia Rerumpublicarum; in qua, ut de cæteris iam non dicam, præter id, quod animum varietate rerum delectet, invenient etiam, quo cautiorem eum reddant, veræ & civilis Sapientiæ ſtudioſi. Siquidem aliarũ gentium vel calamitate vel felicitate edocti, fugere & cavere ea addiſcunt, quæ pernicioſa his fuerunt, ſectari autem illa, quæ has, opibus & Imperio florentes, ad tantæ beatitatis faſtigium eve-

evexere. Nec ſane operam perdent, ſi qui in Republica verſantur, vel ad eam adſpirant, ad has animi delicias ſe converterint, quantum vel à publico labore, vel à gravioribus ſtudijs reclinat otium. Quapropter non poſſum non laudare eorum inſtitutum, qui noſtri ævi Reſpub., ad veterum præſtantiam, ſine controverſia, laudatas, aliquot pagellarum ambitu eleganter ſunt complexi, ut brevi tabella terrarum orbem, qui eius ſitum pingunt. Nemo iam neceſſe habet vaſta illa terrarum ſpatia, & remotiſſimas Regiones, per Naturæ damnata, ac incertos periculorum caſus, ſuis ipſe oculis luſtrare: domi inveniet, quo, & cineri, & foco ſuo, & patrijs

 lari-

laribus adfixus, non tantum unius gentis, ſed totius pene humani generis facta diſcat. Etenim cum aliæ fere omnes, certe præſtantiores, Reſpublicæ litteris conſignatæ iam exſtarent, reliqua erat cum paucis hac MOSCOVITICA, *quæ cum ab humanitatis cultu uſque adeo non abluderet, deſpotici eius Imperij formam, Relligionem, leges, ritus, inſtituta, ut cœperit, utque adoleverit, aliaque omnia, quæ ad illuſtrandam illam pertinere mihi viſa ſunt, iunctim & iſto veluti cinno ſum amplexus: nec ingratum hoc erit, quantum ſpero, Civilis Sapientiæ Myſtis. Etenim, ut verum fatear, nec in hac Gente tam ſunt omnia exculta, ut reprehenſionem nulla*

incur-

incurrant, nec tam barbara, ut non etiam invenire ſit bona exempla, Maieſtatem & gravitatē in Duce, quam ubique tuetur, populi in ſuos Reges obſequium, militem, qui frigus iuxta & æſtum ferre valeat, quis non laudet? Quamquam majeſtas illa in diram tyrannidem, & obſequium in fœdam ſervitutem non ſemel defectat. Tanto autem cæteris populis beatiores Moſci, quod infelicitatem ſuam & intelligant ipſi & prædicent; alij autem, quibus eadem calamitate oppreſſis bona tantum nomina ſolent obtrudi, vel diſſimulent illam, vel ignorent: quorum iſti animum gravatum curis liberant, hi cum vocem tollant, conſcientiam tamen ſcelerum non

exſtin-

exſtingunt. De Moſcorum Ducibus nihil dicam, præter verba diſertiſſimi Taciti: luxuria, induſtria, comitate, arrogantia, malis bonisque artibus mixti; nimiæ voluptates cum vacant, quoties expediunt, magnæ virutes. Me vero quod attinet; Optimos, qui quidem in hoc genere exſtabant, Auctores in hoc Enchiridio deſcripſi. In cæteris operæ pepercimus. Horum autem, quos nunc damus, alij elegantia dictionis vel cum feliciſſimis noſtri ævi ingenijs certent, alij, quod moneo, inficetis verborum olenticetis, quæ illorum temporum infelicitatem arguunt, non raro aſperſi. Nec turbare iſta quemquã debent. Ita enim exiſtimo; ab alijs eloquentiam, ab alijs

alijs res peti oportere. Ceremoniæ enim illæ ac ritus non ſubeunt exquiſitius genus dicendi; in quibus dum eloquentes quidam videri volunt, ænigmata interdum & gryphos nectunt. Mihi certe ſelectiora tantum ſeligere & excerpere cura fuit; ita tamen, ut nec prolixitas faſtidium lectoribus, nec conciſa brevitas defectum, quantum ſperamus, harum rerum ſtudioſis ſit paritura.

AU-

AUCTORUM INDICULUS.

Nova hac editione multa ſcitu non indigna, paſſim inſerta, acceſſere.

REIPUBLICÆ

MOSCOVITICÆ

PARS

CHOROGRAPHICA:

In qua

Magni Ducis Genealogia, Tituli; Regionum, Vrbium, Arcium, nobiliorum item Fluminum & Locorum

Accurata Deſcriptio.

POMPONIUS MELA
IN
Libri, de Situ Orbis
Prooemio.

Orbis situm dicere aggredior, impeditum opus, & facundia minime capax: (constat enim fere e gentium locorumque nominibus, & eorum perplexo satis ordine, quem persequi, longa est magis, quam beni gna materia:) verum aspici tamen cognoscique dignissimum, & quod, non ope ingenij orantis; at ipsa su contemplatione precium operæ at tendentium absolvat.

MAGNI MOSCOVIÆ DUCIS

Genealogiæ *brevis epitome; ex huius Gentis manuscriptis Annalibus excerpta.*

Omnibus hoc gentibus semper fere in usu fuit, ut dum originis suæ incunabula repeterent, ea ad auctores eos, qui maxima inter homines autoritate floruerunt, quique humanum genus singulari aliquo beneficio affecerunt, referrent. Illud vero desiderium ornandi sui apud plerosque in tantum excrevit, ut rerum verarum cognitione destituti, ad fabulas & figmenta sese converterint. Testantur id multarum gentium diversis temporibus conscripti annales. Sic

Græci vel *αὐτόχθονας*, vel à Diis ſe prognatos gloriabantur. Romani conditoris ſui parentem Martem eſſe dicunt. Ita hoc noſtro tempore, ut de alijs permultis taceam, Turcarum Imperator magna arrogantia ex Trojano ſanguine ſeſe propagatum jactitat. Hunc MAGNVS quoq; MOSCOVIÆ DVX imitatus, generis ſui primordia ad Romanos, Auguſtum nempe Cæſarem refert, eam videlicet ob cauſam, ut & ſibi, & majoribus ſuis plurimum ſplendoris, & dignitatis accedat. Quamvis itaque nemo ſit, qui non iſta tanquam fabuloſa rideat: brevibus tamen commemorare libet, quid hac de re in annalibus ſuis perſcriptum habeat.

AVGVSTO (ſit fides penes legentem) aliquot fuere vel fratres, vel agnati, qui Provinciis quibuſdam præfecti fuere. Ex hiſce *Pruſſus* ad mare Balthicum, & Viſtulam fluvium celebrem conſedit,

Pruſſiaque nomen dedit. Huius nepotes ab ipſo quarto gradu diſtantes fuere *Rurech*, *Sinaus* & *Truvor*, qui iiſdem in locis habitarunt. Cum itaque tum temporis Rutheni, ſive Moſci, abſque Imperio, ſpatioſos ad Septentrionem campos occuparent, ſuaſu *Goſtomiſlii*, civis Novogrodenſis primarii, fratres hi, anno à mundo condito 6370. ſecundum ſupputationem Græcorum, qui fuit à Chriſto DLXII. ad Imperium vocati ſunt. Hi adjuncto ſibi ſobrino *Olecho*, regiones illas vaſtas inter ſe partiti, homines ferarum more habitantes, ad aliquem humanitatis cultum traducere conati ſunt.

Sinao & *Truvoro* abſque liberis diſcedentibus, *Rurech* ſucceſſit, & filium, *Igor* nomine, poſt ſe reliquit: qui cum per ætatem Imperio nondum eſſet maturus, *Olechum* ſobrinum tutorem habuit. Hic ex *Olha* civis Pleskovienſis

filia, quæ tandem, marito ab hostibus cæso, Constantinopolim profecta, sacro baptismatis lavacro abluta, & *Helena* dicta est, filium *Stoslaum* suscepit, qui multa cum vicinis bella gessit. Tandem vero ab hoste cæsus est, qui ex cranio ipsius poculum, cui hæc verba aureis litteris inscripta fuere; *Dum Aliena Sequitur, Perdidit Sua*, fieri curavit. Hic fratribus à se exstinctis, tota deinceps Russia, vel Rosseia, uti Mosci proferunt, potitus est. Is tandem Religionis ethnicæ, & multitudinis Deorum pertæsus, ad Religionem Christianam animum adjecit, & Regum Constantinopolitanorum, Basilii & Constantini, sorore matrimonio sibi juncta, cum tota gente sua, anno DCCCCLXXXVIII. salutari baptismatis fonte tinctus, Christianam Religionem cum Græcæ Ecclesiæ ritibus, seu ceremoniis, suscepit, nomineque mutato, *Basilius* dictus est.

Filij

Filij *VVoldimiri* fuere, *VViseslaus, Isoslaus, Suatopolcus, Borissus, Glebus, Stoslaus vvzevolodus, Stanislaus, Sudislaus, Podius*; qui ante pubertatem obijt. Inter reliquos tota Russia à patre divisa; qui ditionibus suis non contenti, dum alij alios invadunt, mutuis plerique vulneribus conciderunt.

Iaroslaus tandem solus Principatum obtinuit, filiosque *VVlodimirum, Isoslaum, VVeceslaum*, & *VVesevodum* reliquit:

Huius posterioris filius *VVlodimirus Kyoviæ* ad Borysthenem, urbe avita, consedit, & post varias concertationes cum agnatis, cum omnes provincias sibi vicissim subjecisset, Μονόμαχος dictus est.

Ex *VVlodimiro* natus est *VVzevolodus* Secundus. Hic octo reliquit filios, *Micislaum, Isoslavum, Stoslaum, Toropolcum, VVeceslavum, Romanum, Georgium, Andream*: *Georgii* filii fuerunt *Roseslavus, Andreas, Basilius, Demetrius.* Ex hoc

 ultimo

ultimo prognatus fuit *Georgius*, qui anno Christi MCCXXXVII, à *Bato* Tartarorum Duce, qui Moscoviam vastatam in potestatem suam redegerat, cæsus est. Cæso *Georgio*, *Iroslaus* frater successit, relictis ex se natis *Theodoro*, *Alexandro*, & *Andrea*, *Alexandri* filius *Daniel* primus sedem suam in urbem Moscoviam transtulit, & arce huc usque obscura magnifice exstructa, titulum sibi *Magni Moscoviæ Ducis* usurpavit. Filios habuit *Georgium*, *Alexandrum*, *Borissum*, *Ophoniam*, & *Ioannem*. Hic patri successit, & quod assidue ad erogandas eleemosynas, peram secum gestaret, *Kaleta* (id enim vult vocabuli interpretatio) dictus est. Huius filij fuere, *Simeon*, *Ioannes*, *Andreas*. *Simeoni* pater *VVolodimiriam*, & Moscoviam assignavit: cui absque liberis mortuo successit *Ioannes* frater, qui filium habuit *Demetrium*, ex quo nati sunt *Daniel*, *Basilius*, *Georgius*, *Andreas*, *Petrus*,

trus, *Ioannes*, *Constantinus*. *Basilius* post patrem imperavit. Hic filio suo ejusdem nominis, ob matrem, de qua suspicionem adulterii conceperat, prætertio, moriens fratri *Georgio* gubernacula tradidit, qui nepotem diu in vinculis detinuit. Morti autem vicinus *Basilio* nepoti Imperium tradidit. Cui patrueles odio incitati, bellum movent, & tandem astuto stratagemate deprehensum oculis privant. Nihilominus *Boiarones* (ita Moscovitæ nobiles appellant) cæco Duci suo, quem *Cziemuox*, id est, tenebrosum ob cæcitatem appellabant, fidem præstant. Plescoviam autem & Novogardiam in servitutem cæcus redegit. Tantæ vero fuere Novogardensium opes, ut trecentos currus, auro & argento onustos inde abduxisse dicatur. Matrimonum primo contraxit cum *Maria*, Ducis Tvverensis filia, ex qua filium *Ioannem* suscepit, & postea filium *Demetrium*,

 trium,

trium, mortuo jam *Ioanne*. Alteram deinde uxorem duxit *Sophiam, Thomæ Palæologi* filiam, ex qua senos liberos suscepit. Filiam unam *Helenam*; & mares quinque *Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem,* & *Andream*.

Gabrieli autem filio Imperium tradidit; qui gubernacula rerum adeptus, nomine mutato, Basilium se appellavit, & ad res magnas animum adjecit. Prima uxore ob sterilitatem repudiata, ex Helena Ducis Glinscij filia *Ioannem*, qui nunc, (*nimirum anno Christi* 1576) rerum potitur, suscepit.

NARRATIUNCULA

De successione Moscoviæ Principatus, subijcienda Geneaologiæ præfixæ.

Auctore

DANIELE PRINTZ à BVCHAV.

IOANNI huic *Basilidi*, postquam totam fere Livoniam occupasset, *Stephanus Batori* Poloniæ Rex

Rex bellum intulit, eique hanc provinciam, quæ tamen nec à Polono, nec à Mosco, aut Sueco bono titulo possideri potest, ademit.

Plescoviam tamen, quam magnis copiis obsidione cinxerat & Smolenscium ad Borysthenem, eripere non potuit.

Prope Plescoviam Monasterium *Peczori* dictum, multis miraculis percelebre situm est: Sed ne huius quidem loci, quamvis à solis Monachis defenderetur, & nulla præterea præsidia haberet, Polonus potiri potuit. Post multas clades acceptas, tandem inter utrumq; Principem summus Pontifex, opera Possevini Societatis Iesu Theologi usus, pacem confecit; qui tandem legatum Moscoviticum anno 1582, Augustam Vindeliorum, ubi tunc comitia habebantur, dein vero secum Romam adduxit. Cum *Basilides* filium *Iohannem* scriptionis (quam ipsi *Posoch* nominant) stimulo à sese læsum

ſum, malo quodam fato amiſiſſet, & *Theodorum* ad Regni gubernacula non admodum idoneum judicaret; matrimonium cum nobilibus aliquot puellis ſemel iterumque repetiit, eaſque ni intra menſes aliquot prolem conciperent, in monaſterium detruſit. Tandem ex ſeptima, niſi fallor, filium *Demetrium* ſuſcepit. Cum vero Moſcovitæ, cum Græcis, iterata matrimonia admodum deteſtentur, & quartum, nedum ſeptimum, pro illegitimo, & Chriſtiano homine indigno habeant, *Demetrius* hic non admodum in pretio habitus, cum matre in Ducatum Suſdalenſem ablegatus eſt, ibidemque à Præfecti ſui filio, cultro læſus, miſerrime periit.

Ioanni Baſilidi, qui anno 1584, menſis Martij die 28 obiit, ſucceſſit filius *Theodorus*. Quamvis enim pater morti vicinus teſtamento conſcripto, de ſucceſſione diſpoſuerat, illud tamen miris artibus interceptum, in lucem nunquam prodijt.

Theodorus cum ingenio eſſet ſimpliciore, propter quam cauſam cum parente nunquam in publicum prodiit, gubernacula Conſiliariis tradidit, ipſe vero potiſſimum rebus divinis operam dedit. Hoc ergo imperante Moſci, qui antea ſeveris legibus conſtringebantur, liberiorem vivendi rationem ingreſſi, facultatibus ſuis amplificandis operam dederunt, aliumque, & quidem politiorem victus & corporis cultum ſecuti ſunt. Hic *Theodorus*, quem ipſi more ſuo *Phedor* nominant, aliquoties internuncios, & legatos ſuos ad Auguſtiſſimum Imperatorem *Rudolphum* ablegavit, & amicitiam ſuperioribus annis inchoatam confirmavit.

Verum cum annos tredecim Imperaſſet, tandem ſub finem anni 1597, abſque prole mortalitatem explevit.

Inter

Inter Consiliarios & regni Proceres *Borisius Phedurovicius* (id est, Theodori cujusdam filius) *Podunovius*, cuius sororem *Theodorus* Princeps in matrimonio habuit, primas obtinuit, & cum is quoque ad Imperatorem *Rudolphum* litteras scriberet, Magistrum sese stabuli curiæque præfectum, nec non Cæsarij, & Astratarij Locum-tenentem appellavit.

Cum itaque de successione magnæ contentiones exorirentur, atque is *Borisius* comitate & benevolentia multorum sibi animos conciliasset, & vivo adhuc *Theodoro* summam rerum obtineret, unanimi omnium consensu, anno Christi 1598, ad gubernacula vocatur.

Quod ipsorum petitionibus, ob muneris huius difficultatem, diu repugnavit, tandem vero Patriarchæ sui Archiepiscoporum, & aliorum Antistitum, totius insuper Cleri Ecclesiastici, omniumque Ordi-

Ordinum, ad extremum clarissimæ sororis viduæ *Theodori* relictæ, precibus victus, hanc dignitatem invitus susceperit, & diademate à Patriarcha suo *Iobo* insignitus sit, Cæsareæ Maiestati per litteras significat, & in amicitia, cum majoribus pacta, perseverare eamque augere cupit.

Ad hoc fastigium evectus, summa in Imperio constituendo prudentia usus est, & militibus primum omnibus ac præsidiariis stipendia persolvit ipsosque insuper multis muneribus ornavit. Germanis ex Livonia, superioribus annis in Moscoviam deductis liberam facultatē ad suos redeundi; reliquis vero, qui manere voluerunt, multa Privilegia & immunitates concessit. Virginibus etiam pauperioribus dotes & vestimenta pretiosiora, ut tanto facilius maritos nancisci possent, largitus est.

Cum itaque facilem sese & clemen-

mentem erga omnes exhibeat, & in regionibus ſuis ſcholas erigere incipiat, alios etiam artifices, qui in diverſis artibus excellant, ad ſeſe alliciat, fortaſſe tota Moſcovia ad elegantiorem & humaniorem vivendi rationem tandem aliquando traducetur. Boriſius hic *Czar*, & *Magnus Dux* familiæ ſuæ originem Scythis ſeu Tartaris adſcribit. A quibus tres fratres *Godunovii* (ita enim familia appellatur) in Moſcoviam veniſſe, ibique ſedes fixiſſe feruntur.

Uti religionem, ita ſupputationem quoque annorum, & Calendarium ſeu faſtos ſuos à Græcis acceperunt; ſed in numerum Divorum, multos ex gente ſua relatos habent.

In feriis tamen præcipuis, cum Eccleſia Latina conſentiunt. Hoc anno à tempore redintegratæ ſalutis, milleſimo ſexcenteſimo primo, qui nobis à conditio mundo eſt quinquies milleſimus quingen-

genteſimus ſexageſimus tertius, Moſcovitæ Calendis Sept. ſepties milleſimum centeſimum decimum inchoant. Verum de his & alijs, ſuo fortâſſis tempore copioſius dicetur.

DANIEL PRINTZ à BVCHAV.
Sacræ Cæſ. Maiſt. Conſiliarius

SVBIICIENDA

NARRATIUNCULÆ
Præfixæ.

BORISIVS hic annos ſeptem, & filius eius totidem menſes, poſt patrem, imperavit. Excepit hunc *Demetrius Iuanovvitz*, qui per menſes undecim, breve ſpatium, rerum Moſcoviticarum eſt potitus.

Delectus in ejus locum *Knes Vaſilius Tſoeſco*, qui per annos quatuor, plus minus, Imperii gubernacula tenuit: donec una cum fratre, vinctus captivuſque in Poloniam eſt avectus.

Anno autem à Chriſto nato,

1617. Russi Metropolim Imperii Moscuam, in potestatem Polonorum, tunc temporis redactam, vi & armis occuparunt; superstitemque in ea repererunt filium *Theodori Mikitovvitz*, de quo dictum supra, cui nomen *Michael Fœdorovvitz*, qui die 4. Iulii, Stylo veteri, anno à partu Virginis 1613, Moscuæ, communi Procerum omnium q; Ordinum suffragio, ad Imperium delectus vocatusque est.

DE TITVLIS MAGNI MOSCOVIÆ *Ducis.*

A TEMPORE *Rurich* usque ad hunc præsentem Principem, non alio titulo usi sunt Principes illi, quam Magnorum Ducum, aut Wolodimeriæ, aut Moscoviæ, aut Nowogardiæ, &c. præter *Ioannem Basilii*, qui se Dominum totius Russiæ, & Magnum Ducem Wolodimeriæ &c. appellabat. Hic vero *Basilius Ioannis* sibi vindicat & ti-

& titulum & nomen regium, in hunc modum: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratia, Rex & Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux VVolodimeriæ, Moscoviæ, Novvogardiæ, Plescoviæ, Smolenczhiæ, Tvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Viakiæ, Bulgariæ. &c. Dominus & Magnus Dux Novvogardiæ terræ inferioris, & Czernigovviæ, Rezaniæ, VVolotkiæ, Rschovviæ, Beloiæ, Rostoviæ, Iaroslavviæ, Bielozeriæ, Vooriæ, Obdoriæ, Condiniæ &c.* Porro cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, videtur necessarium, ut & titulum & causam huius erroris exponam. *Czar* Ruthenica lingua Regem significat: cum autē communi Slavonica lingua apud Polonos, Bohemos & alios omnes, sumpta quadam consonantia, ab ultima, & ea gravi quidem syllaba *Czar*, Imperator seu Cæsar intelligatur: unde omnes qui Ruthenicu idioma seu literas non callent, itera Bohemi, Poloni, atque etiam

Slavi regno Hungarico subditi, alio nomine Regem appellant, nempe *Kral*, alij *Kyrall*, quidam *Corolli*; *Czar* autem solum Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: inde factum ut Rutheni interpretes audientes Principem suum ab exteris nationibus sic appellari, cæperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomenque *Czar* dignius esse, quam Regis (licet idem significent) existimant. Cæterũ si evolvas omnes eorum Historias atque Sacram Scripturam, ubique Regis nomine *Czar*, Imperatoris vero *Kessar* reperies. Eodem errore Imperator Turcarum *Czar* appellatur, qui tamẽ non alio eminentiore, quam Regis, hoc est, *Czar* titulo ab antiquo jam tempore est usus. Hinc Constantinopolim *Czarigrad*, quasi dicas, Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slavonica utuntur, appellant. Sunt qui Principem Moscowiæ *Album Regem*

gem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo Principum Moscowiæ eo titulo antea esset usus: imo Consiliariis ipsis sæpe, data occasione, & aperte dixi, nos non Regem, sed Magnum Ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regii nominis rationem esse putabant, quod sub Imperio suo Reges haberet: Albi vero rationem nullam præbebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubra tegumenta capitis *Kisilpassa*, id est, rubrum caput vocant: ita illum, propter alba tegumenta, album appellari. Regis porro titulo utitur apud Romanum Imperatorem & Pontificem, Regem Sueciæ & Daniæ, Magistrum Prussiæ, Livoniæ, &c. &, ut accepi, apud Turcarum Principem: ipse vero à nemine horum, nisi forte à Livoniensi, Rex appellatur. Titulis autem antiquitus, tribus circulis triangulo

inclusis, uti solebat, quorum primus, in supremo circulo, hisce verbis continebatur; *Deus noster Trinitas, quæ fuit ante omnia secula, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus; non tamen tres Dij, sed unus Deus in substantia.* In secundo, titulus Imperatoris Turcarum erat, particula adjecta: *Fratri nostro delecto.* In tertio, titulus *Magni Ducis Moscovviæ*, quo se Regem, & hæredem ac Dominum totius Russię Orientalis, & Meridionalis fatebatur, in quo communi formulę subjunctum vidimus; *Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium.* Ad Regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratia, Dominus Totius Russiæ, & Magnus Dux VVolodimeriæ, Moscovviæ, Novogardiæ Smolenski, Tvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Bolgariæ, &c.* omisso Regis titulo: neuter enim horum alterius litteras novo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis

bis

bis Moscovviæ degentibus acciderat, cum Regis *Sigismundi* litteras ad se missas, atque titulo *Ducis Massovviæ* auctas, Moscus graviter acciperet.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare *Maximiliano* nomen expetivisse, & titulum Regium. Mihi verisimile non videtur: præsertim cum nulli homini infensior sit quam summo Pontifici & quem non nisi Doctoris titulo dignetur. Cæsarem autem Romanum non majorem se existimat; ut ex litteris apparet, in quibus nomen suum Imperatoris titulo pręponit. Nomen autem Ducis apud eos dicitur *Knes*: nec alium majorē titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adjuncta illa dictione, *Magnus*. nam omnes alij, qui unicum principatum obtinebant, dicebantur *Knes*: qui vero plures principatus, atque alios *Knes* subjectos Imperio suo habebant, *VVelikiknesi*, id est, Ma-

 gni

gni Duces appellabantur: neque alium gradum seu dignitatem habent post *Boiaros*, qui, more nostro, locum nobilium (ut supra dixi) seu Equitum tenent. In Croacia vero primores similiter *Knesi* vocantur: apud nos vero, sicuti & in Hungaria, non nisi *Comitum* nomen obtinent.

Ex Descriptione Moscoviæ, ALEXANDRI GVAGNINI VERONENSIS, Excerpta.

Magni Moscoviæ Ducis Castra & Arces.

DERP	FELIN
FALKENAW	TARNECT
WERPECH	TALCKOFEN
KIREMPE	WANGOROD
OLLENTON	NEVWBVRG
NEVWHAVS	TOLSBVRG
ODEMPEL	WESSENBERG
HOLSEN	BERLCHOLM
KANELICHT	ASS
RADEN	EST
LAIS	CVNCTAL.
OPERPAL	

De

De Moscoviæ Regione, Vrbeque eiusdem nominis præcipua.

MOSCOVIA, MOSKVVA vulgo dicta, Urbs amplissima, caput & Metropolis totius Russiæ Albæ, a fluvio præterlabente Moskwa nomen suum est sortita. Civitas Moscovia Orientem versus multum porrecta est, tota lignea, satisque ampla, quæ tamen propter hortos, areas, latasque plateas major, quam reapse est; apparet.

Proximum huic est oppidum *Nleuvvki* dictum, Satellitum cæterorumque extraneorum gratia extructum, quod ab infundendis poculis ita nominatur. Illic enim Satellitibus, omnibusque exteris, inebriandi se vario potus genere, facultas & licentia conceditur. quod alias Moscovitis gravi sub pœna non licet. Exceptis aliquot anni diebus, videlicet Nativitatis & Resurrectionis Dominicæ, ac

Festo Nicolai, quem divino cultu prosequuntur, aliorumque solenniorum Sanctorum: quibus temporibus, velut vinculis emissi, Bacchum advenisse gratulantur, & instar porcorum immodico potu se ingurgitant, cædibus & contumeliis alij in alios passim grassantur.

Hujus urbis tanta magnitudo est, ut nullo certo termino, muro, fossa, vallove possit concludi: plateæ tamen quibusdam in locis, trabibus transversim positis obstruuntur, adhibitisque custodibus ad primam noctis facem, ita obfirmantur, ut nemini in eam aditus pateat. Tam cænosa autem & lutosa est, ut in plateis pontes passim necessario extructi sint. Nunc tamen vallo, ut audivi, civitas hæc circumducitur.

Adiacent huic ex muro extructæ duæ amplissimæ arces, civitatis etiam formam referentes, quarum una *Kitaigorod*, altera *Bolsigorod* appellatur, quas ab una parte *Moskvva* fluvius, ab altera *Neglinna*, in qua molendina sunt plurima, præterfluit. Ecclesiæ, templa lapidea & lignea, ædesque nobilium ac Magnatum frequentes ibi sunt. Exstruxit Princeps *Ioannes Basiliades*, Anno Domini 1565, ultra *Neglin*, in agro *Nerbat* dicto, curiam, quæ *Opricxna*, id est, separata habitatio appellatur; in qua ipse cum numerosa Satellitum manu, sui defendendi causa, commoratur: quorũ alij bombardis longioribus, alij frameis, arcubusque, & lanceis utuntur.

Mercaturam quod attinet: merces omnes, quæcunque ab extraneis in Moscoviã deferuntur, continuo apud Tælonei Præfectos profiteri ac indicare coguntur; quæ hora constituta videntur & æstimantur; æstimatas vero nemo nec vendere, nec emere potest, nisi primũ fuerint Magno Duci ostensæ. Quando vero ex Lituania Legati à Rege Poloniæ vel aliunde sunt

ſunt miſſi, tunc omnes cuiuſcunque gentis mercatores, in Legatorum fidem & clientelam ſuſcepti, in Moſcoviam ſine Tæloneis tuto ire poſſunt, & victum ſufficientem ex theſauro Magni Moſcoviæ Ducis habent.

Inferuntur autem in hanc Regionem à vicinis nationibus pannum omnis generis & coloris, ſericum, veſtes auro vel argento intertextæ, lapides pretioſi, aurum filatum, gemmæ, & metalla prætioſa. Item piper, crocus, zingiber, &c. ſæpe etiam res viliores. Merces vero, quæ inde aſportantur, ſunt pelles variorum animalium: cera quoque, & id genus mercimoniorum. In Tartariam ſellæ equorum, fræna, veſtes, corrigia; arma autem, & ferrum non niſi furtim vehuntur; cultellos tamen, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, & id genus alia ex Moſcovia in eam inferre licitum eſt.

Moſcovitæ circa merces extrudendas fallaciſſime verſantur, dum rem minori conſtantem, dimidio pretio, in fraudem emptoris, auctam æſtimant, &, ita eſſe, animo fallendi, jurant. Sed exteri quoque experientia & uſu hæc edocti, merces ſuas, parvo conſtantes, cariores indicant, ſicque ars eluditur arte. *Zebellinorum* autem, & *Hermillinorum*, *Caſtorum* & *Vulpium* pelles magno ibi in pretio æſtimioque ſunt.

Provincia hæc nec lata nimis eſt, nec fertilis propter cæli inclementiam, nam ob aſperrimi frigoris rigorem, ſata ad maturitatem pervenire non poſſunt. Etenim frigus interdum ita ibi ſævit, ut terra in hiatum diſrumpatur. Inſuper & ſputum ex ore projectum, priuſquam in terram decidat, congelatur. Homines etiam gelu concreti, in vehiculis, ſub dio, frequenter iſtis in locis reperiuntur. Cui intenſiſſimo frigori tantus ſubinde æſtus reſpondet, ut ali-

aliquando ſtagna & flumina penitus exſiccentur. Frumentis oleribuſque communibus hæc Regio affluit; ceraſa nunquam producit; cæterarum arborum fructus quidem alit, ſed inſuaves.

Cælum tam ſalubre eſt, ut peſtis ibi, præſertim Septentrionem & Orientem verſus, nunquam fuerit graſſata: patiuntur tamen ſæpe capitis, inteſtinorum, atque adeo omnium membrorum dolorem quemdam, quem nos febrim acutam appellamus; illi ſuo idiomate *Ognyo*, id eſt, ignitum vocant.

Moneta in toto Moſcorum imperio eſt quadruplex, Moſcovitica, Novogardenſis, Twerenſis, & Pleſkovienſis. Moſcoviticus nummus non rotundus eſt, ſed oblongus, ovali formæ non diſſimilis, idiomate autem eorum *Dzienga* dicitur. Duplici autem modo cuditur; primus in una parte hominis nudi equo inſidentis, & draconem

conem haſta ferientis, imaginem habet, in altera vero parte nomen Magni Ducis exprimitur. Secundus ex utraque parte, litteris, nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus, inſignitur. Horum autem ſexaginta, unum *Ducatum*, ſive aureum Ungaricalem prætio æquant. Novogrodenſis nummus in una parte Principis, ſolio inſidentis imaginem, hominiſque ex adverſo ſe inclinantis habet; ex altera parte ſcriptura inſignitur, vocaturque *Novogrodka*, & Moſcoviticum nummum valore duplo ſuperat. Twerenſis nummus utrimque ſcripturam habet, valore Moſcoviticũ refert. Pleskovienſis in una parte caput bovis coronatum, in altera vero ſcripturam habet. Eſt & ærea moneta in uſu, quę in pauperum gratiam tantũ cuditur, & *Pula* vulgo vocatur, horum nummorum 40 *Dengam* Moſcoviticam valore efficiunt. Omnis autem moneta Moſcovitica ex puro

puro & mero argento cuditur, omnesq; fere aurifabri nummos cudunt, eosque argento apud cives permutant, accepta exigua laboris mercede. Porro in tota Moscovia aurum aut argentum non invenitur; alio autem quam advectitio omnes incolæ & Rex ipse non utuntur. Ante annos demum superiores centum Moscovitæ moneta argentea, præsertim apud se cusa, usi sunt. Primum etenim cum argentum, ab exteris ad eos importari cœptum est, tunc fundebantur portiunculæ oblongæ argentiæ sine imagine & scriptura, valore unius *Rubli*; *Rubl* autem *Dengas* Moscoviticas 100. totidemque *Grossos Polonicos* valet. Ante usum vero monetę, Aspreolorum aliorumque animalium pellibus utebantur.

Moscovia, quæ est caput & metropolis cæterarum Regionum & civitatum, Moscoviæ Duci subjectarum, loco principali descripta, reli-

reliquas Provincias & civitates præcipuas, in Mosci Imperio sitas describere contendemus; Ordine primum Orientem versus servato, tandem ad Meridiem & Occidentem, atque Septentrionem procedendo, ad Orientem æquinoctialem revertemur.

Ducatus Volodimiriæ.

VOLODIMIRIA civitas magna est, cum suo Ducatu; cuius titulum Moscoviæ Dux sibi vendicat; quæ castrum ligneum sibi adjunctum habet, distatque 36. miliaribus Polonicis à Moscovia, Orientē versus. Ager ejus ita fertilis est, ut ex uno tritici modio, sępe 20. modij, interdum 25. proveniant. Fuit hæc olim, à tempore *Volodimiri*, qui eam condidit, totius Russiæ Metropolis usque ad *Ioannem* Danielis filium, qui inde sedem suam in Moscoviam transtulit.

Ducatus Novogardiæ Inferioris.

VOLODIMIRIAM *Novogradiæ Inferioris* Ducatus proxime consequitur, qui fertilitate, rerumque plurimarum copia Volodimiriæ æquatur. Est in eo civitas magna *Novogardia Inferior*, à qua tota Regio nomen accepit: Sita est ad *VVolgam* & *Occam* fluvios, eique castrum ligneum, à *Basilio* in scopulo extructum, proxime adhæret. Hæc autem civitas terminum religionis Christianæ facit. *Novogardiæ* inferioris titulo Princeps Moscoviæ utitur.

Ducatus Rhezanensis.

SEQUITUR *Rheza* Provincia inter *Occam* & *Tanaim* fluvios sita. Principatus hic cæteris omnibus longe fertilior est, in quo singula grana frumenti binas pluresve spicas proferre solent, quarum culmi tam dense crescunt, ut nec equi facile transire, nec coturnices

ces inde evolare possint; mellis, piscium, avium, ferarumque ibi magna copia. Auget etiam titulum *Magni Moscoviæ Ducis*. Sita est hæc civitas lignea ejusdem, cum Regione, cognominis. Aliæ item urbes celebriores.

- *Corsira,*
- *Tulla*, in qua castrum excitatũ:
- *Odojovu*, in qua arx olim constructa.
- *Colluga*, in qua quotannis præsidia contra Turcas statui solent.

Occa fluvius, *Vorotiniam*, *Collugam*, *Cerpachum*, *Corsiram*, *Columnam*, *Rhezaniam*, *Cazigorodiã*, *Murinamque* præterlabitur. Campi, quos alluit, fertillissimi sunt, Piscium copiã habet, qui tam grati & delicitati saporis sunt, ut cæteris omnibus longe præferantur.

Vorotinensis Ducatus.

DUCATUS *Vorotinensis*, tribus à *Colluga* miliar. cum civitate & ca-

castro ejusdem nominis ad *Occam* fluvium sito, distat.

De Magno Severiensi Ducatu.

DUCATVS iste maximus est, & rebus omnibus affluentissimus; cujus latitudo à Borysthene usque ad *Mscenek* castrum dirutum, supra dictum, extenditur, vastosque & desertos passim campos possidet. Principes ejus, qui à *Basilio Duce* potestate sunt exuti, genus suum à *Demetrio*, magno Moscorum Imperatore deducebant. Sunt in eo Arces & civitates complures; inter quas celebriores,

- *Sievierski*, olim Ducum Severiensium sedes.
- *Starodub*,
- *Potinolu*,
- *Czernigovv*, arx & oppidum.
- *Bransko*.

Silvæ autem Hermelis, & Aspreolis ac melle plurimum redundant. Regio hæc agros habet fertilissimos. Ducatus hujus titulo *Ma-*

Magnus Moscoviæ Dux utitur.

Ducatus Smolencensis.

SMOLENSKO civitas ingens & insignis, ad *Borysthenem* fluvium sita, arcem ex roboribus excitatam in ulteriori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam civitatis exstructa sunt. Sæpe civitatem hanc *Basilius* Dux oppugnavit, nunquam autem cepit: donec *Michael Glinski*, ex Principum Russiæ stemmate oriundus, magna vi adortus, cum armis non posset, dolo, corruptis militibus, expugnavit. Sunt in ea Regione,

- *Drohobus*,
- *Hugra*, fluvius,
- *VVyezma*, castrum & oppidum.
- *Borysthenes*, fluvius nobilissimus.
- *Mozayzko*, castrum & oppidum. ibi Princeps Oratores excipit; venationemque quotannis exercet.

Bielskia Ducatus.

BIELESKIA Principatus Russiæ, quondam sui juris Principem habebat; qui magnis DucibusLituaniæ *Iagiełonis* filiis(à quibus *Basilius* Princeps *Bielskiæ*, ad Basilium Moscoviæ Ducē defecit, Ducatumque totum illi subdidit) tributarius erat. principatū hunc Moscoviæ Dux titulo suo adscribit, & se Ducem *Bayelski* appellat.

Rschoviæ Ducatus.

IN territorio *Rschoviensi* civitas & arx lignea ejusdem nominis *Rschevva* appellata, ad *Volgæ* ripā sita est. *Volga* autem fluvius est, qui multis fluminibus in se receptis totam Moscorum Principis ditionem, item *Cazanense* & *Astrachanense* Regnū perfluit. Adjacēt huic,

VVoloczk, albis leporibus, & venatione Principis sui nobilis.

VVyelikyeluki, arx & civitas magna.

Toropyecz, arx & civitas.

Ducatus Tvverensis.

TWERENSIS Ducatus, cujus titulum magnus Dux Moscoviæ sibi usurpat, amplissima olim ditio erat, una ex magnis Russiæ principatibus, ad *Volgam* fluvium sita, sunt in ea civitates,

Tvver, quæ monetam argenteam peculiarem habet, valore Moscoviticam æquantē. &

Tersak.

Ducatus Pscoviensis.

PSKOVIA Principatus, olim amplissima sui juri ditio erat. Sed à *Ioanne Basilij* anno Domini 1509 occupatus est. In ea est civitas totius Regionis metropolis, *Pskovia*, gentiliter *Pskovv* dicta, sola in toto Mosci Imperio muro aucta, quæ in quatuor partes dividitur; & earum singulæ suis mœnibus clauduntur.

Ducatus Novogrodiæ Magnæ.

NOVOGRODIA Magna principatus amplissimus olim, & totius Russiæ celeberrimus erat. Sunt autem sub ditione hac

Novogrodia Magna, metropolis: In hac celebratum erat olim quoddam Idolum, *Perum* apellatum, hoc in loco, in quo nunc est monasterium, *Perunski* ab Idolo eodem dictum. Hoc Idolum à Novogrodensibus præcipue cultu latriç adorabatur: habebat autem formam hominis, lapidem ignitum manu tenentis, similem fulmini. Nam *Perum* Ruthenis & Polonis fulmem significat. In hujus laudem & honorem ex quercubus ignis, qui perpetuo, interdiu & noctu arderet, construebatur. Quod si negligentia ministrorum, quibus commissa hæc cura erat, ignem exstingui contingeret, tunc capitis pœna plectebantur.

Ilmen, lacus.

Russa, oppidulum vetustissimum: quod fluvius salsus præterfluit, quem incolæ fossa ampla inmodum lacus coërcent & inde aquam per canales ad suas ædes deducunt, & sal ex ea coqunt.

Ianovv Gorodd, arx

Nerva, arx

Iamma, castrum.

Ex Iacobi Nobilis Dani Hodoëporico Ruthenico.

NOVOGORDIA olim Magnum Moscoviæ *Ducem* dominum non agnoscebat, sed Magistratus sui legibus vivebat. Fuitque adeo potens ut sese ab hostium adjacentiumque regnorum vi facile defendere potuerit, unde & ortum est proverbium: *Quis aliquid efficere potest contra Deum & Magnam Neugardiam.* Duravitque hæc illius potentia in illum diem, quo

odium dissidiumque inter Consules exortum est, resque eo deducta, ut constituerent Moscovitam diremptorem litium, qui postea adhærens parti imbecilliori, alteram oppressit, oppidique potitus se Dominum ei imposuit.

Vodska Regio.

HÆc Regio à Novogrodia magna, triginta miliaribus distans, inter Occidentem & Septentrionem sita est, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Ruthenico differens; in eam animalia cujuscunque generis, si aliunde invecta fuerint, colorem suum in albedinem mutare perhibentur.

Corella Provincia.

HÆc Provincia suum proprium idoma habet; à Novogradia Septentrionem versus, sexaginta miliaribus Polonicis distat. Hujus Provinciæ fines ad mare

mare usque glaciale protenduntur. Inter hanc & *Dvvinam* sita est *Solovvki* insula. Estque ibi Monasterium Ruthenicum insigne, in quod mulieribus ingressus gravi sub pœna prohibetur. Sal ibi copiosius decoquitur. Solem illic tempore æstivalis Solstitii duabus tantum horis splendere affirmant.

Dvvina Provincia.

HÆc Provincia in ipso Septentrione sita, Novogardensiumque olim ditionis à fluvio præterlabente *Dvvina* nomen sortita est. Pagis compluribus abundat, qui propter terræ sterilitatem, magno tractu, longe lateque ab invicem distant. Incolæ vero ex piscibus ferisque omnis generis victum, ex pellibus vero amictum acquirunt; panis enim usum prorsus ignorant. In maritimis hujus Regionis locis, ursi albi majori ex parte in mari degentes reperiuntur,

tur, quorum pelles cum cæteris, varij generis animalium pellibus, incolæ magno Duci pro tributo pendunt.

Vstiuga Regio.

OCCVRRIT *Vstiug*, civitas & arx, à qua & Regio nomen accepit, ad fluvium *Suchana* condita. Hæc olim Novogardensibus tributaria erat, in qua nullus propemodum panis usus frequentatur. Quapropter incolæ ex piscibus & feris victum quæritant. Idioma proprium, quamvis Ruthenico magis utantur, habent. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ interdum, Zebellinis æquiparantur. Zebellinæ ibi pelles nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

Volochda Provincia.

HÆC Provincia inter Orientem & Septentrionem sita est, habetque civitatem ejusdem nominis & arcem, natura loci munitissimam; in qua magnus Dux Moscoviæ majorem thesauri sui partem, necessitate id exigente, condere solet. Regio hæc tota silvestris est & paludosa. Præterfluit hanc *VVaga* fluvius: cuius accolæ panis usum penitus ignorant, ferisque quas capere solent, victitant, pellibusque vulpinis, nigri & cinericij coloris abundant.

Bieleiezioro Ducatus.

BIELEIEZIORO quasi dicas albus lacus, est regio amplissima, una ex Ducatubus Russiæ, ad Septentrionem sita juxta lacum ingentem, à quo nomen ipsa Regio, & arx, civitasque traxerunt. Arx autem est, arte & loco invicta, in qua Princeps, hostibus urgentibus, thesaurum suum recondere solet, & illuc velut ad Asylum quoddam confugit. Huius loci incolæ proprio idiomate utuntur,

tur, ſed nunc fere omnes Ruthenice loquuntur. Non procul inde lacus *Bieleiezioro* fluit, ſulphur copioſe proferens, quod fluvius quidam, ex eo ſcatens, ceu ſpumas ſupranantes ſecum defert.

Iaroſlavia Ducatus.

IAROSLAW civitas & arx lignea, ampla, ad *Volgam* fluvium ſita eſt. Regio ei adiacens fertiliſſima eſt, præſertim ea ex parte, qua ad *Volgam* vergit. Titulum eius & Ducatum magnus Moſcoviæ Dux ſibi vendicat.

Roſthoviæ Ducatus.

HIc Ducatus inter præcipuos & antiquiores Ruſſiæ Principatus, poſt Novogradiam, olim fuit numeratus. Eſt in eo civitas & arx lignea *Roſthovv* dicta, regionis caput, in qua ſedem ſuam Archiepiſcopus fixit. Huius Ducatus titulo Moſcoviæ Dux utitur. Adiacent illi,

Vglitz

Vglitz, civitas cum caſtro.
Chlopigrod, in hac celeberrimæ & frequentes nundinæ.
Pereaſlavv, civitas & caſtrum.

Suſdalienſis Ducatus.

DUCATVS *Suſdali*, cum eiuſdem nominis caſtro & civitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, *Roſthoviæ*, & *Volodimiriæ* adiacet, olim reliquarum Ruſſiæ partium metropolis. Complectitur ſub ſe
Caſtromovvgorod, civitatem cum caſtro.
Galicz, Provinciam cũ civitate.

Viathka Regio.

HÆc regio ab eiuſdem nominis fluvio denominata eſt; tota fere paluſtris; melle, feris, piſcibus, aſpreoliſque affluens. Habet adjunctas ſibi civitates,
Chilinovam,
Orlo,
Cotelnioz, &
Slobodam.

Por-

Permia Regio.

PERMIA magna est & ampla regio; in qua civitas non incelebris sita est, ejusdem nominis. Incolæ huius Regionis pane rarissime utuntur, & cervorum, aliarumque ferarum carne victitant. Idioma proprium, litteras quoque à Ruthenicis differentes habent, quas Stephanus Episcopus, postea in numerum Divorum allectus, invenit. Supersunt plurimi ex iis idololatræ, passim per silvas vagantes. Hyeme per nives, *traheis* itinera faciunt, quas vel canes, vel cervi albi (quos in hunc usum pro jumentis habent) trahere solent. Pedites autem *Nartis* (quemadmodum in plurimis Russiæ regionibus fieri consuevit) celeriter per nivem iter conficiunt. Hæ autem *Nartæ* sunt ligneæ quædam & oblongæ soleæ duorum triumve cubitorum longitudine; quibus in pedes inductis, baculo oblongo cum cuspide suffulti, celerrime feruntur, adeo ut nullo modo equi, quamvis agilissimi, cursu insequi possint.

Sibior Provincia.

HÆc Provincia ad *Camam* fluvium, inter *Permam* & *Viatkam* regiones, sita est; quæ castris & civitatibus prorsus est vacua. Regio ipsa tota palustris & Sylvestris est, quæ propter Tartarorum viciniam magna ex parte vastata dicitur.

Iurga Regio.

IURGA sive *Iuhra* regio, ad Oceanum Septentrionalem jacet; ex ea Hungaros, sterilitate agrorum adactos, & ex patriis sedibus in alias terras egressos, prodijsse ferunt. Indigenæ hujus Regionis vectigal Magno Moscorum Principi solvunt, eodemque idiomate cum Ungaris utuntur.

Petzora Regio.

PETZORA à fluvio præterlabente ejuſdem nominis dicta, longo tractu ad Septentrionalem, & Orientalem plagam fines ſuos juxta Mare glaciale , extendit. Creſcunt illic arbores cedri, circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur : aves etiam rapaces varij generis in his montibus nidos ſtruunt , præcipue Falcones albi, quibus in venationibus utuntur. Sunt hi montes illi, quos veteres Riphæos ſive Hyperboreos vocabant. Qui perpetuis nivibus, gelu concretis, albent, difficilemque tranſitum iter carpentibus præbent. Incolæ hujus Regionis ſimpliciſſimi ſunt, idioma proprium habent ; panis apud eos nullus uſus eſt:

Non procul hinc gentes agunt, quæ Ruthenis *Zamogeds* (id eſt, ſe ipſos comedentes) dicuntur. In Moſcoviam nunquam veniunt; alio-

rum enim hominum cætum, vitæque ſocietatem maxime refugiunt. In Oceano adiacenti piſces diverſi generis , & equi marini reperiuntur , ut & bellua quædam, Moſcovitis *Mors* dicta. Hæc in mari, aliquando vero in terra degit, boatus terrificos edit. Breves, inſtar Caſtoris , pedes habet , pectore prominenti latoque, dentibus ſuperioribus in longum prominentibus. Dumque Oceano relicto in terram prædæ capiendæ gratia adſcendit , tum dentibus, quos longos habet, promontoriis mari impendentibus affixa, vertices montium adſcendit. Tandem poſterioribus pedibus , dentibus admotis, ſumma cum celeritate in terram delabitur , omniaque obvia, per decem & pluria milliaria, devorat, tandemque ad Oceanum revertitur : interdum autem ab incolis , ſuperiora montium occupantibus, telis & lapidibus, priuſquam adſcendat, prohibetur, hoc-

que modo frequenter opprimitur. Ex dentibus eius, manubria pugionum, cultellorumque, præstantiores item frameas, incolæ & accolæ conficiunt.

Obdoria Regio.

OBDORIA à fluvio *Obdi* denominationem accipit; qui tam vastæ est amplitudinis, ut sexdecim milliaria Polonica, octuaginta autem *VVerst* Moscoviticas in latitudine contineat, vixque duobus diebus navigio, quamvis ventis vela impellentibus, tranetur: ac tot tantisque abundat piscibus, ut navigantium remigiis premantur.

De Idolo Aurea Anus.

IN hac *Obdoria* Regione, est antiquissimum Idolum è lapide excisum, quod Moscovitis *Zolota Baba*, id est, aurea Anus dicitur. Est autem forma mulieris vetulæ, infantem in gremio tenentis, & alterum

terum

terum iuxta se infantem habentis, quem nepotem esse illius, incolæ perhibent. Hoc Idolum ab *Obdorianis, Iuhriscis*, & *Vohuliscis*, aliisque conterminis gentibus cultu latriæ colitur, præstantissimasque & maximi pretii pelles Zebellinas Idolo offerunt, unaque cum reliquarum ferarum pretiosis pellibus, cervos quoque selectiores ad sacrificium peragendum mactant, quorum sanguine os, oculos, & reliqua simulacri membra perungunt. Intestina autem cruda victimæ devorant, & inter sacrificandum Sacerdos Idolum consulit, quid ipsis faciendum, quove migrandum sit. Dicuntur etiam in montibus, vicinis huic Idolo, tinnitus boatusque quidam audiri, qui perpetuum sonitum, in modum clangoris tubarum, edunt. Hoc autem nihil aliud esse existimo, nisi instrumenta quædam illic antiquitus posita, vel canales subterraneos, sic Na-

tura

tura ipsa effectos, ut ventorum perpetuo flatu, sonum, boatumque & clangorem continuum efficiant.

Condora Regio.

HÆc Regio ad Oceanum Septentrionalem *Obdora* regioni vicina est, tota fere sylvis fluminibusque obsita: eius Indigenæ proprio idiomate utuntur, & aureæ Anus idolum colunt. Regio civitatibus, castris, pagisque prorsus caret.

Lucomoria Regio.

LUCOMORIA Regio longo tractu juxta mare Septentrionale extenditur, eiusque incolæ sine ullis ædibus, in silvis & campis degunt. Confines huic populi sunt;

Grustintzi,
Serponovvtzi.

Porro, de quibusdam populis in *Lucomoria* habitantibus portentosum

tosum & dictu incredibile quiddam refertur; quasi illi quotannis 27. mensis Novemb. die velut hirundines, & ranæ, præ intenso frigore brumali moriantur. Postea redeunte vero 24. Aprilis die, denuo reviviscant. Hi autē hoc modo commercia cum populis vicinis habere dicuntur: cum jam futuram mortem imminere sibi sentiunt, tunc merces suas certis in locis reponunt, quas *Grustintzi* & *Serponovvtzi*, suis mercibus interim æquivalentibus eodem in loco relictis, auferunt. Illi autem reviviscentes, illas merces, si æqua commutatione sibi placuerint, pro suis accipiunt: sin minus justæ fuerunt, suas repetunt, unde lites & bella inter eos sæpissime oriri dicuntur. Labitur heic *Tachmin* fluvius; in quo pisces quidam nasci dicuntur, qui capite, oculis, naso, ore, manibus pedibusque hominem referunt. Ajunt quoque hic esse homines stupendæ

formæ, quorum alij, ferarum more, pilis rigent, alij caninis cum capitibus in ſpeluncis ſubterraneis vitam agunt.

Loppia Regio.

ALVCVMORIA ulterius ad Oceanum glacialem procedendo *Loppi* populi, barbarie & feritate rigentes, in campis & ſylvis paſſim degentes occurrunt. Hi nuſquam certas ſedes habent, ſed uno in loco feris piſcibuſque, quibus victitant (panis enim uſum ignorant) depaſtis, alio commigrant. Tuguriola ſua, in quibus habitant, corticibus arborum ceſpitibuſque tegunt; veſtes ex diverſis ferarum pellibus conficiunt. Idioma ſuum proprium habent, ac proinde muti propemodum apud exteros eſſe videntur. Sagittarij autem omnes ſunt peritiſſimi. Hoſpites humaniſſime excipiunt; quos in tuguriolis ſuis cum uxoribus ſuis relinquunt, ipſi vero

vero interim venatum abeunt; reverſi, ſi uxores hoſpitum concubitu conſuetudineque lætiores & hilariores invenerint, munere aliquo illos donant, ſin minus, turpiter convitijs laceſſitos expellunt.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos uſus, ſed cum mercatoribus exteris, rerum permutatione utuntur, & pro alijs mercibus, quas ipſi non habent, pelles ferarum pendunt.

Atque hic finis Regionum Septentrionalium, glacialique mari adjacentium eſto. Nunc ad cæteras regiones deſcribendas, Meridiem Orientemque verſus ſitas, Moſcovitis confines revertar.

Ceremiſſi Populi.

CEREMISSI, *Mordovotes*, & *Vachines*, inter *Viatkam* & *Volochdam*, longe lateque in ſilvis, ſine ullis ædibus, habitant. Proprium idioma colunt, *Mahome-*

tisque sectā amplectuntur. Omnes autem furtis & latrocinijs intenti; & carminibus magicis exorcismisque maxime dediti sunt. Tam viri, quam fœminæ, cursu velocissimi sunt, sagittarijque peritissimi; arcum nunquam de manibus deponunt, quo adeo delectantur, ut etiam filiis cibum obstinatissime prohibeant, nisi prius signum prævium ex arcu sagitta ferierint.

Mordvva Populi.

A NOVOGRODIA Inferiore, Orientem & Meridiem versus, vastæ & ingentes sylvæ occurrunt, quas *Mordvva* populi sic dicti, longo tractu inhabitant. Idioma proprium habent; in pagis passim degunt; agriculturamque exercent. Eorum quidam *Mahometis* sectam amplectuntur, quidam vero in idololatria perseverant. Mulieres eorum decoris caussa ungues nigro colore artificiose imbuunt, apertoque capite & crinibus passis semper incedunt.

PHILIPPUS CLUVERIUS *Lib.* IV. *Introduct. Geoprah. Cap.* XXVIII. *Moscoviæ, sive Russiæ Albæ Magnus Ducatus.*

VLTIMA Europæ regio est Russia alba, sive maior, omniũ vastissima, inculta ac paludibus silvisque invia. Eadem Moscovia à capite suo. Gens ipsa rudis, perfida, servituti supra modum addicta, vulgato nomine nunc Moscovitæ appellantur.

Finitur ipsa Regio à Septentrione mari concreto, ab ortu iisdem finibus, quibus Europa, hoc est, Obio ac Tanai amnibus: à Meridie Tanai minore, vulgo *Donetz* Desna & Psola: ab occasu Borysthene & Narva, lineaque inter horum fontes ducta.

Longitudo summa inter promontorium Litanim, vulgo *Capo Oby*, & Psolæ confluentem, ad oppidum

pidum *Czerkaſſij* implet mill. Germ. CCCLXXX. Latitudo inter *Corelenberg*, oppidum in confinio Finlandiæ, & Obium flumen, juxta oppidum Lepin mill. ccc.

Dividitur in complures Ducatus ac Provincias, quæ plerumq; à præcipuis urbibus denominantur.

Ducatuum Princeps eſt Moſcovia, incolis *Moskavv*; cæteri *VVolodimir Moſaiska, Tvver, Ruſzova, Niſſy, Novogord*, id eſt, inferior Novogardia, *Zeſã, VVorotin, Smolensko, Biela, Pleskouvv, VVeliki, Novogorod*, hoc eſt Novogardia Magna, *Bieleiezero, Iaroſlavv, Svviera.*

Principatus *Roſtovv*, & *Suldal.*

Provinciæ *VVolska, Corella, VVologda, Vſtiug, Dvvina, VViatka, Iuhora, Petzora, Condora, Permem, Czeremyſſigorni, Czeremyſſi, Lugovvi, Nordvva, Kargapola, Meſchora.*

Vrbes Moſcoviæ.

VRBES in hac Regione cunctæ conſtant ligneis ædificijs, ac

luto illitis; amplæ quidem ſunt, ſed quarum vijs ſæpe latiſſimi campi intercedant.

Caput Imperii eſt *Moskvva*, urbs ſupra modum atque fidem magna, ut quę quadraginta unum & quingenta ædificiorum millia complectitur. Arx eſt in ea Magni Ducis, quem incolæ *Czar*, id eſt, Imperatorem vocant, domicilium viginti hominum millium capax; quos præſidii cauſſa Magnus Dux perpetuo alit. Reliquæ urbes ſunt totidem fere, ijſdemque nominibus, quot ducatus ac Provinciæ, quarum *VVolodimir* caput erat ante Imperii. *Vſtiug* celeberrimum totius Ruſſiæ in mediterraneis emporiũ. Maritima emporia ſunt S. Nicolai, & S. Michaëlis Archangeli oppida, à Belgis, Anglis & Germanici Suevicique maris accolis frequentata. In oppidum *Bieleiezero*, quod in lacu conditum, bello ingruente, theſauros Magnus Dux abſcondit.

Sunt

Sunt præterea Magni Moſcoviæ Ducis Imperio ſubiectæ quædam Tartarorum nationes Aſiaticæ.

Ex ANGELI ROCHÆ *Bibliotheca Vaticana*; *De Moſcovitarum Lingua.*

MOSCOVIA Ruſſiæ, vel Ruthenorum caput, ſuam per Scythiam longe lateque extendens ditionem, Sclavonica utitur lingua, externis tamẽ linguis adeo confuſa, vix ut Sclavus & Moſcovita ſe invicem intelligant, ſicut Sigiſmundus Liber in rerum Moſcoviticarum commentariis teſtatur, ubi plurima huius linguæ vocabula tam propria, quam aliena in medium adfert: ab initio operis de Ruthenorum peculiari circa litteras quaſdam pronuntiatione nonnullas conſcribit obſervationes: Moſcovitica enim lingua eadem cum Ruſſica vel Ruthenica vel Sclavonica videtur eſſe,

eſſe, ut ipſe ait: nam Ruſſi vel Rutheni ijdem qui Moſcovitæ ſunt. Antonius autem Uvido Lithuanus Alphabetum, quo Moſcovitæ & Lithuani utuntur, Græco non diſſimile, ſed characteribus aliquot auctius, in Tabula Corographica proponit.

PARS

PARS
POLITICA.
RELIGIO MOSCOVITARUM,
Auctore
JOANNE FABRO,

Ad FERDINANDUM *Regem Romanorum, cui à confessionibus erat.*

MOSCOVITÆ fidem Christianam aliqua ex parte sequuntur, quam à sancto Andrea Apostolo fratre Simonis Petri, primum eis prædicatam affirmant. Ea quoque quæ sub Canstantino Magno à CCCXVIII Episcopis, in Nicea urbe Bithyniæ primo Niceno Consilio conclusa, ac à Basilio Magno & Sancto Chrysostomo tradita & prædicata fue-

fuerunt, tam Sancta, tam firma, tam sincera esse credunt, ut ab illis hactenus nunquam licuerit transverso digito (ut aiunt) recedere cuiquam, sicut neque ab Euangelio Christi. Ea quoque modestia est eorum, ut quæ à Sanctis Patribus in suis consilijs semel sunt dicisa, nunquam audeat quisquam suæ professionis, in dubium denuo vocare. Verum si qua vel fidei difficultas, vel ritus religionis inciderit, universa ad Archiepiscopum ac reliquos Episcopos, per ipsorum tantum spiritum definienda refertur: neque quicquam inconstanti vulgo & inconcordi relinquitur. Sacerdotis enim labia custodiunt Legem Dei; & Lex ex ore eius requirenda erit. Habent autem Archiepiscopum qui in urbe Moscovia, in eo loco ubi sedem Imperator habet, Cathedram Archiepiscopalem obtinet. Sunt & Episcopi quamplures in Novogardia, unus, in qua & Isi-

dorus extitit, ſub Eugenio Ponti-
fice Romano Cardinalis,teſte Ra-
phaële Volaterrano. In Roſcivia
alius,alius in Suſtali, alius in Oti-
feri,alius in Smolne, alii in Reſa-
ni,Colmum,Volut,& Frotini prę-
ficiuntur Epiſcopi, qui & ſuas ha-
bent Diocæſes.Hi quidem omnes
Epiſcopi, Archiepiſcopum velut
ſupremum agnoſcunt. Archiepi-
ſcopus autem ille, antequam Pa-
triarcha Conſtantinopolitanus à
Mahometica tyrannide ſupreſſus
eſſet,ſemper hunc Patriarcham ut
ſuperiorem recognovit. Huic ta-
men Romanum Pontificem,velu-
ti Petri ſucceſſorem præceſſiſſe
ſemper ac merito fatentur.Neque
hodie huius rei immemor Ru-
thenorum Imperator, adhuc pie-
tatis eiuſmodi diligens cuſtos:
quotannis enim Conſtantinopo-
litano Patriarchæ in hanc uſque
horam quo vivere & Ægyptiacæ
ſervitutis finem æqua mente ex-
ſpectare poſſit,eleemoſynam mit-
tere

tere conſuevit. Apud Moſcovitas
ea lex & ſanctio eſt, ut presbyte-
ros & omnes quotquot clerici
ſunt ſoli ordinent Epiſcopi. Neq;
ulli presbytero unquam quem-
quam confirmare licet. Hoc enim
muneris Epiſcopo ſoli incumbere
aſſerunt, ut poſteaquam tinctus
aqua,adultus fiat, per impoſitio-
nem manuum Epiſcopi & ſigna-
culum crucis, adeptæ fidei teſti-
monium reddat, firmeturque per
unctionem;quæ in fronte fieri ſo-
let. Iidem in Cæna Domini chriſ-
ma & oleum celebrant, atque
conficiunt. Cuius dein uſus fit in
Baptizando, confirmando, un-
gendo infirmo. Soli ſunt qui inſti-
tuunt & deſtituunt presbyteros.
Neq; unquam licet laicis in ipſos
animadvertere, recte ob oculos
habentes Pauli doctrinam ad Ti-
mothæum,quæ dicit: Accuſatio-
nem adverſus presbyterum ne ad-
miſeris,niſi ſub duobus aut tribus
teſtibus.Ita nec ſe unquam Impe-
 ra-

rator ipſe de pœnis clericorum ingerit. hoc Epiſcopalis tantum eſſe animadverſionis conſtanter affirmant & prædicant ut eos arguat & caſtiget quos ſibi ſubditos Euangelicus ordo, ac in ſortem Domini vocatio fecerit. Habent & Epiſcopi ſuos vicarios & officiales, quemadmodum & noſtri, qui juriſdictionem in ſubditos exercent, & juſtitiam in rebus Eccleſiaſticis adminiſtrant. Decimis quemadmodum à Deo decretum eſt, quoque vivunt Epiſcopi, dominiis utuntur jure conceſſis, villas ac caſtra poſſident. Reliqua vero ſacerdotum turba, aliquibus decimis, oblationibus, & aliis quamplurimis tam vivorum quã mortuorum aluntur. Pro iis enim beneficia habent fundata, quorum patroni ſunt tam ſpirituales, quam laici. Severiori tamen cura hic agitur, quam ſoleat interdum nobiſcum, negligentius ſcilicet. Nemini enim facile aliquod munus

nus Eccleſiaſticum commendatur, neque confertur beneficium, niſi prius huic ipſi ſatisfacere poſſe comprobetur, per eius rei tamẽ peritos, velut Epiſcopos aut vicarios. Sunt Epiſcopis ſuæ familiæ, tum nobilibus, tum aliis conſtitutæ. Hi certe ſunt Epiſcopi, per quos ſtatque caditque univerſa Ruthenorum religio. Divina ſæpe quum cum Imperatore conveniunt, peragere ſolent. Pro inſignibus hujus munéris, baculis utuntur & mitris, perinde atque noſtri ſolent Epiſcopi. Ea vero abſtinentia eſt, quæ nunquam ſatis laudari poterit, inſignis admodum & magna, tum Archiepiſcopi, tum reliquorum Epiſcoporum, cibi atque potus, nec minor fere quam monachis eius regionis, quibus ipſa ſolet eſſe refertiſſimà, qui quidem ea lege obſtricti ſunt abſtinentiæ, ut nunquam in perpetuum carnibus veſci liceat. Non procul ab urbe Moſcovia mona-

ſterium eſt ampliſſimum, in quo trecenti fratres, perpetuo fere ſub regula Magni Baſilij degunt. in quo etiam ſepulchrum ſancti Sergii Abbatis, quod ab exteris è longiſſimis etiam agris frequentatur. Multis enim miraculis celebre factum eſt, Chriſtianorum admiratione non parum dignis. E quibus vel unicum in medium prolatum ſufficiet, omnium illuſtriſſimum, quod paucos ante annos illic contigit, duobus cæcis quidem viſus donatus eſt. Cum enim Abbas ille viveret, tanta vitæ ſanctitate extitit, ut facile ſibi perſuaſerint, atque credant jam multa ipſum precibus ſuis apud Deum poſſe efficere atq; conſequi mortalibus. Ideoque monumentum eius crebro mira cum devotione accedunt honorantque. Univerſi enim tum monachi, tum virgines Veſtales, quotquot ſunt in monaſteriis, unicæ regulæ unique habitui obnoxii, nigro ſcilicet, uſque

adeo religioſe vivunt, ut non mirentur ſolum, verum etiam ſummo honore eos proſequantur. Neque ipſis tam vilis ratio voti habetur velut hodie nobiſcum. Verum cum quis ingreſſus fuerit monaſterium, nunquam in perpetuum quoquo modo, quave indulgentia ei licebit exire, aut aliquo votum irritum facere. Vota vero tria ſunt quæ exhibent ceu noſtri: obedientiæ ſcilicet, paupertatis, & caſtitatis. Quæ ſi quis prætergreſſus, è monaſterio qui proſiliit deprehendatur, perpetuo carcere in pœnam tanti ſceleris clauditur. Tanta eſt votorũ ſanctitas; ut etiam quamvis multa apud Ruthenos Archiepiſcopi & Epiſcoporum authoritas ſit; in his tamẽ illis minime quicquam conceſſum ſit. Caſtitatis itaq; adeo ratio haberi ſolet, ut nunquam monachis uxores ducere, neque monialibus nubere liceat. Ita enim à tota Eccleſia prohibentur. Is autem,

qui virginem bonæ famæ duxit, in ſacerdotem ordinatur, in monachum tamen nunquam recipitur. Epiſcopus autem vel Sacerdos, poſteaquam cælebs in ſortem Domini vocatus atque conſcriptus fuerit, conjugio non copulatur, ſed perpetuæ caſtitati adſtringitur. Quod ſi quis concubinatus crimen admiſerit (quod tamen apud Ruthenos vitium eſt rariſſimum) acerrima pœna ab Epiſcopo affligitur, ſuoque beneficio privatur. Cumque uxor ſemel mortua fuerit, quam primo duxit, in perpetuum quoq; aliam in uxorem nunquam ducit. Non bigamum namque, at unius uxoris virum Epiſcopum inſtituit Paulus. Et quod pietati colophonium adferre videtur devotioniſque ſpiritum augere ut cum Sacerdos Divina celebraturus eſt, in conjugio conſtitutus, maximeq; in Miſſa celebranda obſervari ſolet, minime fas eſſe putant præcedenti
nocte,

nocte, cum uxore dormire: periculum enim illic eſſe verentur, ſi non cum peccato id fiat. Ideo quoque pro pleniori reverentia nocte ſequenti ab uxoribus quoque abſtinent. Ea eſt in his quidem eorum pietas, & ea eſt in his reverentia, is cultus, hæc ſpiritus perſuaſio. Eſt & aliud officium ſacerdotum præcipuum, ut Euangeliũ Chriſti populo annuntient, ſalutem ſcilicet & pacem: id quod fieri conſuevit ubique omnibus diebus dominicis, feſtis quoque divæ virginis Mariç: Apoſtolorum item & quorundam Confeſſorum Martyrumque. Verbum autem Domini pari devotione & prædicatur & auditur. Magna quoque eſt illis reverentia virginis Mariæ, crebris quidem orationibus, veluti Chriſti mater pro interceſſione apud Filium rogatur. Enim ea putatur, cum Theotocos ſit, quę pro nobis in terris, plurima poſſit à Filio conſequi. Feſta itaque eius

 An-

Annuntiationis , Purificationis, Nativitatis , Assumptionis , & quotquot denique inciderint, jejuniis indictis, orationibus, missis, tum lectis, tum decantatis celebrare, pro communi ritu Ecclesiæ solenni Græcorum : quemadmodum & toto anni spatio , excepto quadragesimali tempore, quando S. Georgii missam Theologi celebrare consueverunt. Est autem utraque missa tertia parte prolixior, quam sit ea quæ apud Latinos communis habetur. Devotis quidem mentibus accedunt illam populi audituri, tanquam participes futuri eius. Solet autem hoc differre illorum Missa à nostra, quod Moscovitæ in pane fermentato, Græcorum more conficiant. Calici item tantum aquæ quantum vini rubri miscent : quam aquam & calidam esse volunt, quod ex latere Domini non sine mysterio magno , profluxerit sanguis & aqua, quam calidam fuisse

credere

credere fas est: alioqui enim miraculum vix censeri posset. Hocque Sacramentum corporis & sanguinis à solo Sacerdote consecratur, qui stola alba indutus , tota mente ad Deum elevata , id efficere conatur mysterium, quod pro sufficienti pignore omnium promissionum suarum Christus , in ultima Cœna reliquit. Epistolam item & Euangelium æque in Missis habent. At lecto Euangelio , non mox Nicenum illud Symbolum, sed post angelicum cantum , qui Sanctus appellatur, primum fides Nicena decantari solet , cumque dominicæ orationis finis factus fuerit , mox antiphona de Beata virgine Maria sequitur. Consecratio itaq; ab ipsis verbis fit à Christo probatis ; quibus vim concessam credunt, ut prolatis ipsis à Sacerdote , mox creatura creatori suo cedat, illudque quasi necessarium esse. Dum vero sic conficitur, ecce panis justæ magnitudinis

hor-

hordeaceus apponitur, in cuius medio hostia est, cui crucifixi forma, perinde ut apud nos, impressa cernitur, quam vi benedictionis in corpus Christi conversam, Sacerdos sibi sumit & manducat, reliquum vero panis per frustra divisum petentibus distribuit: quem singuli non ut corpus Christi, sed veluti benedictum aliquem, & quodammodo sanctum panem, cum summa devotione suscipiunt. Solent itaque has Missas celebrare de Trinitate, & beata virigine, deque aliis Sanctis. Et quoniam illis proculdubio Purgatorii opinio est, assidue pro defunctis orant, Missis subveniunt. In qua quidem re tanta illorum est superstitio, ut plerique bina pro mortuis anniversaria, ut vocant, agant. Alterum, quod fatali quo mortuus est, die agitur. Alterum autem, quo ab Ecclesia institutum, sancti illius, cuius nomen habuit, proprium festum celebra-

tur.

tur. Ad hæc fiunt frequentes oblationes & eleemosynæ Christianorum. Sed longiuscule, quam par est, videor ab instituto meo decessisse, ad Religionem itaque Moscovitarum, & ea, quæ illam propius & penitus spectant, redire iam mihi est animus. Hæc igitur sint brevius dicta, quam vel par sit huic mysterio. Eucharistiæ quidem Sacramentum quantum ipsis in usu est, populo administrari solet, tempore quo Christus ipse instituit: & dein sequuta Ecclesia, pascali scilicet. alia tamen serie forsan, quam Romana Ecclesia faciat atque decreverit. Baptismum pro Sacramento primo adeoque præcipuo ducunt. Quapropter hoc si quisquam neglexerit deriseritque, mortis pœna affligitur. Baptizant itaque pueros, In nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti. Huic muneri fungendo quæcunque necessitas inciderit, nemo

homi-

hominum ſufficere putatur niſi ſacerdos extiterit. Prius vero quam Baptiſimus adminiſtretur, orationes fiunt frequentes ac devotæ, à ſacerdote, à parentibus, à patrimis, à proximis, ab amicis, & quicunque denique adſunt, quo Deus Optimus Maximus ſeſe è cœlo per plenitudinem gratię ſuæ puero, per univerſum vitæ ſuæ curriculum aſſiſtere dignetur. Quibus certe precibus ad Deum fuſis, in Eccleſia, ad quod peragendum illic Baptiſterium ordinatum eſt, aut tempore brumali moleſtiam frigoris fugientes, in loco ſecretiori puer Baptizari ſolet. In cuius rei teſtimonium adhibentur patrimi, pro more etiam noſtro, quibus ex pollicitis incũbit, ut huius Baptiſmi memores eſſe velint, ut puerum olim, cum ætas patitur aut expoſtularit, in fide erudire non negligant, ut Deum pro tanta gratia laudent, ac orent, ut donum hoc diviniſſi-

mum

mum fidei datum, indies augere dignetur. Prælectis itaque orationibus, atque etiam exorciſmis, cum puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus immergitur, alioquin aqua tingitur, raro tamẽ, conſperſio enim minus ſufficiens judicatur. Oleo & chriſmate interim quoque appoſitis fronti & ſcapulis. Sal vero quod à noſtris adhibetur, & lutum ex ſaliva, & pulvere, non admodum receptum eſt Moſcovitis. Abrenuntiationem vero trinam, fidei quoque confeſſionem trinam in uſu retinent. Interrogati dein per nos quantum ipſi Circumciſioni tribuerent, num & ipſi in uſu haberent. Procul quidem ab eis abeſſe reſponderunt, ut vel ſcintillam veteris & aboliti Iudaiſmi obſervent, imo in deteſtationem illius nec quiſquam Iudæorum per univerſum Ruthenorum Imperium admittitur, etiam ſi multis millibus aureorum hoc conſequi præ-

ſume-

ſumeret. Cum vero jam adultus eſt puer, & perfectam ætatem conſequutus, ita ut ſuæ fidei Chriſtianæ teſtimonia reddere poſſit, ad Epiſcopum ducitur, ut confirmationis huiuſmodi fidei Sacramentum recipiat, quod & Chriſmate in fronte per ſignum crucis confertur. Adminiſtratio vero huiuſmodi Sacramenti, nulli conceſſa, niſi Epiſcopis: quo coniecturare licet atque argumenti loco haberi, quandoquidem omnem religionem ſuam per manus traditam habent ab Apoſtolis, impoſitionem illam manuum vel in confirmatione, vel in ordine ſacro, ſoli Epiſcopo traditam eſſe, ſicque hactenus monumenta omnia tenuerunt, atque perpetua obſervatione cuſtoditum eſt. De matrimonio ſi qua dicenda ſunt: hoc certum eſſe affirmarunt, conſanguinitatis ſimul atq; affinitatis multum curæ ac ſolicitudinis eſſe ipſis, neque unquam facile negligi,

gi, adeo quoque ut nec unquam in quarto gradu repertus ſit, qui contraxerit, neque indultum, verum perpetuo illicitum. Hoc enim à ſanctis patribus ſancitum ſemel, nunquam irritum facere conantur. Et quod plus eſt, illud quicquid eſt cognationis quod in Baptiſmate, & confirmatione contrahunt patrimi, in univerſum æque obſervare ſolent atque Eccleſiæ Romanæ decretis cautum eſt. Quod ſi in his decernendis concertatio oborta fuerit, lis omnis Epiſcoporum arbitrio dirimitur, ita tamen, ut nequaquam indulgentia cauſam leniorem fecerint, quo nulla fraus fiat omnino conſtitutionibus. Adulterii abominatio fortaſſis maior illis quam nobis exiſtit. Illud enim ſumma execratione deteſtari & perſequi ſolent. Lex eſt etiam firma, ut quamdiu vixerit, ſimul alteri nubere uxor non poſſit. At hoc defuncto primum etiam le-

ge liberatur, alioquin indivi-dua consuetudine vitæ cum ma-rito commorandum est. Sacri or-dines quoque apud ipsos suis quibusdam obsecrationibus & cę-remoniis Sacerdotibus conferun-tur. Neque illis clavium potestas tradita creditur, nisi ad imitatio-nem Christi in aures illorum di-catur, *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remit-tuntur eis.* Huiusmodi certe Euan-gelii forma à Christo nobis præ-scripta, omni huic qui ab Episco-po vocatus ordinatusque in Pres-byterum fuerit, authoritas tribui-tur, qua vel à peccatis solvere, vel iis ipsis obnoxios sinere potest. Sa-cerdotali enim hoc ministerio, Moscovitæ ad pœnitentiam utun-tur. Quisquis namque ad prove-ctiorem ætatem, atque eam vene-rit, quæ ingenii sui in viribus uti potest, ac discernere inter bonum & malum, rectum & pravum, le-pram & non lepram, per contri-

tio-

tionem sese peccasse agnoverit, Spiritus contribulati sacrificium reddens, mox ad pedes Sacerdo-tis procidit, & in aurē illi, scelera omnia admissa sigillatim, quan-tum memoria recolligere potest, ex ordine cum planctu aut gemi-tu declarat, à quo postea benefi-cium absolutionis accipit. Huic rei conficiundæ, tempus quoque habent constitutum: quotannis enim Paschatis festo pro ecclesia-stica ordinatione facere cogun-tur, plerique tamen devotiores, ad celebriores festivitates exhomo-logesin auricularē facere non ne-gligunt. Id siquis constituto tem-pore Paschatis neglexerit, Ana-thema esse solet omnibus, abomi-naturq; ipse ab omnium conver-satione, adeoq; ab Ecclesię ingres-su arcetur. Confessus itaque, quo digne particeps fieri possit tanti mysterii corporis & sanguinis Do-mini, prius per aliquot dies cor-pus affligat oportet, & in servitu-

 tem

tem uſque redigat carnem ſuam, reliquoſque pœnitentiæ fructus dignos in teſtimonium afflictæ conſcientiæ peragat. Proin jejunium illud quadrageſimale à Chriſto & Apoſtolis nobis inſtitutum prorſus affirmant, quo quidem tempore, quoniam omnium procreantium, Veneri commodiſſimum eſt, atque pruritus acerbiſſimos animantium cunctorum, non eſt quod plus provocet, opus eſt ſummopere ut veteris illius Adami inſultus perdomemus carnis abſtinentia, quæ certe abſtinentia, apud hos quidem ſeptem hebdomadis ſumma diligentia perficitur, adeo ut hoc tempore in perpetuum nulli ſuorum hominum carnibus, ovis, caſeo, & butyro veſci liceat. Præter hoc etiam à decima die Novembris, ad feſtum uſque Nativitatis Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti, jejunant; habent alias hebdomadas continuas, quibus jejunant, ut in Iunio ad fe-

ſtum Petri & Pauli. Aliquot item Hebdomadas in Auguſto ad feſtum Aſſumptionis Mariæ, tum diem Veneris per univerſum annum, quidam & Mercurii. Votum proin fecerant octo ex peregrinis illis, qui cum tua Serenitate fuerunt, ut ſingulis hebdomadis tres dies ab eſu carnium abſtinerent, Lunæ ſcilicet, Mercurii & Veneris, id quod Divina gratia hactenus obſervatum aiebat interpres. Tanta eſt autem illis harum conſtitutionum obſervantia, ut quocunq; jejunio piaculum eſſet, aliquem carnibus veſci aut ovis. Narrabant interim quoque, ex ſuis inveniri, qui cum jejunia perſolvunt, nihil quod unquam viſum ſit vita fungi, neque piſces ipſos ederent. Inveniri & alios qui jejunio ſtatutis diebus, neque vinum, neque quicquam aliud potuum bibant. Qua re audita ita moti, ut mente ἐνθουσιασμῷ correpti, diſtituti videremur, quod ad-

modum iniquam esse nostrorum Christianorum cum illis, in rebus istis Christi religionem concernentibus, comparationem apparebat. Nec magis unquam quicquam animis nostris tenacius inhæsit, quod nos, qui nobis ipsis multum persuademus de arbore fidei nostræ, fructu quidem deteriores illis esse contingat. Tuentur & alios pœnitentiæ gradus, quibus Deum nobis reconciliari credunt. Ex quibus & potissima est Oratio, in qua frequentanda non facile similes reperiri censeo. Omni namque diluculo cuncti eorum, toto corpore in pulverem ipsum prostrati, prolixas orationes, & quotidianas ad Deum fundunt, & fere absque omni temporis intercapedine rogant precibus. Quarum primum locum obtinet oratio dominica, dein cum Archangelo Gabriele, diva virgo salutatur. Dicunt & fidei professionem Symbolo, quod Apostolorum

rum esse à veteribus persuasi sumus: & nullus eorum est, qui non singulis diebus litaniam persolvat. Qui vero ditiores sunt, è quorum facultatibus est magnos pro iis sumptus posse facere, Ruthenicis literis imbuti, libros orationum sibi comparant, earum solum tum quæ ab Ecclesia receptæ sunt, cuiusmodi apud Oratores vidimus. Sacrarum imaginum vero non tam levis cura, aut contemptus apud Moscovitas vigere consuevit: verum ut monumenta, quo nec unquam immemores beneficiorum Dei fieri contingat, præ oculis habent. Frequentes conveniunt in Ecclesiis, quas & ipsi magnis sumptibus extruunt, Orationis domos ex Euangelio vocitantes, quasque imaginibus variis Crucifixi, divæ virginis, Apostolorum, & aliorum quorundam ornant, id quod licere sibi ex moribus vetustissimorum Christianorum prædicant. Neque tam

facile ipſos movet , quod apud Græcos Conſtantinopoli ante ſeptingentos annos extiterunt, qui imagines idololatris convenire docuerunt, neque fas eſſe,ut cum vere Chriſtianis reperiantur. Qui certe ſecunda dein Nicena Synodo damnati feruntur, quotquot pertinaci animo hanc ſententiam ſunt tutati. Neque eſt ut vel unum aut alterum, qui his ut monumentis utitur, adorare, facile reperiri queas. Quoniam nemo eſt qui vel ignoret à lege prohibitum eſſe ne veneremur lapides. E contra etiã nullibi ſcripturæ locus eſt, quo non uti liceat iis monumentis, qui vetet. Imo & in conviviis illi ob oculos ponere conſueverunt monumenta huiuſmodi,ut in perpetuum animo obverſentur , quæ præſtitit nobis Deus, atque facilius recordentur univerſæ vitæ noſtræ exempli, Chriſti. At quod è cæremoniis eſt, communem habent nobiſcum uſum,

uſum,in ſacris candelarum. quoniam cera opulentiſſimi ſunt, frugibus vero terræ, & iis omnibus, quæ ex ſubſtantia ſunt alicuius, venerandum ducunt Deum , quæ candelæ tunc potiſſimum accenduntur, quando in Eccleſia ſacra, Miſſa à Sacerdote contrectatur, In organa vero illa Pipiniana,quæ tamen nobis primo à Græcia ſunt miſſa,nullos omnino ſumptus faciunt , neque hactenus uſi.

Neque illud quidem minori, quam reliqua quæ egregie faciunt, loco habendum erit, quod plurimum commendatos habent pauperes, quibus quiſque pro ſua facultate , atque quantum Euangelii pietas conſulit, exponit eleemoſynas,veſtit,potat, paſcit, hoſpites colligit, & reliqua agit hujuſmodi,quibus Filios Dei in vita provehere poteſt. Conſtituunt ad hæc peregrinationes , ad præſcripta quædam ac ſancta loca ; quam rem nunc lubens prætereo. Is

quoque qui morbo aliquo prægravatus est, cuiusmodi in extremum mortis periculum ducere videtur, non solum auriculari confessione sua peccata enumerare solet: verum ad hoc etiam, ut fidem suam testetur in Christum, qui hoc modo testamento reliquit se remissurum noxam, Sacramento Eucharistiæ providetur. Extremam item unctionem minime negligit. Tum pro ægrotante frequentes fiunt orationes, atque litania res agitur. Sicque tandem exacta exhomologesi, pro rituque communi illorum omnibus perpetratis, confessus ille à Sacerdote absolvitur. Septem Sacramenta habent, velut ea quæ sine omni fraude promissionum suarum eum qui pro Christiana pietate ipsis utitur, participé, ac compotem faciunt. Præcepta item decem eadem authoritate tenent, qua Mosi primo tradita sunt, quasi nunquam intermoritura, certi per ver-

verbum eius, quod venerit ut impleret legem, minime ut solveret. Indulgentias ab Archiepiscopo & Episcopis accipiunt, magis tamen caste forsitan ab ipsis àgitur in ea re, quam à nostris. Impiissimum enim esse dicunt, ut quæ ipsi gratis acceperint sibi magnis sumptibus redimenda essent. Neq; fas est ulli Episcopo dare potestatem vescendi carnibus. Matthæus, Marcus, Lucas, Iohãnes, Epistolæ Pauli, & reliquæ à nobis receptæ cum Apocalypsi, inter canonicas Novi Testamenti Scripturas recensentur. De canonicis vero Veteris Testamenti idem asserunt, quod decrevit Ecclesia Catholica. Peculiares tamen habent S. librorũ distinctiones. Capita illa, quibus nos hodie utimur in alia adhuc capitula distinguunt. Quicquid unum idemque argumentum, id etiam caput absolvit. Quot, exempli gratia, Christi, Servatoris nostri conciones, aut parabolæ, aut Histo-riæ

riæ, totidem capita apud Moſcovitas habentur. S. Clementis, S. Leonis, & Divi Gregorij feſta apud Moſcovitas celebrari conſueverunt. Quod autem à Pontifice Romano, veluti apoſtatæ ac ſchiſmatici damnentur hoc ſe judicio juſti judicis Dei committere, dicebant. Sæpiſſime certe tentatum eſt eos perſuaderi, quod ad Occidentalem Eccleſiam redirent. Quæ tamen fuerint, quæ infelicius homini fruſtrata ſint, forte plus profuerit obticere quam commemorando vel ſcandalum infirmioribus præbere, vel odium quorundam in me contrahere. Diſſentiunt à nobis in Sacramenti conſecratione aliquantulum, ac fractione panis. Spiritum Sanctum à ſolo Patre nec à Filio procedere perinde atque Græci tuentur. Quamquam vero ſint apud Græcos plerique qui purgatorium negant, & alii qui purgatorium Scripturis probare conentur, in hoc tamen

tamen ſe non facile ſciſſuram pati affirmant, quin id ipſum firmiter cum Romana Eccleſia teneant. Miſſas noſtras animo promptiſſimo audiunt, neque aliud magis cruciare aiunt, quam quod à quibuſdam quaſi alieni à fide vitentur, quando omnia fere noſtra ſacra cum ſtudio obſervent. Feſta item quatuor ſolennia celebrant. Natalis ſcilicet Domini, Paſchatis, & Pentecoſtes, atque diei quo Mater Domini aſſumpta eſt in cœlum. Magno loco habent Apoſtolos, præcipue tamen Sanctum Nicolaum, quem celebrant, honorant atque invocant. Diem Palmarum ad imitationem Eccleſiæ Romanę celebrant, palmis & olivis, atque reliquis huiuſmodi arboribus benedicentes. Apud ipſos denique per verba incantari ſerpentes, per verba ejici dæmones, & liberari obſeſſos commune ſit. Per jejunium enim & orationem expelli Dæmonium Chriſtus

ſtus poſt ſe ſcriptum reliquit. Signum crucis ac imaginem crucifixi, etiam contra hoſtes pugnaturi ſecum deferunt, inde triumphare deſiderantes. Sanctos vere pro nobis apud Deum intercedere poſſe credunt, ac quod ſedulo faciant, ſperant, quorum etiam vota facilius exaudiri autumant. Quare & eos invocant & venerantur. Eos quoque qui publice peccant, excommunicatione perſequuntur, quam eorum lingua *obſcha* vocant, quam ſi quis incurrit; è communi omnium conſortio, & converſatione Eccleſiaſtica ejicitur. Unicum eſt quod à nobis ſane probari non poteſt; & à noſtris inſtitutis alieniſſimum, quod pueris vix dum tres annos natis, Euchariſtiæ Sacramentum præbent: in pane quoque fermentato conficiunt, & ex cocleari panem vino intritum pro corpore & ſanguine populo miniſtrant. Hi ſunt itaque mores Moſcovitarum, hæc religio,

gio, illa pietas, Sereniſſime Princeps, quæ in univerſum inclita tua in rebus Divinis procurandis ſedulitas ignorare omnino noluit, ideoque juſſu tuo hæc certe illorum hominum perquiſita ſunt. Data Tubingæ XVIII. Septembris, Anni M. D. XXV.

ALEXANDER GVAGNINVS VERONENSIS, *De Religione Moſcovitarum omniumque Ruthenorum.*

RUTHENI omnes poſtquam ſemel fidem Chriſtianam Græcorum ritu anno reſtitutæ per Chriſtum ſalutis 942. ſuſceperunt ſub Olha Duciſſa & Volodimiro filio eius Monarcha Ruſſiæ, in ea ad hunc uſque diem unanimiter fortiterque perſeverant. Quamvis quidam proceres Ruſſiæ Polono Regi ſubjectæ doctrinam Lutheranam, & Zuinglianam ſequantur, ſed vulgus omne maiorque pars magnatum & nobilium fidem

fidem antiquitus Græcorum ritu ſuſceptam firmiter retinent. Sic quoque omnes regiones Ruſſiæ, quæ Alba dicitur, Moſcorum Principi ſubiectæ Chriſtianæ fidei, quam à Græcis ſuſceperunt veſtigiis firmiter unanimiterque inſiſtunt. Unus autem totius Ruſſiæ Metropolitanus olim erat tam Moſcorum Lituanorumque Ducibus, Regique Polonorum tributarius, qui ſedem ſuam primo in Kiovia Ruſſiæ Lituanorum Metropoli civitate retinebat; tandem in Volodimiriam, poſtremo in Moſcoviam tranſlata eſt. Cum autem Metropolitanus Moſcoviæ ſeptimo unoquoq; anno Ruſſiam Lituanis ſubiacentem cauſa exigendarum pecuniarum inviſeret ablataque magna pecuniarum ſumma diſcederet: Vitoldus magnus Lituaniæ Dux, re conſiderata, provinciis ſuis, ne theſauris exhaurirentur, conſulere volens, Epiſcopis Abbatibuſque Ruſſiæ con-

convocatis, judicio eorum Metropolitam in ſua Ruſſia elegit, qui ſedem ſuam Vilnæ (quæ eſt Lituaniæ Metropolis) habet in Baſilica Divæ Virginis, quæ Ruthenis *Preczista*, id eſt, caſtiſſima dicitur. Hic autem Metropolita raro Vilnæ commoratur. Eſt vero Epiſcopus Vilnenſis præcipuus ſecundum ordinem Eccleſiæ Romanæ. Ipſa enim Vilna Romanum ritum ſequitur: ſed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresque Eccleſiæ in ea Ruthenicæ, quam Romanæ conſpiciuntur. Porro omnes Metropolitæ Ruthenorum à Patriarcha Conſtantinopolitano authoritatem ſuam habent, & primo omnium Epiſcoporum, Abbatum, & totius ordinis ſpiritualis judicio, conſenſuque Metropolita eligebatur, ſed nunc hanc authoritatem magnus Dux Moſcovitarum ſibi adſcivit, ſuoque judicio Metropolitam in Moſcovia conſtituit.

A Sancto Andrea Apostolo Rutheni se fidem Christianam suscepisse jactant, adhuc ante Olham, & Volodimirum, quem ex Græcia per Pontum Euxinum ad ostia Borysthenis fluvii, apud ipsos, *Dnerp* dicti, appulisse Annales eorum testantur, & inde ad Kioviam, tunc temporis Metropolim Russiæ, adverso fluvio pervenisse, atq; ibi omnem terram Russiæ benedixisse, & baptizasse, signumque olim eum illic constituisse. Ex Kiovia tandem aiunt eum ad fontes Borysthenis *Dneprizko* dictos pervenisse; indeque in Novogrodiam Magnam deinde per mare Germanicum Romam usque navigasse. Postremo in Peloponeso Græciæ, sub Ago huius nominis Rege, propter Christum crucifixum fuisse. Archiepiscopi in toto Imperio Moscorum duo sunt, unus in Novogardia Magna, qui habet prærogativam infulam albam bicornem, nostrorum Episcoporum more, gestandi. Secundus in Rostovia. Episcopi sunt multi, videlicet Permiæ, Susdaliæ, Tvverensis, Columniæ, Cernigoviç, Rhesanēsis, Pleskoviensis, &c. Vestes eorum sunt sicut aliorum Monachorum nigræ, nisi quod aliquando sericas ferant, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad similitudinem rivuli fluentis inflexas, quod significat ex cordibus eorum rivulos doctrinæ, fidei, & bonorum exemplorum promanare. Metropolita autem, Archiepiscopi, & Episcopi, Abbates, Monachi carnibus perpetuo abstinent. Proventus necessarios ex prædiis, & aliis extraordinariis accidentibus & beneficiis habent. Arces vero vel civitates, & omnes administrationes seculares, eis ademptæ sunt. Sed Metropolita Russiæ, Polono Regi subiectæ, & alii Episcopi villas civitatesque possident.

Abbates, qui *Igonomei*, Priores, qui *Archimandritæ* dicuntur, & omnes Monachi duriſſimas moleſtiſſimaſque leges, & regulas præſcriptas habent; nullo ſolatii genere recreari eis conceditur. Omnes non ſolum Principis, ſed cæterorum nobilium mandatis parent: Plures eorum ex Monaſteriis in hæremum ſe conferunt, ibique in arctis tuguriolis, aut ſoli, aut cum ſociis manent, victum de radicibus arborum, & variis terræ herbis acquirunt.

In Sacerdotii gradus hi tantum promoventur, qui diu in Eccleſiis ſervierunt. In Diaconatum autem nemo conſecratur, niſi uxorem habuerit, unde interdum & matrimonio copulantur, & in Diaconatum conſecrantur. Præterea qui virgini ſtuprum aliquando obtulerit, aut uxorem ſuam primo concubitu vitiatam animadverterit, in Diaconatum non ordinatur. Mortua uxore Sacerdos à ſa-

cris prorſus ſuſpenditur, niſi monaſterium ingreſſus juxta regulam vivat, officiis etiam divinis peragendis ſi caſte viduus vixerit velut miniſter cum cæteris Eccleſiæ miniſtris choro intereſſe poteſt. Si autem viduus Sacerdos aliam uxorem, (quod illi liberum eſt) duxerit, is munere ſacerdotali privatur, nihilque commune cum clero habet. Nullus Sacerdotum Monachorumve, horas canonicas dicit, niſi habeat imaginem alicuius Divi præſentem, quam etiam nemo niſi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce ſe ſignantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelii maxima veneratione proſequuntur, neque eos manibus tangunt, niſi prius caput multoties inclinando, cruce ſe munierint. Omnes Sacerdotes ex contributione quadam certa ſuſten-

ſtentantur. Aſſignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, unde victum ſuis vel famulorum manibus, more agricolarum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui cælibem vitam ducere ſeſe juramento obſtringunt, cum ſancta Synodus, quæ fuit in Gangra ſcribat in quarto Canone: *Qui ſpernit Sacerdotem ſecundum Legem uxorem habentem, dicens, quod non liceat de manibus eius Sacramentum ſumere, Anathema ſit.* id eadem Synodus dicit; *Omnis Sacerdos & Diaconus propriam uxorem dimittens Sacerdotio privetur.*

Habitu haud diſſimili à ſecularibus veſtiuntur, ſolummodo pileolum nigrum rotundum (Tutulum lingua Latina dixeris) quo raſuram tegunt, geſtant. Comam ad brachia protenſam nutriunt, omnes baculos *Poſoch* dictos, quibus innituntur, cum manubriis

briis incurvatis geſtant.

Rutheni ſecundum Calendarium ſuum, plurima feſta Divorum non hiis diebus, quibus Romani celebrant. Trinitatis feſtum celecelebrant feria ſecunda Pentecoſtes, in octava autem Pentecoſtes feſtum omnium Sanctorum obeunt. Feſtum vero corporis Chriſti more Romanæ Eccleſiæ non venerantur. Viri præſtantiores peractis ſacris, ebrietate & commeſſationibus, feſtos dies conſumunt. Cives artificeſque Divinis peragendis intereſſe ſolent, quibus peractis laboribus domeſticis, cæteriſque negotiis incumbunt, dicentes feriari, & à labore abſtinere dominorum eſſe.

Nicolaum Sanctum inter cæteros divos præcipue venerantur, eumque divino fere cultu proſequuntur, Templaque præcipua nomini eius dicata erigunt, de cujus plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo Sanctorum Romanos quosdam Pontifices, quos inter Sanctos venerantur. Cæteros vero, qui post eorum scisma fuerunt (quando à Romanis disiuncti sunt) execrantur, & pro hæreticis gravissimis eos habent, atque scismaticos appellant. In septimo enim generali Concilio, quod sub Adriano Papa celebratum est, conclusum esse dicunt, ut ea quæ in præcedentibus Synodis constituta conclusaque fuerunt, in posterum solida rata, acceptaque & perpetua teneantur: nec posthac cuiquam sub gravi Anathematis pœna aliud Concilium celebrare, aut accedere licere. In his autem septem Conciliis, hos Pontifices Romanos fuisse illi ipsi quidem ferunt, quos Rutheni inter Sanctos colunt & venerantur suis in sacris. Ideo quod secum sentirent, in prima Synodo, Papam Sylvestrum, in secunda Damasum, in tertia Celestinum,

stinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in sexta Orphanium, in septima Adrianũ: omniaque Concilia & Synodos, post has septem prædictas Synodos celebrata, maledicta, perversa, & hæresi turpiter depravata esse dicunt. Erat quidem Metropolitanus Russiæ, Isidorus nomine, qui sedem suam in Kiovia retinebat, is ad Concilium Florentinum, quod celebratum est sub Eugenio Papa, venerat, ubi Ecclesias Ruthenicas, abjectis Græcorum ritibus, cum Romana Ecclesia univerat. Tandem in Russiam reversus, cum propositum suum, & rem jam conclusam Ruthenis proponeret, illosque ex verbo Dei ad unitatem, concordiam fidei instrueret, captus, omnibusque bonis spoliatus, in carcerem coniectus est.

Doctores, quorum dogmata Rutheni sequuntur, sunt hi, Basilius Magnus, Gregorius Nazian-

zenus, & Iohannes Chryſoſtomus, quem illi *Zloto uſti*, id eſt, *aureum os* habentem, appellant. Gregorij etiam Pontificis Romani libros, de moralibus ſcriptos habent.

Sacrum ſive miſſa Sclavonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquando cantionibus Græcis. Epiſtola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur, extra chorum in medio Eccleſiæ aſtanti populo clara voce recitantur. Concionatoribus carent, ſatis enim eſſe putant ſacris interfuiſſe, ac Euangelii Epiſtolarumque verba, quæ vernacula lingua recitat ſacrificulus audiviſſe, concionarique in ſuis Eccleſiis obſtinatiſſimè prohibent, dicunt enim ſe hoc modo varias hæreſes & diverſas de fide opiniones effugere, quæ ex concionibus & ſubtilibus argumentis ſophiſticiſque quæſtionibus oriuntur.

Panem ad ſacrificandum hoc mo-

modo ſacrificant. Unus eorum præparatum panem ad ſacrificandum in patera ſuper capite, per minorem portam de ſacrario egreſſus portat, alter vero coopertum calicem vino repletum: cæteri Diaconis vel Sacerdotibus imagines Sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaëlis Archangeli, magna populi circumſtantis acclamatione & veneratione præferunt; quidam ex circumſtantibus acclamant vulgari oratione, *Domine miſerere*, alij fronte terram gentili more percutiunt, quidam ſe ſigno crucis frequentius caput inclinantes muniunt, varia denique veneratione ac cultu circumlata ſigna venerantur. Poſtea finito circuitu per mediam chori portam Sacerdotes in ſacrarium etiam ingrediuntur, ſacrumq; peragunt. Quoties ſe ſigno crucis muniunt, id manu dextra ſic faciunt ut frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum ſini-

ſiniſtram pectoris partem punctis, in formam crucis tangant. Quod ſi quis aliter ſe ſigno crucis munierit, hunc velut hæreticum obiurgant.

Gloriantur Rutheni ſe ſolos cum Græcis veros Chriſtianos eſſe, Romanos vero & alios Chriſtianos damnant & execrantur, tanquam primitivæ Eccleſiæ deſertores & ſeptem Sanctarum Synodorum prævaricatores.

BAPTISMI Sacramento Rutheni hoc modo utuntur. Nato infante, Sacerdos ſtatim accerſitur, qui ante fores puerperæ habitationis, certas orationes dicere ſolet, infantiq; nomine impoſito domum revertitur. Poſtea puer in templum defertur, hocque modo baptiſatur; in aquam immerſus, Criſmate, quod hebdomada, feria ſexta Paſcham præcedente, conſecratum eſt, ungitur, deinde Myrrha: Poſtea capillos infanti ſacerdos abſcindit, eoſque ceræ intri-

tricatos in Eccleſia certo loco deponit. Sal autem & Salivam Romano more cum pulvere mixtam inter Baptizandum non adhibent, aquam vero baptiſmatis pro ſingulis infantibus conſecrant, & continuo poſt baptiſmum in foveam ad id præparatam eam effundunt. Fidejuſſores vero vel ſuſceptores infantis, quoties circa baptiſmum ſacerdoti interroganti an Diabolo infans renuntiaret correſpondent, toties in terram expuunt.

CONFIRMATIONIS, ſeu inunctionis Sacramentum maxime abhorrent, hocque argumento vanam, & damnabilem confirmationem, eſſe approbant, quod in Synodis omnibus fere dictum ſit, præcipue vero in Nicæna; *confiteor unum Baptiſma in remiſſionem peccatorum*, cum autem unum ſit Baptiſma, unum etiam eſſe Criſma, & virtutem eandem Sacerdotis & Epiſcopi circa Sacramen-

menta diſtributa, dicunt eſſe.

PVRGATORIVM, Græci & Rutheni negant; ſed dicunt unumquemque ſecundum opera ſua, poſt mortem locum deſignatum habere ubi diem judicii extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amœniſſimis Elyſij viridiferis campis recumbere, impiis autem in obſcuris, cæcis, nigraque caligine obductis voraginibus, cum Angelis terribilibus deſtinatā eſſe manſionem, ad expectandam judicii diem, unde illæ animæ, quæ in locis amœniſſimis & ſplendidis, cum Angelis placidis benigniſque collocatæ ſunt, gratiam Dei ſibi futuram cognoſcunt, aſſidueque judicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem ſibi imminere & pænas terribiles in caliginoſis voraginibus ſitæ præſagiunt, idque eo maxime allegant, quod animæ poſt mortem in cœlum ſtatim non aſcen-

aſcendunt neq; in infernum. Quibus enim illud verbum à Chriſto in noviſſimo die diceretur: *Vinite benedicti patris mei poſſidere regnum cœlorum,* &c. cum jam omnes antea in cœlo ſint, & contra: *Ite maledicti in ignem æternum*, cum iam olim in inferno condemnati fuerint. Neque etiam animam à corpore ſeparatam pœnis obnoxiam eſſe credunt, nam cum anima ſe vitiis cum corpore ſimul contaminaverit, cum corpore etiam expiandam putant. Ita miſeræ illæ animæ, & falſa fide imbutæ, Scripturæ patrocinium ad defendendos errores ſuos vocant.

Funebre autem ſacrum pro defunctis ideo faciunt, quod iis ſuffragiis tolerabiliorem animabus locum impetrari ſperant, ubi facilius extremum diem judicij exſpectare poſſint. Imo etiam cum aliquis magnæ authoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus ſive Epiſcopus, Epiſtolam ad Sanctum

ctum Petrum scribit, sigillo suo & manus subscriptione munitam, quā super pectus defuncti ponit, dans testimonium de bonis pijsq; operibus eius. Utque in cœlum facilius post diem judicii admitteretur, & Christianæ Religionis Catholicæ agnoscatur, subscribit. Præterea agreste vulgus circa mortuorum sepulturam, variis cæremoniis & superstitiosis plerumque utitur. Sepulturæ eorum in sylvis; in agris tumulos aggestis lapidibus muniunt, signumque crucis super imponunt. Loca pro sepeliendis defunctis non consecrant: aiunt enim corporibus Baptizatis Sacramentisque Christi dicatis, & consecratis, terram ipsam & non corpora terra consecrari.

SPIRITUM quoque Sanctum à Patre tantum & non à Filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes, Credo in Spiritum Sanctum, qui à Patre & Filio procedit,

cedit, confundunt, eosque conformes hæresi Macedonicæ & Arianæ dicunt: hac de causa quod duo principia duasque voluntates de Spiritu Sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus Sancti detraherent. Hic autem Rutheni non intelligunt unam esse Divinitatis voluntatem, potestatem, gloriam, & honorem. Sicque secundum Concilium Nicænum, contra Arrium, & Constantinopolitanum contra Macedonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Dominum verum & vivificantem, à Patre procedentem, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur.

Iejuniorum Instituta.

RUTHENI in Iejunio, prout in cæteris cæremoniis, à Romanis discrepant, quatuorque jejunia magna, quibus carnibus abstinent, habent. Primum in

quadragesima septem integris hebdomadis ab esu carnium abstinent. In prima autem hebdomade, quam nos ultimam Bacchanaliorum dicimus, illi lactariis & butiraceis cibis utuntur, eamque *Masina* quasi butiraceam appellant, reliquis vero septem integris septimanis ad Pascha usque etiam piscibus abstinent, oleribus, cauliculis, raphano, fungisque contenti. Quidam etiam devotiores Dominicis tantũ & Sabbaticis diebus (quibus jejunare peccatum putant) cibum sumunt, reliquis diebus, nisi frustulo panis in meridie confortati, ab omni cibo abstinent. Alii die Dominico, feria tertia, quinta & septima, cibis coctis vescuntur, reliquis frustulo panis cum aqua fermentata sumpto, totis diebus inediam tollerant.

Secundo jejunant post octavam Pentecostes usque ad ferias Petri & Pauli Apostolorum, appel-

pellantque hoc jejunium Divi Petri.

Tertio à prima Augusti usque ad Assumptionem Beatissimę Virginis Mariæ jejunio se marcerant. Quarto sex septimanis in adventu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturq; hoc jejunium Philippi, secundum Ruthenicum Calendarium. Omnibus vero diebus Sabbatis (exceptis temporibus jejunii) carne vescuntur. Sed feria quarta & feria sexta grande peccatum carnibus uti credunt, ita ut si Petri & Pauli Assumptionisque Mariæ festum feria quarta vel sexta contigerit, tum ea quoque die carnibus non vesci peccatum putant, Romanosque hac de causa maxime redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobantes, qui dicit in statutis Apostolorum Canone LXIV: *Si Ecclesiasticus die Sabbati vel Dominico jejunans inventus fuerit, exceptis jejunij Sabbatis ab*

Eccleſiæ præſcriptis, ſacerdotio degradetur. Si autem ſæcularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Eccleſia ſejungatur. Nullius ſancti vigiliam jejunio venerantur, præter ſancti Iohannis Baptiſtæ, quam vigeſima nona Auguſti die, (ex præſcriptione Calendarii ſui) celebrant.

Monachi gravioribus jejuniis, præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum fruſtulo panis ſemel in die ſumpta, contenti eſſe coguntur.

Confitendi mos.

CIRCA Paſchatis feſtum Rutheni præcipue confiteri ſolent, hoc modo: Confeſſor una cum confitente, in medio Templi ſtat magna cordis cum devotione, contritioneque, ad imaginem alicuius divi vultu reverenter converſo. Poſtea confitenti ſecundum peccati gravitatẽ iniuncta pœnitentia, ante ipſam imaginem confeſſor, & confitens ma-

gna cum devotione reverenter ſeſe inclinant, ſignoque crucis frequentius frontem pectuſque & brachia munientes, alto cum gemitu conſuetam orationem proferunt: *Ieſu Chriſte Fili Dei vivi miſerere noſtri.* Quoſdam etiam, qui gravius aliquid deliquerint, aqua ſacrata abluunt, quam in Ephiphania Domini toto fluvio, vel ſtagno (ſecundum morẽ) conſecrato hauriunt; & pro abſtergendis noxialibus delictis, per integrum annum in Templo reſervant. Quibuſdam vero pro pœnitentia jejunia & breves facileſque orationes injunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo ſciunt, dicuntque orationem Dominicam ſcire, Dominorum & Sacerdotum, qui nullis laboribus occupantur, opus eſſe. Confeſſionem etiam quamvis ex præſcripto habeant, eam tamen ad Dominos pertinere agreſtes dicunt, ſibi autẽ in Deum & Filium

eius Iesum Christum & Spiritum Sanctum simpliciter credere satis esse. Hacque oratione omnes Rutheni promiscue, & peculiariter utuntur; *Iesu Christe Fili Dei miserere nostri.*

Sacrosanctæ Eucharistiæ usus.

SACRAMENTO Eucharistiæ Rutheni sub utraque specie utuntur, aliud autem pro infirmis & aliud pro communicantibus secundum consuetudinem habent. Pro infirmis sacramentum in hebdomade magna ante Pascha, die Iovis consecratum, in vase mundo per integrum annum servatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus est, tum parum vini & aquæ tepidæ addit, portiunculamque bene humectatam ægroto, colcari ex calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeo ut non possit de pane sumere: tunc infunditur ei gutta vini consecrati in os ex calice. Pro com-

communicantibus vero secundum consuetudinem Sacramentum, dum Sacrũ sive Liturgia peragitur, consecratur, quod Sacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus distribuit. Præscriptum communicandi tempus ante festum Paschæ (vel quotiescunque aliquis voluerit, modo confessus sit) habent. Pueros qui septem annos transegerunt ad Sacramentum admittunt, dicuntque hominem septennio transacto, contra Deum peccare incipere.

Porro omnes Rutheni pane fermentato & non azymo (prout Romanæ Ecclesiæ mos est) utuntur, idque hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis suæ ex Egypto, secundum mandatum Divinum azymis utuntur, se vero semel Christianos factos nunquam in labore Ægyptiorum fuisse, ideo de hu-

 jusmo-

jusmodi Iudæorum azymis, Sabbato & circumcisione observandis, se liberos esse dicunt; *si enim aliquis sequatur unum ex illis* (Paulo attestante) *totam legem adimplere tenetur.* Eundemque Apostolum dicentem, *Fratres ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit*, &c. de pane fermentato & non azymo dixisse intelligunt, eo enim tempore nec azyma nec Pascha fuisse cum Dominus cœnaret, dicunt. Idque hoc argumento maxime approbant, quia Iudæorum Pascha stando fit & comeditur secundum legis præscriptum, hoc autem in cœna Christi non erat, (ut Euangelista dicit) *recumbentibus eis duodecim*, &c.

Item, *& discipulus recubuit super pectus ipsius in cœna*, &c. Quod etiam Christus dicit ibidem, *Desiderio desideravi hoc Pascha*

scha manducare vobiscum, non de Iudæorum Pascha eum dixisse sentiunt, quod antea semper comedebat cum Apostolis. Neque azyma Christum Apostolis dedisse, sed panem fermentatum credunt, cum dicit: *Ecce panis quem ego do vobis.* Similiter ad Iudam, *Cui ego dabo panem intinctum, ipse traditurus est me.*

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus observare, in hæresique Iuliani Apolinaris Laodicensis, & Pauli Syrij Samosatensis, Mahometi, Eutychii, & Diasterii ambulare, qui erant in sexta Synodo depravatissimi hæretici, & Spiritu diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad sacrificandum *Proskura* dictum, conficere solent. Seliguntur autem ad id mulieres provectæ ætatis, quæ menstruis patiendis amplius non sunt obnoxiæ, præcipue vero viduæ sacer-

dotum relictæ, id muneris obire solent.

De Matrimonio & Divortio.

ITA Rutheni Matrimonium contrahunt, ut quartum consanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere uxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium esse putant. Quartam vero nec concedunt, neque etiam Christanum esse iudicant. Pro adulterio non habent, si vir habens uxorem cum soluta concubuerit, excepta uxore alterius.

Divortia inter se frequenter celebrant, Episcopis permittentibus, literasque repudii dantibus.

Quidam etiam agrestium, quibus ad Episcopos propter longam itineris distantiã aditus difficilis est, divortium hoc tali modo (more gentili antiquitus observato) peragunt; Cum sibi vir & uxor utrinque displicent, tunc extra

extra pagum in trivium ambo prodire solent, mantili accepto quod inter se manibus utrinque tenentes per medium discindunt, hocque inter se diviso matrimonium etiam inter se divisum esse putant, & uxori repudiatæ vir dicere solet: *Vade tu hac, ego illac pergam.* Sed hic perversus divortii modus nunc prorsus abolitus est.

Hoc autem ritu Matrimonium inter sponsam & sponsum contrahitur: Imprimis mensa in medio templi adornatur, ingredientibusque templum Sacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano, Episcopis, & toto clero, pro Monarchaque suo, & omni ordine equestri, & plebeio; qui ritus suæ fidei sequuntur, sigillatim Sacerdos cũ Diacono clara voce orant. His peractis sponsus & sponsa mẽsam præparatam accedunt, in linteoq; secundum morem pedibus substrato uterque stat. Postea sacer-

cerdos ex præſcripto an alicui olim non ſpoponderint, interrogat, ſtolaque manus utriuſque annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Eccleſia reſervatas capiti utriuſque imponit, dicens: *Poſuiſti Domine coronam ſuper caput eius de lapide pretioſo*, &c. Euangeliumque de nuptiis in Cana Galileæ celebratis recitat. Deinde panem & cereviſiam conſecratam deſponſatis ad prægustandum porrigit, poſtea ſtolam (qua ſacerdotes collo appenſa uti videmus) ſponſus & ſponſa ab una parte, & ſacerdos ab altera tenent, ſacerdotemque præeuntem ſequuntur, hæc verba dicentem: *Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altiſſimi*, terque menſam circumeuntes loca ſua occupant, & Sacerdos Pſalmum, *Miſerere noſtri Domine ſecundum magnam miſericordiam tuam*, &c, recitat, ſuffragiiſque

pro

pro omnibus, tam ſpiritualibus, quam ſæcularibus Deo perſolutis, è templo egrediuntur.

De RVSSORVM & TARTARORVM *Religione, Ritibus Nuptiarum, Funerum, Victu, Veſtitu, &c. Epiſtola ad* D. DAVIDEM CHYTRÆVM.

Alia eiuſdem argumenti de Religione & Sacrificiis veterum BORVSSORVM, *Ad Cl. V.* GEORGIVM SABINVM *olim miſſa.*

IN Epiſtola mea. XVII. Kal. Maij ad te miſſa, pollicitus ſum, de Ruſſorum religione & ritibus pauca me tibi perſcripturum. Accipe igitur erecta fronte quod mittimus, & hoc tibi perſuade fieri poſſe ut verba quidem non ſatis Romana ſcribam. Res autem ipſas mendacii & vanitatis pœnitus fore expertes. Nihil enim ex aliis auditum, nihil ex aliorum libris hauſtum, nihilque incognitum

tum commemorabimus, ſed quidquid oculis vidimus noſtris, de illo conteſtabimur.

Polocia deditione recuperata, Soccolia, Czuſſa, Turobla & aliis AlbæRuſſiæ oppidis ferro & flamma funditus everſis, Germani omnes, qui ſub Chriſtophoro Bomlſtorffio militabant, dimiſſi ſunt, ſolis Boruſſis in Ruſſia manendum fuit, ut aliquo tamen præſidio iſtarum terrarum incolæ defenderentur, ſi quam forte eruptionē facere vicini vellent Moſci.

Ego itaque media in barbarie hærens, amaras animi moleſtias iſta fere ratione ſemper excuſſi: Flamines Ruthenicos adij, cumque illis per interpretem de fide & religione collocutus ſum. Si vero interrogentur, an in ſanctam Trinitatem credant, conſtantiſſime quidem hoc ipſum adfirmant; ſi teſtimonia ſacrarum literarum tibi dari petis, illi in libris ſuis quos per manus à majoribus acce-

cepe-

ceperunt, ita ſcriptum eſſe aiunt. Porro ſi libros iſtos videre quis avet, Pſalterium Prophetæ & Regis Davidis, in quo tamen Pſalmi duo treſve plures, quam in vulgato noſtro, quod ipſorum lingua apud Oſtorocenſes impreſſum Excel. tuæ mitto, oſtendunt. Novum præterea Teſtamentum, Apoſtolorum res geſtas, D. Pauli Epiſtolas omnes: Item Homilias Chryſoſtomi, Baſilii, Gregorii Nazianzeni ex Græco converſas & manu ſcriptas habent, cum preculis quibuſdam ad beatam Dei genitricem & S. Nicolaum dicendis, neque tamen quare hos libros poſſideant, ſcire poſſum, cum diebus Dominicis puras ſolummodo fabulas populo prælegant. Iſta enim feria, qua nos legimus Euangelium de renato ex mortuis filio viduæ Nainicæ, hoſpes meus, Conſul Deiſnenſis, Alexius Cæſarinus Ruthenus in ſuo ſe templo hanc lectionem audiviſſe

dice-

dicebat: Christum matri Mariæ obviam factam suppliciter ab ea unum rogasse nummum. Matrem vero cum & ipsa nihil haberet argenti, filium Christum cum dolore suo dimisisse è conspectu. Vides qualibus nugis decipiant miseram plebeculam, sed nec ipsi Doctores meliora sciunt, & si audiunt, cachinno quodam explodunt, soli namque suam admirantur barbariem.

Papæ Romani nomen ægre in aures dimittunt suas, seque Græcorum socios in religione, & Pontificis Byzantini majestatem venerari clamant, qui quidem suum Metropolitam in urbe Moscovia habet, virum apud Ioannem Basilidem summæ auctoritatis & existimationis; quod ex Christiano Boccornio, Magni Ducis concionatore, qui triennium in aula Moscorum cum suo principe vixit, intellexi.

Rutheni vero, qui Regis nostri Impe-

Imperio parent, Metropolitam suum Vilnæ habent, cui nomen est *Anicephoro*; hunc magnifico & splendidissimo habitu indutum, senioque & cana barba venerabilem 20. Iunij Vilnæ sacra peragentem vidi.

Russi delubra habent plerumque lignea, tecto scandulari, in summitate templi signum Christi in crucem sublati conspicitur. Horologiis sciotericis plane destituuntur. Et tamen die Solis circiter quartam matutinam νεκροθάπτη eorum tintinnabulis pulsans populum ad sacra vocat. Tum vero matres atque viri, pueri innuptæque puellæ, lecto valedicentes vestem sumunt, & ad Ecclesiam summa cum festinatione properant.

Verum enimvero pedem domo non efferunt, nisi prius genium suum dictis precibus mitigaverint. Habet autem tabellam quisque ligneam, in qua capita

 ali-

aliquot depicta conſpiciuntur, ad hanc cum tota familia acceden-tes, cum gemitu & lacrymis S. Ni-colaum, eiuſque in cœlo commi-litones pro ſalute domus ſuæ ſup-plices deprecantur, atque interim tanta cum devotione pectus tun-dunt; ut cuivis aſtanti facile cor-dolium excitent.

Iamque penatibus placatis ad Sacram ædem diſcedunt, cuius li-mina quamprimũ tetigerunt, ma-gna cum reverentia caput telluri illidunt. Et ſane, ſi frons animi ja-nua recte dicitur, non video quali ſub ſidere homines Dei numen religioſius adoraturi ſint, quam hi, de quibus loquimur, ſi modo pro vanis fabulis verbi cœleſtis veritatem aliquando cognoſcant. Dolendum autem magnopere eſt, lucem clariſſimam Euange-lij illis nondum pœnitus illu-xiſſe.

Locum templi ſecretiorem Flaminis bini occupant: hic ara Sancto

Sancto Nicolao dedicata videtur cum eiuſdem imagine. Auditores & populus in ambitu templi ſeſe continent. Fœminæ vero quæ præterita nocte Veneri militarunt, in penetralia ſanctæ ædis non veniunt, ne locum profanent. Cæ-teræ accedentes propius candelas cereas inflammant & ſacrificulo offerunt. Ille candida veſte bom-bycina indutus eſt, calvitio & pal-lida facie deformis, Crucem ſan-guinei coloris à tergo penſilem habens.

Tandem è Sacrario egreditur, & thurribulum dextra tenens, tam forti odore Diabolum ex lo-co ſancto abigit. Mox rituales li-bros promit, & aliquam fabellam de S. Nicolao recitat, quem illi tanquam Deum tutelarum ſem-per colunt. Euangelij lectionem unam nunquam hic audivi. Inte-rea adytum clauditur. Sacerdos ſi inter legendum aut erret, aut lin-gua titubet, aut vocem aliquam

depressius enunciet, gravissime propterea ab auditoribus objurgatur, qui eum & sacro loco indignum, & libros alij tradendos unanimi voce proclamant.

Lectione finita ad anticum sacrarij, in quo imago Nicolai asservatur, sese convertit, Deumque patrium multis suspiriis rogat, ut commoda Russorum & gentem sibi deditam contra hostes incolumem servare dignetur. Orantem lamentabili vociferatione & quiritatu excipiunt non tantum scholastici, sed omnes quotquot isto videntur in fano: subinde iterantes hanc vocem, *Hospody pomyloy* hoc est, *Miserere nostri ô Domine*. Dum hæc aguntur, anticum sacrarii non aperitur.

Mysta autem per pseudothyrum in illud ingreditur, daduchis tribus præcedentibus. Cum in aditum ventum est sacram Cœnam verbis ab ipso Christo expressis consecrat, sed lingua tantum patria.

tria. atque hæc fiunt in ara Nicolao sacrata.

Mox fores patent. Populus vero quia certum numen in isto loco habitare existimat, egredienti Sacrificio magno ejulatu occurrit, sexcenties hanc vocem decantans, *Hospody Pomyloy*. Hunc clamorem & cymbalorum tinnitus mirum in modum auget.

Ut vero in toto jam facta silentia templo, Sacerdos pedetentim procedens, arcana sacra toti populo commonstrat, calicemque plumbeum, cum operculo serico in dextra, & scutellam ex eodem metallo in sinistra tenens, dum in genua procidunt auditores, ille lingua Ruthenica hæc verba proloquitur: *Hoc est Corpus, & hic est sanguis Domini Iesu Christi, quem Iudæi innocentem morte mulctarunt*. Tum denuo inter gemitus & suspiria muliebriter lamentantur, & tundunt pectora palmis.

Flamen illico in sacrarium regres-

greſſus, in ara Nicolai ſacramentum deponit, donec veniant qui eo utantur, quod interdum fit ſequenti die. Calicem, ſi vinum non habent, ex calido Medone conſecrant. Panem vero azymum domi ſuæ pinſunt cives & deinde, quoties cœleſte illud convivium accedere gaudent, Sacerdoti offerunt ut conſecret, & cum calice diſtribuat.

Peractis ſacris, libro ad manum reſumto, Pſalmum unum vel plures demurmurat ſacrificulus, crucemque ex argento puro factam; omnibus exhibet oſculandam, poſtea ſuam quiſque domum diſcedunt: & admodum rari ad veſpertinas preces revertuntur.

Polociæ autem & Vilnæ, majori pompa & ſplendore rebus divinis vacant. Ubi ſupellectilem ex auro & argento copioſam habent in Eccleſiis. Vilnæ triginta templa habent, omnia fere opere lateritio ſtructa.

Sta-

Statuas nullas in templis venerantur, ſed D. Nicolai & Mariæ Virginis imaginibus ſcrupos quoſdam argenteos, Coralia, & alias exuvias dono dederunt. Has quoque picturas, tanquam numinis aliquid habentes religioſe colunt, & quotannis in Duna fluvio bis abluunt, atque tandem magna cum pompa priſtinum reducunt ad locum.

Præterea myſticæ ablutionis ſacramentum in ſuo cœtu retinent, ita tamen, ut in hoc negocio per omnia fere quam proxime ad Romanenſes accedant; Multum hic perditur olei, operæ & ungenti. Poſt longas tandem ceremonias Flamen toto congio perfundere ſolet infantem, ita inquiens: *Baptizo te per nomen Patris & Filii, & Sancti Spiritus.* A patrimis deinde more patrio urnis aliquot tenellus puſio humectatur. Et licet hic aſpera hyems crudeliſſime ſæviat, tamen tanta gelidarum

 copia

copia aquarum ſuam ſobolem abluunt. Si quis cauſſam quæ-rat; reſpondent illi, à teneris aſ-ſueſcere multum eſt. Poſtremo Flamen infantulum iterum com-prehenſum blande exoſculatur, illiuſque caput ad crucem, quæ templi foribus inciſa eſt, magno impetu ter vibrat, & niſi teſtes ba-ptiſmi ictus audiant, indignantur propterea, neque puerum recte ſacris initiatum credunt. Sacro finito Flamini tres panes (quos à forma pyramidali *Piracno* vocant) porriguntur cum nummis ali-quot argenteis, templumque clauditur.

Sacerdotes Ruthenici proprias uxores habent, & ſunt conjuges. Si quis dicat à Papa matrimonium clericorum improbari, excandeſ-cunt uti *rapidis cum ferrea flammis lamina Cyclopum excoquitur fla-grante camino*. Reditus certos & certa ſtipendia non accipiunt, & tamen auditorum benificentia li-bera-

beraliter aluntur. Cucullos prorſus ignorant. Cærulei coloris tu-nicam plerumque duplicem ha-bent, capillis ad humeros & pe-ctus dependentibus apprime gau-dent: & quo quiſque eſt nigrior, & adſpectu inamabilior, tanto majori apud populum eſt in di-gnatione. Raſo præterea vertice & promiſſa barba gravitatem præ ſe ferunt ſingularem. Vitæ alioqui adeo impuræ & execrabilis, ut non delubris Deorum, ſed piſtri-nis molitorum dignos adfirmare poſſis. Si enorme aliquod flagi-tium perpetrarunt, ad populum ſe ſatis arroganter excuſant, ſeque Deorum fratres & vicarios eſſe ajunt, ita quidem, ut quidquid egerint, id cœli Quiritibus gra-tum exſtitiſſe minime dubitent. In tabernis publicis vinum adu-ſtum totos dies potant. Cumque jam nec mens nec pedes officium faciunt, ſæpe velut emortui in me-diis plateis concidunt, & obdor-

 miſ-

miſcunt. Germani certe milites non ſemel jacentes perminxerunt. Poſtero die cum ad peragenda ſacra in templum redeunt, non aliter coluntur à populo & amantur quam ſi nuper ex Concilio immortalium Deorum miſſi veniſſent legati.

Scolas ſemper templis adjunctas habent, in illis triginta annorum juvenis prima literarum rudimenta pueritiam docet. Literæ ipſorum alphabeticæ veteribus Græcis quam ſimillimæ ſunt. Catecheſi nulla utuntur: ſed preculas ad beatam Virginem & D. Nicolaum in libris deſcriptas pueris proponunt. Symbolum tamen Apoſtolorum verbis quibuſdã immutatis addiſcunt: huic adduntur Hymni Davidis, quos illi nocturna verſantque manu, verſantque diurna. Pueri annorum trium & quatuor, ſi forte invaletudine aliqua corripiantur, ſtatim Flamen advolat & Sacramentum ſub utra-

que

que ſpecie illis etiam diſtribuit. Tum vero juſſu Sacerdotis ſerio providendum eſt parentibus ne iſte puer, ſacra qui uſus eſt cœna, toto biduo oris excrementa in terram expuat.

Feriis eſurialibus plebs miſere obnoxia eſt. Cumque totus jam præteriit annus, vix paucis diebus illis carnes comedere licuit.

Matrimonii contrahendi ratio talis eſt. Iuvenis ſi cui favet puellæ propinquos treis quatuorve ablegat, qui parentes de elocanda virgine interpellent; hi vero ut vehementius animum proci irritent, nihil iſto de negotio confieri poſſe adfirmant & quandam apud internuncios ſimulant gravitatem. Sponſus tali ſpe fruſtratus, alia rem via aggreditur, tempuſque & occaſionem venandæ virginis diligentiſſime obſervat. Illa vero ſi forte domo paterna egreditur, miniſtri in inſidiis collocati incautam & nihil tale timentẽ in caſſes

ſpon-

ſponſi venatoris conjiciunt: quæ ſimul atque deflorata fuerit, mittuntur alii ad parentes legati, qui partim culpam deprecentur, partim amoris vehementiam accuſent. Tum demum parentum impetrato conſenſu nuptiis dies dicitur. neque enim illis cohabitare licet niſi ſolennitate publica copulentur. Igitur circa horam noctis undecimam, ſponſi cum fidibus, facibus & fiſtulis ad delubrum deducuntur. Ante illorum adventum, aliquot vaſcula, ſicera, melicrato & cerviſia plena huc advecta ſunt. Convivæ itaque utriuſque ſexus ſaltando, ludendo, clamando & ridendo bonam noctis obſcuræ partem conſumunt. Interea mittuntur certi homines, qui Flaminem accerſant, hi plerumque re infecta ſemel atque iterum diſcedunt, idque fit propter temulentiam deplorati ſacrificuli, qui vino & ſomno ſepultus jacet. Vulgus interim ducendis

cendis choreis occupatur. Poſtea moræ & abſentiæ impatientes illi, qui ſponſum adfinitate attingunt, Flaminis poti domum effringunt, & vi abreptum ad peragenda ſacra eundem pertrahunt. Ille dum ſolito vult fungi officio, nec tamen rectis pedibus conſiſtere poteſt, ſæpe concidit in medio templo. Exoritur igitur horrendus & barbarus riſus, ut vix opiner, ethnicos Veneris Sacra ſcurrilius peregiſſe. Accurrunt ilico qui lurconem teneant, ne collabatur. Tum primo panes ſibi debitos adferri jubet.

Deinde libro aperto ſtentorea voce aliquem Hymum Davidicum cantat. Poſtea intortam ſponſi cæſariem manu comprehendens, in hanc ſententiam eundem affatur: *Dic mihi ô ſponſe, ô frater, ô amice, numquid tu huic teneræ vir eſſe potes? numquid eam fuſtibus aliquando mulctabis? numquid ægrotam, ſcabioſam, & decrepitam*

tam derelinques ? Hic ſanctè jurat ſponſus, ſe facturum viri boni officium. Ad ſponſam igitur ſermonem convertens, eam quoque interrogat : *An viro ferendo ſufficiat?* (nam puellæ decem & undecim annorum hic nubunt) *an rei familiaris curam agere? an cœco, curvo, & decrepito marito fida velit eſſe comes?* adfirmat illa. Mox Flamen ſerto ligneo viridi utriuſque caput coronat. In circumferētia coronarum deſcripta ſunt Ruthenice hæc verba : *Creſcite & multiplicemini.* Ille dum hæc agit, inflammantur ab omnibus cereæ candelæ, & patera medone ſpumans ſacrificulo traditur, eam novis ſponſis uno propinat hauſtu, illi ſimilia lacritate evacuant, & viro religioſo reddunt. Abiecto jam ligneo caſſiculo & pedibus contrito, novas inſtituunt choreas, hic Flamen choragus eſt, cæteri longo ordine eundem inſequuntur. Fœminæ etiam lupulum in templo

plo ſpargunt, & linum, cum tali acclamatione : *Dij noſtri tutelares faciant, ne novi conjuges ullo unquam deſtituantur bono.* Sic tandem tumultuum finis eſt. Sacrificulus domum reducitur : convivæ ſponſos comitantur, & in tali conventione egregie potant, & mœchantur. Viri autem, qui ex conjuge fato functa maſculam ſobolem ſuſceperunt, perſæpe impuberi filio ſponſam quærunt, cum qua tamen illi dormiunt & liberos procreant. Nato deinde ex ephebis egreſſo novam nuptam à ſe conſtupratam & ſobolem una adducit pater, ita inquiens : *Vides fili tuam conjugem & tuos liberos?* Patris ſcortum ſi filio placet, accipit illud, ſin ſecus, prædam aſpernatur, & de alia uxore ducenda cogitat.

Iam de Sepultura mortuorum quædam annotabimus. Homines rebus humanis exemptos in menſam

ſam nudos deponunt, & calidis undis per integrā horam abluunt, idque tantum faciunt noctu. Sordibus ita abſterſis, in ſella mediæ domus conſtituunt eoſdem, propterea nimirum, ut patrem familias etiam mortuum venerentur, & metuant quotquot iſta degunt in habitatione. Vidi ſemel atque iterum, ſed obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit. Funus tandem tertio die effertur, præcedunt in ordine ſcholaſtici, hi lamentabile carmen ingeminant, cujus ſenſus eſt: *Aſpicite ô cives hoc cadaver & vobis cavete. Nam nos omnes ſic ibimus, ibitis, ibunt.* Sandapilarios tres inſequuntur Flamines, medius thuribulo circum circa fumat. Exiſtimant enim hunc odorem malis geniis ita contrarium eſſe, ut perinde eum fugiant, ac ſanctæ crucis ſignum. Cum jam ventū eſt ad ſepulturæ locum, Orciniana iſta ſponda deponitur. Fœminæ vero, quæ

quæ ut flerent oculos erudiere ſuos, magna cum lamentatione ad urnam feralem, quæ hic aperitur, accurrunt, & cadaveri oſcula figunt, ita interrogantes: *Cur noſtro abijſti è conſpectu ô cariſſime? numquid cibi & potus inopia te occidit? numquid infelicis coniugij capiſtro caput ſubtrahere voluiſti? Fatere nobis, quæ te res movere potuit, ut non tantum ſuaviſſimam thalami conſortem, & liberos dulciſſimos tuos deſereres, ſed etiam delitiis pulcerrimi huius mundi, tuis præterea fortunis & familiaribus omnibus abrenuntiares?* Sed hic verum eſt illud: Surdo narratur fabula. Accedens igitur ſacrificulus, plorantes fœminas arcet à feretro, Deoq; manium imperat, ut ne nulla re mortuum impediat hominem, ſed libere eum abire permittat ad locum iſtum beatarum mentium, ad quem majores ipſius jam olim præceſſerint. utque expeditus, tam longum, nec ſatis tutum iter conficere

ficere possit, quidquid in omni vita preciosæ supellectilis habuit, illud in urnam feralem inferunt, jamque antea domi suæ recentibus ocreis & veste nova abeuntem herum induerunt. Mortuo etiam cervical substernunt, sicca terra refertum. Cumque jam ferale murmur Flamines absolverunt, defuncti conjunx iterum accurrens cum ejulatu & clamore maritum ad vitam revocat. Hujus gemitum ipsi sacrifici cum cantoribus excipiunt, & sesquihoram vociferando perdunt, adfertur deinde & argentea crux, eam capulo superimponunt, & demortuum monent, ut ne suam patriam in consuetudine cœlestium animorum obliviscatur, sed pro ea apud cœlites assidue deprecetur. Rogant etiam ut ante omnes D. Nicolaum sibi conciliet, hunc namque Deum esse tulelarem omnium Russorum. Tandem cadaver in fossam demittitur, Flamen

men vero sicci pulveris tantum urnæ superinjicit, quantum manu tenere potest. Cæteri deinde mortuum sepeliunt. Atque ita piacularia sacra suum sortiuntur finem.

Eodem die satis opipare & apparate instruunt cœnam: ad hanc Christiani (ita mendicos appellant) vocantur, ut nimirum tanquam ociosi pro mortuo Deos inclament. Flamines item & omnes consanguinitate propinquos invitant. Cumque & mihi hunc haberent honorem, lubenter mecastor eos adij, ea potissimum de caussa, ut mores eorum rectius contemplari & observare possem.

Hospites osculo blandissime excipiunt, & quemque, ut dignior est, ad mensam collocant. Sed hic tibi illud ad mentem revoces velim, Russos omnes S. Nicolaum tanquam Deum adorare, eiusque imaginem in domibus omnium videri. Accumbentibus convivis

ardentem ſtatim adferunt candelam, eamqueNicolao conſecrant, deprecantes ſedulo pro ſalute & beatitudine amici demortui. Poſtea in ſcutella argentea triticum cum ſuperinfuſo melicrato apponunt.

Singuli ligulam ſumentes, manibus defuncti rerum abundantiam, & nepotibus ſupellectilem copioſam uno optant ore. Mox calix vino aduſto plenus obambulat, & hunc liquorem non aliter potant, quam vaccæ algentes undas, ut in proverbio dicitur. Neque tamen hoc ipſorum factum certa ratione caret. Vix enim illos ob ciborum cruditatem vivere poſſe arbitror, ſi tam forti potu ſtomachi frigiditatem non propulſarent. Ferculis demum appoſitis ſenior inter Flamines iterum pinguia thura adolet, & lemures ejicit foras, poſtea ſcripto Crucis ſigno, cibo benedicit. Peregrinis hominibus Elephantem honoris gratia

gratia præbibunt, illoſque, ſi alicuius ſunt dignationis & præeminentiæ, muneribus adficiunt liberaliter. Dumque omnes pro ſalute ſui Regis, pro beatitudine amici mortui, pro felicitate adfinium & cognatorum, plenis cantharis bibunt; fit fere, ut vix duo vel tres iſtis ab exequiis ſobrii domum diſcedant. Eleemoſynas illi, qui lautioris fortunæ ſunt, die Veneris diſtribuunt: ſed exiguam tantum gregarii panis particulam.

Porro de vanis ſuperſtitionibus quibus hæ gentes deditæ ſunt, quid attinet dicere? Multi ſerpentes in domibus familiares habent & alunt.

Dæmonem quoque meridianum metuunt & colunt. Ille enim dum jam maturæ reſecantur fruges, habitu viduæ lugentis ruri obambulat, operariiſque uni vel pluribus, niſi protinus viſo ſpectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura. neque tamē

 con-

contra hanc quoque plagam remedio destituuntur. Habent enim in vicina sylva arbores religione patrum cultas, harum cortice vulneri superimposito, illud non tantum sanant facile, sed & dolorem loripedi eximunt.

Luem castrensem, quam nostri milites huc advexerant, tali modo eos propulsare vidi. Funem accipiunt, eumque per foramen scamni vetustate pene confecti tantisper trahunt & retrahunt, donec ignis scintillam ex arido assere eliciant: flamma conspecta, cereum in delubro undis lustralibus perfusum accendunt. Omnes deinde qui ex hac favilla prunas vel torrem domi conservant, tutos fore credunt à pestifera contagione, & fit nonnumquam, ut eventus fidei respondeat.

Doloribus dorsi talem adhibent medicinam. Pueros illegitimos, quorum hic ingens est numerus, certo ære conducunt, illorum-

rum-

rumque tergum pedibus sexcenties premunt & concultant. Hoc medicamentum anodynum majoribus profuisse asserunt.

Magistratum de voluntate Regis accipiunt. Oppidis *Starostæ*, hoc est, Capitanei imperant, hi pro suo arbitrio leges figunt, & in plebeculam securi dominantur. Caussæ criminales ad judicia raro deferuntur. Qui se convicia dixisse negat, absolvitur. Nam Palinodiam pro pœna irrogata reputant. Iuris Romani scrupulosa volumina, Bartolos & Baldos frustra evolvisti, si hic esse voles. Statutis enim, id est, legibus scriptis utuntur. In illis & hoc sancitum est: Homicidam, nisi in ipso facto deprehensus sit, quinque florenis vitam redimere posse. Homini autem qui alterius canem cæciderit, mulctam decem florenorum irrogandam esse. Fustuarij pœna ipsis inter præcipua tormen-

ta est.

ra eſt; Nobiles enim, ſuos agricolas, Heri mancipia ſua ſi quando peccarunt, horrendum in modum fuſtibus dolant. Qui vero gravius deliquerunt, virgis ferreis lacerantur.

Gens eſt natura ad arma propenſior. Machæris, frameis, & falcatis enſibus pugnant: perſæpe etiam clava lignea, quam ſemper ad manum habent. Si rus abeunt, Coſtram in dextra tenent, arcum autem Tartaricum cum pharetra & arundinibus venenatis lateri alligant.

In commeſſationibus non tantum rubri charthacea ſymbola Regis lubenter tractant, ſed & ludo teſſerario gaudent. Summa autem ſolertia prælia latronum ludunt. Ut gemini inter ſe Reges albuſque nigerque pro laude oppoſiti certent bicoloribus armis. In hac profecto arte ita excellunt, ut haud ſciam an ulla gens cum illis comparari debeat.

Cum pax eſt, ferarum pelles ex Moſcovia in Poloniam & Livoniam venales aſportant. Mel, ceram, & corium magna copia peregrinis vendunt. Cæteri venando & latrocinia exercendo victum quæritant. Undique enim denſiſſimis & inviis nemoribus ſepti ſunt. Lupos, Lynces, & Martes ſæpe intra ipſa oppidorum mœnia venantur. Martes quidem in ſummitatibus arborum plerumque manent, & mel ab apibus congeſtum avidiſſime lingunt. Ruſtici igitur canes alunt veſtigatores, qui odoratu produnt animal inter arborum frondes abſconditum. Tum venator magno ictu arborem percutiens, Martem de ſummo vertice deiicit, quem illico ἰχνευτὴς ille dentium morſu necat. Κάστορες quoque in locis paludoſis habitantes ſimili ratione decipiunt. Hoc animal, quia in extremis amnium oris commoratur, non capitur, niſi Novembri

& Decembri mensibus, cum terra durissimo frigore riget. Fluvio igitur glacie constricto advolat rusticus, cum cane odorisequo. Κάστωρ advenientis animum minime ignorans effossos in ripa cuniculos deserit, & sub glacie in algentibus undis natat. Canis autem naribus locum supra caput natantis exacte prodit. Sequitur igitur venator, qui jam ante à glacie perfossa ad fauces fluminis rete de lino triplici factum disposuit. Ad hoc cum jam devenit Castor perrupturum se sperans, occiditur fustibus, & extrahitur. Pellis eius apud hos populos summo est in pretio. Hanc quoque venationem impune numquam vidi: nam pene cœli intemperies me occidit.

Moribus Russi erga hospites sunt tolerabilibus: nisi forte eorum trullas ames. Nam inter pocula homines esse desinunt.

Viri & fœminæ, si à fortunæ bonis firmiores sunt, eodem fere habitu

habitu vestiuntur. Tunicam talarem varij coloris ex panno Britannico habent: limbis vestium tænias sericas, & globulos deauratos intertexunt: uterque ocreis calceatus. Fœminæ vittis & mitra caput tegunt, viri cudone pileove coloris diversissimi. Rusticorum filiæ ex capitibus serpentum torquem collo circumdant. Vulgus autem ex pellibus ferinis tunicas, ex cortice arborum calceos parat. Et tot hic sũt sutores, quot rustici.

Natura profecto sub aspero cœlo homines etiam elegantes producit. Corpora plerumque solida habent & succi plena. Neque adeo informis est sexus muliebris, si quis formarum velit esse spectator. Omnem autem decorem suum unico potandi vitio mulieres obfuscant. In hac enim re si maritos non vincunt, certe non sunt illis inferiores.

Musicæ subtilioris ignari sunt. Panduras nulla arte tractant & tan-

tantum tibias utriculares in delitiis habent. In nuptiis & aliis ſolennitatibus perſæpe ad manuum comploſarum fragorem choreas ducunt.

Libros Latinos & Græcos nunquam viderunt, & tamen de Religione Græcorum multa gloriantur. Ego cum ſemel novum Teſtamentum Tiguri Græce impreſſum mecum haberem, rogaremque Flamines ut aliquam periodum legerent, illi hoc ſeſe facturos pernegabant; ſancte adfirmantes, eiuſmodi typos nunquam ſibi ante viſos eſſe.

Menſæ elegantiam non magnopere curant, ſed crudos cibos, Deos Ægyptiorum, porrum & cœpe avidiſſime ingurgitant. Ditiores vinum & medonem, vulgus Quaſtum, hoc eſt, aquam bibit admixto ſale vulgari, & pane mucido ſquaroſoque veſcitur.

DomusRuthenicæ ligneæ ſunt, & quidem male materiatæ. Ita tamen

tamen deſipiunt, ut exſtiment parietem cratitium lateritio præferendum eſſe. Cæmenti apud eos nullus fere uſus eſt. Polociæ tantum tria templa ſunt, opere lateritio exſtructa. Ex his tertium more Italico pulcherrime expolitum nunc ibidem conſpicitur. Cætera Moſcorum Dux Ioannes Baſilides devaſtavit, cum ante annos octodecim Polociam deditione in ſuam accepit poteſtatem.

Pacis tempore opimos accipiunt ex agris proventus: nec ullis fere frugibus hominum utilitati ſervientibus, carent. Aves omnis generis, perdices puta, phaſianos, attagenes, erythrotaones ſumma ſolertia per inſidias capiunt, & levi ære divendunt. Piſciũ lautiſſimorum admirabilem copiam perennia illis ſuppeditant flumina, Boryſthenes, Duna, Driſna, Driſſa, Polotta, ex quibus innumeri lacus & ἰχθυοτροφεῖα ſeſe effundunt. Ex co-

cto ſale Iberico cibos condiunt.

Metallum quidem patrio in ſolo non effodiunt, & tamen auri obryzi, ſignatique argenti maximo deſiderio tenentur, atque hoc vitium cum cæteris mortalibus commune habent. Nummos eorum argenteos ovali forma procuſos ad tuam Excell. mitto: ij uno in latere Cataphracto ſignantur: in altero deſcripta ſunt Ruthenici hæc verba: **Κñς βιλικι Ιβάν**, hoc eſt, *Princeps Magnus Ioannes.*

Hæc fere ea ſunt, David Chrytræe, quæ in Orientaliori Ruſſia obſervatione digna putavi, quæ quidem, ut tuæ cupiditati ſatisfacerem, libenter in has paginas conjeci. Nec tamen omnia attigi, ſed tantum ſumma ſequutus ſum faſtigia rerum. Apes ut tenero ſtudens liquori, libat ſumma thimi aut crocon rubentem.

De Armeniis quoque antea ad te perſcripſi, neque dubito literas tibi

redditas eſſe. Hos frequentes habitare Leopoli, atque ibidem pulcerrima templa habere, Tidemannus Giſius, 7. Iunii Caunæ mihi dixit. Ego quidem, ſi aliquando officij ratione hoc ipſum licebit, Leopolim excurram, & vicinam Armeniam perluſtrabo, fuſiuſque deinde omnia litteris tractabo.

Reſtat nunc ut de te Tartaris perpauca ſubjiciamus. Cum vero epiſtolam ad te ſcribere decreverim, non eſt quod hiſtoriam expectes. Nolim namque γλαῦκας εἰς ἀθήνας: Tartarorum quidem copias minime contemnendas regijs in caſtris perſæpe vidi, atque hi ex Præcopienſiū Horda advenerunt, ex qua nunc quoq; militem conſcripſit Stephanus Victor. Cæteri Polonis notiores ſunt Tauricenſes, Aſturcenſes, Naianenſes, Rezihorenſes, & Circaſſij. Principem Hordæ ſua lingua *Czar*, hoc eſt, Imperatorem appellant. Nobiles autem

autem, quibus res mediocriter ſunt ſecundæ, *Cneſi*, id eſt, Principes vocantur. Tantus nimirum barbaræ gentis faſtus eſt, ut etiam titulos & magna miſeri accupentur nomina. Religio eorum ſine dubio diverſiſſima eſt.

Ego illorum ritus, qui Regis noſtri ſceptrum agnoſcunt, breviter attingam. Bellici ſane tumultus eos à numinis cultu non avocant. Nam Veneris die, cum vix ſol ipſe nitentes ſpargere jam cœpit radios, in medio camporum æquore frequentes convolant. Hic Papa nudo vertice & pedibus complicatis humi ſedens, ſchedulam ſiniſtra in manu tenet, in hanc deſcripta ex Alcorano paradoxa aliquot congeſſit, quæ voce clara ad circumſtantes recitat; illi ſi quando nomen Dei & Mahometis audiunt, gemitu & capitis inflexione reverentiam ſuam declarant. Lectione finita, in ſtationem quiſque ſuam revertuntur. Cæ-

Cæteri tamen, qui pacem bello, œconomiam militiæ præferunt, alijs quoque ceremoniis occupantur. Hi uno à Vilna miliari, ad fluminis Veliæ ripas, gurguſtia aliquot & pagum amœniſſimo loco ſitum habent. Huc ego XII. Kal. Iul. cum Ioanne Gamrato Stralſundino, mercatore & cive Vilnenſi exſpaciatus, delubrum eorum intravi. In illo certe, nec alicuius Divi, nec atri Dæmonis ſimulacrum ullum videtur. Nudi ubique parietes. Area tamen pictis tapetis inſtrata eſt. Die Veneri dicata ſemper ad ſacra conveniunt, ea, uti opinor, de cauſa, ut ſignificent neque Iudæorum ſuperſtitiones, neque Chriſtianorum nomen & religionem ſibi probari. Delubrum nulli niſi diſcalceato ingredi licet. Campanarum boatum minime tolerant. Papa autem, exorto ſole, in ſummitate templi exedræ inſiſtens, ſtentorea voce populum ad con-

L ciones

ciones vocat. Cumque jam frequentes adſunt, ſumto ad manum Alcorano quem Arabicis litteris ſcriptum mihi monſtrarunt, numinis colendi rationem illis exponit. Poſtea de apotheoſi Mahometis, deque illius maieſtate & præcellentia carmen agreſte decantant, & tunc Comitiorum finis eſt. Si Alcoranum, vel alium quemvis librum typis editum hic videre licuiſſet eum certe, magno vel pretio comparatum, ad te miſiſſem. In tanto autem librorum defectu nihil ſe vendere poſſe dicebant. De Deo, Ieſu Chriſto & Spiritu Sancto fruſtra eos interogabis. Veram enim pietatem ita curant, ut numerum lupus aut torrentia flumina ripas. Non ſemel igitur admiratus ſum cum inter Chriſtianos habitent, cur adeo duri ſint & Chriſtianam religionem aſpernentur, & video ſane Ieſuitarum nugas, qui de convertendis ad Romanam Eccleſiam genti-

gentibus multa & grandia fabulantur. Cum nequaquam hos, qui vicinis in partibus commorantur, à vana ſuperſtitione abducere poſſint. neque tamen & hoc negare auſim eſſe in Scythia homines Ieſu nomen adorantes, cum dictum ſit per Davidem de voce Euangelij per Apoſtolos in gentes ſpargenda in omnem terram: exivit amyſſis eorum, & in finem orbis oratio eorum. Porro non fugit excellentiam tuam dogma Mahometarum ex parte Iudæorum ſuperſtitionibus & ſomnijs eſſe refertum. Tartari igitur Circumciſionem quoque retinent, ſed diverſa ab Hebræis ratione. Secundo enim & tertio annis à nativitate, prout Papæ viſum eſt, circumciduntur.

Lingua eorum à Polono idiomate tam longe abeſt, ut hi in Scythiam, illi in Sarmatiam commigrantes, ranæ Seriphię non iniuria dici queant. Qui tamen in Polo-

 nia

nia, & Lithuania, & utraque Russia longe lateque dispersi sunt, plerumque hominum, quibuscum degunt, linguam addiscunt & callent.

Præterea illorum Papa hoc mihi in sermone dixit: In multis suæ gentis regionibus, solem, ignem, malos item genios, tanquam Deos coli. Moribus feris sunt, & duri laboris patientissimi: nec etiam una uxore contenti. Nam plurimas ducunt, quarum pene miranda domi est concordia. Sed prior cæteris gratior habetur & acceptabilior.

Mortuos hic non cremant, sed defodiunt. Sponsos etiam fato functos addita dote & rebus Oeconomiæ necessariis, matrimonio jungunt, ridiculis mehercle ceremoniis, quos alio in orbe & revicturos, & una semper futuros autumant. De animabus demortuorum ita sentiunt, eas videlicet ex uno corpore in aliud tantisper demi-

grare, donec præcellentem aliquam & diu quæsitam inveniant habitationem, atque hinc magna ista mundi lumina Cæsares & viros principes enatos esse.

Victus illorum miserrimus & Cyclopicus: Nam prandentes aliquoties cum horrore aspexi. Carnes certe equinas ac semicoctas avidissime devorant. Nullis illis mensarum & sediliorum est usus. Cutes equorum jam tum fumantes, & recens bestiæ detractas pro scamnis consessuri consternunt. Lac equarum tanquam vinum Cretense admirantur & epotant. Hi bellis, acynacibus, arcu & sagittis pugnant, bellatorum præstantia equorum omnibus facile anteponendi.

Præcopiensium legatus XIX. Iunii Vilnam adveniens, Regi Euangelium adferebat, de re à suis contra Moscos animose & fortiter gesta. Quod videlicet non tan-

tantum maximas hostis provincias ferro flammaque feliciter pervagati sint: sed & ad ipsa Metropolis Moscoviæ mœnia penetrarint. Horum studium voce sua Rex collaudans, magnam se ipsis aliquando gratiam habiturum dicebat, si deinceps quoque magnanimo conatu in adversam gentem arma & bellum inferant.

Iam de rebus Polonicis quales eæ nunc sunt, scribendum aliquid erit. Quia nihil enim abs te literarum, tribus pene mensibus accepi, meas epistolas, quas Maio & Iulio exaravi, intercidisse video. Rex Stephanus Victor, 29. Aprilis ex Comitiis Warsaviensibus Vilnam reversus est. VIII. autem Kalend. Iun. Bogdanus Bielscius, Moscus nobilissimus, à suo principe profugus ad regem venit Vilnam; qui non tantum humanissime novum & insperatum hospitem excepit, sed & muneribus adfecit liberaliter. Sunt homines, qui ominis loco il-

co illius adventum excipiant, & fore confidant, ut ex solius consilio Rex plurimis in rebus adjuvetur.

Sequenti die, qui erat 26. Maij, Legatos Moscicos adventare vidimus, comitatum habentes satis splendidum. Cum illis aliquot diebus de pace tractatum est, effectum vero nihil. Conditiones à Rege propositæ tales sunt: Moscus Livoniam tradat. Impedimenta bellica & commeatum in arcibus deditis relinquat. Sumptus etiam duabus expeditionibus factos persolvat. Pacem perpetuam sanciat. Danorum & Suecorum Reges hoc fœdere comprehendantur. Captivi λύτρῳ vel permutatione redimantur. Ipse Princeps in finibus utriusque regni ad colloquium se sistat. Internuncij cum dicerent nihil horum suis in mandatis annotatum esse, intercessione Procerum, decem dierum spacium impetrarunt, ut

intereaper veredarium Principis ſui mentem explorarent. Ille quia die dicto reverſus non eſt, Rex quidem Legatos dimiſit.

Ipſe vero 19. Iunii, equum in gyros tortum conſcendens, Vilna egreſſus eſt circiter decimam diei horam, cœlo ita ſereno & tam fauſtis hominum acclamationibus, ut dubitare nemo poſſit, hunc Principem divinitus Polonorum genti datum, ex hydra iſta Lernæa feliciter debellata, famam reportaturum eſſe immortalem. Equitabant in agmine variarum gentium Proceres, inter quos non poſtremus erat Legatus Pontificius Ioannes Andreas Caligarius, Epiſcopus Brittonorienſis, qui pro confirmatione Regni pecuniam Papæ debitam depoſcens, indulgentias ſimul & peccatorum remiſſionem largiſſimam attulit. Proximum ab illo locum tenebat generoſus vir Levinus Bulovius, ab illuſtriſſimo Marchione Brandeburgenſi & Boruſſorum Duce in legatione huc miſſus. Qui poſtea Caunam reverſus, cum ad prandium me invitaſſet, amanter hoc à me petiit, ut ſuo nomine ſalutem tibi plurimam adſcriberem, addens & illud; In Boruſſiam quidem te hoc tempore non venturum, id quod ego ſummo cum dolore audivi: Statueram enim ſalutandi gratia Regiomontem ad te excurrere.

Tidemannus quoque Giſius, I. V. D. & Regis intimus Secretarius, homo omnium hominum humaniſſimus, & optimis literis egregie excultus. 21. Junij. Hiſtoriam Auguſtanæ Confeſſionis tuam, ab Rittero Latina civitate donatam, Vilnæ mihi monſtravit. Cumque ſumto ſemel iterumque calamo ſcribere tibi vellet, neque tamen tanta & indicibili negotiorum mole oppreſſus, ſibi ipſi ſatisfacere poſſet: invitus quidem hoc tempore officium tuæ excel-

lentiæ debitum intermisit, meque per Apollinem rogavit, ut hanc candidissimæ mentis suæ adfectionem per Epistolam tibi significarem, id quod me facturum, uti debui, ita lubenter promisi. De omnibus tamen rebus, quæ hactenus gestæ sunt, & quæ deinceps numinis auspicio gerentur, faciet te paulo post certiorem.

Regis nostri frater, Transylvaniæ Princeps, nuper decessit, cuius obitum Rex graviter tulit, ut par est. metuit fortassis aliquam in istis locis mutationem, quamquam filius demortui, decem annorum puer, à subditis patris successor nominatus sit. Eodem die quo Transylvanorum Dominus exstinctus est, Generosissimus Regis equus exanimis concidit & perijt, qui non procul ab arce Vilnensi defossus est, & columnam habet ligneam.

Belli suscepti moles hac æstate Plescoviam tanget. Milites undique

que huc confluunt, ille ex Germania, alter ex Calydonia, tertius ex Britannia, ut nimirum venales animas tanto citius Plutoni propinent. Nam undique ad inferos tantundem viæ est.

Rex dum foris hostem quærit, nos domi pro pietate bellum gerimus. Proceres quidem Polonici, qui purioris doctrinæ professoribus favent, & partim Zuinglianos defendunt, partim Augustanam Confessionem sequuntur, ante abitum suum de ineunda concordia suaserunt, certum esse adfirmantes, quod N. Romæ nuper creatus in perniciem Lutheranorum juramentum præstiterit Pontifici Maximo. Huius vero tyrannidem non adeo metuendam esse, si nos pie in religione consentiamus. Maio igitur mense convenimus Vilnæ, effecimus nihil. Summam actionis adjunctæ continent paginæ. Ipse Dei filius, utinam glorisissimo adven-

adventu ſuo vulnera Eccleſiæ cito ſanet, & beatitudinem nobis donet ſempiternam. In hoc quidem ſeculo ſinceram ſperare pacem non licet. Anabaptiſtas vicinos per occaſionem erroris admonui. Horum ſuperintendens Laurens Criſcovius, hæreſin ſe defenſurum ſcribit. Cum prodierint chartæ, habebimus ſane quod aut contemnamus, aut etiam quod auctoritate ſanctarum ſcripturarum refutemus. Literas ipſius Criſcovij ad tuam Excellentiam tranſmitto. Iamque Colophonis vice etiam atque etiam vehementer te rogo, ut haſce paginas tuo iudicio emendes, ac vel legas, vel divulges, vel abiicias, quidquid horum feceris, meo facies conſenſu. Summum Pontificem Eccleſiæ, Ieſum Chriſtum, Dei ac Virginis filium, qui ſolus eſt longitudo dierum noſtrorum, toto pectore precor, ut tuam Excellentiam Spiritu ſanctiſſimo ſuo gubernet, & diutiſ-

diutiſſime incolumem conſervet, meque tuæ benevolentiæ & amori totum trado. VIII. Kalend. Auguſt. Anno. M. D. LXXXI.

De Religione & Sacrificiis veterum BORVSSORVM, *Epiſtola* IO. MELETI *ad* GEORGIVM SABINVM.

CUM elegiam illam tuam, quã ad Petrum Bembum Cardinalem ſcripſiſti, mihi legendam exhibuiſſet Hieronymus filius meus, qui tuis ſcriptis plurimum delectari ſolet, in qua de ſacrificio capri, & anguium cultu, quæ nonnullæ Sarmaticæ gentes inſtituunt, commemoras: continere me non potui, quin ea, quæ de vano cultu earum gentium comperi, ad te ſcriberem, tibi utique non ingratum fore ſperans, ſi earum gentium, ad quas fato quodam vocatus es, & in quarum vicinia vitam agis, mores & idololatriam plenius cognoſceres. Multi enim ſuper-

ſuperſtitioſi ritus, idololatriciquè cultus paſſim in his regionibus adhuc occulte ſervantur, qui tibi advenæ nondum forte cogniti ſunt. Itaque viſum eſt communicare tecum, quicquid de illis compertum habeo. Ac ne longiore utar prooemio, referam primo ſacrificia, quibus olim Boruſſi, Samogitæ, Lithuani, Rutheni & Livones, coluerunt dæmonia pro Diis, atque etiam nunc multis in locis colunt occulte: deinde ſuperſtitioſos quoſdam ritus, quibus nuptiæ, funera & parentalia apud eaſdem gentes celebrantur.

Die Georgii ſacrificium facere ſolent *Pergrubrio*, qui florum, plantarum, omniumq; germinum Deus creditur. Huic *Pergrubrio* ſacrificant hoc modo. Sacrificulus, quem *Vurſchayten* appellant, tenet dextra obbam cereviſiæ plenam, invocatoque dæmonij nomine, decantat illius laudes: *Tu* (inquit) *abigis*

abigis hyemem, tu reducis amœnitatem veris: per te agri & horti virent, per te nemora & ſylvæ frondent. Hac cantilena finita, dentibus apprehendens obbam, ebibit cereviſiam nulla adhibita manu: ipſamque obbam ita mordicus epotam retro ſupra caput jacit. Quæ cum è terra ſublata, iterumque impleta eſt, omnes quotquot adſunt ex ea bibunt ordine, atque in laudem *Pergrubrij* hymnum canunt. Poſtea epulantur tota die, & choreas ducunt.

Similiter quando jam ſegetes ſunt maturæ, ruſtici in agris ad ſacrificium congregantur, quod lingua Ruthenica *Zazinck* vocatur, id eſt, initium meſſis. Hoc Sacro peracto, unus è multitudine electus, meſſem auſpicatur, manipulo demeſſo, quem domum adfert. Poſtridie omnes, primo illius domeſtici, deinde cæteri quicunque volunt, meſſem faciunt.

Facta

Facta autem messe, solenne sacrificium pro gratiarum actione conficiunt, quod Ruthenica lingua *Ozinck*, id est, consummatio messis dicitur. In hoc sacrificio, Sudini Borussiæ populi, apud quos succinum colligitur, capro litant, sicut in elegia tua ad Bembum scribis.

Litandi vero ritus est talis. Congregato populi cœtu in horreo, adducitur caper, quem *Vursichaytes* illorum sacrificulus mactaturus, imponit victimæ utramque manum, invocatque ordine dæmones, quos ipsi Deos esse credunt: videlicet, *Occopirnum*, deum cœli & terræ, *Antrimpum*, deum maris, *Gardoaten*, deum nautarum, qualis olim apud Romanos fuit Portunus. *Potrympum*, deum fluviorum ac fontium, *Pilvitum*, deum divitiarum, quem Latini *Plutum* vocant, *Pergrubrium*, deum veris, *Pargnum*, deum tonitruum ac tempestatum, *Pocclum*, deum

deum inferni & tenebrarum, *Poccollum* deum aëriorum spirituum, *Putscatum*, deum, qui sacros lucos tuetur, *Ausceurum*, deum incolumitatis & ægritudinis, *Marcoppolum*, deum magnatum & nobilium, *Barstuccas*, quos Germani *Erdmenlen*, hoc est, subterraneos vocant.

His Dæmonibus invocatis, quotquot adsunt in horreo, omnes simul extollunt caprum, sublimemque tenent, donec canatur hymnus, quo finito, rursus demittunt ac sistunt caprum in terram. Tum sacrificulus admonet populum, ut solenne hoc sacrificium à maioribus pie institutum, summa cum veneratione faciant, eiusque memoriam religiose ad posteros conservent. Hac concinuncula ad populũ habita, ipse mactat victimam sanguinemque patina exceptum, dispergit. Carnem vero tradit mulieribus eodem in horreo coquendam.

Hæ interea dum caro coquitur, parant è farina ſiligineas placentas, quas non imponunt in furnum, ſed viri focum circumſtantes, hinc illinc per ignem jaciunt abſque ceſſatione, tamdiu quoad illæ indureſcant, & coquantur. His peractis epulantur atque helluantur tota die ac nocte uſque ad vomitum. Ebrii deinde ſummo mane extra villam progrediuntur, ubi reliquias epularum, quæ remanſerunt, certo in loco terra operiunt, ne vel à volatilibus vel à feris diripiantur. Poſtea dimiſſo cœtu ſuam quiſq; domum repetit.

Cæterum, ex omnibus Sarmatiæ gentibus ſupra nominatis, multi adhuc ſingulari veneratione colunt *Putſcatum*, qui ſacris, arboribus & lucis præeſt. Is ſub arbore ſambuco domicilium habere creditur. Huic paſſim homines ſuperſtitioſi litant pane, cereviſia, aliiſque cibis ſub arbore ſambuco poſitis, precantes à *Putſcato* ut placatum

catum efficiat *Marcoppolum* Deum magnatum & nobilium, ne graviore ſervitute à dominis ipſi premantur: utque ſibi mittantur *Barſtucci*, qui (ut ſupra dictum eſt) ſubterranei vocantur. His enim dæmonibus in domo verſantibus ſe fieri credunt fortunatiores: eiſque collocant veſperi in horreo ſuper menſam mappa ſtratam, panes, caſeos, butyrum, & cereviſiam: nec dubitant de fortunarum acceſſione, ſi mane reperiant cibos illic aſſumptos. Et ſi quando intactus cibus in menſa remanet, tunc magna anguntur cura. Colunt quoque ſpiritus viſibiles, qui lingua Ruthenica *Colky*, Græca *Coboli*, Germanica *Coboldi*, vocantur. Hos Spiritus credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum: nutriuntque eos laute omni ciborum genere, eo quod afferre ſoleant nutritoribus ſuis frumentum ex alienis horreis furto ablatum.

Cum vero hi Spiritus alicubi habitare ac nutriri cupiunt, hoc modo ſuam erga patrem familias voluntatem declarant. In domo congerunt noctu ſegmenta lignorum, & mulctris lacte plenis imponunt varia animalium ſtercora. Quod ubi paterfamilias animadverterit, nec diſſipaverit ſegmenta, nec ſtercora è mulctris ejecerit, ſed de inquinato lacte cum omni familia ſua comederit, tunc illi apparere & permanere dicuntur.

Præterea Lithuani & Samogitæ in domibus ſub fornace, vel in angulo vaporarii, ubi menſa ſtat, ſerpentes fovent, quos numinis inſtar colentes, certo anni tempore, precibus ſacrificuli evocant ad menſam. Hi vero exeuntes, per mundum linteolum conſcendunt, & ſuper menſam aſſident. Ubi poſtquam ſingula fercula delibarunt, rurſus deſcendunt, ſeque abdunt in cavernis. Serpentibus

bus digreſſis, homines læti fercula illa prægustata comedunt, ac ſperant illo anno omnia proſpere ſibi eventura. Quod ſi ad preces ſacrificuli non exierint ſerpentes, aut fercula ſuper menſam poſita non delibaverint, tum credunt ſe anno illo ſubituros magnam calamitatem.

Ad hæc eædem gentes habent inter ſe ſortilegos, qui lingua Ruthenica *Burty* vocantur, qui *Potrimpum* invocantes, ceram in aquam fundunt, atque ex ſignis ſive imaginibus, inter fundendum figuratis, pronunciant ac vaticinantur de quibuſcunque rebus interrogati fuerint. Novi ipſe mulierculam, quæ cum diu reditum abſentis filij fruſtra expectaſſet (erat enim filius ex Boruſſia in Daniam profectus) conſulit ſortilegum, à quo edocta eſt, illum naufragio periiſſe. Cera enim in aquam fuſa, expreſſit formam fractæ navis, & effigiem reſupini

hominis, juxta navem fluitantis.

Apud Samogitas est mons ad fluvium Nauvassam situs, in cuius vertice olim perpetuus ignis à Sacerdote conservabatur, in honorem ipsius *Pargni*, qui tonitruum & tempestatum potens à superstitiosa gente adhuc creditur. Hactenus de sacrificiis.

Nunc de ritibus Nuptiarum, funerum, & parentalium, narrabo non minus ridicula quam superstitiosa. Apud Sydinos, Curonenses, Samogitas, & Lithuanos, nobiles puellę multis in locis gestant tintinnabulum, quod funiculo alligatum è cingulo dependet usque ad genua; nec ducuntur, sed rapiuntur in matrimonium, veteri Lacedemoniorum more à Lycurgo instituto. Rapiuntur autem non ab ipso sponso, sed à duobus sponsi cognatis. Ac postquam raptæ sunt, tunc primum requisito parentum consensu matrimonium contrahitur.

Cum nuptiæ jam celebrantur, sponsa ducitur ter circa focum. Deinde in sellam ibi collocatur. Sedenti super sellam, pedes lavantur. Ea vero aqua, qua sponsæ lavantur pedes, conspergitur lectus nuptialis ac tota suppellex domestica, consperguntur item hospites, qui ad nuptias invitati sunt. Postea sponsæ os oblinitur melle, & oculi teguntur velamine, velatis oculis ipsa ducitur ad omnes ædium fores, quas jubetur contingere ac pulsare dextro pede. Ad singulas fores circumspergitur tritico, siligine, avena, hordeo, pisis, fabis & papavere. Qui enim sequitur sponsam gestat saccum plenum omni genere frugum: cumque illam circumspergit, ait; *nihil horum defuturum sponsæ, si religionem pie coluerit, remque domesticam curaverit ea digentia, qua debet.* His actis, aufertur sponsæ velamen ab oculis, & convivium celebratur.

Veſperi cum ſponſa ad lectum deducenda eſt, inter ſaltandum ei abſcinduntur crines, quibus abſciſſis, mulieres imponunt ei ſertum, niveo linteolo adornatum, quod uxoribus geſtare licet, donec filium pepererint. Tamdiu enim uxores pro virginibus ſe gerunt.

Ad extremum introducitur in cubiculum, ubi pulſata & verberata conjicitur in lectum ſponſoque traditur. Tum pro bellariis afferuntur teſticuli caprini, vel urſini, quibus ipſo nuptiarum die manducatis, conjuges creduntur fieri fœcundi. Hac de cauſa, nullum quoque animal caſtratum illic ad nuptias mactatur.

In Funeribus hic ſervatur ritus. A ruſticanis, defunctorum cadavera veſtibus & calceis induuntur & erecta locantur ſuper ſellam, cui aſſidentes illorum propinqui, perpotant ac helluantur, epota cereviſia, fit lamentatio funebris, quæ

quæ lingua Ruthenica ſic ſonat: *Ha le le, le le, y procz ty mene umarl? ij za tij nie miel ſzto yeſty albo pity? y procz tij umarl? Ha le le, le le ij za tii nie miel kraſz iie mlodzice? ii procz tii umarl?* id eſt, *Hei, hei mihi: Quare mortuus es? Num tibi deerat eſca aut potus? Quare ergo mortuus es? Hei, hei mihi: An non habuiſti formoſam coniugem? Quare ergo mortuus es? &c.* Hoc modo lamentantes enumerant ordine omnia externa illius bona, cuius mortem deplorant: nempe liberos, oves, boves, equos, anſeres, gallinas, &c. Ad quæ ſingula reſpondentes, occinunt hanc Næniam, *Cur ergo mortuus es, qui hæc habebas?*

Poſt lamentationem dantur cadaveri munuſcula, nempe, mulieri fila cum acu: viro linteolum, idque eius collo implicatur. Cum ad ſepulturam effertur cadaver, plerique in equis funus proſequun-

quuntur, & currum obequitant quo cadaver vehitur: eductisque gladiis, verberant auras, vociferantes *Gey geythe begaythe peck elle.* id est, *aufugite vos dæmones in infernum.* Qui funus mortuo faciunt, nummos projiciunt in sepulchrum, tanquam viatico mortuum prosequentes. Collocant quoque panem, & lagenam cerevisia plenam ad caput cadaveris in sepulchrum illati, ne anima vel sitiat vel esuriat. Uxor mane & vesperi, oriente & occidente sole, super extincti conjugis sepulchrũ sedens vel jacens, lamentatur diebus tringinta. Cognati vero ineunt convivia die tertio, sexto, nono, & quadragesimo, à Funere. Ad quæ convivia animam defuncti invitant, precantes ante januã. In his convivijs, quibus mortuo parentant, tacite assident mensæ tanquam muti, nec utuntur cultris. Ad mensam vero ministrant duæ mulieres, quæ hospitibus cibum

apponunt, nullo etiam cultello utentes. Singuli de unoquoque ferculo aliquid sub mensam jaciunt, quo animam pasci credunt, eisque potum effundunt. Si quid forte deciderit de mensa in terram, id non tollunt, sed desertis (ut ipsi loquuntur) animabus relinquunt manducandum, quæ nullos habent vel cognatos vel amicos viventes, à quibus excipiantur convivio. Peracto prandio, sacrificulus surgit de mensa, ac scopis domum purgat; animasque mortuorum cum pulvere ejicit, tanquam pulices, atque his precatur verbis, ut è domo recedant: *Iely, Pily ducisse: nu vven, nu vven:* hoc est, *edistis ac bibistis animæ dilectæ, ite foras, ite foras.* Post hæc incipiunt convivæ inter se colloqui & certare poculis. Mulieres viris præbibunt & viri vicissim mulieribus, seque mutuo osculantur.

De hac oblatione ciborũ super tumu-

tumulos defunctorum meminit etiam Augustinus Sermone 15. de Sanctis, cuius verba hæc sunt: *Miror cur apud quosdam infideles hodie tam perniciosus error increverit, ut super tumulos defunctorum cibos & vina conferant, quasi egressæ de corporibus animæ, carnales cibos requirant. Epulas enim & refectiones caro tantum requirit. Spiritus autem & anima iis non indigent. Parare aliquis suis charis dicit, quod ipse devorat. Quod præstat ventri, imputat pietati, &c.* Hactenus Augustinus.

Hæc, quæ de superstitiosis ritibus, & ceremoniis illarum gentium narravi, partim ipse vidi, partim ab hominibus fide dignis audivi. Tu vero præstantissime vir, qui variarum rerum cognitione delectari solitus es, pro tua humanitate, meum hoc qualecunque scriptum ab homine tui amantissimo, profectum boni consulas oro,

Ex

Ex IACOBI NOBILIS DANI *Hodœporico Ruthenico, de Cæremoniis aliquot* MOSCOVITARVM.

DIE mensis Augusti primo, sole jam exorto, cum temporis tædium ambulando discutere cœpimus, conspeximus è longinquo magnum hominum numerum uno in loco circa fluvium Urbi proximum congregatum, imo fere omnes cives, mares pariter ac fœminas, has gestantes infantulos in ulnis; illosque pueros ducentes manibus; præterea Monachorum, virginumque vestalium cohortem magnam. Quo postquam convolassent, apparuit illis etiam Archiepiscopus gerens manibus crucem, sequentibus Sacerdotibus, & id genus hominibus, postquam jam amnis eius pontem sibi in illum usum exstructum adscenderet, habita oratione, ipsi benedixit, atque suis cæræmo-

moniis, papiſtico more, aquam conſecravit. Quo facto, quam plurimi viri veſtibus exuti nudique cunctis inſpicientibus, in amnem ſeſe præcipitarunt, pudendendis minus tectis, nihil conſiderantes, quod à mulieribus & virginibus conſpicerentur: hæ quoque infantulos ſuos eadem aqua abluerunt, idola ſua omnia liquore illo ſacro humectarunt atque mundarunt, iſtumque diem feſtum celebrarunt.

Neſcio ſane an hic ſignificare debeam, quo pacto Sanctorum opem in cereviſia coquenda implorent, quibuſve ceremoniis utantur.

Cum aqua dolio infunditur, ad manus habent ſculptile baculo longo alligatum, quod dolio imponunt, confeſtimque extrahunt, quod etiam fit, cum frumentum & lupulus adduntur: Quo facto, baculum in altū erigentes imaginem illam, curvatis genibus, & capitibus

pitibus demiſſis, frontibuſque crucis ſigno munitis, venerantur. Talibus ſuperſtitionibus imbuuntur, adeoque his ineptiis faſcinati ſunt, ut hiſce ceremoniis neglectis, totum laborem irritum eſſe exiſtiment.

Singulis diebus templa petunt, & quamvis valvæ clauſæ ſint, ante eas tamen ſeſe crucibus ſignant, & in genua procumbunt, & capita terram verſus deflectunt.

A juramentis & execrationibus abſunt, nomine Dei ad jurandum, vel diaboli ad maledicendum non utentes: ſed per matrem, canem, caniculæ filium, ſpuriumque jurant & maledicunt, dicentes: *Pudi Matter, Subach, Suginſim, Pledinſim.*

Ex Theologia Moscovitica IOHANNIS LASICII *Poloni.* (*Quam adeat, suadeo, quisquis volet habere solidam cognitionem & confutationem Religionis Moscoviticæ.*) *Quomodo* MOSCI *Biblia dividant.*

APUD Moscovitas Matthæus capita habet 116, quæ *Zaczalas*, hoc est, incæptiones cognominant. Pleraque adeo parva, ut ex tribus constent versibus, prout fert scripti divini de re una sententia. In Marco sunt 71. In Luca 114. In Iohanne 67. In Actis 51. Paulinas Epistolas, capita 79. inchoant, qui numerus ad 335. collectus finitur in eam, quæ est ad Hæbræos scripta. Quem rursus excepit 15. ab initio Iacobi Canonicæ, definitque in Iudam. Apocalypsin quoque Iohannis se habere ajunt. Omnia autem hisce capitibus discreta accepisse se ferunt, à quodam Cyrillo, Constantinopolitanæ

næ Ecclesiæ (cui parent) Sacerdote, linguæ gnaro Sclavonicæ.

AMICE LECTOR:

CUM *Moscovitæ lingua Sclavonica vel Illyrica utantur, ut sæpius iam dictum, non abs re fore mihi visum est orationem Dominicam Sclavonice vel Russice conceptam heic adnexere, atque ita Tractatum de Sacris huius gentis absolvere. Deprompsi autem, ne quid te cælem, ex Bibliotheca Vaticana Angeli Rochæ; ubi eam litteris Sclavonicis conceptam videre est. Litteræ autem à Græcarum forma non abludunt. Cernuntur enim* ω, K, H, α, B, χ, ε, T, *inversum* ρ, γ, *sed latius,* Δ, *sed contractius* λ, *&c. quædam etiam peregrinæ. Sed ad rem:*

ORATIO DOMINICA
Sclavonice vel Russice,

OCCE nas, Kij iesi na nebesieh, suetise ime Tvoie. Prighi Kragle Ustro tvoie. Budi Voglia Tuoia, Kako nà nebu, tako i nà semgli. Kruh nasc su akdani dainamga danas. i od pusti nam dughe nasce, kako i mi od pusctuiemo duxikom nasciem. i ne uredi nas ù napast, da ossobodi vas od sta. Amen.

Interpretationem non subnecto; superfluum enim foret, cum nemo Christianus eius sit ignarus.

DE

DE MOSCOVIA ANTONII POSSEVINI DIATRIBA.

Mosci, qui nunc rerum potitur, evectio ad Magnum Moscoviæ Ducatum: propagatio Imperii, & varii casus.

IOANNES, Basilio patre, anno hujus seculi vigesimo octavo natus est. Is ad suæ Dominationis fastigium evectus, ut erat ingenio vehementior, ac dignitatis augendæ percupidus, ulcisci Tartarorum injurias, & pedem figere in Livonia statuit Casanensis adortus, admotis æneis tormentis, facile fuit ei (ut Stephanus Poloniæ Rex mihi narravit) sive armorum, seu machinarum generi insuetos expugnare.

Inde Aſtracanum ad oſtia fluvij Volgæ ſitum cepit, non ignobile Orientis emporium ad mare Caſpium. Id cum alterius Tartarorum Hordæ (ſeu Regni) eſſet caput; protulit ditionis ſuæ fines uſque ad Circaſſos, trecenta ultra Aſtracanum millia paſſuum: Qui Circaſſi editiora, prope Caſpium mare, incolunt, & ad fines uſque Perſici Regni pertinebant, antequam hoc anno ſuperiore Ferreā portam, aliaſque arces Selymus eo de Rege cepiſſet. Ea vicina, & Græci ritus affinitate, proximus Circaſſis Moſcus, (illorum primarij viri filia in uxorem ducta, quæ poſtea interiit) rogatus olim ab iis, ut ad ſeſe peritos condendę arcis mitteret, qua Turcarum excurſiones prohiberentur, id fecit: atque ab eo tempore cum illis ſic amicitiam coluit, ut, quibus finitimus alius Princeps non ſit, eum quaſi Patronum habeant, gens ceteroquin ſimplex & Divino cultui capeſ-

capeſſendo propior, quam Scytharum pars, aut Rutheni ſint, qui fere in unum populum coaluere. Imperio Moſci ſubjecti. Reſtant Nogaici Tartari, qui cum ſæpe, tum hoc anno in Moſci ditionem irrumpentes, muneribus placati abſceſſere. Cum Præcopenſibus autem Tartaris Turcæ fœderatis, qui Tauricam Cherſoneſum incolunt, & à quibus, uti potentioribus, multa clade accepta, pejora metuebat, Polonico bello diſtentus, pacem ita fecit, ut, quo tempore Moſcua Moſcoviæ Regia diſceſſurus eram, mihi reſponderit, ſe adverſus Tartaros una cum Stephano Poloniæ Rege arma ſumere non poſſe, quod in ſingulos dies eius Tartarorum Imperatoris Magnos Legatos, & ſuos expectaret, cum quibus pacem, jam utriuſque Principis ſigno obſignatam, confirmaret. Cæterum quod attinet ad Livoniam, cum induciæ, quinquaginta an-

 norum

norum cum Livonibus ictæ, anno hujus seculi quinquagesimo expirassent (quibus majores sui, ob cæsum ad Plescoviam, Pletembergio Ordinis Livonici Magistro, ad internecionem exercitum assenserant) varia caussatus; quod Livones conditionibus pactis non starent, bellum iis indixit: Derpatoque, & aliis arcibus captis, summaque cum Livonum strage, magnam Livoniæ partem assecutus, diuturni belli cum Polonis semina sparsit. Qua de tota re eodem in Commentario scripsi, quem novissime de Provincia illa ad V.B. misi. Et ea quidem omnia, licet aliquandiu facilem exitum habuere, maximas tamen calamitates Moscoviæ postea intulerunt. Nam dum in tam dissitas regiones, atque in arces jam plures præsidia essent imponenda: bellum autem, suo fere tantum milite, variis in locis, ac per tot annos exercendum: qui vero arces tuerentur,

rentur, ij in Moscovia steriles uxores relinquerent: ac si quis eorum moriebatur, alterius suffectione locus impleretur: factum est, ut populi admodum rarescerent. Accessit militaris ab eo disciplina Pyxidariorum, sive Fistulatorum, (Sclopetarios vulgo aliqui dicunt) qui minoribus utuntur tormentis, instituta, maioribus suis ignota, qui fere arcubus tantum, & sagittis utebantur. Ex decimo enim quoque è suis uno assumpto, vel sunt Prætoriani Stipatores Principis, vel in bello merent, aut in arcibus præsidiarij collocantur, relictis domi uxoribus & filiis, quibus interim cadentibus domus sensim hominibus nudantur. Sed & pestilentia, quam antea nunquam in Moscovia, ob intensissima illa frigora, & vastitates grassari auditum fuerat, multos absumpsit, & plurima bella, cædes vero multorum millium (& quidem

dem Optimatum) Tartarorumque continentes excursiones, ipsaque ab iisdem ante duodecim annos combusta Regia, Principem ad eum statum adegere (additis Stephani Regis continentibus huius elapsi triennij victoriis) ut non solum atritæ, sed pene accisæ eius vires existimari potuissent. Id constat, trecenta millium passuum aliquando in eius ditione iter fieri, in quibus incola nullus jam superstes sit: pagis ipsis extantibus quidem, sed vacuis. At vero dedolati agri, & recentes sylvæ, quæ passim succreverunt, indicia sunt frequentiorum antea incolarum: licet quæ regiones supra Moscuam versus Septentrionem vergunt, eæ admodum frequentes incolas habeant, quod excursiones illuc Tartari non fecerint, & salubriore cœlo fruantur, quemadmodum mihi diligenter perquirenti relatum est ab Italis & Hispanis iis, quos in B. V. & Regis

gis Catholici gratiam libertate à Magno Duce Moscoviæ donatos, mecum in Italiam adduxi. Hi enim duo de viginti menses eas terras latissime pererraverant, cum per paludem Meotidem ex Turcica elapsi captivitate, terrarum ingentia spacia emensi, denique ad civitatem Vologdam transmissi fuissent. Iam vero quod inter Casanum & Astracanum est intervallum, id vastissimum est, rarissimis sane incolis: ut, qui citro ultrove commeant, vel qui ab ipso Principe mittuntur, sæpe menses integros nullo alio cibo, quam piscatione, ac venatu, absque ullo pane, vitam sustentent.]

Celebriores Mosci Civitates, & Populi.

AT civitates, quæ frequentia, & nobilitate celebriores habentur, erant cis Tanaim, Moscua, Smolencium, Novogardia, sive Novogrod, Plescovia, Tueria,

ultra vero ad Septentrionem, Volochda: ad Orientem autem Casanum & Astracanum, quod Iovius, & alij Citracham vocant: quamvis inter istas Iaroslaviam, & Alexandri Slobodam, atque eiusmodi quasdam alias connumerent, quæ tamen rectius oppida dixissent, nisi quod arces habent, pro more gentis, haud contemnendas. Verum enim vero mirum dictu, quot aliis illis vel popularium centena millia, vel nobiliũ, quos *Bojaros* vocant, decades millium quidam attribuunt: quos secuti, qui res illas memoriæ mandarunt, Albertus Campensis (is quem V. B. mihi in Moscoviam discedenti legendum tradidit,) vel idem Iovius (qui ex Demetrij cujusdam Mosci relatu Commentarium confecit, quem hujus Principis parens ad Clementem VII. misit) nescio quem scopum veritatis attigerint. Idem vero & alij fecere, qui Legationibus

functi, inde reversi sunt. Credo ita quod Mosci consuetudinem in hominibus colligendis, perque arcium primas, & loca editiora disponendis, cum Principum legati quæsitissimis honoribus excipiuntur, haud satis intellexerant: res autem à nobis longius dissitas commemorando (uti mos est) præter veritatem extollerent. Licet etiam fieri potuerit, ut minus à vero aberrarent, quod superiore parentum nostrorum ætate, Mosci (ut diximus) minus bellis exerciti, minus morbis tentati, neque tot cædibus imminuti, & pauciores item in arcis impositi, non ita orbas domos posteris reliquerint. Id vero de Mosci Regia, quæ (ut dixi) Moscua est, certum est; triginta hominum millia, pueris, sexuque utroque numerato, hoc tempore non censeri. Nam quantacunque civitatis species adeunti incurrit in oculos, accedenti tamen

men propius (ne dicam postea ingresso) ipsæ domus multum terræ spacium occupant: platearumque, ac non unius fori amplitudo, ambitusque ipse sacrarum ædium (quæ ad civitates ornandas potius, quam ad cultum extructæ esse videntur, cum toto pene anno plerumque sint clausæ) certiorem veritatis fidem efficiunt. Et erat sane eodem hoc Principe angustior, ac numerosior Moscua, sed anno præsentis seculi septuagesimo à Tartaris concremata, incolis plerisque incendio absumptis, res omnis in angustias maiores adducta est. Extant vestigia majoris circuitus; ut qui octo, vel novem fortasse fuisset, iam vix quinque millia passuum impleat: cum & boves, & vaccæ, cæteraque id genus animalia, quæ quotidie ducuntur ad pascua, in domibus civium habeantur, quarum pleræque sepibus, & viminibus circumseptæ, faciem nostrarum rusticanarum

narum referunt. Sed in ipsis duabus Moscuæ arcibus, quarum altera alteri hæret, splendidus quiddam est. Alteram enim insigniora aliqua templa ex latere confecta (cum reliqua templa civitatis lignea sint) Palatiumque Principis: alteram vero novæ officinæ, quæ suas plateas, suis quibusque opificiis distinctas habent, utcunque exornant. At cum eædem officinæ exiguæ sint, uniusque Venetæ officinæ plus mercium appareat, quam in Moscuæ integra platea servetur, neque vero easdem fere incolant, quippe qui domicilia in civitate habent, rem quanti sit, non obscure indicant. Smolencium autem, Novogardiam, & Plescoviam eodem populi numero censeri putaverim: ut certe summum viginti hominum millia earum singula (cum bellum non est) habeat. Ac quicquid amplius præ se ferunt, frequentiores tamē esse haud puto; easdem nempe ob cau-

caussas, quas dixi, & ob ædium ac domorum ingentia spacia: sed Legatis advenientibus rustici, qui in pagis, agrisque passim habitant, Principis jussu accurrentes, (uti supra expositum est) frequentiam ostendunt. Iam vero multo minor Tueriæ populus est, quæ procul maximæ, & insignis civitatis speciem præbet. Verum mœnibus cincta non est, licet non exiguum domorum numerum circumquaque habeat, ut quæ belli damna, excursionesque hostium minime senserit. Quæ res fecit, ut & Vologda, & Casanum, ac præcipue tractus ille, qui magis ad Septentrionem vergit, hominibus abundet. Sed & quicquid huius est rei, ac quãtumcunque terrarum Moscus à Lituaniæ, ac Livoniæ finibus usque ad mare Caspium, vel ad Lappos, vel ad Ceremissas, cæterasque potius vastitates, quam populos, obtinet: gratis sane dictum est, inde ducen-

ducenta, trecentave equitum millia in aciem educi, aut Tartarorum quoque infinitam esse multitudinem, quam, cum Moscus velit, in expeditiones emittere possit.

Mosci munitiones, & ratio earum defendendarũ, cum oppugnantur.

IAM quæ sunt apud Moscos hoc tempore arces, atque præsidia, ab iis, quæ superioribus temporibus fuerant, satis differunt: neque eadem omnes ratione sunt communitæ. Aliæ ex saxis, & lateribus, quales duæ sunt, quæ civitati Moscuæ hærent, una Novogardia, Plescoviaque ipsa, ac Porcovia, Stariticiaque Alexandri Sloboda, pars Iaroslaviæ, quæque in Albo lacu est sita, & quæ sunt ejusmodi reliquæ. Aliæ aggeribus vimine contextis, & ad duritiem pressis: quale Smolencium est, ipsiusq; Moscuæ mœnium ambitus, post Tartaricum incendium exci-

excitatus. Reliquæ trabibus in quadrum connexis, media humo, vel arena, impreſſionem, diverberationemque ſuſtinent, ignem non ferunt, adverſus quem tamen interdum lutum oblinunt. At in univerſum, neque prominentia propugnacula, quæve ſibi reſpondeant (qualia hoc, ſiveitem ſuperius ſeculum docuit) nec ratio illa eſt apud eos arhitecturæ, quæ apud nos viget. Arces autem Moſcuæ duas Principis huius parens Baſilius ædificari juſſit, Mediolanenſe architecto, Italis operariis. Extat ejus rei memoria Latinis literis ſupra arcis portam, ſub imagine pia Beatiſſimæ Virginis. Cæterum mœnia ipſa alta, turreſque circumquaque diſpoſitæ, Regium opus oſtentant. Idem Novogardiæ cernitur: ſed in ipſa arce, præter ſacram ipſam ædem, prope quam Archiepiſcopus cum ſuis commoratur, vix ullæ ſunt domus aliæ: cumque pène in orbem

bem

bem eſſet antiquitus extructa, eam ſuperiore anno Romanus alter Architectus aggere cinxit, ac propinquum monaſterium intra novam munitionem incluſit; ſuis locis ex eodem aggere propugnaculis collocatis; quæ hoſtibus ab aſſultu arcendis, tormenta maiora ſuſtineant. Ad Pleſcoviam vero ipſam primo mœnia ex lapide, quem fluminis alveus ſuppeditat, turreſque, mox alter murus ductus per mediam civitatem, quæ formam oblongi trianguli pene habet; triaque apud eum murum ſuccedentia caſtella, extraordinariam munitionis rationem oſtendunt. Et ea res obſeſſis firmitatem (in Regiis caſtris hæc obſervavimus) obſidentibus autem curas & ſolicitudines afferebat. Nam ut pinnas quidam tantum decuſſerant, neque ex fundamentis extantem in ſolo murum malleis, aut ligonibus ſatis exemerant, ut concidere poſſet: ita iis, cum alta

 mœ-

mœnia ſtrenue conſcendiſſent, reſtabat deſcenſus; ex quo ictibus depellebantur à Moſcis; ac ſi deſilire tentaſſent, mœnibus civitatis ab exercitu reliquo ſecernebantur, ut omnino interiiſſent. Sed & irruptio quantumvis primo ſucceſſiſſet, jam intra domos illas ligneas, quarum civitas referta eſt, ita concludebantur, ut igne ſuppoſito conburendi fuiſſent, ſi deſcendiſſent; Moſci vero in muris cincta caſtella ſeſe tuto recepiſſent. Acceſſit Præfecti civitatis cura, qui intra muris firmatas turres, alias quoque ligneas circumquaque excitarat, ferendis maioribus tormentis idoneas, ex quibus aſſidua fiebat exploſio. Quo ipſo modo Polociæ magnam turrim ex ipſis trabibus Moſci conſtruxerant, ex qua circumquaque ad caſtra, alliove collimantes, vix liberam alicui facultatem appropinquandi præbebant. Interea tamen globis Regio-

Regiorum ſæpe plus perforata eſt, quam ut quicquam inclinationis oſtenderit: licet denique arx Stephani Regis virtute, Regiorumque conatu, & fortitudine expugnata ſit. Porcovia vero præter turrim eam, ſub qua præſidii unica porta eſt, ſcalis undequaque conſcendi poteſt, nullo altero propugnaculo hoſtes, ſi qui acceſſerint, lædente, ni ex mœnibus cominus pugnetur, vel eminus jacula, globive intorqueantur. Par pene aliarum arcium eſt ratio. Sed Smolencii aggeres, quos ab una parte alluit Boryſthenes fluvius, triplex eiuſdem rationis munitio, editioreque in loco ſupra montem arx, una cum templo, faceſſerent negotium oppugnantibus. Et vero agger ipſe circumquaq; minimis ſpaciis, foraminibus eſt repletus, ut minoribus tormentis arceri poſſent, ſi qui tentaverint irruptionem. Is ergo modus eſt munitio-

 num.

num. At præsidiarij, quanto minus justo in prælio campove Polonis obsistunt, tanto magis arces, civitatesque defendunt: & fæminæ ipsæ munia militum sic sæpe induunt, ut vel aquæ adversus injectum ignem afferendæ, vel congestis è muro lapidum molibus provolendis, aut sudibus, qui de manibus ad eam rem dependent, impellendis, magno suis usui sint, hostibus perniciei. Porro si quis è præsidiariis, hostili impetu, aut displosione in aërem frustillatim evolat, alter succedere, cui alius identidem; ac denique nemo parcere operæ, vitæque. Ad frigus durati, sæpe adversus illud, imbresque, ac nives, & ventos alio suffugio non utuntur, quam aliquo ramorum nexu, vel penula defixis palis imposita. Inediæ quoque patientissimi, aqua, farinæ avenæ commixta, acetum pene sapiente, pro potu, pane pro cibo contenti sunt. Carnes equinas etiam

etiam vorant, ut & vicini ipsis Poloni. Quotiens bellum, aut castra movent, currus aliquot, equinis carnibus probe instructos, & onustos singulæ cohortes habent. Equorum enim ea Regio, ut & vicina Tartaria feracissima est. Et retulit mihi Poloniæ Rex, in arcibus Livonicis fuisse repertos, qui ita se aliquandiu aluissent, ut cum jam pene omnes occumberent, reliqui superstites, animam licet agentes, hærerent adhuc anxii, num sese obsidentibus dederent; ne videlicet fidam suo Principi operam usque ad mortem negarent. Hæc illa res est, qua una tantum possunt, quoniam simul in idem incumbunt, ut fortiores interim pluribus evadant, aut certe aliquando hostes patientia, diligentiaque fatigent.

Vires Moscorum.

CUM in unum ipsum Principem omnia congerantur, civitates,

tates, oppida, pagi, domus, agri, præſidia, ſylvæ, lacus, flumina, honor ac dignitas, nihil in tam vaſto terrarum tractu non maximum videri poteſt earum virium, & opum, quibus polleat: quæ & majores æſtimari poterant tum, cum quies ab armis commercia reddebat liberiora, Livoniaque florebat, & ipſa Balthici maris navigatio erat frequentior. At vero iſtis ſublatis, vel imminutis, eadem quoque imminui neceſſe fuit, quamvis nec ſpecies Maieſtatis deminuta ſit, & theſauros habere Princeps ingentes exiſtimetur: ad quos quicquid facti, infecti ve auri in Moſcoviam importatur, id omne, quantum poteſt, colligit, nec pene unquam efferri permittit. Argentum etiam vix unquam inde exportatur, niſi cum captivi redimuntur, aut miles externus ſcribitur; quod tamen raro fit. Pellium autem, & coriorum permutatione Moſci pro pecunia ſæpe utun-

utuntur; cibumque ipſum, ſi quo proficiſcuntur, ſecum plærumque deferunt. Sed & Taleros (Germanicam pecuniam) in Dengas, & Moſcoviticas, quibus nominibus monetam ſuam vocant, immutant; minus jam illas, quam antea, probo argento, cum licentius, priſtina rejecta cura, eius ſignandi aurificibus quibuſcunq; poteſtas ſit. Nunc temporis autem mercatores Moſci non niſi moneta Hiſpanica argentea (quam *Spaenſche Matten* vocant) ſibi à mercatoribus noſtris ſatisfieri patiuntur. Quia illud argentum optimæ notæ habetur. Mattas autem iſtas in ſuorum nummorum ſpeciem tranſmutant. Nummi vero formæ ſunt oblongæ hoc modo . quibus non niſi characteres quidam Moſcovitici impreſſi leguntur. Si qua vero aurea dona, vel argentea aliunde Legati redeuntes afferunt, ea omnia iis vel data argenteæ pecuniæ ſumma aliqua, vel ne

 data

data quidem, in Thesauros suos infert. Et dubitandum non est, cum eius parens ex Livonicis civitatibus, atque ædibus sacris, quicquid potuit opum, auri, vasorum aureorum, & argenteorum, calicum, & aliarum eiusmodi rerum, corraserit, onustissimisque curribus asportarit, ingentem vim earum rerum acervasse, quam post Tartaricam illam excursionem, ac Moscuæ ipsius exustionem, tribus in arcibus partitus est, Moscuæ, Iaroslaviæ, & in Albo lacu. Iam civitatum, aut provinciarum Reguli nulli sunt, quos Duces apud nos vocare mos est: eo tamen nomine, ad existimationem sibi, seu potius Principi conciliandam, sive ad Præfecturas utuntur; verum res ipsa deest. E Tartaris quidam, qui fidem Principi huic in expugnandis Casanensibus, ad Ruthenicũ ritum, & schisma accedens, præstitit, cum etiam partem quandam suæ ditionis reliquisset,

quisset, Columnam oppidum, & alia nonnulla accepit: sed pene merum Imperium manet apud Moscũ, præter aliquos reditus ei attributos, ac demendos, ubi libuerit. Pagos & agros si cui addicit, ij ad posteros non perveniunt, ni confirmentur à Principe: cui tamen rustici ex fructibus inde tributum & operas pendunt, uti & domino faciunt: reliquum, quantulumcunque est, victui suo reservant, aut eximunt. Ea re fit, ut nemo fere dicere possit sibi quicquam esse proprii: & (velit, nolit) quisque ab nutu Principis pendeat. Si cui plura sunt, tanto magis se devinctum agnoscit: opulentior autem factus, tanto sibi metuit magis; quippe ad Principem sæpe omnia recidunt. Sic ut Imperii forma Monarchica in Tyrannidẽ, quam Monarchiæ vitium Aristoteles nominavit, deflectat. Inde quoque existit sive commodum, sive cautio, nullus

ut audeat hiſcere ; transferendis autem familiis, vel hominibus ad varia præſidia potius relegandis, quam mittendis, præcidantur conjurationum viæ. Licet ſi quid ejuſmodi præſenſerit, nex in tales homines, filios, filias, ruſticos quãtumvis innoxios, haud ſemel patrata ſit. Et retulit mihi ex eius aulicis vir nobilis, cum villas quaſdam obtinuiſſet, ne domos quidem ligneas tegere, aut reficere per aliquot jam annos ſibi licuiſſe: ruſtici enim, ad quos id pertinebat, oneribus à Principe preſſi, nec reſpirandi facultatem habuerant. Sunt vero quadraginta germanæ familiæ earum, quæ ex Livonia abductæ fuerant, quæ Moſcuæ ad opificia juſſu Principis olim ſubſtitere: reliquæ permultæ Caſanum, & alio amandatæ ſunt. Ex his igitur pecunia quotannis exigitur. Qui ſane, vexatione dante intellectum, honorificentiſſime Pontificem Maximum jam appellabant,

labant, nihilque mihi non obſequij ſummi exhibebant: recordati, quid Apoſtolicæ ſedi Livonia olim tribuerit ; & quanta pace frueretur, quibuſve nominibus, tanquam Chriſtianæ Reipublicæ propugnaculum, ipſamet Provincia vocata ſit, cum Catholicos & legitimos ſuos agnoſceret Principes, ac præcipue cum à Pontifice Maximo penderet. Qua paterna poteſtate excuſſa, mox ab ordinis Teutonici equitibus, cum hi adverſus Eccleſiaſticum ordinem inſoleſcerent, tantum non diſcerpti, deinde aliunde fruſtra petito auxilio, tandem ſub hæreticorum jugum adacti, jam miſerrime in Moſcovia vivebant ; ſi ea vita vocanda ſit, quæ hæretica eſt. Ad ipſas ſylvas, lacus, & fluvios quod attinet, quæcumque inde precioſiores pelles, & piſces, quorum copia permagna eſt, percipiuntur, earum omnium rerum Princeps potiſſimam habet partem. Pelles ad

ad dona, & venditionem; pisces siccati ad præsidia, cibumque asservantur. Quæcunque ad Principem spectantia ex his distrahuntur, aliis præferuntur; nec quisquam sua potest divendere, antequam ea, quæ sunt Principis, vendita sint. Scribæ, sive Amanuenses (corrupta è Græca voce Diacos, quasi diaconos, & ministros vocant) designati, non tantum in palatio Principis summa diligentia rationes, & acceptum scribunt: verum etiam per singulas Provincias accurate omnia exigunt, & ad Quæstorem Imperij referunt. Vectigalia non sunt maxima. Nam Legatis mercatores, quoscunque volunt, secum licet adducere, qui eo nomine, nec aliquid pendunt, & aluntur à Principe. Astracani olim frequentius conveniebant ex Maris Caspij ora, Persideque: at Tartaris magna ex parte ejectis, belloque isto Persico diuturniore, infrequens factum est emporium

porium

porium illud. Auri & argenti fodinas esse non audivi: ferri sunt; quod quidem homines non adeo industrij ægre ad usum aptant. Honor autem Principi tantus ab omnibus defertur, quantus vix cogitatione intelligi potest. Ab ipso, si non credunt, certe ita crebro fatentur, se vitam, salutem, omniaq; habere, ut & gratia Dei, & clementiæ Magni Czarij, seu Regis, vel Imperatoris (sic enim Principem vocant) cuncta tribuere putentur: & verberati, ac propemodum morientes, id loco beneficij sese interdum dicant accipere. Gens ad servitutem nata potius videretur esse, quam facta, nisi plæriq; captivitatem illam agnoscerent, filiosque, & quicquid aliud habent, illico necatum, perditumve iri scirent, si alio emigrarent. Sic uti Mosci videant, ut cum Tacito loquar, quid ultimum in servitute. A pueris quidem eidem vivendi modo assueti,

quasi

quasi naturam induerunt, ut ea omnia sui Principis maxime extollant, seseque vivere, & recte valere, si vivat, & recte valeat Princeps, asserant; deque aliis, quantacumque vident, hæc non magni æstiment: licet qui rectius sapiunt, si absit, quem timeant delaturum, & externas regiones obierint, haud difficillime aliorum potentiam, & vires dignoscant. Ac cum reliqui ex ora Pomeraniæ, Hollandiæ, & Angliæ, per mare Balthicum in Moscoviam, ad ceras, coria, pelles vendendas, transmittere solent, tum superiore Septentrionali Oceano (quem alii glacialem, illi mare sive Asperum, sive Aspidum vocant) singulis annis ad Divi Nicolai portum, aliquot Hollandicæ, atque Anglicæ naves cupro, mercibusque aliis onustæ appellunt, in ipsam pene diem Divo Petro sacram. Inde centum pene Germanica milliaria Volochdam, quod est non incelebre Mosco-

Moscoviæ emporium, merces advehuntur. Est inpræsentiarum Archangelia civitas mercatura præ reliquis celeberrima.

Consiliarii Mosci.

IN Moscorum gente multa, quod aliquis mirari possit, illustria ingenia prodeunt, quæ sola experientia civilem sapientiam inbibere. Hic duodecim Principi Senatores adsunt, qui de causis judicant, & quæ majoris momenti sunt, ad eum referunt. Ad eos autem, & alia, & libelli supplices (quandoquidem Principi non porriguntur) deferuntur. Loco ac magistratu, pro eius arbritrio, moventur. Eorum, cum essem in Moscovia, nomina hæc erant; Ioannes Theodori filius (vocant ipsi Theodorowicx) duoque eius filij, Theodorus & Simeon; Deinde Michitta Romani, cuius soror Anastasia Principi quondam nupserat (de qua altero meo Commenta-

mentario ad V.B. ſcripſi) Andreas Solcanovius Cancellarius , Baſilius eius frater , Bogdan (id eſt Deus dedit vel à Deo datus) Iacowlewicz, Bilſcius (qui gratioſiſſimus tredecim integros annos apud Principem fuerat , atque in eius cubiculo dormiebat) Nieveia Bogdan frater; Baſilius Iuanowicz Zugin, quem parens natione Moſcus , cum in Lituaniam aufugiſſet, genuerat. Sed ille grandior factus, in Moſcoviam poſtea transfugit. Hic pene omnium unus Latine nonnihil noverat, ſicut Polonice Andreas Solcanovius. Cæteras enim linguas præ ſua Moſci aſpernantur. Ignatius Tatiſchow, Abain Voiecow, Michaël Andreiewicx Begin. Quæſtori autem ærarij, ſive Theſaurario, qui non cenſetur inter Senatores , nomen erat Petrus Iuanovvicx Glovin. Porro Cancellario erat curæ diſpoſitio nobilium in arcibus, quibus agri vel prædia , quæ attribuun-

buuntur à Principe , victum ſuppeditant : ac proinde vix ullum datur ſtipendium, aut poſt multos annos ab eo munere vacatio. Reliqua Præfecti arcium , & civitatum ſic adminiſtrant , ut ſciant, cuinam Senatorum Epiſtolas ad Principem mittant : quibus eius nomine reſpondetur , licet nunquam ipſe chirographo ſive ad eos, ſive ad Principes alios, ſuis literis ſubſcribat.

Magni Ducis Moſcoviæ Filii.

IOANNES Baſilij , Magnus Moſcoviæ Dux , ex Anaſtaſia, quam primo duxerat uxorem, duos filios ſuſceperat , Ioannem & Theodorum. Hi prima profectione noſtra ſuperſtites erant: ſecunda, primogenitus Ioannes deceſſerat , annos natus viginti , ad regendum jam aptus, & qui à Moſcis diligebatur. Alios quoq; aliis è mulieribus eum filios genuiſſe, ſed poſtea mortuos, ferunt. At de

Ioannis morte (quod ea res memoratu digna ſit, nec mediocre habuerit momentum ad Principem flectendum, ut multa, quæ cum eo agebamus, mitius, quam fortaſſe feciſſet, audiret) operæprecium fuerit noſſe. Interfectum igitur fuiſſe Ioannem filium à Magno Moſcoviæ Duce in arce ea, quæ Sloboda Alexandri dicitur, certiore inditio proditum eſt. Eius mortis fuiſſe cauſam, qui veritatem ſcrutati ſunt (nam & tum erat apud eum alter ex interpretibus meis, quem ad ipſum allegaveram) hanc veriorem retulere. Honeſtæ quæque, nec pauperes mulieres tribus veſtibus indui ſolent, pro ratione temporum, aut gravibus, aut levibus: ſi una tantum induantur, haud bene audiant. Tertia igitur Ioannis filij uxor ſimplici veſte induta, quoniam uterum gerebat, neque ad ſe quemquam aditurum putabat, forte ſuper ſcamno decumbens,

invisitur

inviſitur à Magno Duce Moſcoviæ, cui ſtatim aſſurgens, nihil tamen animum illius emollivit, ſed accepta alapa, deinde baculo, quem ille geſtabat, ita percuſſa eſt, ut inſequenti nocte pueri abortum faceret. Accurrit interim ad patrem Ioannes filius, cumque dum reprimit, ne uxorem verberet, in ſe iram & verbera patris convertit. Itaque eodem baculo in capite prope tempora graviſſime vulneratus eſt. Et filius antea adverſus patrem incenſus, multa illi exprobaverat in hæc verba: *Tu mihi primam uxorem nullam ob cauſſam in monaſterium intruſiſti; de ſecunda idipſum feciſti ecce jam tertiam percutis, ut filius, quem in utero gerit, pereat.* Vulnerato itaque filio, tardius indolens Pater, mediciſque, & Andrea Solcanovio, & Michitta Romani Moſcua confeſtim accitis, nequicquam remedia curata ſunt. Poſt quinque dies mortuus, univerſo

P 2 omnium

omnium mœrore elatus eſt Moſcuam, ſequente funus patre, atque (ubi civitati appropinquavit) etiam pedibus iter faciente: digitorum interim apicibus loculum portantibus proceribus, pullatis omnibus. quas veſtes, ad ſqualorem compoſiti, adhuc iidem in noſtro reditu retinebant, promiſſam comam (id quod ſignum mœroris eſt) defluere ſinentes, neque pileolum nobilitatis inſigne ferentes. Qua in re miram Dei providentiæ, & juſtitiæ charitatem agnovimus, quod cum priore ad eum Principem adventu nobis illuderent, quod nigris veſtibus induti, & tanquam pannoſi incederemus, (is enim color iis eſt, aut inſolens, aut lugubris) tum ipſi ob demortui Ioannis luctum, eodem uti cogerentur, nihilque jam hac de re mutire auderent. Cæterum cum Princeps advocato Senatu, ſuis peccatis factum eſſe dixiſſet, ut Ioannes moreretur; cumque

que alia quædam eſſent, ex quibus dubitare videbatur, ſi ad Theodorum minorem natu filium perveniſſet imperium, id minus eſſet ſtabile; conſilarios eſt hortatus, ut cogitarent, quinam ex Regni nobilioribus in Principis locum eſſet ſufficiendus. Cui illi, nullum ſe alium velle, quam qui ſupererat, Theodorum, quod cum ſibi ſat eſſe dicerent, qui Principis eſſet filius. Porro, & moleſtiam illam hortati ſunt, ut ex animo abſtergeret; & qui ſeſe Monachi vitam ſuſcepturum inſinuaſſet, is ut id conſilij, ſaltem ad tempus, Moſcoviæ rebus rectius conſtitutis, ſervaret. Et boiarij autem id ab eo dici de ſufficiendo altero, opinati ſunt, ut pertentatis animis, ſi quē in alterum ſpectaſſe animadvertiſſet, & ille, & qui ei animo adhærerent, de medio tollerentur. Ac tamen cum Princeps ex mœrore (ſive diris actus) ſingulis noctibus de lecto ſurge-

ret, atq; ad cubiculi muros manibus reptans, magnis ſuſpiriis editis, vix à cubiculariis in lectiſternio humi deponeretur (ſic enim poſtea, recepto ſpiritu, mentis iterum compos, quieſcebat) propterea non deſtitere quidam varia agitare animo conſilia, quinam denique, ſi quid de Theodoro eveniret, ſufficeretur. Nam neque alius ex ipſius ſtirpe erat, & ante xxx. annos Magiſter ſtabuli vacabatur, ad quem (tanquam Comeſtabilem) ea poteſtas deferenda fuiſſet. At Princeps poſt Ioannis interitum, in lachrymas ſolutus, atque in ſqualorem omnem compoſitus, ne legatis quidem iis, qui mecum ad V. Beatudinem veniebant, alias, quam nigras veſtes (licet ex holoſerico) tradi iuſſit. Per univerſum eius Imperium (ſed præſertim in aula) eadem facies, cultuſque lugubris, ſepoſitum diadema, & ſi quis alius coruſcabat ornatus, quanquam vix aulæis

utatur.

utatur. Pro ſalute animæ filij ad omnia monaſteria multam pecuniam miſit. Idem cum Acomato, Turcico ſive Legato, ſive Procuratore, qui triennium in Moſcovia hæſerat, quod Regio Poloniæ exercitu diſcurrente, itinera ad reditum haud tuta erant, duos Moscos ad Patriarchas, monaſteriaque Orientis miſit, denis Rublonum milibus (Rublo, paulo plus duobus coronatis cenſetur) ad eleemoſynam, filijque demortui refrigerium procurandum datis. Nam & ſingulo triennio in Orientem ad eoſdem pecuniam mittit, quod ab iis avitam, quam utcunque habent, fidei Grçcæ noticiam Rutheni hauſerint, licet in multis jam differant, ut fuſius paullo ante ſumus perſecuti, & facile cuivis poterit conſtare, qui Moſcoviam, & Græcorum Ritualia, ac præcipue Cyrilli Patriarchę Conſtantinopolitani confeſſionē, pridem Græce & Latine editā, inſpexerit.

Ratio Legatos in Moscovia excipiendi, & cum iis agendi.

VERA sunt, quæ scripsit Herbestanus de ratione, qua Moscus externorum Principum Legatos excipit. Nobis tamen pręter illa, in arcem Smolecensem, & Novogardiensem patuit aditus, summo honore, tormentorumque explosione ingentium: quod non ita semper cum aliis qui ad suum Principem mitterentur, solitum fuisse fieri dicebant. Iussum est item primum Episcopo Smolencensi, deinde Archiepiscopo Novogardiensi, ut quamdiu Smolencij, & Novogardæ hæreremus, lautia nobis præberent instructissima, pro more gentis. Iiq; ipsi (mandante Principe, ut plurimis facibus, & reliquo apparatu exornatis templis sacrum facerent) rogarunt, ut interesse vellemus. Quin & idem Princeps, quinis hominum millibus in platea patenti convenientibus, ut splendidiore majestate rem illustraret, Moscuæ, suo è palatio cum Senatoribus, & Proceribus, (præeuntibus Sacerdotibus, prælataque B. Virginis imagine) descendit, ut nos in templum adduceret, in quo locum parari honorificum iussit, unde sacrum, ceremoniasque illas conspiceremus. At neque Episcoporum (si Episcopi dicendi sunt) sacris interesse, neque templum cum Mosco ulla ratione ingredi voluimus: licet, quoniam id libere coram eo Principe, ac tanta multitudine recusabamus, nemo non existimaret actum esse de nobis; plures autem de tanta illa opinione, quam de sua religione conceperant, hæsitare inciperent. Et vero præter Metropolitam, sex alios evocaverat Episcopos, tum ad eam rem, tum ut mecum de religione agerent. Qui tamen, ubi scripta nostra acceperunt, quæ Princeps de discrimine inter Ca-

tholicam fidem, & Ruthenica dogmata de me publice quæſiverat, obmutuerunt, unuſque ex iis Archiepiſcopus Roſtovienſis, ubi omnia probaſſet, in exilium actus, & dignitate motus, vitam amiſiſſe putatur, felicior aliis, qui ſuperfuere. Cæterum tribus inſtructiſſimis conviviis, quibus me una cum omnibus noſtris, priore ac poſteriore legatione Princeps excepit, nihil ad regium ſplendorem defuit: cum præter cibos & ſumptus, quos à *Priſtavis*: (ij ſunt nobiles, qui adjunguntur Legatis, atque eo nomine quaſi adiuncti vocantur) ſuppeditari edixerat, de ſua ipſa menſa quotidie cibos ad nos mitteret. Evocato ad negocia & cum eo, & cum Senatoribus tractanda, pridie eius diei ternos, ac inſequenti mane totidem alios præmittebat, nunciantes nos paulo poſt ſerenos oculos magni Imperatoris viſuros; itaque præſto eſſemus. Poſt horam, Priſtavi nos mone-

monebant, adeſſe Proceres & aliquos Principis Conſiliarios, qui pene prope hoſpitium, cum centum circiter equitibus obviam veniebant, ut nos adducerent. Ex ijs tres primi ex equis porrecta manu, me nomine Principis conſalutabant, in viamque nos dabamus, Prætorianis pyxidariis mille circiter & quingentis utrinque per ſpacium ferme paſſuum mille ſtantibus, atque diſpoſitis. Ubi in arcis interiora, hominibus referta, qui veſtibus & machæris pretioſis erant ornati, veniſſem, ut ex equo deſcenderem admonitus, & ab aliis Senatoribus ad imos ſcalarum gradus exceptus, atque in conſpectum Principis ſum adductus. Is ſedere primum juſſo, vel agebat mecum ipſe, vel ut in conclave me conferrem, ubi cum Senatoribus agerem, indicabat. Sic plures interdum horas commorabamur, deque omnibus diligentiſſime, ac ſæpe ad ſummam laſſitudi-

tudinem, ij ſuis, ego noſtris interpretibus adhibitis, tractabamus. Si quid novi proponebam (id quod è re nata crebro fiebat) iidem illico omnes ad Principem ibant, exquiſituri reſponſum: quod quidem accurate afferebant, nihil de ſuo promere auſi. Nec verbis facile aſſequar, quam apte ac inprimis repititis ad verbum, quæcunque propoſueram, mihi identidem, eodem ſemper cum honore, Equitibuſque, ac Senatoribus obviam venientibus accerſito, cum me in conſpectum Principis dediſſem, Senatores eius mentem ex ſcripto, partita inter ſeſe longarum ſchedarum recitatione, perlegerent, ac denique traderent. Itaque duorum menſium, quibus continenter erat cum eo Principe agendum, & quinque aliorum ſpacio, quibus ultro citroque commeans, & cum Rege Poloniæ, Regiiſque ac Moſci Principis Legatis (qui omnes

omnes erant ſeptem) agens, nihil vidi ea in re vigilantius, dum quicquid antiquitus ex Lituanicis, Polonicis, Livonicis, & Moſcicis rebus collegerant, quibus ſua tuerentur, fidenter ex archivis ederent: ex quibus poſtea non minimam lucem hauſi ad ſtatum illarum omnium rerum pernóſcendum, atque tractandum. Quæ quoniam ex literis & actis, quæ ad V. Beatitudinem miſi, liquidius intelligi poterunt, idcirco hæc fuerint hic ſatis. Iam quod equites, & equos, ac commeatum, præmiſſa fide publica per tabellarios, uſque ad Imperii ſui fines, ubi tentoria fixeramus, nobis celerrime miſerit, cum primum ad eum perlatum eſſet, eo nos perveniſſe; quod ſexaginta è ſuis, qui in hoſpitiis nobis ad omnia præſto eſſent, attribuerit, quibus ſtipati, exire domo, aut aliquem emittere abſque magna neceſſitate, prohibebamur; quod equos præmiſerit ornatos,

ornatos, quos & dono Legatis tradere ſolet, & ut conſcenderemus oportebat; quod turmas item, modo Tartarorum, modo Moſcorum, comitatui noſtro addiderit, quibus vel ad Regis caſtra proficiſci, quæ ſexcentis ab eo paſſuum millibus aberant, vel ex eius ditione exire tutius liceret: vera quoque ſunt; & quoniam ea alibi attigimus, fuſius hic quoque recenſui. Non ſemel accidit, quod medicis ad nos morbo tentatos non permittebatur ob ſuſpicionem venire. Reliqueram autem (ut ſupra dixi) duos apud Moſcum, qui dum ipſe redirem ad Regem, res noſcerent; ac ſi quid pietatis inſinuare poſſent in eam gentem, id facere conarentur. Promiſeratque mihi Princeps coram centum nobilibus, noſtros à ſe eo loco habitum iri, quo me, ſi remanſiſſem, habuiſſet. Sed neque exeundi unquam data ijs facultas eſt, niſi ſemel, aut iterum: & Mo-
ſcuam

ſcuam Staricia miſſi, ſatis anguſto cubiculo detenti fuerunt; in eodem enim coacti erant, habere altare ad celebrandum, menſam ad ſcribendum, & legendum, ac locum ad ſomnum capiendum. Aderant portæ perpetui cuſtodes, boiarii tres, totidem ruſtici, quorum nomina erant, Sunebul, Chufara, Rudear, Chufara, Miroſlau, & Ruroiedau. Gens enim alia vix eſt, quæ adeo ſuſpicionibus indulget. Legati arctiſſima cuſtodia detinentur. Miniſtris exeundi poteſtas cōceſſa, ipſi legato denegatur. Quatuor ibi menſes cum dimidio demorati, ac de promiſſo Principis haud præſtito conqueſti, reſponſum ab homine cedato acceperunt: Principem aliud externis polliceri, aliud Priſtavis iniungere; quippe qui ore aliud loquatur; aliud corde cogitet, plureſque eſſe, quibus fidem veniendi, redeundique publicam dediſſet, qui ſi revertendi veniam peterent, dictum
ac fa-

ac factum morte multaretur. Quod ſi qui jurejutando confirment, ſeſe ad mortem uſque in Moſcovia commoraturos, nec his tamen alios conveniendi, aut occurrentes alioquendi ullam poteſtatem dari; & capite plecti, ſi quis id faciat, quive in ſuſpicionem minimam ea de re venerit, Ruthenus is fuerit, aut alius. Quotidie à Moſcis ex aliis regionibus quidam ſive Mathematici, ſive Medici, ſive alterius profeſſionis homines evocantur, alterno veluti exilio ibi detinentur. Egreſſus vix patet, in limitaneis urbibus paſſim conſtitutis, qui prohibeant. Plerique optarunt ad noſtros accedere, ſed eaſdem ob cauſas auſi non ſunt. Inter quos medicus quidam erat, qui cum veniam adeundi poſtularet, non ſolum id conſequi non potuit, verum etiam in hæc verba minas reportavit: *Cur qui externus ſis, eius gentis homines audes inviſere? itaque ni velis interfici,*

cave

cave ſis, ne amplius iſta proponas. Erant autem è Moſcis, qui captivitatem illam ingemiſcerent, dicerentque, quamdiu Princeps aliam rationem vivendi haud inierit, ſperandum non eſſe, ut aliquid pietatis, & veritatis promoveatur. Noſtris cum ego è regiis caſtris, aut aliunde litteras mitterem, ſigno carentes, & faſciculo Principis, ne quid ſuſpicaretur, junctas, licet nihil continerent, niſi quod ad noſtrum inſtitutum ſpectaret: eas tamen aut reddi nolebat, aut aliquas è Latino Ruthenas fieri jubebat, ne (opinor) lateret aliquid; ſuſpicione, videlicet, nimis perſpicaci, & trepidante, ubi non erat timor. Ad extremum Moſcua verſus Livoniam diſceſſuris, poſt publicum convivium, data mihi, & omnibus noſtris manu, aſſurgens juſſit, ut V. Sanctitatem, Regemque Poloniæ ſalutarem. Domum autem reducto, & literas, ac dona miſit, quæ denique

Q partim

partim Germanicis, ſtudioſis Olomucij, & Pragæ, atque alibi addicta ſunt, partim ipſis interdum Moſcis deducendis uſui fuere. Ea cum ſecundo recuſaviſſem, atque eſſem à Senatoribus admonitus, non debere me antiquum Imperii illius morem invertere, aut Principis clementiam lædere, cum ipſe & V. Beatitudinis munera non rejeciſſet, & à ſuis quos iſthuc miſerat, atque miſſurus erat, alia ſinebat capi (ſecutus conſilium iſthic ante mihi datum) gratiis actis, & diſtributa à me pluribus aulicis pecunia, accepi: ſed ut ea occaſione aliquid altius, & verius de inſtituti noſtri ratione cognoſceret, hæc, quæ ſequuntur, per Senatores illi ſignificavi his verbis:

Patere, Clementiſſime Magne Domine, per Ieſu Chriſti ſanguinem, ut tertio denique te obſecrem, ut quæ mihi dona pro tua magnanimitate parare juſſiſti, ea ſine animi tui offenſione non accipiam. Scit enim Deus, me

me ea ob contemptum aliquem aut quod inde non agnoſcam excelſam Serenitatis tuæ liberalitatem, non aſpernari. Sed meæ ad huius vitæ ſpiritualis ſtatum vocationi, votoque paupertatis, quod ſæpe Deo miſerante emiſi, da per viſcera miſericordiæ Chriſti hoc, quod ſummi beneficij loco ducam. Recordare, te mihi (alios licet ob homines, & in quos tamē iſta, quæ meæ vocationis ſunt, non cadebant) paucos ante dies dixiſſe, Optimam eſſe rem, Chriſti Domini humilitatem, & paupertatē imitari. Itaq; ſine, ut illam re ipſa ſequar. Pax facta eſt, Deo miſerante, ſine iſtis aut veſtibus aut pellibus: ſine iiſdem reliqua, quæ cupis, Deo aſpirante, conficientur; nec vero à me ullum fidelis diligentiæ officiū deſiderabis. Viaticum, quod Paulo ſocio meo ad Pontificem Max. dediſti, quæve dona ejus Sanctitati miſiſti, fuerint ſatis. Quæ certe nec permiſiſſem accipi, niſi, cum tanto itineri, & moræ noſtrorum omniū in caſtris, & in his regionibus, neceſſaria

 fuiſſent,

fuissent, tum offendere animũ tuum, ac proinde meliora impedire metuissemus. Pellibus autem istis pretiosis non utimur nos ipsi religiosi. Propterea nec mercatores ullos (licet id sedulo efflagitantes) mecum venire passus sum, nequid ab eo genere hominum scandali, ad id, quod mittebar, aut rixæ cum tuis oriretur. Porro habeo satis, Divina gratia, quo redire possim ad Pontificem Maximum. Quod si pretiosum mihi donum largiri volueris, serva erga me istam, quam mihi exhibuisti, clementiam tuam; &c. His itaque rationibus, etsi haud permotus est, ut sua apud se dona retineret, lucem tamen aliquam veritatis hausit, jactaq; sunt ad tãtum ædificium, quod in Moscovia fore suo tempore nõ desperamus, hæc fundamẽta. Is vero regio plane animo, itineris duces, & omnia abunde nobis suppeditari jussit; sicque ab eo digressi, in Livoniam per Russiam iter instituimus, ad Stephanum Poloniæ Regem.

Quod

Quod qui à Mosco ad externos Principes mittuntur, nec eiusdem generis sint omnes, & quonam modo mittantur: quidque Legatis, cum Antonio Possevino ad Pontificem Max. venientibus à Mosco, in toto itinere acciderit.

TABELLARIIS, internunciis, ac Legatis qui vocantur Magni, utitur Moscus ad tractanda cum externis Principibus negocia, seu belli sint, aut pacis, sive ad commercia pertineant. Tabellarii dicuntur *Goniec*, qui tantum literas afferunt: Internuncij, *Poslance*, qui & minores Legati, præter literas, aliquid in mandatis habent; aliquot item itineris comites solent adducere. Magni vero Legati (nam fere tres mittuntur, adhibito Secretario) *Velikij Posly* vocantur, ultraque Poloniæ Regnum rarius hi ablegantur, tum quod magnum comitatum iis adhibet,

 hibet,

hibet , quibus (uti tament fit in Polonia, & Moſcovia) lautia non præbentur : tum quod longum iter extra Poloniæ Regnum emenſuris,non exigua pecuniç vis eſſet neceſſaria,quam Princeps ad id aut nullam , aut perexiguam tradit. Poloniæ igitur Rex,& Moſcus, quoniam hoc inter ſeſe officii præſtant , centum ac ducentos cum Legatis ſuis mittere ſolent, ad quos mercatores ſeſe aggregant ; cum & ipſi Moſci Legati merces ſecum devehant,quas pro eo munere , quo funguntur , non ſatis decenter divendunt. Quod ſi quid dono dant,id ad maiorem compenſationem , ac remunerationem fit : quæ ſi non datur,petitur ab iis,atque adeo extorquetur. Cum ergo in Chiverovam Horcam (is eſt pagus ad Iamum Zapoliciæ)Legati Moſci una cum aliis trecentis veniſſent , officinas aperuere,atque inter ipſa negocia compoſitionis,de qua agebamus, per

per ſuos venditioni , ac permutationi cum Polonis diligenter vacabant.Novogardia vero,quæ inde plus minus ducentis paſſuum millibus diſtabat , commeatum, reſque ipſas coctas (frigore cibos conſervante)ſubinde accipiebant, ut nihil omnino ſumptus facerent.Quę res mihi,ac reliquis noſtris non incommodabat , quibus Legatorum quiſque qui erant à Moſco quatuor , cibum (partitis inter ſeſe diebus) Principe ſuo id mandante,mittebant.

Eramus autem ſumma hyeme, in altiſſimis nivibus , in quibus fixa tentoria , & perpetuus ignis horridum frigus utcumque pellebat,ligneis quibuſdam caſulis,fuligine & fumo repletis,noſtrorum partem tegentibus. Cæterum agros circumquaque depopulati fuerant Regii : quamobrem vix aliquid præter panem emendum reperiebatur : & putris aqua , vel nix ad ignem ſoluta ægre equis

potum ,

potum, aut cibis coquendis humorem suppeditabat. Cum tamen Principis illius Legati, si quando ad externos alios Principes veniunt, nisi gratis equos, hospitia, cibos, præcursores, dona reperiant, illico Magni sui Domini (sic enim eum plerumq; vocant) ad cœlum usque clementiam, liberalitatem, & vires extollere: aliis vero quantumvis sublimibus mendicitatẽ exprobrare soleant. Hoc ego cum in Severigeno, priore ad Beatitudinem V. internuncio essem expertus, cumq; ex reliquorum consuetudine plura eiusmodi cognovissem, velletque Moscus alteram Legationem in Urbem instituere; suasi, ne plus quam decem venirent. Ter enim trium millium passuum iter facturo, cum primo Orsam, inde in Livoniam, & Poloniam, ac deinceps per Germaniam in Italiam mihi esset proficiscendum, videbam duriorem fore provinciam, si cen-

tum, ducentive fuissent, quibus aliunde cibus esset procurandus: eo periculo, ut nisi gratis omnia subministrarentur, periisset, quicquid officii, studij, laborum, sumptuum, erga ipsum Moscum Sancta Apostolica sedes contulisset. Duo autem Principes erant Legationis, cum quibus de maximis rebus, ac de Christianorum Principum amicitia, una mecum erat agendum. Huic vero Legationi cum interpres à Principe assignaretur, qui Catholica fide repudiata, Ruthenicum schisma susceperat (licet is hoc ad sui securitatem, & lucrum faceret) eum enixe rejecimus, atque alterum, & quidem Catholicum, ac nobilem Polonum petivimus, quem & obtinuimus. Magni enim referebat, si quis eiusmodi ex ea legatione ad Principem rediisset, qui certam veritatem rerum, ac Catholicorum Principum humanitatem posset Mosco referre, si

 quid

quid earum reliqui calumniis infuſcare tentaſſent. Et à Severigeno, ſive potius ab eius ſocio (qui Catholicus olim, poſtea Ruthenorum erroribus imbutus, Italum interpretem, qui venerat è Moſcovia, in Carinthia trucidarat) quam primum ab eis diſcedens, ad Carolum Archiducem eſſem profectus, acerbiſſima acciderant; cum vix pedem ex Italia, extuliſſent, ubi ſummis honoribus accepti, muneribus quoque inſignibus donati fuerant. At altera iſta legatione neque cædes, nec eiuſmodi lites ullæ unquam interceſſerunt, ut ad arma veniretur. Quæ ſine ulla dubitatione ſecutæ fuiſſent, niſi continenter repreſſi, ac modo amanter, modo ſpe munerum, interdum & timore cohibiti ſibi temperaſſent. Permiſſum eſt quoque, ut aliquando de ſuo hoſpitibus ſatisfacerent: quod licet ægre ferrent, valebat tamen ad beneficium cognoſcendum, & ad Ita-

Italicam, Eccleſiaſticæque ditionis liberalitatem (qua ſupra id, quod expectare potuiſſent, excepti fuerant) rectius æſtimandam. Hac igitur in profectione, Moſcorum illorum, quos adducebam, ingenia liquidius innotuere; quos & tanto magis cognovimus, quod eos poſtea in ipſum Poloniæ Regnum, jubente V. Beatitudine, reducere oportuit. Quo cum primo è Moſcovia acceſſimus, mirati, quod equos, & cibos à Rege de more obviam non offendiſſent: reſponſum acceperunt, ſatis eſſe, ſi cum venirent ad Regem, liberaliter acciperentur; conſuetudinem autem in Legatis excipiendis, qui à Moſco ad alios Principes mittantur, non eſſe in Regnum invehendam. Rigæ tamen ſatis benigne, nobis rogantibus, à Rege accepti ſunt. In Livonia vero, quæ ædificia magnis ſumptibus ab Archiepiſcopo Rigenſi, atque à Magiſtris Teutonici ordinis fuerant excita-

excitata, ea diruta à Moſcis comperimus, vel omnino ruinam minantia, ſordium plena, & feneſtris patentibus, injuriæ cæli expoſita. Quæ cum ſpernerent, lignea potius tuguriola extuxerant, in quibus, fuligine oppletis, habitare malebant: ut Gothorum cladem, Coloſſæo, atque arcubus triumphalibus, Romæque adeo univerſæ illatam recordatus, jam non mirarer, quid remaneret in cordibus gentis, quæ ſplendorem, ac maieſtatem aliorum populorum ferre non poſſet. Et neque publica Cæſaris pompa, qui tum Auguſtam Vindelicorum ad Imperii comitia Imperialia ingrediebatur, impelli poterant, ut eam libenter cernerent: nec tanta civitatum, & nobilium celebritate movebantur, ut ex animo illam collaudarent.

Et hæc quidem in Boëmia, & Germania: in qua quicquid expende-

penderant mandato Cæſ. Majeſtatis reſtitutum eſt, & vaſa argentea plura dono data. Ubi vero Italiæ appropinquavimus, & in Venetorum ditionem deſcendimus, ab iis magnificentiſſime per omnes civitates fuerunt excepti. Veronæ primum invitati ſunt ad arces inviſendas, prope quas militum frequentes cohortes fuerant collectę, à quibus honorificentius admitterentur. Vicentini nihil omiſerunt, quo omnem humanitatem, & præter alia, quæ ſummam nobilitatem animorum ſapiebant, liberalitatem, (ut ea civitas hoc genere laudis maxime excellit) exhiberent. Patavii idem effectum eſt. Inde Venetias appulimus, ubi omnibus omnium generum officiis ab ea Sereniſſima Republica ſunt accepti. Hic vero, cum homines minus his rebus aſſueti, omnia ſuo Principi deberi crederent, atque ob laxiorem vitam ægre ferrent, ſibi in Dominicano-

canorum monasterio commodissimum quamvis hospitium fuisse assignatum : non mediocri diligentia, & patientia opus fuit, ut in officio continerentur, donec ij, quibus à Senatu cura Moscorum fuerat data, nos enixe rogarunt, ne ab horū latere discederemus. Quæ dum fiunt, & eorum discessum urgerem, ecce Græci, qui jam multos ante annos Venetias commigrarunt, clam cum Moscis egerunt, ut ad suam ædem proficisci vellent, sacrum, & reliqua, Græco ritu audituri. Nobiles autem adolescentes, à Senatu iis per civitatem deducendis attributi, cum nondum, quid haberet ea res momenti, perpendissent, jusserunt, ut ædes ornatissime appararentur, postridieq; ejus diei, à schismaticis Græcis Rutheni schismatici exciperentur. Quod cum ad aures meas pervenisset, ad monasterium approperans, invenio Moscos, & Venetos, una cum Græcis ad horum

rum templum procedentes, quos ego affatus, *Tu mihi*, inquam, *Iacobe Molvenine* (id erat primario Legato nomen) *traditus es, à Principe tuo, te ut gesseris, qua tibi ratione monstrabo, Te ad Pontificem Maximum, non ad Græcos adduco: Itaq; redi ad hospitium tuum* : id quod fecit. Sed Græcis hoc indignissime ferentibus, atque aliquibus iniuriam Reipublicæ fieri putantibus, quod eam imperasse dicerent, ut eo deducerentur; Græcis respondi, Ubi constitisset Græcos cum Ecclesia Catholica consensisse, tum mecum agerent, eorum desideriis satisfacturo. Cum autem cæteris seorsim adhibitis, haud omnino persuaderem, ad Senatum adij, qui rationibus auditis, Græcos, qui conquestum venerant, sapienter compescuit: resque tota non solum impedita est, verum etiam occasionem præbuit, ut & plerique Græcorum astum & schisma propius cernerent, reliqui

liqui vero cordatiores intelligerent, ecquid mali inde ad id, quo de agebatur, emergere posset, cum inter Græcos, qui Venetiis commorantur, persæpe sint exploratores, qui ad perfidos omnia deferant. Iam vero Mosci, aureis magni ponderis torquibus donati à Republica, suo interpreti, *Vade* (inquiunt) *ad Ducem, & dicito, ad nos ut sericum, aliaque mittat è suo thesauro*: interpres tamen rem (ut erat ingenuus) declinavit. Venetijs autem solventes Ferrariam, inde Bononiam venimus, ubi Vestra Beatitudine jubente, cuncta paternæ charitatis argumenta liberalissime edita sunt ab Illustrissimo Cardinali Cæsio Legato: tum & officinæ clausæ, atque honores plus quam ordinarij habiti. Reliqui Illustrissimi Legati, Vercellensis in Æmilia, Columna in Picæno idem procurarunt. Militum cohortes, è civitatibus obviam primo prodibant: deinde ad portas

portas Magistratus aderat, inde in Prętorium honorificentissime deducebantur, tormentis displosis, tibicinibus personantibus, conviviis, & exquisitissimis epulis instructis. Admoniti nobiles, à quibus varia licentius Mosci petébant, jam haud facile assentiebantur: ut intra cancellos pudoris sese Mosci reciperent. Denique temperatis mea præmonitione apud civitates honoribus, ad Tyberim prope Burgetum oppidum, à Vestræ Beatitudinis cubiculariis humanissime excepti, & salutati, postridie progressi, sequenti denique die Romam venimus; unde Romana nobilitas, præeunte Marchione Cæsio, obviam egressa est, Mosci vero honorificentissime, ac frequentissimo populo, displosis omnibus, quæ in mole erant Adriani, tormentis, ad Cardinalis Columnæ tum absentis palatium adducti sunt. Eo in palatio lautiis præbitis,

tis, adhibitisque è familia B. V. diligentissimis administris, atque aliis, qui portas custodirent, singulis diebus, dum ex Aglido Vestra Beatitudo rediisset, per urbem curribus vecti, pulcherrima quæque visebant. Harum omnium rerum capita in tabulas singulis diebus referebant, ad suum Principem allaturi: quod quidem in itinere quoque fiebat, cum per Lituaniam, Poloniam, Moraviam, Bohemiam, Germaniam, Italiam, Societatis nostræ Collegia lustrarent. Ubi ventum est ad Vestram Beatitudinem salutandam, & dona, literasque sui Principis reddenda, ægre nonnihil videbantur adduci, ut crucem ad pedes Vestræ Sanctitatis oscularentur: sed longe ægrius, cum discessum pararent. Credo ita, quod alia quoque dona (pecuniam in primis) voluisset: licet aurei torques magni ponderis, vestes aureæ, & holosericæ duobus ipsius legationis

Principibus, cæteris vero omnibus ex panno, & serico duplices traditæ fuissent. Illud non satis æquo animo tulerunt, quod sese in discessu nemo, præter me, ac comites itineris meos ex urbe prosequeretur, sicut ipsi Principum Legatos (quod & mecum bis, ab iis discedente, fecerant) ad quatuor, quinqueve passuum millia, magno cum comitatu educunt. Eadem porro in reditu contigere, quæ in profectione acciderant. Torques enim (cum hosce per iter induerent) & Vestræ Beatitudinis crucem pulcherrimam, licet Græcis characteribus elaboratam, tum venetorum auream D. Marci Euangelistæ imaginẽ ademerunt: quamvis si solus quisque fuisset, neque delationem ad Principem suum timuisset, non difficilime sese ad omnia accommodassent. Mitiores autem aliquanto effectos (sive ob humaniorum gentium consuetudinem, sive

quod revertentibus erat extra Italiam expendendum de ſuo) Vaſaviam ad Poloniæ Regem denique adduximus, illud in itinere præcipue caventes, ad declinandas lites, ne eodem hoſpitio diverſaremur, Sic donis à Rege procuratis, quæ illis regio animo ſunt data; literiſque ad ſuum Principem à me acceptis, quibus brevi de omnibus illum certiorem faciebam: tradita item à me pulcherrima Salvatoris imagine (quæ miſſa à Veſtra Beatitudine ad Moſcum, in ære picta, & Græcis litteris additis, ebore, argenteiſque floſculis continebatur) ſatis lætos in Moſcoviam dimiſi. Quæ fuſius narranda putavi, ut ſi cui aliquando tale negocium obtigerit, præviſa minus eum feriant; iſque ad patientiam, & prudentiam, à Deo per orationes hauriendam, ſedulo ſe comparet.

DE

DE RE MILITARI ET CIVILI MOSCORVM SYNTAGMA,

Ex variis paſſim Auctoribus ſelectum.

MOSCVS ut plurimum bellum cum Tartaris (quorum tamen ex parte tributarius eſt) Suecis, & Polonis, limitanearum urbium cauſſa gerit. Nullo negotio ingentem exercitum, brevi ſpatio, convocare poteſt. Populoſa enim regio, & in obſequium, pene dexeram ſervitutem, prona. Magnates, nobiles, plebei, ruſtici, quivis denique expeditioni, ubi imperata illa fuerit, ſe accingunt. Ingentem exercitum

longo tempore ſuſtentare poteſt; neq; enim militibus ſuis ſtipendia perſolvit , ſed agros illis exiguo pretio elocat,quo beneficio operā militū demeretur. Conſcripti autem milites coram Magno Duce ſinguli comparent , & nummum unum,quem patrio nomine *Dengam* vocant,Principi offerunt, reverſique ex bello eundem nummum repetunt ; occiſorum vero nummiſmata retinere Princeps ſolet, atq; ita eorum numerū cognoſcit non illaudabili inſtituto.

Nobiles autem omnes,Magnates & Conſiliarii adeo dura ſervitute premuntur, ut quemcunque apud ſe in aula eſſe velit , vel in bellum ire , aut legationem aliquam obire juſſerit, id ſumptibus ſuis facere cogatur.

Per ſingulas quoque Provincias Magnus Dux filios nobilium tenuioris Fortunæ conſcribere ſolet,ut numerum illorum & quot quiſque equos ac ſervos habeat, cogno-

cognoſcere poſſit; ſingulis autem exiguum ſtipendium annuū concedit,& in bellum proficiſci jubet.

Unuſquiſq; autem nobilium ſex equos & totidem ſervos in bellum aſſumit ; unum equum , qui vitæ neceſſaria , ut milium, ſive pultes contritas , ſuillæ carnis aliquot fruſtra,ſal commixtum cum pipere, farinam & legumina; ollas, itē lebetes,ciſtellaſq; geſtare cogitur.

Adeo ut mirandum non ſit, quod ſe & ſuos tam exiguo ſtipendio & tamdiu ſuſtineant;ſumma enim eſt eorum parſimonia & frugalitas.Allium aut cæpas ſi habeant ceteris omnibus carere poſſunt, quibus impenſe adeo delectantur , ut cæterorum ciborum præcipua condimenta habeant. Sitim extingunt,& corpore robur addunt vini aduſti ſtrenuo potu. Nec id improbandū in tam gelida, & frigida regione.Porro ſi dominus famelicus totum abſumat, tunc ſervi aliquando ad totum bi-

 duum

duũ aut triduũ egregie jejunant.

Felicius eminus quam cominus pugnant: atque ideo hoſtem circumvenire, & à tergo adoriri, præcipue ſtudent. Moſcus quamprimum fugam arripit, nullam ſalutem cogitat præter eam quæ eſt in fuga: apprehenſus ab hoſte, nec ſe defendit, nec veniam procatur. Facilius etiam intra munimenta propria defendere ſeſe, & hoſtium inſultus ſuſtinere poſſunt, quam aperto marte aut campo præliari. Acerrime illa, & uſque ad extremum ſpiritum defendunt.

Apud Moſcovitas hæc adminiſtrandorum tormentorum bellicorum ratio eſt. Tormenta terra defodiunt ante ea atque os adeo tubi juſtæ altitudinis foſſam ducunt. In hac qui onerandorum curam habent, deliteſcunt: ad os tubi funis aptatur: hoc, cum implenda ſunt, in foſſam deprimuntur, quum exoneranda, rurſum laxantur. Aſſignant etiam illis Lupi,

Acci-

Accipitris, Virginum, & Falconum imagines atque nomina.

Formentis bellicis, & bombardis, peditatuque nunquam olim, ante annos 40 utebantur, nunc autem frequentiſſime & peritiſſime bombardis & tormentis utuntur, à profugis quibuſdam Italis, Germanis, Lituaniſque inſtructi. Nuper facta ad potentiſſimos fœderati Belgij Ordines legatione inſtrumenta militaria, aliaq; ad eam rem neceſſaria enixe petiere. Cavendum autem eſt cum Moſco congredienti, ut armis ſcite utatur, ne in manus eius incidat; brachiis enim, lacertis, & toto corpore robuſtiſſimi ſunt, ſed arte dimicandi ut plurimum vincuntur.

Arma præcipua, quibus in bello utuntur, hæc ſunt: Pharetra ſagittis referta, arcus, ſecuris, framea, cæſtus, cultelli oblongi; quibus frequenter pro pugionibus utuntur. Multi quoque lanceis, præcipue pedites, equites autem

 aliqui

aliqui haſtilibus brevioribus utuntur. Armantur autem loricis oblongis, aliquando duplicibus, armillis, toraceis, galeiſque. Equos parvos caſtratos ſoleis carentes habent, fræna leviſſima; ephippiis quoque in eum uſum accommodatis utuntur, ut ſe in omnes partes abſque impedimento vertere, arcumque intendere facile poſſint. Pedibus curte attractis equis inſidere ſolent, adeo ut nullum haſtæ, lanceæve impetum ſuſtinere queant. Vulgo veſtibus oblongis ad talos uſque protractis, bombice lanave ſuffectis utuntur. Collocandis caſtris ampliſſimum locum deligunt; qui natura ſit munitus, caſtra autem non curribus, ſed vepribus, ſentibus arbuſtiſque circumtexunt, in muri ſimilitudinem. Præſtantiores in meditullio tentoria ſua erigunt; reliquæ vero multitudinis vulgus ex arbuſtis caſas conficiunt; quidam etiam arborum fron-

frondes, in modum arcus, incurvant, deſuperque pennis tegunt. Tempore conflictus tubicines multos habent, ij dum gentili more omnes pariter diſſonante melodia tubas inflant, mirus ac inuſitatus quidam clangor auditur. Arces & omnes munitiones ſtrenue & pervicaciſſime propugnant.

Hæc omnis gens magis ſervitute, quā libertate gaudet. Omnes autem & ſinguli veſtibus conditioni ſuę convenientibus, ex mandato Magni Ducis, utuntur: nam tenuioris Fortunæ hominibus veſtes pretioſiores ſub gravi pæna prohibentur. Si autem aliquem humilioris familiæ nitidius indutum conſpiciant, proditorem perfidumque eum appellant; dicentes: *Perfide, unde tibi talis veſtitus, more dominorum*(ita Polonos & Lituanos appellant)*veſtiris, & ad eos deficere moliris? tu enim pro huius veſtis pretio non ſufficis.* Statim ergo accuſatus, graviſſime, ut perfidus, puni-

punitur. Aliæ itaque aliis veſtes, ſecundum uniuſcuiuſque dignitatem, conditionem, & opulentiam, attribuuntur. Adeo ut eaſdem hic habeant quas veteres Romani, leges ſumptuarias, quibus veſtibus, opibus, luxui modus ſuus, & meta præſcribitur.

In Theſauro etiam Magni Ducis veſtes plurimæ elegantes, ad id ſunt repoſitæ & confectæ, ut cum aliquando triumphus celebratur, vel cum Legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & ſingulis aulicis ſuis Magnus Dux illas veſtes ad tempus commodet. Cæteri quoque nobiles ad nuptias amicorum, vel peregre etiam profecturi, veſtes iſtas induunt, certo pretio, pro temporis ſpatio, uſuræ earum cauſa attributo, & deinde eaſdem Theſaurario Ducis reſtituunt: quod ſi conſpurcatæ fuerint, tunc uſurpator ſecundum æſtimationem pecuniam pro ea numerare cogitur, verbe-

verberibuſque ne id in poſterum amplius committat, cęditur. Simili ratione Legati Magni Ducis, ad exteros Principes abituri, expediuntur. Ad Pompam, & oſtentationem quam gens iſta ubique, præſertim ubi cum exteris agendum eſt, præ ſe fert.

Solent apud Moſcovitas & Ruthenos, certis diebus, adoleſcentes, pueri, viri etiam conjugati, extra civitatem pagumve, in locum amplum & eminentiorem confluere, ibique quibuſdam libilis & vociferationibus, ſigno dato, concurrere, tunc manus, nullis armis inſtructi, conferunt; certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia utrinque quatientes, ineunt, ſæpeque inde ſemineces, plerumque etiam mortui exportantur. Hoc autem certaminis genus ideo inſtitutum eſſe dicunt, ut adoleſcentes aſſueſcant verbera pati, & quoſcunque impetus per-

perferre. Quod ipſum in Republica ſua etiam inſtituit, & cavit Plato.

Liberi ſervi, qui dominis ſuis pro prætio ſervierunt non poſſunt quando volunt à Dominis ſe abdicare; ſi enim abſque Domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino in famulatum non aſſumitur, niſi fuerit à Domino, cui primo ſervivit, vel ab amicis, ſe pro fide eius obſtringentibus, commendatus.

Conſul ſive prætor, qui perſonam Iudicis obtinet, à Magno Principe in unaquaque civitate principali ordinatur, gentiliter *Ocolnick* dictus.

Nobiles, magni viri & Conſiliarii, frequenter à Magno Duce, abſque ulla dedecoris nota, verberantur, verberatique Principi gratias agunt, dicentes, *Sanus tu ſis & incolumis Domine, Rex & Dux Magne, quod me ſervum ruſticumque tuum verberibus emendare dignatus*

dignatus ſis. Vidimus id nuper factum Hagæ Comitis, in Hollandia, ubi nobilis quidam Moſcus à legato ſuo eiuſmodi verbera reportavit, ut per aliquot hebdomades lectulo ſe non poſſet levare, livido toto corpore, & talis pene omnibus miſere contuſis.

Hæc tota gens Moſcovitica id à natura ipſa inditum habet, ut alij alios; qualibet de cauſa per fas & nefas accuſent; contumeliis etiam variis ſe invicem afficiunt; & res ſuas unus in alterius domum frequenter; clanculum injicit, ſive importat, eaſdemque furto ſibi ablatas dicit. Magnus autem Dux, cum unus alium qualibet de re accuſat, libenter audit, jam etenim occaſionem occidendi eum, qui accuſatur, habet. In curia autem illius quando conventum, vel aliquid tale celebrat, aut morti aliquem adiudicat deſtinatve, neque ſubmiſſa neque clara voce aliquid cum ſocio muſſites, nec rideas, nec feſti-

festivum hilaremque vultum præferas: confestim enim interrogaberis, *Cur rides? cur hilaris es? &c. Sentis tu aliquid cum inimicis magni Principis?* Continuo igitur à delatoribus coram Magno Duce accusatur; accusatus vero jussu Principis, nulla purgatione criminis objecti concessa, à Satellitibus arripitur, atque membratim dissecatur, aut in aquas capite avulso projicitur.

Magnus Dux si quando de uxore ducenda cogitat, omnium, toto in regno, puellarum virginum delectum habere, ac forma virtuteque animi præstantiores ad se perduci jubere solet: quas demum per idoneos homines, fidelesque matronas inspicit, ita diligenter ut secretiora etiam ab iis contrectari explorarique fas sit. Ex iis vero, magna atque sollicita parentum exspectatione, quæ ad Principis animum responderit, regiis nuptiis digna pronuntiatur.

Inho-

Inhonestum ac turpe est adolescenti, ambire puellam, ut sibi in matrimonuim locetur. Patris est, juvenem alloqui ut ducat filiam suam. In hæc autem verba plerumque proloqui solent: *Cum mihi sit filia, vellem equidem te mihi generum.* Ad quæ Iuvenis: *Si me,* inquit *expetis generum, & tibi ita videtur, conveniã parentes meos, & de hac re ad eos referam.* Dein si parentes & proximi assensi fuerint, conveniunt, & de his, quæ pater filiæ dotis nomine dare velit, tractant. Mox dote constituta, nuptiis dies præscribitur. Interea temporis sponsus ab ædibus sponsæ usque adeo arcetur, ut si forte petierit, eam saltem ut videret, tum parentes respondere solent: *Cognosce ex aliis, qualis sit, qui eam norunt.* Certe nisi sponsalia prius maximis pænis firmata fuerint, ita ut sponsus non possit, etiam si vellet, sine gravi pæna, eam repudiare, alias non datur illi accessus.

S Dotis

Dotis nomine dantur plerumque equi, vestes, framea, pecora, servi, & similia. Invitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, seu donaria sponsæ mittunt, quæ singula sponsus diligenter notata reponit. Finitis nuptiis, deprompta rursus ordine conspicit: atque ex iis, si quæ placent, sibique usui futura videntur, ea mittit ad forum, jubetque singula ab his, qui rebus pretia imponunt, æstimari: reliqua omnia & singula, singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ servavit, post annum elapsum, juxta æstimationem, pecunia, aut aliqua re æqualis valoris compensat. Porro si aliquis donum suum pluris fecerit, tunc sponsus ad juratos æstimatores, continuo recurrit, illumque horum æstimationi & sententiæ acquiescere & stare cogit. Item si sponsus post elapsum annum non satisfecerit, aut munus acceptum non restituerit, tunc duplo plus persol-

persolvere tenetur. Denique si alicuius donum juratis æstimandum dare neglexerit, ex voluntate atque arbitrio eius, qui dedit, reponere cogitur. Atque hunc morem vulgus ipsum in omni liberalitate seu donationis genere observare solet.

Omnes domestici labores servorum opera fiunt. Quidquid mulierum manibus suffocatur, sive gallina, sive aliud animalis genus, id abhorrent Mosci, tanquam impurum. Qui vero pauperiores sunt, eorum uxores domesticos labores obeunt & coquunt. Cæterum, cum viris & servis absentibus, gallinas jugulare volunt, stant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum; prætereuntesque viros, ut ipsi interficiant, obnixe rogant.

Iurando ac blasphemando, raro nomen Domini usurpant. Cum autem jurant, per osculum crucis dicta, vel promissa firmant. Blas-

phe-

phemiæ eorum Hungarorum more, communes ſunt; *Canis matrem tuam ſubagitet, &c.*

Ad Epiſcopalem juriſdictionem pertinent, ſi quando marito uxor non obſequatur, ſi quiſpiam in adulterio deprehenſus fuerit, ſi uxorem conſanguineam duxerit, ſi conjux conjugi quidpiam mali machinetur. Item divinationes, incantationes, venena, contentiones propter hæreſim aut fornicationem ſuſceptæ: aut ſi filius parentes, ſororeſve acerbius increpaverit, læſeritve &c. Eiuſdem eſt punire, qui canem, avem, aut aliud aliquod animal immundum in Ædem ſacram duxerint; aut comederint, ad hæc ſingulas rerum menſuras ordinare, & inſtituere.

Ultimo ſupplicio ſolus Princeps ſervos, & alios afficere poteſt.

Cum brutis congredientes, ne illi quidem extremo ſupplicio plectuntur.

Furta

Furta raro capitali pæna, imo homicidia raro, niſi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui vero furem in furto deprehendit, & occidit, impune id facere poteſt: ea tamen conditione, ſi occiſum in aulam Principis detulerit, & rem, ut acta eſt, expoſuerit.

Iuſtitiam ſtrenue exercent in prædones: quibus comprehenſis, calcanea primum frangere, dein in biduum aut triduum uſque, dum intumeſcant, quieſcere; poſt, fracta iam ac intumefacta, rurſus motare jubent. Non alio genere torquendi flagitioſos, ad confitenda latrocinia, ſocioſque ſcelerum indicandos, utuntur. Cæterum ſi in quæſtionem vocatus, ſupplicio dignus fuerit repertus, ſuſpenditur. Alio pænæ genere ſontes raro puniuntur, niſi quid immanius commiſerint.

Cum de maleficiis quæſtionem habent, reos multa gelida aqua ſuperne demiſſa perfundunt,

 quod

quod intolerandum tormenti genus esse perhibent. Nonnunquam obduratis & contumacibus, ut confessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues convelluntur.

Nobiles, Magnates, Præfecti, Primores, & Consiliarii omnes *Chlopos* se, id est, abiectissimos & vilissimos servos Magni Ducis fatentur: seque omnia bona, mobilia & immobilia, ipsam denique vitam debere illi agnoscunt. Sex diebus coloni in septimana dominis suis laborant; septimus vero dies privato labori conceditur; neque hi strenue laborant, nisi bene verberati. Habent autem à dominis suis certos attributos agros & prata, ex quibus vivunt, tributaque annua solvunt. Artifices secundum præscriptum, parvo laborem suum vendunt. Cumque annonæ caritas in pretium concedit, tunc artifices tenuiori in re & pretio sunt,

sunt, adeo ut vix panem ipsum pro labore unius diei (quamvis strenuo) acquirere possint. Cives quoque & mercatores gravissimis & intolerabilibus tributis onerantur, quæ hic recensere longum foret.

Est autem iste mos receptus, ut omnes debitores, qui alienum æs conflaverunt, non habentes unde creditoribus sua redderent, ex legis præscripto, in locum certum & publicum ducantur, ibique à servis Prætorianis flagris baculisque per suras & crura pedum graviter, absque ulla misericordia, cæduntur, tam diu, donec, qua ratione tandem fiat, creditoribus sua reddant, quod si solvendo non sufficerint, tunc verberibus multoties exagitati, creditoribus, secundum valorem debiti, servire tenentur. Omnes communiter servos emptos, aut captivos habere solent; quos morituri frequenter manumittunt. Illi tamen

continue servituti assueti, aliis dominis, pecunia accepta, in servos se vendunt.

Pater etiam habet potestatem filium quater vendendi; ita ut semel venditum, quocunque tandem modo liberatum vel manumissum, rursus atque iterum, jure paterno, eum vendere possit. Post quartam autem venditionem nihil juris amplius in filium habet.

Servi de Dominis suis plerumq; conqueruntur, quod ab eis probe non sint verberati: credunt enim se Dominis displicere, signumque indignationis esse, si non frequentius verberentur, objurgenturque:

Mulierum apud viros suos miserrima conditio est. Nulla enim honesta aut pudica creditur, nisi domi conclusa vivat, adeo ut nusquam exeat: domi autem manentes telam fabricant & fila nent. Nihil prorsus authoritatis in ædibus suis habent; verbera amoris conjugalis signa esse existimant.

Certis tamen & æstivis diebus, Hanc prærogativam, recreandi animæ causa, habent: ut omnes pariter, cum filiabus, in campis florigeris deambulent; ibique super quadam trabe, funibus duas trabes occupantibus, alternatim sursum ac deorsum moveantur, aut frequentius funem in medii circuli modum, duobus stipitibus appendunt, desuperque insidentes hinc & inde impulsæ feruntur. Postea quibusdam certis cantilenis, manibus pedibusque plaudentes, capitibusque frequentius annuentes, sese oblectant, vel manibus se invicem tenentes, & simili modo canentes, choreas in gyrum ducunt.

Ædes fere omnes apud Moscovitas, tam in pagis quam in civitatibus, in subædificatis promptuariis cellariisque superne exstruuntur; ad quas per gradus ascenditur. Quamvis autem vestibula ædium satis ampla & alta ha-

beant , fores tamen humillimas faciunt ; ita ut ingressurus quispiam , inclinare & demittere se cogatur. In honore captando venandove mirabilibus & superstitiosis ceremoniis utuntur. Capita, more patrio , frequentius inclinant ; atque hoc sæpius præstantes ; de honore inter se concertant. Tenuioris etiam fortunæ hominibus , intra portam alicujus præstantioris viri equitare non licet. Nobiles & Magnates raro in publicum prodeunt , sed intra privatos parietes aliquamdiu delitescunt; ut hac ratione auctoritatem sibi apud populum concilient : nullus eorum ad tertiam quartamve domum pedes progreditur , nisi mox equus subsequatur ; idque non tam usus, quam ostentationis gratia.

Præfectorum pauci auctoritatem habent, ultimo supplicio reos plectendi ; omnes enim causæ & controversiæ in Moscoviam , ad Magnum

Magnum Ducem , Consiliariosq; ejus deferuntur. Ex subditis nemo aliquem torquere audet : facinorosos Magnus Dux, vel Consiliarij principales morti adjudicare solent. Pauperibus non semper patet ad Magnum Ducem aditus, sed ad Consiliarios , isq; difficilimus; unde omnis justitia magna ex parte tenuioribus venalis fit.

Vestibus omnes oblongis, absque plicis, ad talos demissis utuntur, præcipue vero lasurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos crustatosq; ex lana coacta gestant: ocreis omnes fere rubris , iisque brevioribus, quæ genua nō attingunt, utuntur; quarum soleas, in digitis paululum erectas, claviculis ferreis muniunt; indusia variis coloribus sericeis circa collū culta, auro intertexta gestant, eaque monilibus gemmisque exornant.

Fatentur publice , voluntatem Principis , Dei esse voluntatem: ob id etiam clavigerum & cubicula-

cularium Dei appellant, exequutorem denique voluntatis divinæ credunt. Unde Princeps ipſe, ſi quando preces interponuntur pro captivo aliquo, reſpondere ſolet: *Cum Deus juſſerit, liberabitur.* Ita ſimiliter, ſi quiſpiam de re aliqua incerta & dubia quærit, reſpondere vulgo ſolent; *Deus ſcit, & Magnus Princeps.*

Modus inaugurandi Principes.

MAGNVS Dux Ioannes Baſilij, cum ſuum nepotem Demetrium, Magnum Ducem & Monarcham Ruſſiæ inveſtiret, hoc modo eſt uſus.

In medio templi divæ Virginis, erigitur tabulatum, in quo tria ſedilia, Avo ſcilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Conſtituitur item ſuggeſtum, quod ipſi *Nolai* vocant: in quo Ducalis pileus, & *Barma*, hoc eſt, ornamentum Ducale, ponuntur. Poſt, ad conſtitutum tempus, Metropolitanus, totuſque conventus Eccleſiaſticus, ſolennibus ornamentis induti adſunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi. Sub hęc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem divæ Virginis, & S. Petri confeſſoris: qua finita Metropolitanus, Magnus Dux, & nepos, tabulatum aſcendunt, atque conſident, Nepote interim ab initio tabulati ſubſiſtente. Tandem Magnus Dux in hæc verba præfatur: *Pater Metropolitane, ex divina voluntate, à noſtris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obſervata conſuetudine, Patres Magni Duces, filiis ſuis primogenitis conſignabant Magnum Ducatum: & ſicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram ſe benedixit magno Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus, magno Ducatu benedixi. Sed quia divina voluntate accidit, ut filius ille meus*

meus mortem objerit, superstes autem sit unigenitus Demetrius, quem Deus mihi loco filij mei dedit: hunc ego pariter coram omnibus benedico, nunc & post me, Magno Ducatu VVolodimiriæ, Novvogardiæ, &c. super quibus & patrem eius benedixeram. Sub hæc Metropolitanus jubet nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicit cruce, Diaconumque jubet orationes Diaconorum recitare: ipse interim sedens juxta illum, capite inclinato quoque, orat: *Domine Deus Noster, Rex regum, Domine dominantium, qui per Samuelem Prophetam elegisti David servum tuum, & injunxisti illum in Regem, super populum tuum Israel: tu nunc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice à Sanctuario tuo ad fidelem servum tuum Demetrium, quem elegisti; exalta Regem tuum gentibus sanctis, quem redemisti pretiosissimo unigeniti filij tui sanguine: & inunge eum oleo lætitiæ, protege eum*

eum virtute excelsi, pone super caput coronam de lapidibus pretiosis, da illi longitudinem dierum, & in dextram sceptrum regale: pone illum in sedem justam, circumda illum omnibus armis iustitiæ, fortifica illum in brachio, & subijce illi omnes linguas barbaricas: & sit totum cor eius in timore tuo, qui te humiliter audiat: averte illum à fide mala, & demonstra illi salvum conservatorẽ mandatorum sanctæ tuæ universalis Ecclesiæ, ut iudicet populum in iustitia, & iustitiam præstet pauperibus, conservetque filios pauperum, & consequatur dein Regnum cæleste.

Postea clara voce loquitur: *Sicuti est tua potentia, & tuum est Regnum, ita & laus & virtus sit Deo Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. nunc & in secula seculorum.* Finita hac oratione, imperat duobus Abbatibus Metropolitanus, ut sibi *Barma* porrigant, quæ una cum pileo, quodam tegumento serico (quod *Schiruikoiu* appel-

appellant) contecta erat. Mox hanc tradit Magno Duci, cruceque nepotem ſignat; Magnus autem Dux eam ſuper Nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: *Pax omnibus :* Cui Diaconus; *Domine oremus:* tum Metropolitanus orat : *Tibi unico Regi æterno, cui terrenum quoque Imperium creditum : Inclinate vos nobiſcum*, inquit, *& orate omnia regentem: Conſerva illum ſub protectione tua, contine illum in regno, ut ſemper bona & decentia agat; fac clareſcat iuſtitia in diebus ſuis, amplificationeque ſui dominii, & ut in tranquillitate eius quiete, ſine diſcordia vivamus, in omni bonitate & puritate:* & hæc ſubmiſſius. Alta autem voce : *Tu es Rex mundi & ſervator animarum noſtrarum: Laus tibi Patri, & Filio & Spiritui Sancto nunc & in ſæcula ſæculorum, amen.* Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus ſibi allatum, Magno Duci porrigit : pileum porro Magno Duce

Duce capiti Nepotis imponente; Metropolitanus primum, dein Archiepiſcopus & Epiſcopi accodentes, manu ei benedicebant. Poſtea autem, poſt Letaniam preceſque ſollennes peractas, Metropolitanus, Epiſcopi, cæteriq; magnos Duces accedunt, eoſque honorifice conſalutant : accedunt & filij Magni Ducis, inclinantes ſe & ſalutantes Magnum Ducem. Simō Metropolitanus inquit: *Domine & fili, Magne Dux Demetrij, divina voluntate, avus tuus Magnus Dux fecit tibi gratiam, benedixit te Ducatu Magno: & tu, Domine fili, habe timorem Dei in corde tuo; ama iuſtitiam, & iuſtum iudicium: obedias avo tuo Magno Duci, & curam omnium recte fidelium, ex toto corde, habeto.* Dein Metropolitanus & Magni Duces ſurgunt, & ſacris peractis, Dux avus ſe in ſuam domum confert. Demetrius vero in Ducali pileo & *Barma*, ex æde Divæ Virginis, Magna *Boia-*
T *ronum*

ronum caterva, filijsque comitantibus, ad templum Michaëlis Archangeli pergit; ubi in vestibulo in ponte à Georgio Magni Ducis Ioannis filio, ter *Dengis* aureis aspergitur (per *Dengam* genus monetæ intellige.) Dein templo egrediens, in porta rursus à Georgio *Dengis* aureis aspergitur. Post recta in templum Annunciationis Mariæ progeditur, in quo Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio *Dengis*, ut ante, aspergebatur. Peractis tandem iis, ad avum & Matrem se contulit Demetrius. Acta sunt hęc anno mundi 7006. à nato autem Christo millesimo quadragesimo nonagesimo septimo, die quarta mensis Februarij.

Sequuntur Ordinationes à IOANNE BASILII, *Magno Duce, anno mundi* 7006. *facta.*

QUUM reus fuerit in unum *Rublum* condemnatus, solvat judici

judici *Altinos* duos, Notario octo *Dengas*. Si vero partes redeunt in gratiam, priusquam in locum duelli venerint, non minus judici & Notario solvant, ac si judicium factum fuisset. Si venerint in locum duelli, quem *Ocolnick* & *Nedelsnick* duntaxat decernere possunt, ibique forte in gratiam redierint, solvant judici, ut supra, *Ocolnico* L. *Dengas*. *Nedelsnico* similiter L. *Dengas* & duos *Altinos*: Scribæ quatuor *Altinos* & unam *Dengam*: Si vero venerint ad duellum, & alter victus fuerit, tum judici reus quantum ab eo postulatur, solvat, *Ocolnico* det *Poltinam* & arma victi, Scribæ L. *Dengas*, *Nedelsnico Poltinam*, & quatuor *Altinos*. Si vero duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam vel furtum, tunc accusator si vicerit, ab reo accipiat, quod petijt; *Ocolnico* detur *Poltina* & arma victi, Scribæ L. *Denga*, *Nedelsnico Poltina*, *Vestona*

 (est

(est autem *Veston*, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor *Altinos*: & quidquid victus reliqui habuerit, vendatur, judicibusque detur: corpore autem, juxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorum suorum, proditores castri, sacrilegi, plagiarii, item qui res in alterius domum clanculum inferunt, easdemque furto sibi ablatas dicunt, quos *Podmetzehek* vocant, præterea qui incendio homines affligunt; quique manifesti malefactores fuerint, ultimo supplicio afficiuntor. Qui primum furti convictus fuerit, nisi forte sacrilegij aut plagij accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pena pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit, unde judici aut accusatori satisfaciat,

faciat, morte plectatur,

Si alioqui fur convictus, non habeat, unde accusatori satisfacere posset, cæsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis vir jurejurando affirmet, illum antea quoque furti convictum, aut furti causa cuipiam reconciliatum fuisse, neglecto & omisso judicio, morte afficiatur, de bonis eius fiat, ut supra.

Si aliquis vilis conditionis, aut suspectæ vitæ, furti insimuletur, vocetur in quæstionem. Si vero furti convinci non potest, datis fidejussoribus, dimittatur ad ulteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione unius *Rubli* solvantur judici novem *Denga*; Secretario, qui sigillum habet, *Altinum* unum. Notario *Denga* tres.

Præfecti qui non habent authoritatem, causa cognita, decer-

nendi ac ſententiam ferendi, hi alteram partem in aliquot *Rublis* condemnent, dein decretum ad judices ordinarios mittant. Quod ſi juſtum ac æquitati conſonum illis videtur, tum de ſingulis *Rublis*, ſinguli *Altini* judici, Secretario vero quatuor *Dengæ* ſolvantur.

Quicunque alterum furti, ſpolij ſeu homicidij accuſare vult, Moſcoviam proficiſcitur; petitque ut talis in jus vocetur. Datur illi *Nedelſnick*, qui reo diem dicit, eundemque Moſcowiam perducit. Reus porro in judicio conſtitutus, plerumque crimen ſibi obiectum negat. Si actor teſtes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis ſtare velint. Ad id communiter reſpondent: *Audiantur teſtes ſecundum iuſtitiam & conſuetudinem.* Si contra reum atteſtantur, tum reus ſtatim ſe opponit, & contra teſtimonia & perſonas excipit: dicens: *Peto mihi decerni*

decerni iuramentum, meque iuſtitiæ divinæ permitto, petoque campum & duellum. Atque illis ita, iuxta patriæ conſuetudinem, duellum decernitur.

Uterque quemvis alium, ſuo loco ad duellum obeundum conſtituere, armis etiam uterque ſe inſtruere quibuſlibet poteſt; pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam, ſecurim & ferrum quoddam in manu, inſtar pugionis in utraque tamen extremitate acutum, habent, quo altera manu ita expedite utuntur, ut in quolibet congreſſu non impediat, neque manu cadat: eo autem in pedeſtri certamine plerumque utuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein aliis utuntur armis. Cum multis annis Moſci cum externis, aut Germanis, aut Polonis, aut Lithwanis certantes, plerumque

ſuccubuiſſent: Noviſſime tamen cum Lithwanus quidam XXVI annos natus, cum quodam Moſco, qui pluſquam XX duellis victor evaſerat, congreſſus, occiſus eſſet, Princeps indignatus, illum ut viderit, continuo accerſiri jubet, quo viſo, in terram expuit, & ſtatuit, ne in poſterum ulli externo duellum contra nos decerneretur.

Utraque pars habet multos amicos & fautores, certaminis ſui ſpectatores; ſed prorſus inermes, exceptis ſudibus, quibus interdum utuntur. Etenim ſi alteri horũ videtur iniuria aliqua fieri, tunc ad propulſandam vim fautores eius accurrunt, mox etiam alterius: atque ita certamen utrinque ſpectantibus exoritur jucundum. agitur enim res capillis, pugnis ſudibuſque præuſtis.

Unius Nobilis teſtimonium pluris eſt, quam multorum vilis conditionis hominum. Procuratores

tores rariſſime admittuntur; quiſque cauſam ſuam exponit. Quamvis autem Princeps ſeveriſſimus ſit, nihilominus tamen omnis juſtitia, & palam fere, muneribus venalis eſt. Pauperibus non patet aditus ad Principem, ſed ad Conſiliarios tantum, & quidem difficilimus.

Ocolnick perſonam Prætoris, ſeu judicis à Principe conſtituti ſuſtinet, alias ſupremus Conſiliarius, qui ſemper apud Principem verſatur, eo nomine vocatur. *Nedelſnick* eſt commune quoddam eorum officium, qui homines in jus vocant, malefactores capiunt, carceribuſque coercent. atque hi nobilium numero continentur.

Sunt coloni miſerrimæ conditionis, quia illorum bona, nobilium ac militum prædæ expoſita ſunt: à quibus etiam, per ignominiam Chriſtiani, aut nigri homunciones vocantur.

Nobilis, quantumvis pauperrimus

mus, ignominiosum putat, sibi manu victum acquirere: Turpe autem non esse putat, cortices, seu putamina fructuum, & præsertim melonum, allij, ac cæparum, à nobis & famulis nostris abjecta, de terra levare ac devorare. Omnes fere tardi ad iram, item superbi in paupertate; cuius gravem comitem habent, servitutem. Vestes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas habemus, solidosque ex officina gestant.

Qui artes mechanicas exercent, & operam suam vendunt, mercedem unius diei referunt *Dengam* cum dimidia: artifex duas, neque hi strenue laborant, nisi bene verberati.

De ingressu in alterius domum.

IN singulis ædibus & habitationibus habent imagines Sanctorum pictas aut fusas, loco honorificentiore. Et cum alius alium acce-

accedit, ingressus habitaculum continuo caput aperit, ac ubi imago sit, circumspicit: qua visa, ter se crucis signo munit, caputque inclinans, inquit: *Domine miserere.* Dein salutat hospitem his verbis: *Deus det sanitatem.* Mox porrectis manibus deosculantur se mutuo: dein continuo alter alterum intuetur, uter nimirum se magis inclinaret, dimitteretque: atque ita ter quaterque alternatim caput inclinantes, honoremque mutuo exhibentes, quodammodo concertant. Post sedent, negotioque suo confecto, hospes recta in medium habitaculi procedit. Postremo data acceptaque prioribus verbis salute, abit. Si est alicuius authoritatis vir, illum tum hospes sequitur ad gradus usque: sin præstantior, longius comitatur, habita & observata cuiusq; dignitate.

Domini intra privatos parietes semper considere solent, raro aut nunquam in ambulando quidquam

quam tractant. Mirabantur plurimum dum nos deambulantes, in diversoriis nostris, atque inter ambulandum negotia frequenter tractare viderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diversis in locis, cum justo equorum numero habet: ut cum cursor regius aliquo missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, ut quemcumque voluerit, eligat equum. Licet cuilibet uti celerrimo equorum cursu: & si forte aliquis concidat, aut durare non possit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui à quovis obviam forte occurrente, Principis duntaxat cursore excepto, sumere impune quidem licet. Equum porro in itinere viribus exhaustũ, relictumque *Magister postarum*, qui eorum lingua *Iamschnick* dicitur, requirere, item alterum ei, cui ereptus erat, restituere, pretium-

tiumque ratione itineris habita, persolvere solet. Plerumque de x. vel xx. *VVerst* (ita miliaria vocant) numerantur sex *Denga*.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quascunque per *Sorogk* aut *Deuvenosto*, hoc est, aut quadragesimo aut nonagesimo numero, quemadmodum nos centesimo, numerent, dividantque. Numerantes itaque subinde repetunt, multiplicantque, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id est, quadraginta; aut bis, ter, quater Deuvenosto, hoc est, nonaginta. Mille, gentili lingua, *Tizzutza*: item decem millia una dictione *Tma*: viginti millia, *Dvvetma*: triginta millia, *Tritma* exprimunt.

Neque etiam cuivis mercatori, præter Lithwanos, Polonos, aut illorum Imperio subiectos, Moscowiam venire liberum est. Nam Suetensibus, Liwoniensibus, & Germanis ex maritimis civitatibus, Nowogardiæ duntaxat: Turcis

cis vero & Tartaris Chloppigrod oppido, quo, nundinarum tempore, diversi homines ex remotissimis locis confluunt, mercaturam exercere, & mercari concessum est.

Est ampla & ex lapidibus constructa domus *Curia dominorum mercatorum* dicta, in qua habitant mercatores, mercesque suas reponunt: ubi sane piper, crocus, sericum, & id genus aliæ merces, longe minori pretio, quam in Germania, venduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles, alioqui vili pretio comparatas, plurimi æstimant: externi vicissim, forte illorum exemplo, merces suas parvo quoque emptas opponunt, cariusque indicant. Quo fit, ut utrique æquali rerum permutatione facta, res præsertim pro pellibus acceptas, mediocri prætio, & sine lucro vendere possint.

Pel-

Pellium magna est diversitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas, pilorum maturitatem arguunt. Vulpinæ, & præsertim nigræ, ex quibus plerumque tegmina capitis facere solent, plurimi fiunt. Lyncium pelles, in parvo; luporum vero, ex quo in Germania in usu esse cæperunt, in magno æstimio sunt. Castorum pelles plurimi apud eos fiunt; omnesque juxta ex his, quod nigro, eoque nativo sunt colore, fimbrias vestium habent. Pellibus domesticorum Catorum mulieres utuntur. Est quoddam animal, quod gentili lingua *Pessetz* vocant: huius pelle, quia plurimum caloris adferre corpori solet, in itinere & profectionibus utuntur.

Vectigal, seu portorium omniũ mercium, quæ vel importantur vel exportantur, in fiscum referunt. De qualibet re, quæ uno *Rublo* æstimatur, penduntur septem

Dengæ:

Denga: præter ceram, de qua non ſolum juxta æſtimationem, ſed pondus quoque, vectigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter *Pud* appellant, quatuor *Denga* ſolvuntur.

Uſura communis eſt; quam licet magnum peccatum eſſe dicant, ab ea tamen nemo fere abſtinet. Eſt autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinque ſemper unum: hoc eſt, de centum viginti. Eccleſiæ mitius, ut dictum eſt, videntur agere, quæ decem pro centum, ut vocant, accipiunt.

Anni apud eos non à natali Chriſti, ſed ab ipſo mundi initio numerantur, qui non à menſe Ianuario, ſed à Septembri incipiunt.

Præter patrios annales, Alexandri etiam Magni, Ramanorumque Cæſarum, itemque M. Antonij & Cleopatræ memoriam lingua ſua perſcriptam habent. Aſtrologiam & Philoſophiam non

non attigere. Medicus eſt, qui ſe alicuius herbæ occultas vires noſſe profitetur.

Moſcovitæ ſtatura ſunt mediocri, ſed quadrata, & valde toroſa: cæſij omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura brevia, & ventres extenti. Medonem omnes bibunt, ex melle lupuliſque decoctum, quod picatis in cadis veteraſcit, & ex antiquitate nobilitatem adſequitur. In uſu quoque ſunt birra atque cereviſia; quam, ut & medonem, per æſtatem infugidare, infuſa poculis glacie, voluptatis gratia ſolent. Nam ingentia glaciei fruſta nobilium in cellis ſubterraneis recunduntur: Sunt & qui in delitiis habent ſuccum ex ſubauſteris ceraſis expreſſum, qui perſpicui & purpuriſſantis vini colorem refert.

Orator in Moſcoviam proficiſcens, eiuſque limitibus appropinquans, nuncium ad proximam civitatem mittit: qui eius civitatis

Præfecto indicet, se oratorem talis Domini, limites Principis ingressurum. Mox Præfectus, non solum à quo Principe mittatur; sed cuius etiam conditionis, dignitatisve sit ipse Orator, item quotus veniat, diligenter inquirit: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habita tam Principis à quò mittatur, dignitate, quam Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Missus, ex itinere pariter aliquem ex suis præmittit, qui Oratori significet, Magnum aliquem virum advenire, qui eum certo loco (locum designans) excepturus sit. Porro Magni hominis titulo propterea utuntur, quod illud prædicatum *Magnus*, tribuatur omnibus excellentioribus viris. Neque enim quemquam strenuum, aut Nobilem, aut Baronem, illustrem aut magnificum vocant, aut alio denique id genus titulo exornant. Cæterum in congressu, missus ille adeo

adeo non cedit loco, ut nivem hyberno tempore, ubi subsistit, vertere seu terere ita jubeat, ut Orator commode præterire queat, ipse interim via trita seu publica non cedat. Præterea in congressu & hoc observare solent. mittunt nuncium ad Oratorem, qui eum admoneat, ut ex equo aut vehiculo descendat: si autem aliquis aut lassitudinem, aut ægritudinem caussatus fuerit, tum respondent: *Quod nec proferre, nec audire verba Domini, nisi stando, liceat*. Imo missus diligenter cavet, ne prior ex equo aut vehiculo descendat, ne videatur hac in re quidquam derogare Domino suo, quin ubi Oratorem ex equo descendere animadverterit, tum primum & ipse descendit.

Porro consuetudo offerendi munera est, eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox Consiliarius is, qui Oratores ad Principem introduxit, surgens, clara & elata

voce, omnibus audientibus, inquit; *Magne Domine N. Orator frontem percutit, N. tali munere, hoc de secundo, tertio alteroque repetit.* Dein singulorum Nobilium ac servorum, eodem modo & nomina & munera exprimit. Constituitur denique illi à latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera singulorum signat. Eiusdem autem munera ipsi *Pominki*, quasi Mnemosynon quoddam appellant.

FINIS.

PARS
HISTORICA:
IN QVA
Rerum
MOSCOVITICARVM
MISCELLA
FARRAGO.

FLAVIUS VOPISCUS SYRACVSIVS

In Probo.

CNÆVM *Pompeium tribus fulgentem triumphis, belli pyratici, belli Sertoriani, belli Methridatici, multarumque rerum gestarum majestate sublimen; quis tandem nosset, nisi eum Marcus Tullius, & Titus Livius in litteras retulissent; Publium Scipionem Africanum, imo Scipiones omnes seu Lucios, seu Nasicas, nonne tenebræ possiderent, ac tegerent, nisi commendatores eorum Historici nobiles atque ignobiles extitissent? Longum est omnia persequi, quæ ad exemplum huiuscemodi, etiam nobis tacentibus, usurpanda sunt. Illud tantum contestatum volo, me & rem scripsisse, quam, si quis voluerit, honestius eloquio celsiore demonstret.*

ANGLORVM NAVIGATIO AD MOSCOVITAS:

Quas ob causas suscepta sit, & quibus autoribus, &c.

Auctore

CLEMENTE ADAMO.

POSTQVAM merces nostras apud finitimas gentes sordere negotiatores nostri animadverterunt, quæque avorum nostrorum memoria certatim à peregrinis mercatoribus expeterentur, imminuto iam pretio, etiam exportatæ fastidiosum reperirent emptorem, exoticarum vero mercium pretia, in immensum extenderentur: Londinenses quidam, viri graves, ac Reipubl. suæ imprimis amantes, hanc cogitationem susceperunt, quo huic malo mederentur. Nec quærentibus, ut

videbatur, remedium defuit, quo tantum incommodum declinarent. Nam cum Hiſpanorum ac Luſitanorum opes (inventis nuper novis terris) magnopere auctas viderent, eandem viam ſibi inſiſtendam rati, novam navigationem inſtituunt. Cum eodem tempore Sebaſtianus Cabota, vir celeberrimus, in urbe moraretur, cœpere primum cum illo agere, ac ſerio conſultare, & re demum inter plures iactata, tandem convenit tres naves expediri, quibus aquilonaris mundi tractus, noſtris etiam pateret, atque ad ignota regna viam aperiret. Ad hanc rem tam arduam & ancipitem, cum multa conſideranda, primum veluti in Senatum quemdam viros graves, ac prudentiæ ſpectatæ legunt, qui collatis conſiliis ſententias ſuas exponerent, & in omnē eventum ſalubriter proſpicerent. Lectus hic Senatulus cenſuit in rem fore, quamdam pecuniæ ſummam

mam publice cogi, qua tot naves inſtruerentur. Et ne quiſquam privatim gravi pecunia premeretur, placuit vicenas quinas libras viritim colligi (tantum enim impendebat, qui in hoc quaſi novum collegium voluit aſciſci.) Coacta igitur ad ſex millia librarum ſumma, tres naves mercantur, quarum maximam partem de novo ædificandam ac reficiendam curant. Qua quidem in re Mercatorumne cura, an fabrorum diligentia maiori me adficiat delectatione, penitus eſt incertum. Illi enim aſſamenta firmiſſima, pulchreque ſiccata ad navium fabricationem comparant, hi indefeſſo labore ac arte ſumma eadem inter ſe committunt. Rimis ſtupa obſtructis, ac carinis pice obductis, unius etiam imam partem, invento peracri & ingenioſo muniverunt. Acceperant enim in quibuſdam Oceani partibus teredines generari, quæ vel craſſiſſima robora perforarent.

rent. Quo magis ab hoc periculo navigantes forent securi, partem navis undis depressam, tenuibus plumbi laminis obducunt. Post fabricatas naves, ac armamentis instructas, cepit illos non minor viatici solicitudo, quod pro temporis ratione, & navigationis longinquitate fuerat prospiciendum. Ad hæc cum viderent Orientalem orbis plagam esse petendam, nec illuc pervium mare, nisi Borealem mundi tractum naucleri tenerent: ubi, an pateret aditus, iam tum in incerto erat: octodecim mensium commeatu naves instruunt: quod quidem hoc consilio faciunt. Cum nostris per illam immensi ac horrendi frigoris oram fuerat traiiciendum, prudenter in rem consulentes, sex mensium cibaria præbent, quo illuc navigare, totidem mensium, quo illuc moram facere, hyberno cœlo reditum negante, rursum tantumdem, quo remeare possint, adsignant. Post cura-

curatam, ut diximus, penum, post arma omnis generis in naves congesta; Duces & quasi antesignani tantæ rei deerant, cui etsi multi se offerrent, rerum ancipitũ ignari, tamen Hugo Wylibeius, vir inprimis strenuus, & non obscuro loco natus, hanc curam sibi delegari impensius postulat. Cuius facile præ cæteris, cum ob corporis formam (erat enim proceræ staturæ) tum ob singularem in re bellica industriam à Mercatorum collegio habetur ratio. Constituitur itaque Navarchus, adsignaturque illi navis prætoria, sicut in cæteras quoque imperium haberet. Cum de reliquarum præfectis ageretur, ac huic muneri obeundo multi offerrentur, omnium consensu vicit Ricardus Cancelerus, vir ob multa ingenii documenta spectabilis, in quo uno summa conficiendi negotii spes erat. Hunc aluerat Henricus Sydneus adolescens nobilis, Regique

que Edovardo apprime charus: qui audito mercatorum concilio, pro ſingulari ſua facundia, in hanc ſententiam verba fecit:

Vehementer pium inſtitutum veſtrum amplector (viri honeſtiſſimi) qui pro egregia veſtra in patriam pietate rem, & Anglis, ut ſpero, utilem, ac patriæ communi honorificam, animo & cogitatione incumbitis. Quem quidem conatum veſtrum nos quoque pro viribus adiuvare paramus, nec quidquam nobis tam charum duximus, quod non libenter huius tam laudabilis inſtituti nomine expenderimus. Imprimisque mihi gratulor, me illud ingenium foviſſe, quod vobis, tam præclara molientibus, aliquo modo uſui eſſe poſſit. Nihilominus tamen huius rei neſcios vos eſſe nolim, me Cancelerum eo animo à me dimittere, non quod faſtidiam, vel quod mihi gravis alumnus eſſe videatur: ſed ut promptam in adiuvando veſtro conſilio voluntatem meam pariter intelligeretis, atque

atque Cancelero meo, commendatione mea debita tribueretur authoritas. Vos illum fama, ego experientia; vos verbis, ego rebus: vos ſermone & congreſſu, ego quotidiano convictu hominis ingenium penitus habeo perſpectum & exploratum. Nec latere vos debet, honeſtiſſimi patres, quanta diſcrimina & veſtro & patriæ nomine ſit additurus. Cuius, (ſi propitia numina proficiſcentem ſervent) nos non immemores eſſe decebit. Nos pecuniolam Fortunæ aleæ credimus; ille dulciſſimam vitam ſæviſſimo mari, & incertis periculorum caſibus exponet: nos cum notis & amicis ſuavem vitam tranſigemus; ille dum ignotos & indomitos nautas in officio continere ſtudebit, quantis laboribus frangetur, quot periculis vigiliisque angetur, quas moleſtias devorare cogetur? Nos patrias ſedes tenebimus, ille extera & ignota regna petet, ille barbaris & ignotis gentibus ſalutem committet, ille monſtroſis etiã ponti belluis caput obiectabit. Quapropter pro

pro periculorum magnitudine, pro officii ſui dignitate, veſtro favore abeuntem proſequi, & ſi ſors ferat, ut eum reducem conſpiciamus, magnifice quoque munerari conveniet.

Poſtquam hæc, aut non longe alia diſertiſſime egregius adoleſcens peroraſſet, alius illum contemplari, alius à proximo ſciſcitari, alius (cui nota viri virtus) tacite gaudere, ac arcanam ſpem concipere, illum olim in magnum virum evaſurum. Atque putare inchoatas has adoleſcentis virtutes, magnopere olim patriam ornaturas. Conticeſcentibus omnibus graviſſimis patrum, viſum eſt de Orientalis Orbis tractu, quoad eius fieri poſſet, ſciſcitari, inveſtigare, ac diligenter perquirere. Acceſſebantur hoc nomine Tartari duo, qui Regi erant ab equili: aderat interpres. Illi per interpretem, ſuper patria, ſuper gente interrogati nihil penitus reſponderunt. Quippe qui (ut falſe quidam palã dixit)

dixit) poculis exhauriendis, quam populorum moribus diſcendis magis erant aſſueti. Poſt multa ultro citroque jactata, tandem cenſent ſolvendi tempus conſtitui oportere: quod multum anni iam conſumptum viſum pleriſque: & ſi diutius moram traherent, fore ut glacies viam obſtrueret. Placuit itaque omnibus, ut ad viceſimum diem Maii præfecti nautæque naves conſcenderent, ac (faventibus Superis) ex portu Radlyfenſi ſecundo æſtu ſolverent. Illi ſalutatis neceſſariis, alius coniuge ac natis, alius cognatis & affinibus, alius amico cognatis chariore, ad dictum diem adſunt. Solutis iam navibus, ac reciprocante æſtu leni curſu Grenovicum feruntur: remigibus interim grandiores naves celocibus ſeu ſpeculatoriis naviculis remulcantibus. Hi novo veſtitu coloris veneti eleganter ornati incumbunt remis, atque æquora verrunt. Cum nunc prope Greno-

Grenovicenſem regiam eſſent: ſub advenientium famam effundunt ſeſe aulici; concurrit vulgus, ſtabat frequens in ripa, proſpectat ex feneſtris Senatus Regius. Alii turrium faſtigia adſcendunt. Vibrantur bombardarum fulmina, Tartareæ volvuntur nubes: Martium ſonant crepitacula: reboant ſumma montium iuga, reboant valles, reboant ſylvæ, claraque nautaram percellit ſidera clamor. Stat alius in puppi, ac geſtu, quo poteſt, amicis valedicit. Alii in foris obambulant. Hic cancellatis funibus pendet, ille antennis libratur, alius è ſummo malo proſpectat. In ſumma triumphalis cuiuſdam pompæ feſta facies fuit. At (heu dolor!) optimus Rex Edovardus, cuius præcipue nomine hic tantus apparatus, per valetudinē ſolus aberat: Quorum diſceſſum triſtiſſima illius mors, ac nunquā ſiccis oculis memoranda, poſt paucos dies ſubſecuta eſt. Wovicū

tandem

tandem delati figunt naves. inde ſoluturi, cum aut æſtus reciprocatio, aut ſecundior flatus ad navigandum invitaret. Nec mora, Harovicenſem portum petunt, in quo non ſine maximo tædio, ac ſummo temporis detrimento diu morantur. Ad poſtremum tamen, nacti idoneam navigandi tempeſtatem, paſſis velis in altum feruntur, ſalutato prius natali ſolo, quod an unquam poſtea forent reviſuri, penitus ignorabant. Reſpiciunt ſubinde triſtes, nec lachrymis temperant, cogitantes ſecum in quam dubios caſus eſſent ituri, & quam ancipitem maris eventum experturi. Torquebat, præter cæteros, Ricardum Cancelerum præfectum Edovardi Boniventuri penuriæ metus: nam & pars viatici in portu Harovicenſi putrida comperta eſt, vinique cadi infirmi ac fragiles. Movit etiam illum paternus amor, reliquit enim abiens duos impuberes fi-

X lios

lios, orphanos futuros, si asperior aliquis casus ipsum sustulisset. Movit illum miserorum & infelicium comitum fortuna, quorum salutem cum sua conjunctam esse sciebat. Dum multiplici curarum ambage Canceleri animus excruciatur, tandem post multorum dierum navigationem, tellus procul visa. Ad quam naucleri naves dirigunt. Insulam esse comperiunt Rossam nomine, in hac consumtis aliquot diebus, ulterius navigant, aquilonem semper petentes, rursum aliæ apparent insulæ. Nomen his crux insularum. Post has cum naves una velificassent, præfectus navium Wylibeius, vir in consiliis minime præceps, erecto vexillo, reliquarum navium primates ad se evocat, ut his consiliorum authoribus, & sollicitudinum sociis usus, de reliqua administratione facilius statueret. Illi ex composito adsunt; ac inter cætera convenit, si quæ grandior tempe-

tempestas ingrueret, ac classiculam desiiceret, omnes Wardhousium Nordvegiæ portum non incelebrem cursu peterent. Quique primi incolumes illuc adpulissent, dum reliquæ naves eo convenirent, in anchoris exspectarent. Eodem die iam in pomeridianum tempus inclinato, circa quartam, tanta tempestas subito coorta, & immensi fluctus tanta vi se incitaverunt, ut naves institutum cursum tenere non possent, sed aliæ alio, magno sui cum periculo, vage disiicerentur. Inclamat Navarchus voce, qua potest, maxima Cancelerum: enixe rogat ne longius abscedat. At ille nec velle, nec, si maxime vellet, posse, modo Navarchidis suæ cursum (erat enim velocior) suo temperaret. Verum nescio quo casu Wylibeii navis, dum plenissimis velis fertur, tanta vi abrepta est, ut aliquot horarum spatio è conspectu penitus avolaverit. Tertia etiam pari

eventu ablata comites amisit. Prætoriæ certe celox in puppim elisa, conspicientibus ex ipsa Edovardo nautis, fluctibus est obruta. Reliqui fati comitum suorum, qui incolumes nuper redierunt, penitus sunt ignari. Quod si acerbior aliquis casus infelices premit, si pelagi sævitia innoxios absorbuit, aut si in aliena terra indigi oberrent, si in solitudine vagi cum feris discurrunt, digni certe meliore sorte viri, quibusque, si vivant, in patriam reditum, sin crudelior mortis fortuna insontes rapuit, mollem tumulum precemur. Ricardus Cancelerus solus cum Comitibus relictus, ac incerto reliquorum casu mæstus, ad destinatum portum contendit, quem cum teneret, ex composito reliquorum adventum exspectat. Hic septem dierum mora interposita, cum se frustra exspectatione torqueri videret, navigationẽ subire in animo habebat. Cum

omnino certum illi esset, navem ex portu educere, forte cum Scotis quibusdam in congressum colloquiumq; venit. Qui cum illius animum exploratum haberent, & eius rationibus optime consultum vellent, vehementer illũ ab instituto consilio deterrere conantur, & pericula in maius extollentes, eius constantiam labefactare conantur. At Cancelerus, mobilitate & levitate ingenii nihil turpius existimans, & persuassimum habens, fortẽ virum maius in se dedecus admittere non posse, quam si metu fractus & debilitatus, periculorum casus refugeret, Scotorum oratione non deterritus, in proposito susceptoque consilio perstitit: statuens aut efficere, quod proposuerat, aut certæ morti occumbere. Qui in eadem nave cum Cancelero erant, etsi Comitum dicessu (quos avulserat tempestatis sævitia) plurimum angerentur, tanta tamen

& tam ſecunda in Cancelerum voluntare reperiebantur, ut eius ductu & auſpiciis omnes caſus tentare, ac certum capitis periculum adire non reformidarent. Hoc tam conſtans ſodalium ſtudium, ſolicitudinem Ducis non mediocriter auxit. Ille enim pari animo erga illos adfectus, metuebat ne quo ſuo errore, ſociorum ſaluti male conſultum videri poſſit. Breviter amiſſa reliquarum navium ſpe, rurſus fortunam maris experitur, mundique inane ac naturæ damnata petit, eouſq; provectus, dum noctis caligine depulſa, continuus ſolis fulgor vaſtum mare illuſtraret. Itaque continua luce per aliquot dies uſi, tandem divino numine fortunante, in ingentem quemdam ſinum deveniunt, qui circiter centum millia paſſ. latitudine collegit. In hunc penitus ingreſſi, nave ad anchoras deligata, dum circumcirca proſpiciunt, forte haud procul cernunt navem

navem piſcatoriam; quam Cancelerus cum paucis Comitibus adire voluit, ſciſcitaturus ex piſcatoribus, quæ terra, quis populus, qui mores. At illi novitate territi (neque enim iſtiusmodi naves in illo orbe videntur) quam maxime poſſunt, aufugiunt. cæterum Dux Cancelerus fugientes adſequitur, illi trepidi; ac metu ſemianimes ad genua Ducis provoluti, pedibus oſcula offerunt. At Dux pro ſua ſingulari humanitate, geſtu ac nutu miſeros conſolatur, ſupplicum officia recuſat, proſtratosque amplexus in pedes adlevat. Mirum quantum favoris hæc humanitas illi poſtea conciliarit. Hi enim dimiſſi, rumorem diſſipant de nova gente, de humanitate ſingulari. Hæc fama ubi percrebuit, adcurrere vulgus, ac ultro viaticum offerre, nec commercium offerre, nec commercium recuſare, niſi quod non erat illis fas, inconſulto ſuo Principe, peregrinas

merces emere. Mox docentur nostri, Terram esse Russiam atque Moscoviam, & in illis locis *Ivam Vasiviliche* (hoc enim erat Principi nomen) plurimas nationes Imperio ac ditione sua regere ac gubernare. Vicissim rogat Barbarus nostrates, unde genus ducant, aut quid petant in terra aliena. Ad hæc nostri, sese Angligenas, ab illustriss. Rege Edovardo VI in illum orbem missos, habere se ad illorum Principem Regis sui mandata, nec quidquam ultra quærere, quam Principis sui amicitiam, ac cum popularibus suis commercia, qua quidem ex re maximas utilitates in utriusque regni populos collatas iri sperabant. Non invitis auribus audiunt hæc Barbari, ac ultro operam suam pollicentur, ut tam æqua atque honesta postulatio ad Principis sui aures primo quoque tempore perferatur. Tunc Cancelerus à Toparchis, qui cum reliquis confluxerant,

xerant, commeatum petit, ac obsides poscit, in tutelam suæ, suorumque salutis. Cui Toparchæ; Sui arbitrii non esse quid statuat Princeps, quodque in manu eius sit, hoc ipsum velle præstare, quodq; solum possunt, commeatum pollicentur. Dum hæc aguntur, veredarium clam dimittunt, qui Imperatori renunciet de ignotæ gentis adpulsu, simul ut illius animum explorarent, quid ille statuat. Allatum nuncium pergratum fuit Principi, adeo quidem ut ultro etiam ad Regiam invitaret. Aut si terrestris itineris longinquitas nimis molesta ipsis videretur, commerciorum copiam suis facit. Promittit præterea, si ad se venire velint, veredariorum equorum impensam. Interea Toparchæ variis frustrationibus promissum differunt, dum nuncii reditum exspectant, aliam rem super alia causantes, nunc reliquorum Toparcharum consensum, nunc

negotia, nunc nescio quæ alia. Postquam se frustrari sensit Cancellerus, serio instat, ut promissi fidem liberent, aut se ulterius navigaturum affirmat. At Moscovitæ, tametsi adhuc regiæ voluntatis incerti essent, & nostrorum discessum metuerent (habebant enim merces, quas illi magnopere expetebant,) commeatu instruunt. Atque ita iter longissimum ac multo molestissimum ingressus est. Quod quidem trahis, quarum plurimus illi genti usus, confecit. Trahis gestantur, trahis onera vehuntur, denique vix alia novere vehicula. Huius rei causa est rigidissimum solum horrendo gelu hybernis mensibus concretum, de quo postea disseremus. Maiori itineris parte iam peracta, supervenit veredarius, quem supra ostendimus ab Irenarchis dimissum: qui (quo casu incertum) à via aberraverat, ac littora maris Tartaris vicina petiverat, ratus sese nostro-

nostrorum navem ibi inventurum. Hic post longum errorem tandem ad nostros rediit. Ducem in via assecutus, litteras Imperatorias, illas quidem humanitatis plenissimas, Cancelero attulit, Quibus imperabatur, ut veredi illi, Comitibusque suis sine pretio suppeditarentur. Quod quidem tanta alacritate ab omnibus in reliquo itinere factitatum est, ut in via etiam pugnarent quidam, utri veredos suos trahæ iungerent. Tandem post magnas longissimi itineris molestias (cōfecerat enim quindecies centena millia passuum) Moscuam regiam urbem delatus est; de qua ac de Moscovitarum Cæsare, deque illustribus Moscoviæ urbibus paulo post plura sumus scripturi.

De Moscovia, quæ & Russia dicitur.

MOSCOVIA, quæ & Russia alba nominatur, terra est amplissima, hinc inde variis gentibus con-

contermina, à Meridie atque oriente Tartaris cingitur, Septemtrionale latus Oceanus Scythicus ambit. Ad Occidentem iacent Lapones, gens ſylveſtris, nec ulli populo commercio linguæ nota. Poſt hos Auſtrum verſus, incolunt Sueti: Deinde Finlandiæ, ab hac Livonii; iuxta hos Lituani. Plurimis ac maximis fluminibus irrigua eſt, multisque in locis paluſtris. Nobiliſſima fluminum Rha, quod illi materno idiomate Volgam; Tanais, quem Don, Boryſthenes, quem hodie Neper nominant. Horum Rha atque Boryſthenes eodem lacu orti immenſa terræ ſpacia peragrant. Rha amœnos amnes in ſe recipiens, ac ex ipſo ſtatim fonte Orientem petens, poſt varios flexus ac curſus ambages, advenas aquas ſuasque in Caſpium mare pluribus oſtiis exonerat.

Tanais fonte haud ſpectabili, ab ipſa ſcatebra grandeſcens, tandem

dem in amplum lacum ſe diffundit, poſt evagantes aquas in arctum cogens, anguſtus labitur, ac poſt aliquot paſſuum millia iterum in lacum diffuſus (quem Ivan appellant) flexuoſo meatu tendit, donec in vicina Volgæ pervenit. Deinde quaſi comitem averſatus, tranſverſo curſu flectens in meridiem contendit, ac Meoticam paludem petit.

Boryſthenes, quem ex eodem fonte cum Rha ortum diximus, cognatas aquas in Auſtrum defert, ſubinde auxiliares amnes recipiens. Hic maximas gentes præterluens, tandem in Pontem Euxinum ſeſe condit.

Habet & Moſcovia lacus ac ſtagna. Lacus etiam deciduo ſyderum ſemine piſces generant. Inter hos principatum tenet lacus Belli Ieſera, vel ob hoc præcipue memorabilis, quod arx munitiſſima in eo ſit exſtructa: quo Moſcovitarum Princeps gazam ſuam defert,

defert,ſi quando bellorum terror premit.

Quod ad Riphæa iuga ſpectat perpetuis nivibus candentia,unde veteres Tanaim ortum habere ſomniarunt , reliquaque naturæ pertenta,quæ Græcia olim finxit, nec noſtri , qui nuper redierunt, videre , nec trimeſtri ſpatio illic verſati , ac Moſcovitarum adloquio utcumque imbuti , auditu cognoverunt. Terram eſſe planam ac campeſtrem illi, ac raro in montes aſſurgere.Et qua vergit in Septentrionem latiſſimos ſaltus habere. plurima ibi abies,unde ad inſtruendas ædes materia. Hi ſaltus feras alunt; uros, urſos, lupos nigros,aliamq; feram noſtro orbi non viſam,quam illi *Roſſomacham* nominant. Rarum feræ ingenium & ſpectabile. Satura enim eſt diſtenta,duorum ſtipitum anguſtias quærit,per quas ſe transmitttens, ventris onus(quod alias non egeritur) excolat. Vros equites ut pluri-

plurimum venantur,urſos pedites ligneis furcis. Septemtrionalis tractus tam horrendi frigoris eſſe dicitur,ut ex humidis lignis in foco ſtructis diſtillans liquor in Stiriam concreſcat. Tanta diverſitas tantillo ſpatio , ut hinc prunam, illinc glaciem in eadem face cernas.Poſtquam hyemare apud illos incipit , aſſidua gelu incrementa capit. Nec ſe prius remittit,quam Solis radii noſtrum orbem reviſentes caneſcentem terram fulgore exhilarant,triſteque gelu tepore ſolvunt. Nautæ certe noſtri, qui in navi remanſerant , ex inferiori ſtego , in foros ſcandentes tam ſubita lipothymia nonnunquam ſunt correpti , ut intermortui ſubinde ruerent.Tanta erat illic rigentis cœli inclementia. Auſtraliora illius aliquanto mitiora ſunt.

De

De Moscua urbe Regia.

RELIQVVM est ut promissa opusculi pars à nobis dicatur, deque Moscua Regia Urbe, & de Moscovitarum Principe latius paullo differamus. Cuius Imperium amplissimum est, opesque hoc tempore insignes. Et quoniam ipsa urbs facile inter cęteras principatum tenet, merito sibi primum locum vindicet. Urbis amplitudo, ut nostri adfirmant, Londinum cum suburbio magnitudine æquat. Ædificia habet multa, sed cultu nequaquam nostris conferenda. Vicos plures habet, sed incompositos; viæ lapide non sternuntur ut nostræ. Ædium parietes lignei sunt; tecta scandulis ut plurimum muniuntur. Iuncta oppido arx est, & elegans & munita. Huic à Septentrione adnectitur urbs laterito muro. Ipsius etiam arcis mœnia lateribus struuntur, quorum crassities pedes 18. col-

18. colligit. Ab altera parte sicca fossa munitur castellum, ab altera flumine Vologda adluitur. Quod in Orientem tendens, sociales aquas, suasque Occæ adiungit. Sunt in castro, ædes Sacræ, non invenustæ, quas tenent cænobitæ. Habent etiam Papam suum, ac quosdã alias Præsides, qui omnes plerumque in arce degunt. Ipsius certe Principis Regia minus culta, quadratæ formæ & structuræ humilis, nostrorum palatiorum nitore longe superatur. Fenestrarum angustiæ, nunc vitriis, nunc specularibus, lumen admittunt. Attalica magnifica nostratium Principum aulis ornamenta deerant. Undique parietibus adhærent scamma, neque id solum in Imperatoris Regia, verum etiam ubique in privatorum ædibus. Exactis iam 12, ab ingressu in urbem diebus, adest nuncius, ad Regias ædes nostros invitans. Angli morarum pertæsi cupide paruere. Ita-

que in aulam ingreſſi, honorandum centum aulicorum cætum aureo cultu ad talos uſque demiſſo ornatū conſidere conſpiciunt. Exinde in ſalutatorium admiſſi, mirum quantum fulgor Imperatorius noſtrorum oculos perſtrinxerit. Ruſſorum enim Imperator Regio in ſolio ſublimis, ac aureo diademate multum conſpicuus, regalique paludamento, aurificum opera ſpectabili, ornatus ſedet: aureum bacillum gemmis diſtinctum dextra tenet. Ac præter cætera Regalis opulentiæ decora, inerat etiam in vultu majeſtas, tanto faſtigio digna. Stant iuxta hinc atque hinc Archigrammateus, ac Silentiarius, & ipſi regali auro veſtiti. Deinde centum quinquaginta Patrum conſeſſus, aureo veſtitu magnificus, undique ſubſellia prætexuit. Poterat tantæ majeſtatis fulgor, poterat tam auguſtus venerandorum Patrum conſpectus inſueto mentem ex-

cute-

cutere. At Cancelerus conſtanti vultu regia maieſtate noſtratium more ſalutata, Regis Edovardi litteras tradit. Lectis litteris, pauca de Regis Edovardi incolumitate interrogat. Quibus Angli reſpondent (uti ſperabant) & valere & vivere. Mox à noſtris per Archigrāmatea dono Imperatori oblato, (quod ipſe aperto capite obtulit; antea enim erat opertus) Moſcovitarū Princeps Anglos in prandii tempus, ad quod ipſos invitavit, dimittit. Poſtquam per horas duas in illius cubiculo, qui Principi eſt à ſupplicibus, morati ſunt: accerſit nuncius ad epulas. In aureum palatium (ut ipſi nominabant, licet parum excultum) introducti, Ruſſorum Cæſarem alto thoro aſſidentem, argenteo amictu decoratum, alteroque iam diademate inſignitum offendunt. Noſtri ex adverſo collocati, menſæ adcumbunt. Stat in medio palatio ingens abacus ab imo qua-

 dra-

dratus, paulum aſſurgit. Huic orbis incubuit, unde in metam faſtigiatur, latiori orbe (ordine quodam) contractiorem ſuſtinente. Hunc gaſa regia adornavit, tanta copia, ut pondere etiam gravaret. Melior certe pars vaſorum ac poculorum omnium, ex auro lectiſſimo fabricata. Quatuor ollæ magnitudine conſpicuæ, reliquam aureorum vaſculorum magnificentiam præcipue honeſtarunt. Tantæ enim proceritatis exſtiterunt, ut quinos prope pedes altitudine colligerent. Fuerunt etiam argentea quædem dolia, à noſtris minoribus capacitate non longe differentia, quibus Principis potum privatim ſervant. Verum crateras, pateras, malluvia, gutturnia, lagenas, ampullas, cæteraque Regiæ magnificentiæ ornamenta (cum fuerint innumera) quid attinet ſingillatim exſequi? Quatuor menſæ ad ſingula triclinii latera ſingulæ diſpoſitæ, ac mundiſſimis

mappis ſtratæ, quibus ab humiliori ſolo ternis gradibus erat aſcenſus, celeberrimo convivarum cœtu inſtruuntur. Hi foris lintheatis, intusque prætioſiſſimis pellibus veſtiti regalibus menſis accumbunt. Cum Princeps cultrum vel panem attrectat, ſigno crucis frontem prius munit. Qui in amicitia Principis palmam tenent, conſiliorumque participes ſunt, eidem thoro adhibiti, remotiori loco ab ipſo ſedent. Adſtabant abaco Principis pocillatores molliſſimis mantilibus ab humero dependentibus; tenebant manu baccata pocula. Quoties liberiores epulas ſibi indulget, vel tetricas curas amplius remittit, hæc uno hauſtu plena ebibit, ac amicis propinat. Ante prandium dum exſpectantur epulæ, veteri ac quaſi avito Moſcovitarum Principum more, ipſe Imperator ſingulos cõvivas pane primũ donat, cum honorum ſuorum titulo ac elata vo-

ce, in hunc modum: *Magnus Moscovitarum Dux, ac summus Russiæ Imperator Iohannes Vasilius* (deinde qui perfert accipientem nominat) *te isto pane donat.* Sub hoc adsurgunt convivæ universi, ac adorantis quodam gestu corpora inclinantes, residunt. Peracta Principis donatione, celebri dapiferorum pompa incedit Atriensis, ac salutato Principe cignellũ aurea in lance mensæ admovet, mox tollit, ac structori cum septem comitibus, in frusta discerpendum tradit. Hæc in mensam paullo post illata pari celebritate convivis distribuuntur. Dum hæc aguntur, & ipse Artiensis pane donatus delibat, ac honorato Principe mox recedit. De reliquorum ferculorum ordine, cum omnino incomposite sint illata, nihil certi referre possunt nostri. Illud certe constat, universum esculentorum ac potoriorum omnium apparatum, quibus centum convivis administra-

stratum est, lectissimo ex auro fuisse: mensasque ipsas aureis vasis ad eo fuisse onustas, ut nonnullis etiã in mensa deesset locus. Neque vero silentio involvendum est, ministros centum quadraginta, aurea veste ornatos, ter ipso convivii tempore cultum mutavisse. Ministri quoque pane ac potu ab Imperatore, simili, quo reliqui, modo donantur. Ad postremum finito prandio, ac illatis lucernis (erat enim nox) convivas & familiares omnes nomine adpellat, ut non immerito mirum videatur, tot ac tam varia cognomina viro alioquin occupatissimo memoria non excidere. Donativi ac nominum citandorum ratio est, ut Moscovitę referunt, ut familiam probe noscat, tum ut qui Principis amicitia exciderunt, hoc modo notentur.

De re militari Moscovitarum.

QUOTIES finitimorum injuriæ in bellum evocant, haud

unquam infra nongenta virorum millia in hostem armat. Ex quorum numero trecenta millia in aciem secum educens, reliqua in tutelam Imperii in præsidiis, aptis in locis disponit. Colonum nullum, nullum mercatorem in militiam legit. Tanta enim est populi multitudo, ut his relictis, bellis suis iuventutem terra populosa abunde suppeditet. Quoscunque in expeditionem ducit, proprio sumptu seipsos alunt. Pedestrem pugnam non noverunt, equites in prælium procedunt. Arma sunt his lorica & galea: lorica foris auro tegitur, vel holoserico etiam gregario militi. Impense iuvat opulentiam ostentare. Arcu & sagittis utuntur, more Turcarum; lanceas etiam in bello gerunt: stapeda adductiore equitant, idque ut Turcæ. Genus est hominum, algoris ultra omnem fidem patiens, ac victus parcissimum. Nam cum tellus alta nive candet, cum

terra horrendo gelu adstricta riget, tamen hic Sarmata, sago, stipitibus, unde ventus ac nives sæviunt expasso, exiguum ignem sibi struit; atque aversus à vento iacet; sagum illi pro tecto est, sagum pro muro, in summa sagum instar omnium est. Hic incola nivium, aqua è gelido amne petita, ac similagine avenæ admixta, convivium suum instruit. Ac his dapibus satur, ac laute pastus, ad ignem decumbit, lateraque huiusmodi lautitiarum crapula fessa, rigenti solo perurit. Huic rigens solũ pro pluma, truncus seu silex pro cervicali. Equus etiam non lautiori prope pabulo nutritus quam Herus, hero est contubernalis. Quam merito hic ignobilis & obscurus Sarmata, effæminatam Ducibus nostris molitiem exprobret, qui cœlo longe clementiore, pellitis ocreis, renonibusq; utuntur. Hic est gregariorum militum apparatus. At qui illustriori dignitatis

ſunt loco, inſtructiores paulo in militiam proficiſcuntur. Ipſius quidem Imperatoris apparatus vel tunc maxime inſignis. Tentorii enim vela aurea ſunt, ſpectabili etiamnum plumariorum opere, margaritisque ornata. Quoties cum hoſte conferendum eſt, incompoſiti in hoſtile agmen procurrunt. Neque aciem dirigunt (ut mos eſt noſtris) ſed in inſidiis collocati, adverſarios adoriuntur. Ipſorum equi bidui inediam facile ferunt. In bello ut plurimum, arborum cortices, ac virgultorum mollia, his ſunt pro pabulo: bimeſtri ſpatio hanc tantam penuriam etiam vegeti ac fortes & equus & eques non raro perferunt. Si cuius opera in bello ſtrenua Princeps uſus eſt, hunc prandio aut fundo aliquo donat, in alimentum ſui ſuorumque, qui tamen ad ipſum Imperatorem poſt eius mortem redit, ſi nulla proles virilis ſexus ipſi contingat. Nam ſi vel numeroſam

roſam etiam fœminarum ſobolem genuerit, tamen hunc hæreditarium agrum vendicat Princeps, niſi quod exiguam forte partem, ad dotandas puellas Princeps concedat. Porro qui Imperatoris munificentia illo modo munerantur, gravi pecunia aſtringuntur, tot milites in bello alere, cum neceſſitas poſtulat, quot illius fundi reditus, Imperatoris cenſura, abunde alere poſſit. Haud meliori ſunt ſorte, quibus hæreditario iure agri contingunt. Nam ſi moriuntur, nec ſobolem maſculam reliquerint, diſcedentes prædia fiſco Imperatoris ſtatim cedunt. Super hæc, ſi opimus aliquis bello inutillis ab aulicis Principi deferatur, quod rei militari inidoneus, amplas facultates habeat, quibus multi clari ſanguinis viri bello apti nutriantur, mox acceſſitur infelix, opibusque, quas tanto cum ſudore, tot laboribus per omnem vitam comparavit, tantillo

tillo temporis momento exuitur. Nisi quod particulam aliquam à Principe recipit, ad se, coniugem, liberos, ac domesticos alendos. Hæc autem Imperatori suo à populo tam alacriter offeruntur, ut credas, illos aliena restituisse, non sua alieno dedisse. His bonis pro merito singulorum aulicos suos donat Princeps. In bello etiam, quo quis sæpius in expeditionem mittitur, eo propensiorem Principis favorem in se auguratur, etiam cum suis impensis seipsum alat, sicuti ante à nobis dictum est: tantum est apud omnes Ducis sui obsequium.

De Legatis Ducis Moscovitarum.

NON minori magnificentia, quam qua diximus, Legatos suos ad obeunda negotia ad externos Reges mittit Moscovita. Nam nostris Moscuæ agentibus, Legatos duos ad Poloniæ Regem iter suscipientes, vel ingressos, mille-

mille quingenti equites ornatissimi comitabantur, quorum melior pars veste aurea, ac sericis induebatur, & qui incultissime cymatili: Ut interim equorum strata, auro argentoque inducta, & spectabili Phrygionum opere ornata silentio transeam. Habebant insuper centum sonipedes albos pulcherrimosque, in quos (si alicuius tædium ipsos in itinere cepisset) cum vellent, transcenderent. Sed nunc tempus exigit, ut ad quasdam alias Moscoviæ urbes orationem convertamus, & merces, quibus abundant, breviter perstringamus.

Novogardia.

SEQVITVR Moscuam celeberrima urbium Novogardia, quæ ut illi dignitate est inferior, ita magnitudine non parum superat. Emporium est totius Imperii longe nobilissimum; & licet regiam sedem sibi Princeps Moscuæ con-

constituat, fluminis tamen opportunus interlapsus, ac post in mare Sarmaticum exoneratus, facit mercatorum conventu, ipsa regia Urbe celebratiorem. Huic ob summam optimi lini ac Canabis abundantiam, inter reliquas Regni urbes, facile datur palma. Vendit etiam coria, mel, & ceram. Instituerunt ibi collegium mercatorum Flandri.

Ieroslabia.

CELEBRATVR quoque Ieroslabia propter coria, sevum, ac fruges, quibus plurimum abundat. Cerarum etiam orbes ibi sunt venales, licet aliis in locis maior sit copia. Sita hæc est ab Urbe regia ad lapidem ducentesimum. Totum intervallum plurimos habet vicos populosissimos; abundant agri frugibus, quas Moscuam tanta copia advehunt, ut aliquando antemeridiano tempore videas, septingentas vel

vel octingentas trahas, ultro citroque commeantes, fruges vel salsamenta vehentes. Veniunt à millesimo lapide Moscuam mercatum fruges, trahisque vehunt. Hi sunt aquilonis incolæ: nam tanta est ibi frigoris inclementia, ut segetes non crescant, aut si crescant, non maturescant. Hi salsamenta, pelles, coria adferunt.

VVologda.

WOLOGDA quingentis quinquaginta millibus passuum interiectis, ab urbe Metropolitana distans, merces habet, sevum ac linum, tametsi lini maior vis Novogardiæ væneat.

Plescovia.

PROPTER mellis ceræque magnam copiam à mercatoribus frequentatur Plescovia.

Colmogora.

MITTIT aquinolaris Russiæ tractus, raras ac pretiosas pelles.

les. In his vel præcipuæ ſunt Zabellinæ, dominarum noſtrarum cervicibus inprimis expetitæ. Habent etiam & pelles martias, vulpinas candidas, & nigras, & ruffas, leporinas ac armelinas, aliasque barbaris nominibus dictas beveres, mingas, miniveras. Gignit vicinum mare belluam Barbaris *Mors* nominatam; hæc dentium adminiculo rupes ſcandens, pabulum petit. Hanc capiunt Ruſſi ob dentium inſignem uſum, qui non minor his eſt, quam Elephantorum noſtratibus. Hæ merces cervorum dorſis ad oppidum Lampas feruntur, deinceps mercatores urbem Colmogoram petunt. Atque ibi, hyberno tempore, celeberrimæ ſunt illarum mercium nundinæ. Affatim ſuppeditat hæc urbs vicinæ Regioni ſalem ac ſalſamenta. Mittunt & aquilonares Ruſſi oleum à Barbaris *Train* dictum, quod in flumine Una dicto conficiunt, licet ibi non tantum

tum habeatur. Coquunt etiam marinam aquam, unde ipſis conſtat vis magna ſalis.

De diſſidentium lite, & quibus Arbitris finiantur certamina.

NUNC quoniam de inſigniorIbus ea diximus, quæ locus poſtulavit, ſupereſt ut de juris forma, qua Moſcovitæ utuntur, quatenus ea ad notitiam noſtram pervenit, perſcribamus. Si qua lis apud illos oritur, fundorum dominos iudices primum conſtituunt: hi, ſi componere litem non poſſunt, ſuperiori magiſtratui litem deferunt. Accuſator à Magiſtratu petit, ut liceat ſibi adverſarium in ius vocare: mox facta poteſtate, ſatellitem vocat, ac reum ſiſtit, & in ius rapit. Huius tibias flagris cædit lictor, donec proferat qui legi ſatisdet. At reus ſi eius fidei non ſit, ut vadem inveniat, manibus collo conſtrictis à lictore trahitur, verberibuſque, eouſque

afficitur, donec ad dicendam causam corã judice sistatur. Reus itaque à Magistratu interrogatus (verbi gratia in actione alieni ęris) an in illius ære alieno sit, à quo accusatur; ille it inficias. Tum judex, qui potes inficiari? Cui reus: jurejurando. Mox à Magistratu prohibetur lictor amplius verberare, donec certiori fide de lite cõstet. Carent maximo Reipublicæ malo, nam leguleios non habent. Quisque sibi advocatus est, atque accusantis querela reique defensio, supplicum litterarum forma, Principi traduntur, justam Principis sententiam petentium. Ipse Imperator omnium litem, majorum præsertim controversiarum, cognoscit, ac, cognita lite, sententiam fert. Ille summa æquitate certamina dirimit, quod in summæ Majestatis Principe, præcipua laude dignum reor. Id licet sancto animi proposito faciat, mire tamẽ mali Magistratus idem pervertunt,

tunt, quos quidem in crimine deprehensos, severissime Princeps vindicat. Ad postremum cum utraque pars quibus potuit argumentis causam suam confirmavit, rogat judex accusatorem, an ulla causæ suæ argumenta adhuc supersint. Respondet se, vel pugilem suum, manu strenua, etiam in hostem comprabaturum; ac mox postulat, ut singulari certamine congredi liceat, copiaque certandi utrique facta, ambo in monomachiam ruunt. Aut si alteruter vel uterque parum strenuus aut pugnæ minus habilis sit, pugiles publicos substituunt. Habent etiam pugiles, quibus solo hoc quæstu victus constat. Hi armati in arenam descendunt: tela sunt, ut plurimum, clava bellica, & venabulum. Fit pugna pedestris. Cuius igitur pugil in certamine superatur, is absque mora in vincula coniicitur: Ubi indignissimis modis tractatur, donec cum adversa-

rio certamen finiat. Præter hæc ſi uterque claris ortis ſit parentibus, atque alterum privatum hoſtem depoſcit, annuit judex: nec tum vicariis pugilibus fas eſt uti. Porro qui ſplendidiore loco natus eſt, hoſtem obſcuriore ortum familia in certamine reſpuit. Si quis pauper æri alieno aſtrictus creditori ſolvendo non ſit, abducit illum creditor, atque eo uſque in opere faciendo exercet, vel alteri operam obærati elocat, donec operando debitum perſolvat. Sunt qui ſponte, ſe conjugem, ac liberos opulentioribus per omnẽ vitam emancipant, ut in initio exiguam pecuniæ ſummam accipiant, ac poſt, pro reliqua vita alimenta capiant: adeo illis vileſcit libertas.

De furum ſuppliciis.

SI quis furti reus ſit, in carcerem coniiciunt, ac flagris ſubinde cædunt, neque ob primam noxam ſuſpen-

ſuſpendunt, ut nos, atque hanc legem miſericordiæ appellant. Qui ſecundo delinquit, illi naſum præcidunt, ac ſtigmatis frontem ſignant. Tertia noxa crucem meretur. Multi & inſignes ſunt crumeniſecæ: quod ſi Principis ſeveritas illos non tolleret, non eſſet reſiſtere illorum proventu.

De Gentis Religione.

GRÆCÆ Eccleſiæ dogma amplectuntur. Simulachra divorum in templis non admittunt. Tabulas tamen divorum imaginibus inſcriptas, in ſacris ædibus frequentes habent. Has adorant, his dona offerunt, his ceram accendunt. Has etiam ſacro fonte aſpergunt, alioquin nullus iis eſt honos. Simulachra noſtra nullam divinitatis vim habere aſſerunt, quod in templis dicentur perinde ut à ſtatuariis emuntur. Privatis in ædibus ſtatuas inſtar penatium colunt. Hæ in obſcuriſſima parte

domus ut plurimum, statuuntur. Si quis domum vicini ingreditur, primo omnium penates salutat, etiam cum nõ videat. Si scamnum aut sella stet in proximo, subinde frontem illidens in sellam, ac crebro capite & corpore nutans, larem adorat. Sacrorum ac prophanorum virorum in vestitu nulla diversitas. Nulli nec sacro, nec prophano interdicitur matrimonium. Cæterum si Ecclesiastici uxor è vita discedat, secundas nuptias repetere non licet. Quocirca ex sacerdotibus (ut vocant) sæcularibus, fiunt monachi: quibus perpetua imperatur castitas. Sacra officia in templis materno idomate fiunt. Ex pane fermentato Eucharistiam consecrant, ac post consecrationem, lance capiti imposita per templum circumferunt, nec participare volentem prohibent. Novum ac Vetus Testamentum in templis legunt lingua vernacula tam incomposite, ut nec

ipse qui legit, intelligat. Dum illa leguntur, garrire, confabulari, ac obstrepere licet, in reliquo officio summam modestiam & sanctimoniam præ se ferunt. Orationem Dominicam decimus quisque haud novit. At Symbolũ Apostolicum & Decalogum Mosis nemo, aut admodum pauci. Aiunt enim rem tam arcanam & sacram in vulgus propalari non oportere; Decalogum etiam sanguine Christi antiquatum esse. Humaniores litteras omnino respuunt. Cognitionis vel Latinæ, vel Græcæ, vel Hebreæ linguæ penitus sunt ignari. Singulis annis quaterna celebrant jejunia: quæ ab ipsis Divorum festis denominant. Primum cum Romano Quadragesimali jejunio exordium habet. Secundum Divi Petri Iejunium dicitur. Tertio dat nomen diva Maria. Quartum à Philippo nomẽ capit. Ac sicuti Romani quadragesimam à die Mercurii auspicantur, ita illi

à die Solis. Diebus Sabbathi carne veſcuntur. Hebdomis has eſuriales ſecius præcedentibus, lacticiniis vivunt: vulgo appellant butyri jejunia. Hoc tempore mutuo ſeſe inviſunt vicini, ac pacis oſculis viciſſim excipiunt in ſignum mutui amoris ac concordiæ Chriſtianæ. Nam ſub illis jejunii temporibus, frequentius quam alias ſancroſanctam Cœnam adeunt. Poſt ſeptem dies ab incepto jejunio, crebro inviſunt templa, aut domi ſeſe continent, ac orationi plurimum vacant. Nec illa ſeptimana alio ullo cibo, quam oleribus veſcuntur. Exacto ſeptimanæ huius jejunio priſtinam bibendi intemperiem repetunt (ſunt enim bibones inſignes.) Stricte jejunia obſervant, nec ullius rei uſum niſi olerum, ac ſalſamentorum tunc temporis ſibi indulgent. Die Mercurii ac Veneris quavis ſeptimana jejunare ſolent. Ædes ſacræ ligneis trabibus contexuntur, ac plerumque

que è media ædę aſſurgit turris ſcandulis tecta. Foris adduntur ædi portuus. In cæmiteriis fabricas ædificant ligneas, in quibus librantur campanæ, nunc ſingulæ, nunc binæ, nunc ternæ. Non omittenda, ut rara ita & ridicula gentis conſuetudo. Defunctorum cadavera loculis condunt: ac manui cadaveris codicillos indunt, horum ſumma eſt, defunctum fuiſſe Ruſſum, Ruſſorum fidem amplexum, ac in eadem fide deceſſiſſe. Hæ litteræ divo Petro mittuntur. Lectis litteris mox (ut illi aiunt) admittitur, & ut ſyncerioris fidei ſectatori, beatior etiam ſedes, quam Latinis Chriſtianis conceditur. Nos enim ſemi-Chriſtianos eſſe contendunt, ſeſe autem ſynceros ac genuinos. Hæc ſunt indoctæ Barbariei puerilia deliramenta. Plurima ibi exſtruuntur Benedictinorum Cœnobia. His magni ſunt agrorum reditus. Nam tertiam fundorum partem

totius Imperii tenent Monachi. His per omnem vitam esus carnium interdicitur. Alimenta sunt salsamenta, lac, & butyrum. Nec ex instituto Religionis recentes pisces edunt; quaternis tamen illis, quæ memoravimus, jejuniis, ne piscibus quidem vivunt. Caulibus ac cucumeribus sale conditis quæ perennare facile efficiunt) illis victus constat: Potus est his valde tenuis & dilutus, quotidie in templis rem divinam faciunt. Sacrum officium antelucano adeunt, quod adventante iam die finitur. Circa nonam diei item illud celebrant. Dehinc prandetur; à prandio sacrum officium repetunt; nec non à cœna. Prandentibus cœnantibusve legitur Euangeliorum interpretatio. Quoties alicuius Monasterii Antistes concedit fato, Princeps Cœnobii bona invadit, armenta, greges, supellectilem, aurum, argentum rapit. Aut is, qui defuncto antistiti dignitate

gnitate succedit, hæc ab Imperatore pecunia redimit.

De Idololatris Moscovitis, Tartaris conterminis.

TARTORORVM confinia tenent Moscovitæ idololatræ; percelebre est illis idolon Aurea Vitula dictũ. Si quæ gravior calamitas gentẽ premit, veluti fames, bellum, vel pestis, Idolum suum statim consulunt, quod hoc modo faciunt: Coram simulachro prostrati preces fundunt; mox tympanum in medio statuunt: quod sorte lecti circumstant, argenteum bufonem tympano imponunt; dein bacillo percutitur tympanum. Ac cui circumiacentium accedit bufo, protinus interficitur. Statim nescio quibus Idoli præstigiis vitæ restitutus, malorum causas exponit. Itaque placato Idoli numine, non ita multo post, publica calamitate liberantur.

De ædium privatarum forma, & de cultu populi.

PRIVATORVM domus, ubivis truncis abiegnis cōtexuntur: Inferiori trabe quodā alveo, ſuperjacentis rotunditatē ita excipiēte, ut hac ſola admiſſura omnem propemodū flatum excludant. Solent tamē juncturæ muſcari. Forma ædium quadrata eſt: feneſtrę peranguſtę, per quas impage tranſlucida pelle obducta, lumen admittunt. Domorū tecta tabulatis fiunt, arborū corticibus foris inductis. Intus ad parietes lata habent ſcāma. Hęc vulgo pro accubitis, lectorum enim uſus vulgo ignotus. Ignis in hypocauſtis mane ſtructus totam domum, pro modulo, tepidam ac calidam reddit. Vulgi amictus ut plurimum foris laneus eſt. Pileis utuntur faſtigiatis, in quibus etiā nobilitatis eſt inſigne, quo enim rectiori ac elatiori utuntur pileo, eo ſplendidiores vulgo habentur.

ACTA

ACTA IN CONVENTU *Legatorum Sereniſſimi Poloniæ Regis* STEPHANI, *huius nominis Primi, &* IOANNIS BASILII, *Magni Moſcoviæ Ducis. Præſente* ANTONIO POSSEVINO, *de Societate Ieſu: nomine Gregorij* XIII. *Pont. Max.* M.D.LXXXI. *Menſe Decemb. In Chiverova Horca, ad Iamum Zalpoſciæ, in Moſcoviæ.*

CUM Antonius Poſſevinus cum Stephano Poloniæ Rege, & Magno Moſcoviæ Duce egiſſet, de mittendis aliquem ad locum Legatis, de pace tractanda, delectus eſt à Magno Duce Iamus in Zapolſcia pagus, Velicoluco viginti milliaribus Germanicis, totidem à Pleſcovia diſtans. Qui pagus cum à Coſacis militibus Regis fuiſſet antea combuſtus, alter pagus habendo Conventui delectus eſt, duobus inde miliaribus

bus Germanicis, proprior Porcoviam, inter Paderovicicum, atque Zapolsciam, vocatus ab incolis Chiverova Horca, quæ postrema vox monticulum, sicut altera, id est, Chiverova, Nobilis cuiusdam familiam designat.

Ad eundem locum in hospitium Antonii Possevini convenere utriusque Principis Legati, die XIII. Decembris M. D. LXXXI. qui dies Beatæ Luciæ Virgini, & Martyri est sacer.

Legatorum Regiorum nomina fuere, Ianusius Nicolai Sbaraski Palatinus Braslaviensis, Albertus Radivilius Dux in Olika, & Nieswiz, Curiæ Regis in Lituania Marsalcus, & Capitaneus Caunensis, uterque Catholicus, prætcrea Michaël Haraburda Regius Secretarius, Rutenæ fidei, si fides dicenda sit, quæ à fide Catholica aliena est. Hic autem sæpe Legatione ad Moscos, & nonnunquam ad Tartaros functus, valebat usu rerum;

rerum; filiumque Collegio nostræ Societatis, quod est Vilnæ, tradiderat instituendum. Accedebat Christophorus Varsavicius, quem Antonius Possevinus procuraverat à Rege ad conventum mitti, tum ut Summo Pontifici satisfieret, cupienti, ut in ea pacis tractatione Sueciæ Regis ratio haberetur: tum, ut idem Christophorus tota re cognita, si deinde appetente Vere in Sueciam mitteretur, de Livonicis arcibus, eo cum Rege, nomine Poloniæ Regis, acturus, non solum ea componeret, quæ inter Reges illos controvertuntur, verum etiam Catholicæ religionis negocium promoveret vir nobilis, & Catholicus; ac tum ab Antonio Possevino de toto hoc Suetico religionis negocio diligenter edoctus, tum à Stanislao Varsevicio de Societate Iesu, apud Sueciæ Reginam iam biennium commorante, eiusdem autem Christophori fratre, docendus.

Mosci

Mosci autem Legatorum nomina fuere, Dux Demetrius Petri Ieletki, Præfectus Casinensis, & aulicus Magni Ducis; Romanus Basilii Olpherius, Præfectus Coselnensis, & aulicus Magni Ducis, ac frater Michaëlis Begini; Mikita Basenka, filius Nicephori Vereczahina, Secretarius Mosci, quem illi Notarium vocant; Zacharias Suiaseva, Vicenotarius.

Fecerat Sacrum Antonius Possevinus, atque aliquos de suo comitatu Sanctissima Eucharistia paverat, cum illico utrique Legati ad eum venere: quibus consedentibus, & altero è duobus interpretibus, quos secum ille in Moscoviam adduxerat, stante, pauca præfatus Antonius de sinceritate, qua in tanto negocio esset agendum, quamque simplici oculo in ipsum Christum esset inspiciendum, qui est vera pax nostra. Plenipotentiam utriusque Legationis, sive mandata, quæ vocant, Pro-

Procurationis depromi, ac legi fecit. Primi Mosci suam legerunt, cuius verba sunt hæc.

Plenipotentia Legatorum Mosci, quæ Ruthenice, id est, Moscovitice fuit scripta.

DIVINA misericordia & clementia, quæ nos præfecit in Oriente ex altissimis, quæque dirigit pedes nostros in viam pacis. Huius ergo Dei nostri in Trinitate adorandi clementia. Nos Magnus Dominus Czarius (sive Rex, aut Imperator) ac Magnus Dux Iohannes Basilii totius Russiæ, Volodimeriæ, Moscoviæ, Novogardiæ, Imperator Casani, & Imperator Astracani, Dominus Plescoviæ, & Magnus Dux Smolenscii, Tueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum locorum, ac Dominus hæreditarius terræ Livoniæ, Stephano, Dei gratia, Regi Poloniæ, ac Magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Samogitiæ,

Masoviæ, Principi Transsylvaniæ, & aliorum locorum, misimus Legatos nostros Magnos, aulicum nostrum, & Præfectum Casinensem Ducem Demetrium Petri Ieletzki, aulicum nostrum & Præfectum Coselnensem Romanum Basilii Olpherium, & Notarium nostrum Mikitam Basenka, filium Nicephori Vereczahina, & Vicenotarium nostrum Zachariam Suiaseva, ad conventum pacis statuendæ gratia, cum Legatis tuis loqui. Et quæcunque illi incipient de rebus nostris dicere cum tuis Legatis in conventu, eæ res nostræ sunt. Scriptum in Dominio nostro, in aula Slobodæ arcis, Anno à creato mundo septimo millesimo, nongentesimo, Mense Novembri, indictione Decima, Dominii nostri XLVII. & Imperiorum nostrorum Rosensis XXXV. Casanensis XXIX. Astracanensis XXVIII.

Cum hæc Plenipotentia fuisset per-

perlecta, visa est infirma, nec sine iusta suspicione fuere Legati Regii, qui propterea, quas Moscus ad Poloniæ Regem in castra per Zachariam Boltinum litteras miserat, legi iusserunt. His significabatur, non defuturum Moscum, quin Legatos, cum integra potestate omnia transigendi, quemadmodum de Mosco Antonius Possevinus quæsiverat, esset missurus. Tum Antonius litteras item, quas tum per eundem Boltinum, tum per Andream Apollonium Moscus ea de re sibi scripserat, cum legi iussisset, eodem illæ tenore, quo Regiæ, inventæ sunt. Præterea, quo Plenipotentiæ Mosci infirmitas dilucidius agnosceretur, Plenipotentia Regis à Michaële Haraburda perlecta est, cuius verba hæc sunt.

Plenipotentia Regis Poloniæ, quæ Polonice fuit scripta, utroque signo Poloniæ Regni, & Lituaniæ Ducatus, obsignata.

NOs Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Samogitiæ, Masoviæ, Livoniæ, Princeps Transsylvaniæ, & aliorum locorum. Notum facimus, his litteris, Magnum Dominum Ioannem Basilii, Dei gratia Dominum Rusiæ, & Magnum Ducem Volodimiræ, Moscoviæ, Novogardiæ, Casani, Astracani, Plescoviæ, Tueriæ, Iveriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum locorum scripsisse nobis per tabellarium suum Zachariam Boltinum, significando, à Legato sanctissimi Pastoris Gregorii XIII. Pontificis Max. Romani, Reverendo Antonio Possevino scriptum ad se nomine Domini sui, hortante Sanctissimæ Apostolicæ,

licæ, ac pastoralis Sedis auctoritate ad concordiam & pacificationem inter utrumque nostrum: utque ex utraque parte Legatos unum ad locum mitteremus, qui, eodem Summi Pontificis Legato præsente, pacem inter nos possint constituere. Iuxta quas Legati Pontificis literas, Magnus Dux Legatos suos ad locum certum mittit inter Porcoviam, & Savolociam, via Velicolucensi à Porcovia ad Iamum Zapolsciæ. Ideo & nos, sanguinis Christiani effusionem nolentes videre, misimus ad eundem locum Iamum Zapolsciæ Legatos nostros, Palatinum Braslaviensem, Capitaneum Kremenecensem, & Pinscensem, Ducem Ianusium Nicolai Sbaraski, & Marssalcum nostrum aulæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneum Caunensem, Dominum Albertum Radivilium, Ducem in Olika, & in Nieswiz; & Notarium nostrum Magni Ducatus Lituaniæ

 niæ

niæ Michaëlem Haraburdam. Ac dedimus illis & his litteris noſtris plenipotentiam, ut convenientes cum Legatis Magni Ducis Moſcoviæ, inter nos, & Magnum Ducem Moſcoviæ, & Dominia noſtra de amicitia & concordia colloquantur, & res conſtitutas litteris, ac iuramentis ſuis corã Legato Reverendo Poſſevino confirment, & ad effectum, certamque confectionem, & conſtitutionem ſuã adducant. Quæ omnia ſumus admiſſuri, contentiq; futuri, & inviolabiliter præſtituri, quemadmodum juxta Senatorum noſtrorum conſilium, qui eo tempore apud nos fuerunt, Regni Poloniæ, ac Magni Ducatus Lituaniæ, verbo noſtro Regio pollicemur, & promittimus etiam pro Succeſſoribus noſtris in iſtis Dominiis, totaque Repub. hæc omnia juxta conſtitutionem, & litteras Legatorum noſtrorum firme, inviolabiterque nos præſtituros. Cum autem

autem ad nos Magnus Moſcoviæ Dux Legatos ſuos allegabit, tum nos Legatorum noſtrorum litteris nomen noſtrum Regium adſcribere, ac ſigno noſtro obſignare, Regioque inrejurando confirmare, easdemque litteras cum iisdem Legatis ad Magnum Moſcoviæ Ducem remittere debemus. Eodem modo erga nos, & Succeſſores noſtros, atque erga noſtra Dominia Magnus Moſcoviæ Dux, ſucceſſores, atque illius Dominia ſe gerere debent. Propterea memoratis Legatis noſtris haſce litteras noſtras manu Regia noſtra ſubſcriptas, & obſignatas Sigillis noſtris Maieſtatis Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lituaniæ dedimus. Datum in caſtris noſtris ad Pleſcoviam, Anno Domini M. D. LXXXI. menſis Novembris die XXX. Regni vero noſtri anno ſexto.

Quæ omnia cum eſſent perlecta, Legati Regii acrius urgebant, ut

ut Mosci pleniora mandata depromerent, ac scirent, sese super fundamento tam infirmo reliquã tractationem non extructuros: atque ad id Instructionis suæ caput ea de re adhuc perlegerunt. Mosci autem excusare se, quod is Magnorum Moscoviæ Ducum scribendarum Plenipotentiarum mos semper fuerit: quodq; ex litteris Magni Ducis ad Regem, & ad Antonium Possevinum scriptis satis intelligi poterat, sibi plenam potestatem ad omnia conficienda tributam fuisse. Addidere, cum res ipsæ, de quibus esset agendum, statim essent ad effectum adducendæ, frustra Regios de Plenipotentiæ verbis queri, quam reipsa, & facto ipsi Mosci essent præstituri.

Cum lites ex litibus fererentur, nec præsens aliquod remedium cerneretur, Antonius Possevinus Regios monuit, ut ea de re protestationem facerent; sic enim se eam

se eam esse admissurum. Deinde ut in diem sequentem quæstio illa sic differreretur, ut tamen nocte ea, quæ primæ diei Sessionem consaequebatur, utrique Legati suarum Plenipotentiarum exempla confestim ad se mitterent; se Deo recommendando, Moscis privatim alloquendis, si quam alteram Plenipotentiam haberent, examinandisque ipsarum Plenipotentiarum exemplis impensurum. Quod cum factum esset, neque Mosci aliam haberent Plenipotentiam, die sequenti Legatis utriusque sic locutus est:

Die XVI. Decembris Secunda Legatorum Sessio.

QUANDOQVIDEM Mosci Legati nullam se aliam habere Plenipotentiam dicunt, nec credendum sit, Magnum Ducem non agere sincere, quippe qui sciat fore, ut universus hic tractationis contextus Deo, ac Christianis

omnibus innotescat: dicant, num iurabant, scire sese alias Plenipotentiarum formulas hisce de rebus à Magnis Moscoviæ Ducibus scribi solitas esse. Cumque ab extremo, qui erat Zacharias Vicenotarius, fuisset interrogationem orsus, se illi iuraturum respondit; qui cum Acta Mosci Secretariæ ad centum annos legisset, nunquam se alias formulas legisse dixit. Quod cum postea singillatim reliqui assererent, adiecit Romanus Basilii, se ante x x. annos ad Sigismundum Augustum Regem Internuncium venisse, pacemque quinquennii deinde (eiusmodi litteris parentibus à Mosco Magnis Legatis traditis) fuisse consecutam. Quærenti autem Antonio de Michaële Harburda, num aliquam earum formularum, vel litterarum unquam vidisset (expedivisse enim, ut eiusmodi aliquid Magni Ducatus Lituaniæ Secretarius secum attulisset) cum Haraburda respondisset, nunquam

talibus tractationibus, qualis erat hæc, se interfuisse, nec proinde Plenipotentias vidisse: interrogavit Regios Antonius, numquid aliud vellent dicere, antequam, ipse, quid sentiret, exponeret. Perstare se quidem in incepto dixerunt, sed auctoritate Pontificis Maximi moveri, ut & tractationē inchoarent, ac vero protestarentur, se prius hinc non esse discessuros, quam res ipsæ, quas Mosci essent præstituri, efficerentur. Antonius autem, Cum, inquit, nihil alterutri parti ex hac tractatione pereat, quæ si in rem conferatur, maxima bona paritura sit; sin dolo malo fiat, in eos perpetuo cum dedecore sit casura, qui erunt in noxa; ac proinde alterutrius Principis sinceriorem agendi rationem maxime sit roboratura, ad rem ipsam iudico esse veniendum, sic, ne ipsa actio juri alicuius Regiorum Legatorum (quod ad Ple-

Plenipotentiam attinet)possit esse damno. Interea vero Legati Mosci sciant à Christianis aliis Principibus nullas eiusmodi formulas Plenipotentiarum solitas esse cõscribi. Tum conversus ad Legatos Regios, cum eos admonuisset, ut cogitarent, num eum in Iamo Zapolsciæ pacis ista tractatio haud fiebat, præbitura fuisset alicuius turbationis materiam; alterque ex Legatis Albertus Radivilius respondisset, nihil inde oriri posse quæstionis, quin & eodem in pago Iamo pacem posse confici, aut promulgari dixisset, perrexit Antonius: Quando ad victores pertinet legem victis imponere, poterunt Regii Legati conditiones pacis, quam Mosci iam tertio per tres Legationes petierunt, primo proponere. Ad ea Palatinus Braslaviensis (gratiis actis Summo Pontifici, atque Antonio, quem eius Sanctitas miserat, quod laborem hunc pacificandi utriusque Principis

Principis tam paternum suscepisset) Livoniam totam, eam scilicet, quæ in manu esset Mosci, diserte, & graviter petiit, quæ nisi concederetur, neutiquam se progressuros, nec adeo reliquæ tractationi interfuturos.

Cum Mosci nimium hoc esse dicerent, multaq; intersererent, quibus Regiis persuaderẽt, ne sanguis funderetur, & fieret æqualitas, si vellent, ut vera pax, fraternitasque consequeretur; ad earum autem Livoniæ Arcium numerum, quas per Antonium Possevinum se traditurum Magnus Dux tres ante menses promiserat, Goviam addidissent; ad eaq; omnia rursus Palatinus commode respondisset: Legati Mosci urserunt, ut Regii item dicerent, ecquid sese Magno Duci daturos haberent in mandatis. Moscum enim petere Plescovienses Arces, ac reliquas, quæ superioribus annis à Stephano Rege fuerant captæ, Lucum, Velisiam, Savo-

Savolociam, Neveliam, Chelmam, & si quæ essent eiusmodi aliæ.

Regii se multum dare dixerunt, qui certam spem Plescoviæ, ac Novogardiæ potiundæ essent relicturi: qui 40. milliaria ditionis Mosci, quam hoc anno occupassent, in ditionem Magni Moscoviæ Ducis redire permitterent: qui victorem essent exercitum deducturi: qui tot sumptus fecissent, cum Moscus, quæ per suos Legatos Vilnæ promisisset, non præstiterit, ac tamen ipsi quatuor arces Plescovienses se Mosco restituturos pollicerentur.

Contra Mosci, nisi de reliquis arcibus in Livonia Mosco relinquendis agatur, nihil effici posse: tot Livoniæ arces nō parum constitisse Magno Duci, ut gratis eas dedat: Plescoviam ita esse munitā, uti Regii erant experti, qui si arces illas alias expugnassent, istam nondum cepisse, nec adeo posthac

hac (ut neque alias) expugnaturos. Quæ cum variis colloquiis totam pene diem usque ad noctem adduxissent, instarent autem Regii, ut Antonius illos prorsus in castra, vel ad Regem vellet dimittere, postquam Mosci de Livonia tradenda nihil certi aperirent: id vero quoque studio Regii facerent, ut negocium citius conficeretur, se quidem (ait Antonius) illos nocte dimittere, verum ita, ut omnino postridie mane redirent, quemadmodum factum est.

Diei XV. Decembris Sessio Legatorum tertia.

CUM Regii Legati ex eo Zapolsciæ pago advenissent, in quo duobus circiter Leucis à Chiverova Horca commorabantur: Mosci item statim, quia in Chiverova manebant, adfuissent, tota pene dies tribus capitibus rerum agitandis insumpta est. Proposuere non sine querela Regii, Moscos tem-

tempus eximere, ne Livoniam totam traderent. Adiecerunt petere ſe, ut Magnus Dux titulo, iureque Livoniæ cederet: denique, ut Sueciæ Rex inter pacis conditiones adnumeraretur. Tum dixerunt, ſe præterea, quæ de Pleſcovienſibus arcibus, Moſciq; ditione hoc anno occupata promiſiſſent, Chelman item arcem, ſuperiore anno captam; reddituros, ſatis autem multum hoc eſſe, cum Regi Poloniæ plures Livoniæ arces, quas alii cepiſſent, iſta Magni Ducis cunctatione, deceſſiſſent. Cæterum habere ſe in mandatis à Rege, ut quam citiſſime tractationem iſtã abſolvant: ſe Antonio Poſſevino proteſtari, diuturniores moras pati nõ poſſe, quibus etiam omnino ultra triduum, vel quatriduum eo in loco non ſit commorandum.

Ad ea Legati Magni Ducis cum pleraque reſpondiſſent, quæ ſuperioribus diebus de æquitate ſervanda,

vanda, de elatione animi vitanda, deque ſanguinis effuſione declinanda dixiſſent, quodque Regii viſuri denique eſſent, ſuper quos tantus ſanguis eſſet caſurus: De Sueciæ autem Rege ſe nihil habere in mandatis, quod agerent; eum, ſi velit ad Magnum Ducem mittere de pace Legatos, non fruſtra miſſurum: Haraburda autem, qui una cum Hornoſtaio quondam in Legatione ad Magnum Ducem iverat, cum nil præter illa quæ habuiſſet in mandatis egiſſet; cogitandum eſſe ſibi quoque Magni Ducis Legatis, intra fines muneris ſibi præſcipti manendum: Livoniæ igitur arces Regiis promiſerunt, Pernaviam, Paidadum, Korſtinum, Huntez, Kurſlovum, Porcholiam.

Sed cum Regii totius Livoniæ reſtitutionem, titulique & juris ipſius ceſſionem iterum urgerent, Antonius Poſſevinus, qui antea noverat, Legatis Regiis eam non

 fuiſſe

fuiſſe pleniſſimam facultatem traditam, de arcibus à Rege captis reſtituendis, quæ videbatur fuiſſe peropportuna, quamque Antonius, antequam è caſtris diſcederet, à Rege petierat, utriſque autem Legatis de Sueciæ Rege, ac de iuris & tituli Livoniæ ceſſione, ſuæ eſſent rationes, precatus Legatos per Chriſti ſanguinem, perque id, quod erga Sanctam Apoſtolicã Sedem obſequium oſtendebant, ut in tanta re nihil præcipitis deliberationis adhiberetur: petiit, num tantiſper iis de rebus ſibi cogitare liceret, dum ad rem aptius, atque ad pacis ſolidioris compoſitionem expeditius poſſet reſpondere. Cui cum annuiſſent, tum ille: craſtina dies Seſſione vacabit. De Livonia vero tota reddẽda, cum Magni Ducis Legati iam ſex alias arces obtulerint, dicant autem Regii, nil ſe aliud dicturos, niſi arces reliquas tradant; cumque utrique non ſatis aperiant: ſuas

ſuas excutiant Inſtructiones, & videant, quid, & quantum poſſint præſtare, ut ad ſequentem Seſſionem parati, ac ſine ulla tergiverſatione ab eo, quod æquiſſimum eſt, accedant.

Diſcedentibus Regiis, cum Magni Ducis Legati ad multam noctem (quod ſæpe faciebant) apud Antonium manſiſſent, deque Livonia, quid in mandatis haberent, liquidius, ac fidenter erroganti (quantum ad pacem citius faciendam expediret) aperuiſſent, data ei facultate, ut ad Ioannem Zamoſcium Regni Poloniæ ſupremum Cancellarium, & generalem Capitaneum de tota re citatis equis perſcriberet, cui integerrimam rei conficiendæ poteſtatem Rex tradidiſſet, miſſæ eadem nocte litteræ ſunt in caſtra: ad quas cum tardius reſponſum perveniſſet (quatriduum enim effluxit) multum fuit Antonio, quod ageret in eximenda Moſcis ſuſpicione

de Regiis, hisque vix excuſandis, quod qui ſcripto pleniſſimam ſe poteſtatem ad omnia habere dixiſſent, inde plenior Moſcorum eſſe illa videretur, quæ paucioribus verbis eſſet compræhenſa. Biduo itaque dilato, cum Regios monuiſſet Antonius, ut colloquio intereſſent, in quo ſaltem de Rege Sueciæ agi poſſet, die XIV. omnes apud eundem de more convenerunt.

Diei XVIII. *Decembris Seſſio quarta.*

ANTONIVS Poſſevinus, cui à Legatis ad cogitandum delata res erat, fateri ſe inquit, maioris id eſſe momenti, quam fortaſſe putaretur, quod de Sueciæ Rege, deque ceſſione tituli, iurisque Livoniæ petebatur à Regiis. Et à Pontifice quidem Max. ſe habuiſſe in mandatis, ut ea de re Sueciæ Regis, tanquam Sanctæ Sedis amici, ageret. quod quidem Staricię cum

cum Magno duce tam eius Sanct. quam Stephani Regis nomine quinquies diligenter egiſſet, nec Magno Duci diſplicuiſſe, ut in Sueciam (quemadmodum fecerat) litteras de tota re mitteret: Nunc videri ſibi Stephanum Regem nulla ratione poſſe iſtud officium pro affine, ac fratre ſuo deſerere, cum etiam occaſionibus futuri belli præcidendis, valde id eſſet commodaturum: Proinde ſi quid Magni Ducis Legati haberent, quod reſponderent, ſe, priuſquam aliud aliquid diceret, libenter auditurum.

Moſci reſponderunt, ſe nihil (ut dixerant) à Magno Duce ea de re in mandatis habuiſſe, id autem per Legatos Suecos agi poſſe: quęrere vero ſe de Regiis, num haberent à Sueciæ Rege Plenipotentiam ullam. Quod cum negaſſent, Quid (aiunt) igitur vultis agi de negocio hoc, in quo etiamſi nobis aliquid agere licuiſſet, nihil tamē ſolidi

ſolidi confici poſſet, præſertim quod & alia inter noſtrum Magnum Dominum, ac Sueciæ Regem controvertuntur? Nam præter Livoniæ arces, Coreliamque, & Ivanohorod, Iamam, ac forſan alia, hoc biennio occupavit. Tum Antonius Regiorum erga Sueciæ Regem ſtudio commendato, Moſcorum item reſponſo audito, cui non facile poterant Regii reſpondere, id unum reſtare dixit, ut tempus ſaltem intercederet, quo inter Sueciæ Regem, & Magnum Ducem per Legatos (ſi ii noluiſſent) invicem agi de tota re poſſet. Cum vero Moſci ad ea nihil reſpondiſſent, quippe quibus neque hoc fuiſſet à Magno Duce mandatum: ad alia ut progreſſus fieret (iis modo negociis omiſſis) unanimes omnes Legati conſenſerunt. Atque eo magis Regii, quod in mandatis habuerant, ne ſi Suecus excluderetur, propterea à pace facienda deſiſterent. Cum vero

vero de titulo, & iure Livoniæ tradendo, Moſci Legati dicerent, ſe nihil prorſus habere, quod agerent; nec videri æquum, ut ex Livonia prorſus eorum Princeps eiiceretur; nec dum vero è caſtris adveniſſent à Zamoſcio litteræ, quas Antonius, Legatique Regii expectabant, ut de primario negocio aliquid ſtatuerent, finis ei Seſſioni impoſitus eſt.

Diei XX. *Decembris* V. *Seſſio.*

CUM poſt ſuperiorem Seſſionem, Staniſlaum Zolkevium Palatini Belzenſis filium, & conſanguineum ſuum Zamoſcius ad Antonium cum litteris credititiis miſiſſet, perque eundem ſignificaſſet, ob bonum pacis poſſe Magni Ducis Legatis tradi Novogardiam Livonicam, duasque alias Livoniæ arces, quibus verſus Narvam, & mare Moſcis liber aditus pateret, dum arces à Rege captas,

Velicolucum, Zavolociam, Nevelam, Velisiam in Regis potestate sinerent. Quin item Velicolucum restitui posse (nisi omnino secus fieri pax posset) dum tamen nihil in Livonia daretur Moscis; sperare enim se, quamvis ea de re mandatum à Rege non haberet, Ordinibus tamen, ac Regi id omne probatum iri. Antonius novo hoc consilio non mediocriter solicitus fuit, tum quia Zamoscius chirographum nullum miserat, quo chirographo (cum fere ad Antonii fidem, atque iudicium, ut dicebat Zolkevius, ea vel arcium in Livonia traditio, vel restitutio Velicoluci referretur) aut rite in rem conferri negociū posset, vel si Regno Poloniæ aliquando istius rei reddenda ratio fuisset, id liquido fieri posset. Quod si postea id consilium aut mutatum (quod non semel aliis in rebus Antonius erat expertus) aut à regiis Legatis fuisset non leves ob causas impedi-

tum

tum (neque enim sibi quicquam à rege ea de re præscriptum esse dicebant) Antonius inani promisso lactasse, aut adeo decepisse Magni Ducis Legatos videretur, quod quidem divino in Moscovia cultui promovendo admodum esset incommodaturum. Accedebat iterata sæpissime à rege petitio universæ Livoniæ, cuius ne spithama quidem cedere posset, licet vellet. Ad quod Decreto Ordinum regni, & jurejurando regem teneri, cum alias, tum disertissime à regiis Legatis identidem dictum fuit.

Ac Antonius quidem à rege, Zamoscioque paucos ante dies per litteras petierat, num si tota Livonia Moscus cedere nollet, sibi in Moscoviam redituro procurandum esset, ut Magni Ducis Legati Varsaviam ad futura Martii mensis Comitia venirent: sic enim rectius ab Ordinibus regni aut ei Decreto posse derogari; (quatenus

Livoniæ nonnihil Magno Duci concederetur) aut si è repub. judicaretur, ut in belli continuandi proposito perstaretur, tum Legati Mosci, consensum regni ipsis oculis cernentes, facilius ad propositas pacis conditiones descenderent; hyeme interim bellici negocii inchoati persecutionem haud eximente. Verum Zamoscius litteras idibus Decembris datas, & eadem ipsa die per alterum tabellarium redditas, qua idem Zolkevius cum brevibus illis alteris credititiis venerat è castris, Antonio scripsit, nihil opus esse, ut de mutando Decreto ageretur. Stare enim regis, & Ordinum sententiam: si nolit Moscus assentiri toti Livoniæ tradendæ, rem armis esse decernendam. Itaque tota re cum Legatis regiis communicata, hi judicarunt, à se de Livoniæ arcibus nihil agi, atque adeo omnino proponi debere: Legatos enim Mosci, quibus satis erat persua-

sum,

sum, Stephanum Regem integram Livoniam velle, quique iam non minima præbuerant argumenta eius restituendæ, in spem venturos, alia quoque Magno Duci à Stephano rege relictum iri; resque regias proinde peiore esse in statu, quam antea. Unde pacis compositio extrahi posset; præterquam quod, cum eas arces voce tantum Zolkevii Zamoscius offerret, tutum regiis non esset, ut eas nomine regis Mosco pollicerentur. Itaque cum Zamoscio rescribendum esse existimassent, Antonius quoque sequentes litteras ad eum misit; multa, quæ maxime ad celerem, & honorificam pacis confectionem spectabant, si ad rem, non amissa tanta occasione, veniretur, per eundem Zolkevium significans, quæ litteris non erant committenda. Sic igitur Sessionis illius pars privatæ huic tractationi, antequam Legati Mosci advocarentur, extracta est.

Episto-

Epistola Io. Zamoscij, supremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei, ad Antonium Possevinum.

QUæ D. Vestræ de eruptione Moscorum, deque illorum castigatione scripsi, vera sunt. Quę vero de indicio Petri Koltowski vere scripta significantur, vera ut sint, magis opto, quam arbitror. Nam nisi pax coibit, hostem ego quæram, nisi me ipse quæsiverit. Sed hæc satis. Litteras D. Vestræ summa celeritate mitto ad regiam Maiestatem. Frustra tamen, ut ego iudico, de cedendo aliqua Livoniæ parte in Comitiis deliberaretur. Nemo enim patriæ bene in futurum prospiciens, vel in Conventu etiam ipso regni, de ea decedere suadebit; re iam ad extremum adducta, ut aut nobiscum hostis pugnare necesse habeat, aut de hac urbe periclitari, & una de tota Livonia, occupante etiam illam

lam altera ex parte Sueco; Album lapidem oppugnante; premente Pernaviam & Felinum; ita ut vix illa iam Moscus non amiserit, sed de Derpato saltem laborare videatur. Ordines vero quid? Vel ad educendum in posterum militem plus sumptuum impenderent, quã in hunc deductum iam, & in supplementum inde vel ad Augusti. At quæ interim tentari possunt? Hostis vero instructus omni apparatu ex commerciis marinis, quã erit postea potentior? Audio istos bonos Legatos Moscorum cunctari. Si expectant novã informationem, iam illam habebunt per tabellarium hunc, quem eo iussi deduci. Quam graviter vero rem gerentem? Cum diceret ire se Porchoviam, & inde Zapolsciam cum litteris ad D. Vestram; iam tamen tandem versus Plescoviam, deflectens de itinere Porchoviensi, cum ductores Novogardia haberet, processerat, ut octo saltem milli-

milliaribus à Plescovia abesset, noctuque non die, iter faceret, & cum in nostros incidisset, & in viam Porchoviensem reduceretur, unum ex suis, dato illi equo, sub cuius sella ad Legatos à Principe in suras litteras habebat, fugere iusserit, inde etiam alios tres comites contra fidem datam fugere jusserit. Hæc certe inquirenda & diiudicanda diligẽter erant prius, quam pro nuncio, non pro perduelle haberetur. Veruntamen apud me vel umbra Iuris gentium plus valuit. Itaque vel adhibitis ductoribus, à me ad locum conventus mittitur. Ex novis istis litteris, quas affert, & præsertim tam diligenter occultatis, credo quod ad exitum quemvis isti tractatus facilius deducentur. Apollonius iam fœliciorem quam nos vitam vivit. Scribam Russicum unum tantum in castris habeo. Commendo me favori D. Vestræ. Datum ex castris ad Plescoviam, die XIII.

XIII. Decembris, Anno Domini M.D.LXXXI.

Alia Epistola Zamoscij supremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei, ad Antonium Possevinum.

MITTO ad D. Vestram consanguineum meum D. Stanislaum Zolkiewski, Palatini Belsensis filium. Ex eo D. Vestra de eo, quod à me scire vult, cognoscet. Ei vero non solum dicenti fidem adhibere debet, sed etiam, si quæ cum illo communicabit, prorsus tacita fore pro certo confidat. Hoc illi ita prorsus futurum esse spondeo. Commendo me D. Vestræ. Datum ex castris ad Plescoviam, die VII. Decembris. Anno M.D.LXXXI.

Antonij Possevini responsio ad eundem Io. Zamoscium.

HAC ipsa die binas à V.D. Magnif. litteras accepi, alteras ab eo,

eo, qui tabellarium ad me Magni Ducis adduxit, commoratum in itinere, ſeu alibi, integros octo dies alteras à D. Staniſlao Zolkiewski conſanguineo V. Magnif. qui ea, quæ Legatis regiis, ac mihi videntur expedire, fuſius referat. Ad quæ ſi V. Magnif. ſcriptum, chirographo, ſignoque ſuo obſignatum, nobis miſerit, progrediemur in incepto, nõ ſine ſpe perhonorificæ pacis. Sin minus, in optimam partem accipiet, quicquid erit deliberandum à nobis, cum etiam nobis ratio reddenda ſit actionum noſtrarum reip. iſti, Pontifici Max. Magno ipſi Moſcoviæ Duci, cæterisque forſan Principibus: ne quid dicam de noſtro ordine, cuius tot certe pignora, & obſides habet Polonia, ut etiam iis, eorumque bono nomini maxime conſulendum ſit.

Porro ſcio V. Magnif. pro ſua perſpicaci prudentia, optime iam intellexiſſe, quantopere expediebat,

bat, ut quam inſtructionem manu ſua ſcriptam Legatis rex pollicitus fuerat, ea ut ipſis traderetur; ſic vero reliqua diſcuterentur, ut hoc rigidiſſimo tempore tanti boni confectio nulla cunctatione interturbaretur. Meam fidem probari V. Magnif. ſic gaudeo, ut ſperem, nunquam illi iure improbatum iri. Ieſus dexteram, & cor V. M. Illuſtriſſimæ cæleſti præſidio muniat. Ex Kiverova Horca, die xx. Decembris, nocte. M. D. LXXXI.

Porro evocati ad conventum Moſci, graviſſime conqueſti ſunt (id quod ſæpe aliis quoque in rebus fecerant) quod in ipſa pacis tractatione, tanquam captivi tenerentur; ſanguis paſſim funderetur: ſibi bona, hominesq; raperentur: quodque Magni Ducis tabellarius, qui litteras ad Antoniũ, & ad eos attuliſſet, in caſtra ductus, eius vero comites paſſim interfecti; itineris autẽ ductoris eorum, ruſtici cuiuſdám, lateribus (ut ſolent)

lent)faces ad confeſſionem extorquendam admotæ fuiſſent: deinde, cum è caſtris huc ad Antonium recta à Zamoſcio miſſus & ſcriberetur, & diceretur, triduum tamen apud Præfectum equitum Zebridovium valde nobilem, ac probum, & fortem Polonum, mandato Legatorum regiorum, fuiſſe detentum: denique poſt tot dies, litteras Magni Ducis vix redditas eſſe. Itaque, cum nunquam ſe ad Conventum ex Moſcovia venturos fuiſſe dicerent, niſi Pontificis Max. eiusque, quem miſerat, Antonii fidei Magnus Dux crediſſet, cupere ſe aiebant potius diſcedere, quam iſta indignitate, hoſtilibuſque modis rem amplius agere. Cum autem regii rem excuſare, rationesque eas afferre incepiſſent, quas Zamoſcius ad Antonium ſcripſerat: Antonius, qui & tabellarium prius interrogaſſet, & octiduum in itinere dententum (cauſſa neſcitur) cognoviſſet; videret

ret autem, ex dilatione reddendarum litterarum, cum vel Rex, vel Moſcus aliquid eſſent ſcripturi, magnum negocio conficiendo incommodum poſſe creari; ſe iam, inquit, Legatos utroſque non tantum ob Pontificis Max. auctoritatem (cui quicquid ſe deferre ſæpius dicebant, id quidem Deo acceptum eſſe, à quo eam auctoritatem accepiſſet) verum in primis ob Chriſti ſanguinem obnixe rogare, ne variis eventibus, quos ſubinde Satanas eſſet excitaturus, rem ipſam expoſitam deſererent: quæ quanto magis protraheretur, tanto plus Chriſtiani ſanguinis effunderetur: porro, in ſe ipſum totum id, quod acciderat (ſi quid eiuſmodi fuiſſet, quale Moſci dicebant) ſic ſuſcipere, ut vel cum Rege, vel cum Magno Duce debitum omne officium, ſi neceſſe fuiſſet, in tempore eſſet præſtiturus.

Tum pacatioribus animis ad

rem ventum est, cuius ea summa fuit, Legatos Regios unica, & extrema propositione (ut Mosci cognoscerent, quantopere à fundendo sanguine Rex abhorreret) è quatuor arcibus, quæ superiore biennio de Mosco fuerant captæ, unam adhuc, quam iudicasset Antonius, sese tradituros, dum illi tota Livonia cederent, Sebiessumque arcem, Polociæ propinquam, traderent. Cui de Sebiesso petitioni cum se Mosci non assensuros dicerent, quod arx ea non spectaret ad Livoniam: cumque omnes arces à Rege captas repeterent, ac se quidem etiam unam aliam Livoniæ arcem addituros dicerent, quæ Lais vocaretur: Regii eam in manibus Sueci esse asserentes, ne verbo quidem addito, surgentes discesserunt, eiusque diei Sessio soluta est.

Diei XXI. *Decembris*
Sessio VI.

CUM eiusdem generis pleraque fuissent dicta, quæ superioribus diebus Legati invicem obiecerant; nec semel Mosci Livoniam non à Regibus Poloniæ, sed ab Episcopis, & Ordine Teutonico cepisse eorum Principem, dixissent: Regii vero (quod & Mosci faciebant) ipsam ob Sedis Apostolicæ, Pontificisque Maximi reverentiam, iam multis rebus cessisse dicerent; Antonii iudicio se staturos, ut una è duabus arcibus Velicoluco, & Savolocia, adhuc Magno Duci redderetur: supervenit Petronius nobilis Polonus, missus à Zamoscio ex castris, hisce cum litteris, quas Antonio scribebat.

Io. Zamoscius Cancellarius Regni, & Capitaneus generalis, Antonio Possevino.

ETSI iam antea miserim ad D. Vestram Zolkevium, per

quem illi aperui, quid id ſit, quod in Livonia concedi poſſit Moſco, & quibus modis concedi poſſit: tamen poſtea venit mihi in mentem ſcripto comprehenſum D. Veſtræ mittere, quemadmodum mitto. Reliqua D. Veſtra cum ex eodem Zolkevio, tum vero in primis ex Dominis Legatis cognoſcet. Bene valeat D. Veſtra. Datum ex caſtris ad Pleſcoviam, die XIX. Decembris. Anno Domini M. D. LXXXI.

Conditiones primæ.

SI maneat penes Regiam Maieſtatem Velicolucum cum arcibus Zavolocia, Nevelia; ſique Sebieſſum Regi à Moſco traditum fuerit, Veliſium item penes Regiam Maieſtatem relictum fuerit, de quo nunc moveri quæſtio à Legatis Moſci non debet, cum in antecedentibus tractatibus non repetitum fuerit, ſique eius rei concludendæ ſtatim, non mittendo pro

pro alia informatione ad Principem ſuum (atque hoc propterea, ne interim Pernavia pereat, quod D. Veſtræ ſaltem ſcriptum velim) Legati Moſcovitici facultatem habuerint: audebo illi concedere in Livonia arces Novogrodecam Livonicam, Sereneſcum, atque etiam arcem Lais cum arcibus Oſtroro, Chelm, Craſnohorodek, Voronetz, Vielia.

Conditiones Secundæ, & ultimæ.

SI non habuerint facultatem Moſcorum Legati, ſtatim (non mittendo pro alia inſtructione ad Principem ſuum) acceptis arcibus Novogrodeco Livonica, Sereneſco, & Lais, cedere Regiæ Maieſtati Lucum, Zavolociam, Neveliam, Veliſium; dare Sebieſſum, vel ſaltem demoliri: neque etiam à Regia Majeſtate illis per me concedi poſſunt Arces, Novogrodeca Livonica, Lais, & Sereneſcum; ſed retenta tota Livonia pro Regia

Maiestate, & tradito, vel demolito Sebiesso, retentisque Zavolocia, Nevela, & Velisia, (id quod Regia Maiestas D. Vestræ, & mihi crediderat) adiiciat Mosco Velicolucum ad Arces Chelmam, Ostroviam, Crasnohorodkum, Voronecium, Vieliã, ut hæ arces cum Velicoluco ipsi reddantur, retenta pro parte Regis omni Livonia cum Novogrodek, Serenescac, Lais, & supra scriptis arcibus, Zavolocia, Nevela, Velisio, traditoque vel demolito Sebiesso.

Quæ conditiones, quoniam Antonio non reddebantur à Legatis Regiis, videbat ille sibi dari tempus, quo de ipsa restitutione Velicoluci, & Savolociæ cogitaret, ii vero paratiores ad conventum postridie redirent, perlectis iis litteris, quas ad eos idem scripserat Zamoscius.

Diei

Diei XXIII. *Decembris*, *Sessio* VII.

REDDITIS Antonio conditionibus de pace à Legatis, etsi postea neque ad respondendum Zamoscio videbat sibi spacium dari, quod Petronii discessum ipso in momento temporis, quo conditiones tradiderant, urgebant; tum ne dies illa frustra efflueret, actum est cum Moscis, num Sebiessi (quæ in agro Polocensi arx est) restituendi, numve permutandi cum arcibus quibusdam Livonicis, quas Regis nomine Zamoscius offerebat, potestatem haberent. At illi, cum quod ad Sebiessum pertinet, dicerent, denique illam se combusturos, si Stephanus Rex Drissam combureret; reliquas vero à Rege captas arces non posse non haberi: ab Antonio (comprobantibus Regiis, nec improbantibus Moscis) dicta sententia est, ut Velicolucum Magno

 Duci

Duci redderetur, ſi tota ille Livonia cederet, Savolocia vero Regi relinqueretur. Nec pene aliud quidquam ea in Seſſione actum eſt, niſi quod ex tribus arcibus, quas in Livonia Regii offerebant, Serneſcum dicebant eſſe in manu Sueci; & Michaël Haraburda Moſcis oſtendit, quanta ex Livonia, qua ceſſuri eſſent, commoda ad Magnum Ducem eſſent perventura, ſi pax componeretur.

Eadem die, cum Moſci privatim ſe contentos eſſe Novogardia Livonica, & Kerepecio, ſi reliquæ tres arces Savolocia, Nevelia, Veliſium ſibi traderentur; ac denique iiſdem, ſi tantum Novogardia, & Kerepecium Magno Duci relinqueretur: venit alter à Cancellario Zamoſcio cum litteris, ac tertiis conditionibus, quarum exemplum hoc eſt.

Io.

Io. Zamoſcius Antonio Poſſevino.

DE iis rebus, de quibus ad me retulit D. Veſtra per Dominũ Zolkiewski, ſcripſi D. D. Legatis, ut cum D. Veſtra communicent. Difficultatum, quæ de iis interceſſerunt, explicatio tanto magis impedita eſt, quod quarundã earum Moſcus in prioribus tractationibus (ut Veliſii) nullam mentionem feciſſet. Sed hæc plenius D. V. ex D. D. Legatis intelligat, quibus etiam chirographa mea, ut voluerunt miſi de iis, quæ concedenda putavi. Commendo me amori D. V. Datum ex Caſtris ad Pleſcoviam, die XXII, menſis Decembris. M. D. LXXXI.

Conditiones poſtremæ.

AD extremum audebo & hoc, propter bonum pacis, & ne labor D. V. præſertim cum nomine ſummi Pontificis ſuſceptus ſit, in irritum cadat, non dando arces

Novo-

Novohorodek Livonicam, Lais, Serenescum; sed his, & tota Livonia retenta pro Regia Maiestate, retentoque Velisio, dato Regi, vel demolito Sebiesso; concedendo Velicolucum, Zavolociam, Nevelum, Chelmam, Ostrovium, Voronecium, Krasnohorodum, Vieliam, Principi Moscorum.

Quæ conditiones nisi accipiuntur, iam liquebit, Deum nobis nolle pacem hoc tempore concedere: Etenim quod amplius facere valeam, vel audeam, nihil prorsus (testor Deum) habeo. Nec vero tam D. Vestræ causa, de cuius optimo studio, & sinceritate & Regia Maiestas, & ego, optime persuasi sumus, quam ut conscientiæ meæ, pro debito meo erga Regiam Majestatem, & patriam satisfaciam; obtestor D. V. per Deum vivum, perque Filium eius Iesum, cuius D. V. tremenda mysteria tractat, ac nomen gerit, ut ad nullas conditiones graviores, quæ illi

illi conceduntur, descendat, si levioribus rem evincere poterit.

Quæ cum essent perlectæ, re tota cum Regiis communicata, iudicatum est, ut quando Mosci tota Livonia promittebant sese cessuros, eædem postremæ conditiones haud simul proponerentur. Itaque variis de caussis, in diem Nativitatis Domini sanctissimam, Sessio dilata est.

Diei XXV. *Decembris Sessio* VIII.

CUM Antonio Mosci privatim scripto schedulam dedissent, qua una Novogardia in Livonia, à Rege Magno Duci, & una Velisio à Magno Duce Regi relinquenda, se fore contentos affirmabant, Regii Rzovam uberem agrum, ad Savolociam quondam spectantem, se Moscis daturos adhuc ultra Velicolucum dixerunt. Quam cum Mosci respondissent ad Zavolociam attinere; denique Regii Antonio integrum relinquerent, utram

utram è duabus arcibus Nevelia, & Savolocia, Moſcis reddere voluiſſet: ei rei conſultandæ cum Moſcis (quando Regiorum quoque rationes audiverat) noctis ſpacio petito, Seſſio dimiſſa eſt. Porro eadem nocte inſequenti, cum Moſcovia ſuperveniſſet à Magno Duce, maximis itineribus, tabellarius, cum reſponſo ad litteras, quas Antonius ad eum è Biſcovicio paucos ante dies ſcripſerat; Moſci item Legati alias accepiſſent: eorum rogatu à Regiis Antonius obtinuit, ut inſequens dies vacaret: qua tamen & cum Moſcis accuratiſſime actum eſt, ſi qua iniri ratio poſſet, ut pax coiret; & eadem Moſci litteræ ad Regios miſſæ ſunt ab Antonio, ne quid officii prætermitteret, quo utrique parti ſatisfieret. Sed cum Moſci Legatis Antonius dixiſſet, ſi ii à Principe ſuo metuerent, ne quid inconſultius agerent, ſi Neveliam, & Veliſiam Regi relinquerent,

rent, ſe caput ipſum omni periculo obiecturum coram Magno Duce, ne tanti boni confectio intermitteretur; iique ſancte iurarent, ſe id efficere non poſſe: adderent autem, ſi decem quiſque capita haberet, ea unicuique omnia ſibi redituris amputatum iri à Moſco: propterea Antonius ad Zamoſcium citatis equis tabellarium miſit, qui noviſſimas conditiones afferret; dieque inſequenti Legati Regii ex condicto redierunt.

Diei LXXVIII. *Seſſio* IX.

VBI Antonius utroſque Legatos hortatus eſt, ut ea die, quæ terminando conventui à Regiis præſcripta erat, pax fieret, omniaque officia ad id adhibita, fuſius antea Regiis expoſuiſſet: Regii dixerunt, perſtare ſe in eo, quod propoſitum erat. Exercitum duobus menſibus prope Pleſcoviam ab Antonio fuiſſe retentum, ſpe pacis

pacis, quam offerebat: nunc ſeſe revocari in caſtra; nec debere ultra progredi, quibus eſſet ratio reddenda Regi, & Reipublicæ cui juraverant. Ad extremum, proteſtari ſe coram ipſo Antonio, per ſe non ſtetiſſe, quin pax coiret; petere denique ab illo, ut Comitiorum tempore, quæ Varſaviæ in Martium menſem erant indicta, quo tempore forſan ex Moſcovia eo Antonius eſſet rediturus, velit Reipublicæ ac Regno eorum fidē teſtari. Itaque ſe Moſcis valedicere, ac dare dexteras, idem cum Antonio ſequenti die ſaltem per litteras facturos.

Tum Moſci paucis (ſed quæ altum dolorem oſtendebant) convertere ſe ad Antonium, dicereque ſe ad mandatum ipſius Livonia ceſſiſſe: Michaëlem Haraburdam intelligere nunc, an vera ea fuiſſent, quæ dixiſſet initio, cum ad Livoniam tradendam illos hortaretur, inquiens, Ea trabe Livoniæ ſubmo-

ſubmota, complanatum iri viam ad reliqua omnia: ſeſe quidem Livonia cedere, & feciſſe, ac non loqui; Regios autem loqui, & non facere: proinde ſe item Deum teſtari, per ſe non ſtetiſſe, quin pax fieret; viderent, ſuper quos tantus ſanguis eſſet caſurus. Denique, ubi quædam Michaël Haraburda iis reſpondiſſet, quæ antea quoque fuerant dicta; Antonius ſibi quidem eſſe dixit optatiſſimum, ut pax fieret, verum cum neutram partem cogere poſſet, ut fidei erga ſuos Principes debitæ deeſſent, nunc quidem videri ſibi, ut Savolocia à Stephano Rege reſtituatur, quandoquidem necdum ſententiam de ea pronunciaſſet: cæterum ſperare ſe, aut eandem pacem denique ſecuturam, aut niſi ſequeretur, tempus nondum appetiiſſe, ut eadem eſſemus digni. Quod ſi propter duas eiuſmodi arces neutri cedere vellent, viderent Regii, num decem dierum

intervallum Moſcis poſſent concedere, ut à Magno Duce, ſicut petebant, reſponſum ea de re acciperent. Quod cum ſe poſſe concedere Regii negaſſent, tum Moſci ſe Derpati reſtitutionem, & alia ſupra id, quod poterant, pollicitos fuiſſe dixerunt: dolere modo, quod cum pene quadraginta arces reddendæ ſint, ob duas tantum, pacis vinculum eſſet diſſolvendum. Regii vero, Quando, inquiunt, ſupra id, quod potuiſtis, promiſiſtis; adhuc & hoc facite: vos de una, nos de altera ex duabus, de quibus controverſia eſt, Antonii judicio ſtemus: & vos Magno Duci, nos Regi denique, ea re in nos ſuſcepta, rationem reddamus. Hic cum Antonius obſecraſſet Regios, ut Moſcis ad deliberandum noctem eam adhuc concederent: Regii aſſenſerunt, ea lege, ut dicerent, ſi iis ab Antonio ſignificatum fuiſſet ante diem, Moſcos ei rei poſſe aſſen-

aſſentire, caſtrina die redituros; ſin minus, ſeſe diſceſſuros omnino.

Nocte inſequenti cum ſe Moſci aperuiſſent, ſe nulla ratione Veluſio poſſe cedere, ſed ſi Regii vellent, ſe reliqua omni Livonia ceſſuros, tantum Novogardiam retinerent, & Regii Veliſium, dum ab utroque Principe reſponſum expectaretur, eaque res nec damno, nec fraudi alterutrius partis cederet: conventus ſolutus eſt. Quæ vero cum Legatis, & aliis Antonius præſtitit, ut adhuc pacis tractatio ſtaret, ea ex litteris ſcriptis ad Regios, atque ad Regem, intelligi poſſunt: quæ quidem non minimi ſunt momenti, ad totum rei ſtatum cognoſcendum.

Diei XXVIII. *Decembris, Seſſio* X.

CUM ea die Regii iam ſeſe in viã daturos dixiſſent, & Moſci bis

eius diei nocte superiore, cum lachrymis, diu apud Antonium fuissent, ut de Velisio, quid esset deliberandum, quærerent(si enim Regi relinqueretur, sibi ab suo Principe vitam ademptum iri: sin pax ob unam illam arcem haud componeretur, intelligere se, novo bello repetito, maximam fore sanguinis effusionem) Antonius nullam sibi rationem superesse dixit, post tot alias omnes tentatas, nisi ut ipse, quo Legatorum vitæ parceretur, unicuique illorum chirographum signo, quo utebatur, suo munitum traderet, quo fidem faceret, se illos ad eam deliberationem adegisse; cęterum se Mosco caput suum allaturum, ut faceret, quod vellet, si quid, ad novi belli continuationem præcidendam, audacius factum ab Antonio fuisse iudicasset. Porro nisi aliud consequi posset, se à Regiis tentaturum, ut Velisium solo æquaretur. Tum Mosci se, salutem

tem suam, Velisium denique ita, ut saltem everteretur, relinquere in manu Antonii dixerunt: tantum recordaretur, ut apud Magnum Ducem hæc res ne sibiipsis interitum afferret. Quæ cum acta essent, supervenere Legati Regis, abituri longius, & Antonio primum valedicturi: sed tota re audita, ipsi iam se Velisium tradere Antonio polliciti sunt, cui esset integrum eo imponere, qui ex eius comitatu erant, ut denique vel Regi relinqueretur, vel id fieret, quod iudicasset. Sibi autem non esse de vita dubitandum, si ea in re facerent præter Regis mandatum: sed dignitatem suam in magno futuram discrimine, nisi ipse Antonius & Regi, atque in futuris Varsaviæ Comitiis, in se hoc totum ad boni publici compositionem suscepisse, publice testaretur. Quod cum se facturum Antonius recepisset, instauratus est conventus: ac cum Regii peterent,

rent, ut Sebiessum Regi traderetur, Moscidixere, Velisium se integrum relicturos, si Sebiessum stet; si vero Derpatum Magno Duci relictum fuisset, tum esse contentos, ut Sebiessum à Magno Duce, Drissa à Rege comburerentur. Qua de re cum magna esset altercatio, in posterum diem reiecta est, eo consilio, à regiis tractatio, ut interim per tabellarium à Zamoscio ex castris mentèm Regis liquidius exquirerent.

Deinde, cum Regiis quærentibus Mosci respondissent, se plenissimam potestatem habere, arces Livoniæ tradendi, quæ quidem in manu Magni Ducis, non in manu Regis Sueciæ essent, adiecerunt Legati Regis: Quandoquidem sæpissime scriptum, & actum per Legatos, & Internuncios, iteratumque est, Stephanum Regem totam Livoniam petere, dicerent Legati Magni Ducis, num vellent titulo, iureque ipsius cedere omnino,

no, necne: id nisi facerent, relictum iri scintillam ad novum bellum excitandum, cum quas arces Sueciæ Rex cepisset, eas vel pacate ab ipso, ut ab affine suo, Stephanus esset obtenturus, vel denique alia ratione procuraturus. Ac nisi nunc Moscus jurejurando Livonia integra cessisset; easdemque arces à Sueciæ Rege repetere bello vellet, liquere, ad arma inter Stephanum, & Moscum ventum iterum iri.

Quæ cum Antonius aliis rationibus comprobasset, ac dixisset, eos avidius, ac verius pacem expetituros, qui futuræ contentionis radices diligentius evellendas curarent: Mosci responderunt, sese in litteris de pace nomina omnium arcium scripturos, quæ sunt in manu Magni Ducis; earum ius possessionemque Regi tradituros; rem totam jurejurando confirmaturos, desinerent autem Regii ea petere, quorum Mosci nullam haberent

berent poteſtatem, nec poſſeſſionem retinerent: de Rege Sueciæ, ne verbum quidem inſeri poſſe in litteris de pace conficiendis.

Ad ea Antonius, Si contingeret, inquit, ut eandem arcem Rex, Moſcuſve bello peteret, certe providendum eſt, (ſi de reliquis mutuo conſenſu à Legatis decerni queat) ne reliqua Livonia, quę Regis erit, totumque ipſum Poloniæ Regnum, Magnuſque Ducatus Lituaniæ, Pruſſia item propterea à Moſco invadatur; ſicuti item neque Regi in Moſci ditionem erit propterea cum exercitu invadendum.

Tum Regii rogarunt Antonium, ut proteſtationem ea de re admitteret, ac chirographo, & ſigno ſuo obſignaret: quam cum Antonius ita ſe admiſſurum reſpondiſſet, ut neque ipſi Regi, nec Magno Duci, nec ulli omnino hominum præiudicaret, vel quidquam iuris adimeret; tum adiecit, ſe illa

ſe illa cum proteſtatione ſententiam laturum (id quod etiam eadem hora faciebat) ut ea juris, titulive proteſtatio alterutri juſta, vel ſufficiens belli cauſſa eſſe non poſſet: ſe quidem (quod etiam per Legatos effici poterat) cum utroque Principe pacate attentaturum, ut quam minima ea de re contentionis, ac fortaſſe nulla, in poſterum relinqueretur.

Regii vero cum verbotenus per Michaëlem Haraburdam proteſtationem pronunciaſſent; poſtea, ut ſcripto conſtaret, ab Antonio petierunt: quæ cum Regiis tradenda non videretur, niſi (quod etiam in caſtris Antonio dixerat Rex) Moſcis integrum tantundem faciendi relinqueretur; diſerte Regii Moſcis adhuc proteſtati ſunt, Regem eas omnino arces velle, quas Sueciæ Rex bello cepiſſet.

Ventum eſt poſtea ad arcium tormenta, quæ in Moſci manu eſſent, ut cum quibus arces fuiſſent

captæ reſtituerentur, quod quidē antea Moſci Legatos alios, qui Vilnæ fuerant, Regii promiſiſſe dicebant. Ad quæ cum Moſci reſponderent, Aulicos Novogardia ſeſe illico evocaturos; nec de tormentis, ſi Regii tantundem facerent, magnam futuram difficultatem: altera in alteram in ſequentem diem Seſſio indicta eſt.

Diei XXIX. *Decembris Seſſio* XI.

EA in Seſſione Moſci orſi ſunt à Sebieſſio, de quo diu multumque agitata res eſt: Regiis urgentibus, ea ut res ad Antonium deferreretur, qui cum utroq; Principe ageret; pax interim firmaretur: Moſcis autem iterantibus, in gratiam Antonii à ſe Veliſium conceſſum fuiſſe, nec iam dicere ſe ut combureretur, ſed integrum Regi maneret, porro à Regiis ſemper aliquid peti. Quamobrem (aiebant) ut ferreus globus, niſi eximatur è corpore, corpus putreſcit:

ſcit: ita Sebieſſi negocium niſi abſolvatur, totam pacis tractationem infecturum, ac turbaturum. Quod ſi denique Regii id ſuſpendi ad tempus velint, permitterent, ut Magnus Dux conſuleretur, ne qua reſtaret in poſterum litis occaſio. Antonio autem Regiorum ſententiam probanti, atque urgenti, ut reliqua conficerentur, illud differretur (expectabatur enim, quæ ſuperius dicta eſt à Zamoſcio reſponſio, & Regis mentem quadantenus ea de re Antonius noverat) Moſci Regiis obiecere, non effici, quod per Zachariam Boltinum Magno Duci, de exercitu ab obſidione Pleſcovienſi deducendo, promiſſum fuerat. Id enim ſe facturum aliquot intra dies, Antonio pollicitus fuerat Rex. At Regii dixere, Antonio promiſſum fuiſſe, ne irruptio tentaretur: exercitum autem, quamprimum pax facta, conditiones ſcriptæ, iureque jurando firmatæ fuiſ-

fuissent, deductum iri. Denique cum de ratione tradendarum arcium Regii agerent, Mosci: Nobis altum sapere, Magnus Dominus noster haud mandavit. Ut enim Princeps Christianus est, ita Christiano more, sincereque ut nos gereremus, jussit; quod & facimus vobiscum, quasi cum fratribus nostris. Itaque scitote, quam primum aliquid de Sebiesso statuerimus, Novogardiam mittemus, aulicos nobis dignitate non impares evocaturi; quorum item unus Palatinus est Porcoviensis, Ioannes Zeruboun, quibus arcium tradendarum facultas demandata est.

Actum est deinde à Moscis, ne rustici in Lituaniam abducerentur; quod Regii prohibitum fuisse dixerunt à Rege, ac proinde negocium pacis esse quam primum absolvendum, ut istiusmodi reliqua ne acciderent.

Tum ad Beatissimæ Virginis annun-

annunciatæ diem, cum Mosci dicerent, arces esse tradendas (id, quod Regii recusarunt) de tormentis vicissim utrinque reddendis actum est, in quibus, nempe, Regis, vel Magni Ducis essent insignia, vel inscriptiones.

Deinde ventum est ad captivos: Moscis petentibus, ut liberaliter omnes utroque à Principe dimitterentur; Regiis negantibus, aliter id effici posse, quam quomodo Rex Antonio exposuisset. Id autē erat, ut miles pro milite, centurio pro centurione, Palatinus pro Palatino permutarentur: si qui superessent, ii vel pecunia redimerentur, vel cum Livonibus aliquibus, qui essent in Moscovia, compensarentur. Insuper adiectum est à Regiis, mercatores esse liberandos à Mosco, quos præter omne jus, moremque Christianum, ac præter constitutiones, & litteras, quæ alias inter eos Principes scritæ fuerant (ne quid; orto bello, merca-

mercatoribus damni inferretur) Magnus Dux detinuisset, & haberet captivos; pręsertim Zareski, & Martinum Mammonicium Vilnenses, quos nominatim demitti Rex volebat. Tū Mosci, sanguinē Christianum non esse pecunia redimendum dixerunt: mercatores autem non fuisse captivos, neque asservatos in ulla custodia; Pristavum tantum illis adhibitum fuisse, quos, ne quid damni acciperent, curaret. Quæ cum essent dicta, & advesperasceret, reliqua in futuram Sessionem reiecta sunt.

Diei primi anni M. D. LXXXII, *Sessio* XII.

MOSCI, cum multam noctis partem demorati essent apud Antonium, eum rogarunt, ut omnino (si gratissimam rem facere Magno eorum Domino vellet) curaret in litteris, quæ erant de pace scribendæ, ut ille Czar Casani, & Astracani diceretur: præ hoc, nihil

nihil arces pendere Magnum Ducem, quas Regi esset traditurus. Hanc occasionem nactus Antonius multa illis exposuit de uno Christianorum Imperatore; quam dignitatem Sedes Apostolica confirmaret, quamque ex Oriente, ubi Ecclesiæ Catholicæ minus fidi Imperatores Byzantii esse cœperunt, in Occidentem transtulerat. Si Moscus iusto titulo vocari, atque honoribus legitimis decorari velit, ageret primum cum Pontifice Maximo ea ratione, qua reliqui Christiani Principes agunt, qui non ignorant, non esse tantam rem Casanum, & Astracanum, ut novus titulus quasi alterius Cæsaris, Imperatoris, vel Regis addatur. Si Cæsar id fecerit, sciri vocem istam *Czar* non Cæsarem, sed aliquid aliud à Tartaris usurpatum, quasi Regium titulum designari. Ad ea Mosci: Honorium & Arcadium Roma Volodimero primo

mo Moſcorum Principi coronam Imperatoriam miſiſſe: Pontificem Max. per Cyprianum quendam Epiſcopum id confirmaſſe; ac reliqua eius generis. Quibus Antonius cum reſpondiſſet, Quingentis annis Honorium, & Arcadium præceſſiſſe Volodimerum: dixere (neſcientes, quid dicerent) fuiſſe alios quoſdam Honorium, & Arcadium, qui eo tempore vixiſſent. Tum iterum urſerunt Antonium, ut quandoquidem vocaſſent univerſæ Chriſtianitatis Paſtorem Pontificem Max. vellet item operam dare, ne hoc titulo Rex Principem ſuum fraudaret; atq; item, ne illi titulus Livoniæ periret. Quibus Antonius: Quod Paſtorem Chriſtianitatis univerſæ vocare velitis Pontificem Max. id quidem recte habet cum id Chriſtus Dominus inſtituerit, Pontifice Max. minime id curante (niſi quatenus id Eccleſiæ unitati, ac Dei gloriæ inſeruit) cæteroquin

ſe ſervum ſervorum Dei vocante: at Principi veſtro Livoniæ titulum reſervare, à quo arces Regi traduntur, quænam iſta veritas eſſet? Si mihi iſtam veſtem tradideris, eaque ceſſeris, num veſtis dominus amplius vere vocaberis?

Hæc igitur cum citro ultroque dicta eſſent, quæ poſtea lucem reliquæ tractationi afferrent, cumque Regii ad indictam Seſſionem rediiſſent, de Sebieſſo, deque futuræ pacis tempore actum eſt. Ac Sebieſſum quidẽ ut Magno Duci maneret, Legati Regii aſſenſerunt: pax autẽ ut ad octo annos duraret, ea die Moſci contenti fuere, aſſerentes, ſeſe nocte inſequenti cogitaturos, ſi quid amplius addere poſſent. Deinde, cum Regii petiiſſent, ne qua ruſticis, qui Regii iuraſſent, damnum à Moſco inferretur, Moſci pro eo libenter ſuam ſeſe fidem interpoſituros dixere. Cum vero ad arcium reddendarum rationem ventum fuiſſet, di-

ctumque esset, ut Derpatum, ac reliquæ munitiores arces redderentur, nec in ea re viderentur invicem Legati discrepare; petiere Mosci, ut deducendis Vladicis, ac Poppis (qui sunt eorum Sacerdotes) cæterisque omnibus, ac præsertim imaginibus piis avehendis, præsidium Regum adderetur, ne in Regis Sueciæ manus inciderent. Quod cum Regii non omnino concederent; Antonius, æquũ esse, ut tuto deducerentur, respondit; eo magis, quod Moscis permittere nolebant, ut cohortes aliquas eo mitterent, quæ suos prosequerentur, sicque finis Sessioni impositus est.

Diei secundæ Ianuarij, M.D.LXXXII. *Sessio* XIII.

REGIS Legati Palatinus, & Michaël Haraburda soli ea die ad conventum rediere, Alberto Radivilio domi ex morbo (ut dixerunt) manente. Cum vero Antonius

nius de iis quæsivisset, num, si quid eo absente decerneretur, id ratum esset futurum, atque annuissent, evocati sunt Mosci; qui ab Antonio interrogati de pacis tempore, annum adhuc addidere, ut pax novem in annos duraret. Quod tempus Regii quoque admiserunt.

Deinde cum Regii, à Zamoscio præmoniti, rogassent Moscos, ut tota Livonia cederent, clausulamque in litteris inserere vellent, qua Moscos eo perducerent, ut etiamsi diserte universæ Livoniæ cessio non exprimeretur, id tamen posset intelligi: nec vero ambigui istius modi rationem probaret Antonius, quin potius diceret eis privatim: petite liquidissime Livoniam totam, quam ut futuros fratres videamini circumvenisse. Mosci responderunt: Nos ante quinque dies respondimus, Livonia integra, quæ in Magni Ducis potestate sit, integre nos cessuros:

quæ vero arces in Regis Sueciæ manu ſunt, de iis nullum nos verbum facturos. Quod ſi novas ſubinde res comminiſcentes, tempus extrahitis, annus erit, cum tractationem pacis haud abſolvemus. Ac quidem Michaël Haraburda, Regiorum nomine proteſtatus fuerat, proteſtationemque eam, de qua dictum eſt, admitti ab Antonio petierat; ita ut ea res iam eſſet definita: Michaëlque ipſam proteſtationis formulam Antonio tradiderat, quam poſtea repetiit, quanquam eiuſdem exemplum Antonius retinuit. Id vero totum à Regiis ex inſtructione, chirographo, ſignisque Regiis obſignata factum fuerat: cum inde omnis abſolvendæ pacis mora eſſet abrumpenda, ſi Moſci titulo, iureque Livoniæ cedere voluiſſent.

Et Antonius quidem, dum ſermones ex ſermonibus ſererentur, Legatis Regiis dixit: Videri ſibi, quan-

quandoquidem eo res eſſet perducta, nec antea forſan ſatis mature proviſa, ut arces omnes, quas Magnus Dux obtineret, fines iuſque earum omnium nominatim ſcripto mandari, & tradi curarent; cæteras, ſi quæ item ad id tempus eſſent in manu Moſci, etiam traderent, quandocunque eas à Moſco retineri, compertum fuiſſet: in litteris autem operam (ſi vellent) adhiberent, ne Livonici Dominii titulus Magno Duci adſcriberetur: cæteris rebus ſatis, ex animo, & ex inſtructione Regis fuiſſe proſpectum.

Deinde Legati, cum inter ſeſe de finibus Livoniæ decernendis egiſſent, Moſcique eam rem in adventum Legatorum de pacis confirmatione reiicerent: inſtitere Regii, ut id totum inter ſeſe, ne qua controverſiæ radix reſtaret, conſtituerent. At Moſci, Si quid, inquiunt, minus commode conſtituere potuerimus (quandoqui-

 dem

dem fines omnes haud ſcimus) id ad Principes noſtros referemus. Tum ut fines Pleſcoviæ ii eſſent, qui fuerunt antiquitus, utraque pars conſenſit.

Porro quærentibus Regiis, ut etſi Sebieſſum Magno Duci, ac Veliſium Regi manebant, utrique tamen Principes inter ſeſe, de earum permutatione, hoc anno agere per Legatos poſſent: Moſci nulla ſe ratione id velle in litteris de pace ſcribi reſponderunt, ſed ut liquido Magno Duci Sebieſſum maneret, cum item Veliſium Regi libere ipſi conceſſiſſent.

Sed Regii, qui obtenta Veliſio putabant ſe quoque univerſæ Livoniæ ceſſionem poſſe adipiſci, revocata tractatione, tempus eximere cœperunt; primoq; arcium numerum, ac nomina, quas Moſcus adhuc retinebat, petierunt, quas Moſci illico nominarunt; deinde earum, quas Rex Sueciæ cepiſſet; denique ſe cum Duce Alberto

berto Radivilio ea de re acturos dixerunt, atque ad diem poſteram Seſſioni interfuturos.

Nomina Arcium à Moſco tradendarum.

LENWARDT, Strowna, Aſteradt, Kokenhaus, Krysbork, Borzun, Kudun, Czeſtuin, Luza, Rezica, Wleca, Volodimerecz, Roroni, Goroia, Trykat, Alyſt, Perkol, Salacz, Novogardia Livovonica, Kerepiecz, Derpt, Mukow, Randek, Rynhol, Conhol, Caulecz, Curslow, Lais, Tarvas, Polezew, Paida, id eſt, Lapis albus, Vilian, Pernavia utraque.

Nomina Arcium quæ in manu Sueciæ Regis ſunt.

NARVA, Sereneſcum, Adeſum, Tolfezabora, Rakoboz, Kolywan, Paidica, Kolower, Lihower, Apſel, Vyholumiſa.

Diei v. Ianuarij Sessio XIV.

VBI Legati vicissim conquesti sunt, Mosci quidem, quod Regiis rem protrahentibus, interim rustici, captivique à Polonis, & Lituanis abducerentur, vacuaque regio circumquaque relinqueretur, & incendio absumeretur: Regii vero, quod Mosci tempus extrahentes, neque ad rem, qua de agebatur, venientes, effusi sanguinis erant causa, qui tanto magis erat effundendus, quanto magis ipsi pacis conditiones non admitterent: Addidere Regii: rusticos, & captivos haud abduci, sed in hyberna, castraque cuique militi assignata deduci.

Inde de Serenesco arce Livoniæ actum est, quam Mosci à Sueciæ Rege occupatam, Regii à Magno Duce retineri dicebant. Qua de re cum veritas non constaret, Regii eam sese omnino velle dixerunt, quam sese tradituros Mosci respon-

responderunt, nisi Regis Sueciæ in ea præsidium fuisset.

Postea nomina uniuscuiusque arcium, quæ adhuc in potestate Mosci sunt, repetita sunt à Regiis: earum item, quæ in Regis Sueciæ venerant manus. Ad extremum, cum Legati de verbis potius, quã de re litigarent, sic constitutum est, ut Mosci, quicquid in Livonia Magnus Dux haberet, id cum arcibus, pagis, agro, atque adeo rebus aliis immobilibus, ad eas pertinentibus, Regi traderent: Rex Magno Duci arces à se captas (præter Velisium) quæ quidem fuissent Magni Ducis, cum pagis, agro, rebusque aliis immobilibus, ad eas spectantibus, restitueret: interea neutri, quamdiu pacis tempus duraret, vel Mosco adversus Velisium, atque Livoniam, vel Regi adversus Lucum, Savolociam, Neveliam, Chelmam, Sebesium, ac Plescovienses arces esse bellum innovandum. Quæ ut ab

Antonii amanuensi, & interprete scriberentur, utrique Legati petierunt.

Præterea cum de ratione, temporeque tormentorum, Vladicarum, Popporum, imaginum ex arcibus avehendarum, Regiique exercitus ex Plescoviensi obsidione deducendi, multa contentio fuisset, ac dies ad noctem inclinasset, relata earum rerum deliberatio est in sequentis diei Sessionem.

Diei Sanctissimæ Epiphaniæ, Sessio XV.

CUM qui Novogardiam à Magno Duce fuissent missi, ut redderent, arces, inde abiissent, Regiis ea de re sciscitantibus, Mosci responderunt, alios à Magno Duce ei negocio fuisse assignatos: itaque ubi pax coivisset, nullam restituendis arcibus moram interpositum iri.

Deinde vero cum primum ad eas

eas arces ventum esset à Regiis, aulicisque Magni Ducis, ex unaquaque octo dierum spacio Palatini, Vladicæ, Poppi, mercatores, imagines, cum eorum bonis mobilibus exirent: frumenta, & alia eiusmodi, nisi eo tempore avehi possent, redeuntibus aliquibus Moscis asportatum iri.

Omnium porro arcium, quæ in Livonia Regi tradendæ erant, restitutio, intra octo hebdomadas, ab ea die, decreta est; quo in spacio, Regii suas Mosco item essent redditurі.

Cum vero iterum de tormentis actum esset, utrique Legati convenerunt, ut interposito jurejurando, atque osculo crucis, tormenta cum arcibus capta restituerent: Michaël autem Haraburda Regis, & Mikita Bassenka Magni Ducis Secretarii, eorum tormentorum nomina, & numerum, chirographo munita, describerent, ac vicissim traderent.

Regii

Regii deinde Antonio protestati sunt, Serenescum velle sese à Moscis, quod hi (ut antea) dicerent, esse in manu Sueciæ Regis.

De captivis magna rursus disceptatio fuit, Moscis negantibus pecunia, arcibusve redimendum esse Christianũ sanguinem, quod Regii duas arces, Sebesium, atque Opocam, propterea petiverant. At rursus Regiis obiicientibus, Magnum eorum Ducem quondam Usviatum, & Ieseriscium arces à rege Poloniæ ad captivos redimendos petivisse: ipsumque adeo Ducem non solum pro Chlebovicio nobili Lituano tres captivos, verum etiam pecuniam, uti de aliis faciebat, voluisse. Ad extremum igitur, ut ea tota res per Legatos cum utroque Principe ageretur, constitutum est, cum Antonius, cui eam rem deferre Regii voluerant, id omnino non expedire respondisset, quippe qui (in castris expertus, Regi, qui Moscum

scum captivum ei promiserat, non fuisse obtemperatum) iudicavit, si qui à tot externis Mosci alio fuissent abducti, Magno Duci non redderentur, eam rem Pontificis Maximi nomini, ac fidei incommode cessuram.

Denique cum Mosci urgent, ut Rex primo Legatos suos ad pacem firmandam in Moscoviam mitteret, Regii vero dicerent, sat esse, utriusque Principis Legati ad fines utriusque ditionis, eodem tempore venientes; alteri ad Regem, ad Moscum alteri procederent, aut etiam Regis Legati Smolenscium primo venirent: nec vero Mosci hoc probarent, quod suos esse istarum rerum imperitos dicerent; nihil in ea Sessione statutum est, sed in futuram reiectum.

Eadem die, cum Magnus Dux ad Antonium, & ad suos Legatos litteras misisset, cum altera validiore Plenipotentia, id Antonio ac

ac Regiis fuit argumento, eum de pace serio agere. Ea vero perlecta est in ipso Legatorum consessu, quæ ita habebat.

Exemplum secundæ Magni Ducis Plenipotentiæ.

DIVINA gratia, ac clementia, qui nos præfecit in Oriente ex altissimis, quique dirigit pedes nostros in viam pacis. Huius ergo Dei nostri in Trinitate adorandi clementia. Nos Magnus Dominus Imperator, atque Magnus Dux Ioannes Basilius, totius Russiæ, Volodimeriæ, Moscoviæ, Novogardiæ, Imperator Casani, & Imperator Astracani, Dominus Plescoviæ & Magnus Dux Smolensciæ, Tueriæ, Iveriæ, Permiæ, Viaticæ, Bulgariæ, & aliorum, & Dominus hæreditarius terræ Livonicę, &c. Stephano Dei gratia Regi Poloniæ, & Magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Principi Transsylvaniæ, & alio-

& aliorum, &c. Scripsit ad nos Gregorii XIII. Papæ Romani Nuncius, Antonius Possevinus de pacis constitutione, ne inter nos sanguis Christianus funderetur, & bellum ut cessaret, ut Legatos nostros ex utraque parte inter nos ad unum locum mitteremus, qui præsente illo Pontificis Nuncio inter nos pacem, & fœderis constitutionem constituere possent. Itaque nos propter pacem Christianam misimus Legatos nostros, Aulicum nostrum, & Præfectum Casinensem, Ducem Demetrium Petri Ioletzki, Aulicum nostrum, & præfectum Coselnensem, Romanum Basilii Olpherium; & Notarium nostrum Mikitam Bassenka, Nicephori filium Veresczahina; & Vicenotarium nostrum Zachariam Suiazeva, ad Zapolscii Iamum, vel ad aliquem alium locum, qui aptus erit inter Porcoviã & Zavolociam ad conventum, pacis statuendæ gratia,

tia , data illis plena instructione, ut convenientes cum Legatis tuis; inter nos,& te Regem Stephanum de bono opere , & de pace Christiana coram Papæ nuncio, quæcunque illi concludent, & ad pacis constitutionem ex utraque parte constituent, litterisquæ fœderis & crucis osculatione confirmabunt, immobiliter, secundum constitutionem illorum , tenere debeamus. Et quos tu Rex Stephane Legatos tuos ea de causa ad nos allegabis, nos litteras Legatorum nostrorum nomine nostro scribere, & signo nostro obsignare debemus, easdemque litteras osculatione nostra crucis confirmatas,per eosdemLegatos tuos ad te Regem Stephanum mittemus. Tu autem Rex Stephane eodem modo, cum ad te Legatos nostros allegabimus , easdem Constitutionis litteras nomine tuo scriptas, & signo tuo obsignatas , per Legatos nostros ad nos mit-

mittere debes. Propterea has litteras fidei Legatis nostris sub signo nostro dedimus , scriptas in Dominio nostro , in aula arcis Moscuæ , anno à conditione mundi Septimo Millesimo, Nongentesimo, mense Decembri, Indictione x. Dominiorum nostrorum XLVII. Imperiorum nostrorum Rosiensium XXXV. Casani XXIX. Astracani XXVIII.

Diei VII. *Ianuarij Sessio* XVI.

CUM iterum Legati omnes adfuissent, tempus Legationibus ad utrunque Principem mittendis decretum est ; ad Sanctissimæ Trinitatis festum diem Regiis in Moscoviam; ad Beatissimæ Virginis assumptionem Moscis ad Poloniæ Regem. Ut vero quæstio de captivis per Legatos ipsos cum iisdem Principibus tractaretur,in idem tempus relatum est.

Tum primo latenter , deinde aperte,atque accuratissime à Mo-

ſcis actum eſt, ut eorum Princeps in litteris hiſce nominibus in primis appellaretur, Dominus Magnus Imperator, Magnus Dux, &c. Quod cum conſtanter Regii recuſaſſent; Antonius autem cum ſæpe, tum illa, quæ præceſſerat, nocte à Moſcis ea de re tentatus, illis idipſum diſſuaſiſſet, quod unum tantum Imperatorem Chriſtiani agnoſcerent, neque eæ appellationes ſine Pontificis Max. auctoritate valerent, qui Cæſari Romanorum nunquam paſſurus eſſet, ut eiuſmodi injuria afferretur, Moſci ab ea petitione deſtitere. Actum, ut Czar Caſani, & Czar Aſtracani ſcriberetur, egregie urgebant, id quod neque obtinuerunt: Regiis negantibus, Moſcis aſſerentibus, ab Sigiſmundo Auguſto eo nomine Moſcum fuiſſe appellatum. Ad quæ cum Antonius quæreret, cur Moſci eaſdem litteras haud attulerint, ita enim veritati gravius teſtimonium

nium fuiſſe futurum: reſponderunt, id ſibi excidiſſe; Michaël autem Haraburda antiquas, ac ſignis munitas fœderum litteras oſtendit, in quibus nihil eorum nominum erat adſcriptum. Sicque Seſſio finita eſt.

Diei VIII. *Ianuarij Seſſio* XVII.

CUM Moſci acrius iterum urgerent, ut iiſdem ſaltem nominibus Czar Caſani, & Czar Aſtracani Magnus Dux appellaretur, ac denique negocium hoc ad Antonium referrent; Regii vero cum nihil ea de re ſe à Rege habuiſſe in mandatis dixiſſent, actum id ab eodem Antonio agi poſſe cum Moſco, ad quem erat rediturus: Antonius converſus ad Moſcos dixit, tres ſupereſſe rationes, quibus hac de re aliquid agere ſe poſſe intelligeret. Unam, qua Regii Moſcum Caſani, & Aſtracani Dominum vocarent, quod Moſci

ſci non curare viſi ſunt, licet id Regii admiſerunt, qui dicerent, nunquam in animum inducere potuiſſe Poloniæ Reges, ut titulo Tartarico, vel Turcico, qualis erat ille Czar Tartaricus, à Chriſtiano Chriſtianus Princeps appellaretur. Alteram, ut Moſci ea de re proteſtationem facerent, quam ſine alterutrius Principis injuria, & ſine pacis fere confectæ impedimento, Antonius eſſet admiſſurus: quas tamen proteſtationes ignorare ſe, nec in uſu eſſe apud ſe, Moſci dixerunt. Tertiam, qua ille pollicebatur, id ea in re cum Rege, ac ſi opus eſſet, cum Pontifice Max. curaturum, quod fidum, ac Chriſtianum hominem deceret. Poſtea conqueſtus eſt cum Moſcis Antonius (quando illum adhuc mirifice hac de re urgebant) quod nec Magnus Dux ſibi quidquam eius generis Stariciæ mandaſſet, cum pleraque alia diligenter per ſuos Senatores ſecum

cum egiſſet: nec vero ſibi in caſtra ad Pleſcoviam ſcripſiſſet, cum litteras de aliis graviſſimis rebus ad pacē ſpectantibus miſiſſet; quodque Legati Moſci id eo uſque abditum in pectore celaſſent. Itaque eorum eſſe culpam, ſi iam tempus ei rei tractandæ effluxiſſet. Quamobrem Moſci, ut ſine iis titulis Regiæ litteræ conficerentur, permiſerunt. Hæc cum acta eſſent, inſtare cœperunt, ut ſaltem Smolenſcii, qui Magnus Ducatus olim à Moſcis de Lituanis captus, in eorum eſt poteſtate, titulus in litteris Moſco adſcriberetur. Quod Regii conſtanter negarunt, dicentes, ſeſe morem ſcribendi antiquum ſervaturos. Atque ita utrinque diſceſſerunt.

Diei IX. *Ianuarij Seſſio* XVIII.

CUM eam diem litteris de pace relegendis, atque emendandis Legati (abſente Alberto Radivilio) impendiſſent, actū eſt, ut ar-

 cium

cium nomina; finesque de more antiquarum fœderis litterarum singillatim scriberentur. Cui rei à Regiis petitæ (uti fere in aliis omnibus rebus, facere soliti erant) cum Mosci adversarentur, ac generatim quidem scripturos se pollicerentur, ne Lituania, vel Livonia contra Moscoviam, neve hæc contra illas bellū gereret: urgentibus tamen tum Regiorum, tum Antonii rationibus, tandem assenserunt, nempe, se scripturos, ne quid Moscus contra ullam Lituaniæ arcem Chioviam, Canevium, Czerkasiam, aliasque finitimas, neve contra Livonicas arces, quibus cesserat: Rex item, ne contra alias Mosci arces hostile quidpiam ageret: & fines, qui erant antiquitus, iidem utriusque Principis ditioni, arcibusque essent. Sic huic Sessioni fine imposito, sequens dies describendis de pace litteris fuit decretus.

Diei X. *&* XI. *Ianuarij Sessiones.*

REGII, quoniam examinandis Moscorum litteris de pace, biduum illud impenderant, viderent autem in Regis, & Magni Ducis Plenipotentiis diserte contineri, ut omnia, quæ ad pacem spectarent, coram Antonio agerentur, atque adeo conficerentur (quæ verba nisi in litteris insererentur, invalidam eam tractationem futuram putabant) magna inter eos & Moscos fuit contentio, cui tamen Mosci denique cesserunt. Cum vero iam omnia putarentur esse confecta, Mosci ad litteras addi petiverunt, ab eorum Magno Duce non solum arces, quibus cedebat, verum etiam Rigam, & Curlandiam, quas nunquam ille possederat, Regiis tradi; ab his ita repulsi sunt, ut cum nulla ratione Mosci rationi cedere vellent, crastina die ut discederent, iussi sint. Tum Regii, per

ſe non ſtare, quin Summo Pont. iuſtis omnibus in rebus obedirent, Antonio proteſtati ſunt. Ac quidem eo ſpectaſſe Moſcus intelligebatur, ut ſemper aliquid ſibi reſtare iuris ea ceſſione in Livonia videretur: quaſi eam ad tempus dicennii tantummodo traditam, quo tempore pacta fuerat pax, deinde repetere poſſet. Augebat ſuſpicionem iuſtam Regiis, quod biduum, qui ad evocandos Novogardia Palatinos tabellarius à Moſcis fuerat deſignatus, is adhuc retinebatur, moras nectentibus, nec aliquid afferentibus, niſi quod adhuc litteræ non eſſent confectæ, de quibus nulla pene controverſia reſtabat. At poſtquam abire iuſſi ſunt, unus primo, deinde alter, denique omnes ſimul ad Antonium rediere; modo ſe aientes non habere in mandatis, ut ſine illa ſcriptione Rigenſis traditionis pax coiret; modo ſe non eſſe eiuſmodi ſuo ſub Principe,

cipe, quales cæteri ſunt ſubditi, cum ne ſyllabam quidem præſcripti mandati poſſent ipſi immutare: petere denique decem dierum tempus, quo à Moſco reſponſum acciperent. Ad extremum, quærere de Antonio conſilium, quid facerent. Tum Antonius (cui circuitio illa in reliquis tractationibus uſurpata, iam ſe prodebat apertius) veritus, quin ea omnia fierent ad exercitum Regium ea ſpe lanctandum, & fatigandum, dixit, aut ſcripto pollicerentur, in omnibus, quæ acta eſſent, ſeſe aſſenſuros, nil de Riga quæſituros; aut hac ipſa nocte ad Legatos Regios eſſe eundum, & litteris de pace lectis poſtridie eius diei iurejurando pacem ſanciendam: ſin minus, Regios omnino abituros. Tum illi (ut ſolebant) velle denique facere, quidquid dixiſſet Antonius; nil de Riga quæſituros, noctem ſcribendis litteris inſumpturos: unum ſe Michaëlem Haraburdam cupere,

 qui

qui eas videat. Ad quem cum misisset Antonius, non solum is, sed Palatinus Braslaviensis ab eo, ad quem recesserant, pago, paulo post initium noctis ad Antonium rediere: qua fere tota, sicut etiam insequenti die, examinandis iisdem de pace litteris insumpta, petitum ab Regiis est (Antonio illis in memoriam revocante) num Mosci vellent in litteris inserere, ne quid rusticis, qui ad Regem defecissent, damni à Mosco, post compositam pacem inferretur: Quod Mosci abnuerunt, sed dextera Antonio data, eidem, ac Legatis polliciti sunt, nihil iis ab suo Principe damni illatum iri: quos esse tanquam oves, & metu, ac cæde aliorum, non improbitate territos, jurejurando sese Regi obstrinxisse cognoscerent. Tum in decennium decreta pax, altero ad novennium anno addito. Mosci vero petierunt tormentorum nomina, & numerum eorum, quæ

essent in arcibus à Rege captis, de quibus antea fuerat actum. Quorum cum unius tantum Neveliæ Catalogum depromsisset Palatinus Braslaviensis, ac Mosci tum urgerent, ut omnium traderetur, quemadmodum ipsi omnium suorum attulerant: missi sunt, qui id celerrime procurarent; meliore quidem causa Regiis, sed minore, quam Mosci fecerant, providentia, & diligentia, non sine causæ periculo, utentibus.

Diei XV. *Ianuarij Sessio ultima.*

CUM eo biduo, quod hanc diem præcesserat, maxima iterum inter Legatos contentio fuisset, Moscis in suis saltem litteris adscribere volentibus, quas Regi arces traderent, eas sese ex Magni Ducis patria, seu terra tradere, id vero Regii fortiter abnuerent, quod dicerent, eo quasi iure illum usurum in reliqua Livonia tentanda, quam Regi haud dedisset: ab Regiis

Regiis iterum iuſſi ſunt Moſci, ut Moſcuam re infecta abirent, niſi vellent ab eo propoſito abſtinere. Sed cum Antonium Moſci ſupplices rogarent, ut ſuam adhuc operam ea in re interponeret, Regioſque diſceſſum comminatos retineret: ſic eo officio, quantum opus erat, functus Moſcis, ut verba illa è ſuis litteris eraderent, perſuaſit. Tum ſimul Legati convenientes, litteris ipſis adhuc perlectis, iiſque ac Plenipotentiis ſuorum Principum invicem de more traditis, ut quæ erant Magni Ducis, Regiis; quæ huius eſſent, Moſcis relinquerentur; ſchedis item de tormentorum numero, reliquiſque arcium munitionibus, ab utriusq; Principis Secretariis, qui conventui interfuerant, Michaële Haraburda, & Mikita Baſſenka ſubſcriptis: cum Regii ab Antonio proteſtationem de reliqua Livonia apetiiſſent, pacem jurejurando, chirographo, crucis oſculo, coram Anto-

Antonio, in eius hoſpitio, ſanxerunt. Quod ad Dei gloriam ſit, Amen. In Kiverova Horca, die xv. Ianuarii. M. D. LXXXII.

Proteſtatio Regiorum Legatorum, ab Antonio Poſſevino admiſſa.

CUM coram me Antonio Poſſevino à Sanctiſſimo D. N. Pontifice Maximo Gregorio XIII. ad procurandam pacem inter Sereniſſimos Poloniæ Regem, & Magnum Moſcoviæ Ducem miſſo, Magni Legati Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, &c. nec non Principis Tranſſylvanſæ, Illuſtres Ianuſius Zbarawski, Palatinus Braſlavienſis, Capitaneus Krzemenecenſis, & Pinſcenſis: Albertus Radivilius in Olika, & Nieswiſs Dux, Regiæ aulæ in Lituania Marſſalcus, Capitaneus Kownenſis; Michaël Haraburda Notarius Regius in Lituania

tuania in loco, Zapolsciæ Iamo dicto, congregati fuissent, habuerunt sermones & tractationes de pace, seu fœdere inter prædictum Serenissimum Regem, & inter Magnum Moscorum Ducem Ioannem Basilii, cum ipsius videlicet Magni Ducis Legatis. Demetrio Petrovicio Ieleczki, locum tenente Kasrinscii, & Romano Wassielievvicic Olffirova, locum tenente Kozielscii, cum Mikita Bassenka Notario, & Zacharia Suicziaczieo Subnotario: Postulaveruntque Serenissimi Regis Legati, suo Principi reddi arces omnes; à Serenissimo Rege Sueciæ, sub Serenissimo Magno Moscorum Duce in Livonia occupatas, hoc est, Rohodzievum, alias dictam Narvam, Serenescum, Adozum, Iolsczaboram, Rakobozam, Koliwianum, alias dictam Revaliam, Paizam, alias dictam Padeza, Koliuvirum, Lichovvierzum, Abslum, Wicholumizum, ut Sere-

Serenissimi Magni MoscoviæDucis nomine Magni ipsius Legati renunciarent cunctis, & eas Serenissimo Regi traderent, institerunt. Quibus Serenissimi Magni Moscorum Ducis Legati respondentes dixerunt, nihil eis esse reliquum, quod redderent, quandoquidem Magnus eorum Dominus eas arces non possideret. Quo nomine Magni Legati Serenissimi Poloniæ Regis solemniter coram me protestati sunt, & Principem suum arces omnes in Livonia sitas, quas Serenissimus SueciæRex teneret, recuperare velle, & debere affirmaverunt: hoc saltem cauto, ut si Serenissimo Regi cum Serenissimo Moscorum Duce de iis arcibus disceptandũ esset, ut tantum de iis arcibus, quas nunc Serenissimus Rex Sueciæ, tenet, lis & disceptatio habeatur. Quod autem ad Poloniæ Regnũ, una cum Magno Ducatu Lituaniæ, atque ad reliquas omnes arces in Livonia,

nia, quæque alibi Sereniſſimo Regi Poloniæ ſubiectæ ſunt, attinet, ut pax, quæ ab utroque ſancietur, in omnibus & ſingulis provinciis, & arcibus iis inviolabiliter ſervetur: & viciſſim ne à Sereniſſimo Rege Poloniæ Magnus Moſcoviæ Ducatus, aut aliqua arx, locusve Sereniſſimo Magno Moſcoviæ Duci ſubiectus propterea infeſtetur. Quæ quidem omnia litteris pacis Sereniſſimi Regis Legati inſeri voluerunt. Sed Sereniſſimi Magni Moſcoviæ Ducis Legati recuſarunt, affirmantes eam pacem, quæ & quamdiu inter Principes ſancietur, jurejurando ſemel firmatam, inviolabiliter ſervari debere; ſic à parte Sereniſſimi Regis erga Magnum Ducatum Moſcoviæ, cæterasque omnes provincias, & arces eiuſdem Magni Moſcoviæ Ducis, quemadmodum à parte Sereniſſimi Magni Moſcorum Ducis erga Poloniæ Regnum, & Magnū Dominium Magni

gni Ducatus Lituaniæ, ac Livoniæ, omnesque arces, ad eas, & alias Regni Poloniæ provincias pertinentes. Præterea ſupra memorati Legati Sereniſſimi Poloniæ Regis, ſimul congregati cum ſupradictis Legatis Sereniſſimi Magni Moſcoviæ Ducis, coram me Antonio Poſſevino poſtularunt ab iiſdem Magnis Legatis Sereniſſimi Magni Moſcoviæ Ducis, ut arcem etiam Sereneſcum, quæ eſt in Livonia, Sereniſſimo Regi Poloniæ traderent, eique perpetuo renunciarent. Ad quod Sereniſſimi Regis Legatorum poſtulatum Magni Moſcoviæ Ducis Legati reſponderunt, eam arcem Sereneſcum in Magni Domini ſui manibus, aut poteſtate non eſſe, ac propterea, ſe quod non haberent, dare non poſſe, ſed Sueciæ Regem Sereniſſimum eam arcem occupaviſſe. Qua de cauſa Sereniſſimi Poloniæ Regis Legati coram me Antonio Poſſevino pro-

testati sunt, eam quoque arcem Serenescum de manu vel potestate cuiuscunque Serenissimum Poloniæ Regem velle recuperare. Nos igitur quantum potuimus, sub beneplacito eiusdem Sanctissimi Domini nostri Gregorii XIII. Pont. Max. ac Sanctæ Sedis Apostolicæ, ad effectum tantum dictæ pacis, dictas protestationes admisimus, non intelligentes hac nostra protestationis admissione ulla ratione vel supradictorum Regum, & Principum, aut quorumcunque aliorum iuri, si quod in supradictis locis haberent, vel prætenderent, præiudicare, aut derogare, Datum in Kiverova Horca pago, ex hospitio meo, die xv. Januarii, M. D. LXXXII.

Litteræ Compositionis pacis Legatorum Magni Moscoviæ Ducis.

DEI gratia Magni Domini, Czar atque Magni Ducis Ioannis Basilii totius Russiæ, Volodimi-

dimeriæ, Moscoviæ, Novogardiæ, Czar Casani, & Czar Astracani, Domini Plescoviæ, & Magni Ducis Smolenciæ, Tueriæ, Iveriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ & aliorum, Domini & Magni Ducis Novogardię, Nisoviensis terræ, Czernihoviæ, Resaniæ, Rostoviæ, Iaroslaviæ, Beloseriæ, Livoniæ, Udoriæ, Obdoriæ, Condimiæ, Siberiæ, & aliorum: Nos Magni Domini Legati, ego aulicus Magni Domini, Czar atque Magni Ducis, & Præfectus Casinensis, Dux Demetrius Petri Ieletzki; ego aulicus Magni Domini, Czar atque Magni Ducis, & Præfectus Coselnensis, Romanus Basilii Olpherius; ego Domini, Czar atque Magni Ducis Notarius Mikita Bassenka, Nicephori filius Veressczahina; & ego Magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazevius, conveniebamus cum Magni Domini Stephani Dei gratia Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Russiæ,

Prussiæ, Samogitiæ, Masoviæ, Principis Transsylvaniæ, & aliorum, Legatis, bonæ constitutionis pacisque stabiliendæ gratia: quoniam mittebat ad Magnum Dominum nostrum, Czar atque Manum Ducem, Gregorii XIII. Papæ Legatus, Antonius Possevinus cum litteris suis hominem suum Andream Appollonium, ut à Magno Domino nostro missi Legati, ad aliquem locum una cum Regis Stephani legatis convenientes, pacem facerent atque constituerent. Itaque nos Magni Domini, Czar, atque magni Ducis Legati, ego aulicus & Præfectus Casinensis, Dux Demetrius Petri Ieleczki; ego aulicus & præfectus Coselnensis, Romanus Basilii Olpherius; ego Notarius Mikita Bassenka, Nicephori filius Veresczahina; & ego magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazevius convenientes, missi & instrùcti à magno Domino nostro ad Zapolscii Iamum,

Iamum, inter Porcoviam & Zavolociam, in Velicolucensi via, cum magni Domini Stephani Regis Legatis, Duce Ianusio Nicolai Coributovii Zbarascii, Palatino Braslaviense, Capitaneo Krzemenecense, & Pinscense; Domino Alberto Radivilio, Duce in Olika & Neswiz, Marssalco curiæ magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnense, & Notario magni Ducatus Lituaniæ Michaële Haraburda, constituimus fœdus ad decem annos, à Baptizatione Christi anno septem millesimo nonagesimo ad eandem Baptizationem Christi anno septem millesimo centesimo: ita, ut magnus Dominus noster, Czar atq; Magnus Dux propter bonum pacis Christianæ, iusserit cedere in partem Regis ex terra Livoniæ arcem Kokenhausen, arcem Skrocono, arcem Linnevardum, arcem Rrutzborcum, arcem Borzunum, arcem Czestivinum, arcem Tricatum, arcem Roconum,

conû, arcem Wlodimiriolum, arcem Alystum, arcem Goviam, arcem vacuam Laudunum, arcem Salacium, Civitatem Derpatum, Novogardiam Livonicam, Kerepecium, Mucovum, Randeham, Rynholum, Conhotam, Caulecium, Cursłovium, Laisium, Iaruasum, Polczevium, Paidam, id est, album Lapidem, Velium, Pernaviam antiquam, & Pernaviam novam, cum omnibus bonis ad illas spectantibus, & cum pagis illarum arcium. Præterea etiam in partem Regis Velisium: terra autem Velisii cum antiquis terminis & finibus: quemadmodum fuit Vitepscii terra cum Toropecio, terra Vitepscii cum arce Velisio, ad Vitepscium, Torepecii autem ad Toropecium. In partem vero Magni Domini nostri, Czar, & magni Ducis illæ arces, quas ex ditione magni Domini nostri Stephanus Rex ceperat arx Velikolukum, arx Nevelia, arx Zavolocia,

locia, atque item Rzovapusta, arx Chelma; præterea quas arces Plescovienses ex ditione magni Domini nostri Stephanus Rex ademit, Voronecium, Veliam, Ostroviam, Crasnam, vel si quid aliud postea ademerit Rex Stephanus aliorum Castellorum Plescoviensium, uti Veruam, vel Volodimirecz, Dubkoviû, Viborecium, Vissegrodû, Isborscium, Opocam, Godoviam, Kobilegrodissce, & Sebecium. Hæ omnes arces in partem magni Domini nostri more antiquo ad Plescoviam, cum omnibus bonis, & pagis earum arcium cedant. Homines vero, tormenta & commeatus ex utraque parte, hæc omnia secundum constitutionem deducenda sunt, sic, ut cum venerint magni Domini nostri aulici, qui missi sunt in Livoniam, homines educere ex arcibus, Derpato, Novogardia parva, Paida, Polczevia, Iaruaso, Perkela, Salacza, Pernava, &

Felino, tum Regis aulici debent curare congregari equos cum rusticis Lotavis, & vehicula ad deducenda tormenta magni Domini, quæque ad ea attinent, commeatum, & Vladicam Derpatensem, imagines & ornamenta Ecclesiastica, Palatinos, & omnes homines ad deducendos illos, res, bonaque illorum, prout poterunt exportari. Ubi vero rusticos Lotavos congregaverint, & dederint magni Domini hominibus, tum homines magni Domini septem dierum spacio, res & bona sua in curribus imponere debent, ab eo die, quo equos, & Lotavos dederint. Et ubi septem dierum spacio omnes res suas in curribus imposuerint, exire ex arce cum omnibus Plescoviam debent, quos Lituani prosequi, & deducere tormenta, & homines magni Domini Plescoviam usque debent: arces vero aulicis Regiis, qui ad accipiendas illas missi sunt, reddere debent.

debent. Adhæc & ex postremis, quas cessit magnus Dux Regi Stephano, arcibus Livoniensibus, ex Kokenhausẽ, Skrono, Linnewardo, Krutzburgo, Borzuno, Czestuino, Tricato, Rocono, Wolodimericio, Alisto, Govia, Lauduno, Golbima, Rezica, Luza, Wlecha, Kerepecio, Mukovo, Randeha, Rinholio, Conhoto, Caulecio, & ex Curslovo præsidium, homines, tormenta, res omnes, & cibaria eodem modo cum Lotavis ad diem certum, & tempus constitutum, mensis Martii scilicet quartum diem; omnia inde deducere debent; quos Lituani Plescoviam usq; comitari debent. Tormenta vero magni Domini in arces illas inducta, cum globis, & pulveribus ex omnibus Livonicis arcibus una cum hominibus eodem tempore deducere debent, secundum scriptum, quod ex utraq; parte Legati utrinq; commutarunt, & acceperunt cũ subscriptione manuum

Notariorum. Illa autem tormenta, quæ aliqua in arce capta ſunt in Livonia, in iiſdem relinqui debent, ſecundum ſcriptum, quod Legati utriuſque partis cum ſubſcriptione Notariorum acceperunt. Quod ſi vero commeatum, cibaria, vel ſimile aliquid una vice cum hominibus ſimul ex arcibus deducere non poterunt, vel ſi equos tam cito non collegerint, ea omnia homines magni Domini noſtri in iisdem arcibus ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quibus aulici Regii nullum detrimentum, vel iniuriam inferre debent: imo cum ſecunda vice ad ea accipienda venerint, aulici Regii remittere omnia per Lotavos Pleſcoviam, eodemque modo Lituani deducere debent. Sic etiam & ex illis arcibus, quibus magno Domino noſtro, Czar atque magno Duci Rex Stephanus ceſſit ex Velikoluko, Zavolocia, item Rzova, Puſta, Nevelia, Chel-

Chelma, & Pleſcovienſibus caſtellis, quæ erant in poteſtate regis Stephani, eodē modo milites regii deduci debent, una cum tormentis, quæ invexerat rex Stephanus. Aulici vero magni Domini, qui ad capiendas illas arces miſſi ſunt, debent congregare ſubditos illarum arcium cum equis, & dare aulicis regiis ad deducenda præſidia, tormenta, & milites prout poterunt exportare: & cum ruſtici cū equis congregati, & dati regiis fuerint, eodem modo Lituani ſeptem dierum ſpacio omnem commeatū, & quidquid erit, in curribus imponentes, ex arcibus exire, & arces magni Domini noſtri aulicis, qui ad capiendas illas miſſi ſunt, tradere debent, quiq; Lituanos, tormēta, & commeatū omnem comitari, & deducere debent ex Velikoluko, Chelma, Nevelia, Zavolocia ad Oſeriſcium: ex Pleſcovienſibus vero caſtellis ad Novogarodecam Livonicam. Sed tormenta illarum arcium,

arciũ, quibuscum captæ erant, relinquenda ſunt in iiſdem arcibus, ſecundum ſcriptum, quod datum eſt aulicis magni Domini: tormenta vero, quæ rex Stephanus induxit, remitti debent, una cum militibus. Quod ſi una vice commeatum, cibaria, vel aliquid ſimile evehere non poterunt; vel ſi ruſticos, equosve tam cito non congregaverint, reſiduum illum commeatum Lituani ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quos poſtea ſecunda vice magni Domini noſtri aulici, congregatis ruſticis, & equis, ad arces Lituanorum remittere debent, comitatumque mittere, ut nulla vis, iniuria, detrimentum, & incommodum ex utraque parte in arcibus inferatur. Quemadmodum etiam, cum magni Domini noſtri, Czar atque magni Ducis milites, Vladica cum imaginibus, Poppis, & omnibus ornamentis Eccleſiaſticis, tum Palatini, Nobiles, Sclopetarii, Coſaci, &

ci, & omnes alii ex arcibus Livonicis ducentur, his omnibus ſupradictis, tormentis, & theſauro Magni Domini in via Lituani milites ipſi vel per Lotavos, vel Germanos nullam iniuriam, vel damnum inferre debent, ſed ita comitari, ne in via interficiantur, vel ſpoliẽtur, vel vis aliqua inferatur. Et ſecundũ has litteras conſtitutionis, Lituani homines magni Domini noſtri ex arcibus Livonicis, Pleſcoviã uſque, cum omnibus rebus integre, ſine ulla iniuria deducere debent: noſtri vero Magni Domini homines illos Lotavos, equos, & quoſcunque Regios, qui eos Pleſcoviam deducent, quamprimum eo perduxerint, illos ſine ulla detentione remittere debent, neque in via inſidias ſtruere, vel iniuriam ullam inferre. Ita etiam ex illis arcibus, quas Domino noſtro, Czar atque Magno Duci Rex Stephanus ceſſit, cum milites, & omnis commeatus Lituanicus ex illis duce-

ducetur, magni Domini noſtri homines in via nullum incommodum, vel iniuriam illis inferre, Lituanos non interficere, ſpoliare, vel tormenta, commeatumque adimere, ita ut nulla penitus illis Lituanis iniuria inferatur, ſed comitari, & deducere ex iis arcibus, ad Regis Stephani arces cum equis, ſecundum has conſtitutionis litteras, debent. Hos autem homines Magni Domini noſtri, qui Regis Stephani homines comitabuntur, & eos deducent, tormentaque revehent, omnes ſine ulla iniuria, vel retentione remittere, neque in via illos interficere, nullasque inſidias illis ſtruere debent. Et ſecundum hanc conſtitutionem Legatorum Stephanus Rex ad magnum Dominum noſtrum Legatos ſuos magnos miſſurus eſt, eodemque modo magnus Dominus noſter ad Regem Stephanum Legatos ſuos magnos mittere debet, iſtarum rerum

rum crucis oſculo confirmandarum cauſſa, & ſecundum noſtram Legatorum conſtitutionem litteras fœderis magnus Dominus noſter, & Rex Stephanus conſcribere, & inter ſe commutare debent. Cuius cauſſa Legatos ſuos Stephanus Rex ad magnum Dominum noſtrum certo tempore miſſurus eſt, ad diem ſcilicet Sanctæ Trinitatis, anno ſeptẽ milleſimo, Nõageſimo, magnus vero Dominus noſter, ad Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis Dei genitricis feſtum, eodem anno ſeptem milleſimo, nonageſimo. Itaq, donec Legatio abſolvetur, inter magnum Dominum noſtrum, & Regẽ Stephanum, cum Legati Regii apud magnum Dominum noſtrum fuerint, hocque jurejurando, & crucis oſculo confirmaverint; cum etiam magni Domini noſtri Legati apud Regem Stephanum erunt, idemque illic jurejurando, & crucis oſculo confirmabunt, per id omne

omne tempus, ad præfinitos uſque decem annos, bellum ex utraque parte geri non debet. Et inprimis Magnus Dominus noſter Czar atque magnus Dux in ditiones Regis Stephani ipſe cum exercitu ſuo procedere, Senatores, & Palatinos cum militibus mittere, & loca occupare, aut capere, ullasque iniurias & detrimenta in finibus, in omnibus locis ditionis Regis Stephani, inferre non debet: ita ut neque diſſidia, nec bella inde oriantur; præſertim hoc pacis tempore non obſidere, aut obſidione cingere arcem Kyoviam, cum omnibus bonis, & pagis; arcem Canevium, cum pertinentibus; arcem Czerkaſum, cum pertinentibus, arcem Zitomerum, cum bonis ſuis; arcem Ouruciam, cum pagis; arcem Linbecium, cum pagis; arcem Homiam, cum pagis, & pertinentibus, Uvaronecium, Ieleſovium, Ierenicium, Koſclevaleſam, Morozovicium, Lipini-

pinicium, Polezanum; arcem Furovam, cum pertinentibus: arcem Mozeram, cum pertinentibus: præterea Beziczum, Brachinum, Rezicam, Horvolum, Streſſinum, Criczerskum, Propoiskum, Mohilevium, arcem Mſciſlaviam, cum pertinentibus, & bona Chotlovienſia, arcem Kryczeviam, cum pertinentibus, arcem Dobrounã, cum pertinentibus, & bona Horſçium, & Romana; arcem Orſam, cum pertinentibus, & pagos Lobaviczum, Mikulina: arcem Vitepſcium, & pagos Bruſam, & Dreczychuk; arcem Surazum, & pagos Surazenſes; Uſuatum, & Oſeriſciũ, arcem Veliſium, arcem Polociam, cum caſtellis, pagis, & bonis pertinentibus; arcem Kopiam, arcem Kraſny, arcem Vlam, arcem Iuroilam, arcem Dryſſam, arcem Kopcum, & Deſna, arcem Koſianum, arcem Sitnam, arcem Neſſcerdum, arcem Socolum, & ad Prolociam pertinentia; arcem Lukomliam,

liam, cum pagis, arcem Bielmakow, cum pagis; arcem Usaczam, arcem Lebedkam, & Polocenses pagos, Mosnicovium, Neporotovicium, Verbilovam, Slobodam, Kubcium, Viasnium, Clinum, Zamosnum, Iscium, Nevedreum, & Horodisczum, Kreczetam in lacu Othulovio sitam; Nacuhonum, cum pertinentibus; arcem Druiam, cum pertinentibus; arcem Isskavum, cum pertinentibus. Adhæc Magnus Dominus noster, Czar, atque magnus Dux Ioannes Basilii Russiæ, nulla bella, impedimenta, & iniurias inferre, neque adversus Curlandiæ terram bellum gerere debet; nec non arces in terra Livoniæ, arcem Rigam maiorem, & arcem Rigam minorem, arcem Dalenum, arcem Kircholmum, arcem Kokenhausen, arcem Skrowno, arcem Linnevvardum, arcem Krutzborcum, arcem Iskilum, arcem Radohosium, arcem Dunemundum, arcem

cem Iuesum, tres arces Kremonum, item Iuraniam, Ireidenum, Ziguoldum, arcem Sonselum, arcem Nitovam, arcem Iurenborcum, arcem Narbium, arcem Rosenbecum, arcem Rosenum, arcem Lemsinum, arcem Moianum, arcem Litoperum, arcem Kesiam, arcem Orliam, arcem Nievvhenam, arcem Pebalgum, arcem Skuinam, arcem Zerbenum, arcem Smilitinum, arcem Borzunum, arcem Czestuinum, arcem Tricatum, arcem Rovvny, Horodisczum, Laudunum, Horodisczum, Holbinam, arcem Rezicam, arcem Luzum, arcem Ulechum, arcem Volodimericium, arcem Ilisenum, arcem Pletenberckum, arcem Alystum, arcem Vekelum, arcem Novogrodecam Livonicam, arcem Kerepecium, arcem Goviam, Kurslovium, Arcem Jurienum, Mukovum, Randekum, Rynholum, Conhotum,

Caulecium, Laisium, Borcholmũ, Polczeviam, Paidam, Vilianum, Iaruasum, Pernaviam antiquã, & Pernaviam novam. Fines autem omnium arcium iidẽ, ut antiquitus fuere, esse, & permanere debent. Eodẽ modo etiam Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituanię, ipse cum exercitu suo contra Magnum Dominum nostrum, Czar, atq; MagnumDucem Joannem Basilii Russiæ, & terram, dominiaq; ipsius bellum gerere, Senatoresq; & Palatinos cum militibus mittere; loca deniq; in Dominio Magni Domini nostri occupare, vel oppugnare, & finitimis nullam injuriam, detrimentumve hoc pacis tempore inferre non debet: neq; bellare, vel impedireMagni Domini nostri terram Moscoviæ totam, & Novogardiam magnam, pagos, & ad eandem pertinentia; arcẽ Plescoviam, & castella Plescoviensia; Opokam, Crasnam, Ostro-

Ostroviam, Veliam, Voronecium, Isborscum, Udovam, Kobilium, Urnam, Dubkoviam, Viszehorodum, Volodimericium, & pagos Plescovienses, cum terra Plescoviensi tota, arcem Sebesium, cum pagis, arcem Tueriam, terramque Tueriensem totam, arcem Pereslanum Resaniensem, & Resaniensem terram totam, arcem Pronskum, terramque ipsius non vastare, neque illi bellum inferre debet. Præterea idem Magnus Dominus Stephanus Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ, & has arces Magni Domini nostri eodem pacis tempore infestare non debet, arcem Kiis ka, cum pagis; arcem Puteilam, cum pagis; arcem Novogardiam Severiensem, cum pagis; arcemRadohoscum, cum pagis; arcem Czernihovium, cum pagis; arcem Starodubũ cum pagis; arcem Poczepam, cum pagis; arcem Poczepovihori, cum pagis; pagosque Sulesium,

ſium, Babocium, Suetilovicium, Holodnum, Scarbovicium; Lapecium; arcem Caraczevium, cum pagis, pagosque Chotemliam, Snoroſcium, Chorobovium, Mili-nium, Dracovium; arcem Irubezeſcum, cum pagis; arcem Moſalſcum, cum pagis, arcē Serpaicum, cum pagis, pagosque Zamoſam, Iucharczevam, Duſnam, Dhominicium, Pohoſtum, Moſſczinum, Demenum, Horodenuum, Wrepeietum, Snopoum, Covilnū, Sapiam, Lazorevam, Horodiſſczam, Blezevicium, Lubunum, Danilovicium; arcem Branskam, cum pagis, pagoſque Solovicios, Prikladnevium, Pancinum, Theodorevium, Oſovicum; Kopinicium, Suchozium, Wſzechlaulium, Doronnium, Zernium; arcem Roſlauliam, cum pagis; arcem Smolenſcium, cum itineribus, pagis, & omnibus pertinentibus: pagoſque Ieloucium, Eolvanicium, Lazoreuſezinum, Poſtoſielium, Romanovium,

novium, Kopotkovicium, Molechnam totam, & quidquid ad eam pertinet. Et Petrovii Derzaviam, Lotovam, Zueroxcicium, Dubrovienſcii Putium, Catinum, Caſpliam, Doreczíam, Radiſſezuniam; arcem Mſczenſcum, cum pagis; arcem Opakoviam, cum pagis, pagosque Zalidoviam, Nedothodoviam, Biſcovicium, Lyczinum; arcem Vlaſmam, pagoſque ad illam ſpectantes; arcem Drohobuſcum, & pagos ad eam antiquitus pertinentes; arcem Beliam, cum omnibus bonis ad eam ſpectantibus, Werchovia, & Bolſovia, & Septovia, & Monimdova Sloboda, arcem Velicolucum, & pagos Velicolucenſes, Doliſiam, Bereſaniam, Uſviam, Lowicium, Veſnibolohum; arcem Chelmam, & pagos ad illam pertinentes, Velilam, Lopaſticam, & Buicium; arcem Zavolociam, Rzovampuſtam, & Rzovenſes pagos; arcem Neveliam, arcem Toropecium, &

 omnes

omnes pagos Toropecienses, Dancovium, Luibutum, Dubnum, Rosnum, Turum, Biberovam, Starczeviam, Nezelscium, Plavetscium, Zezetscium, Oserecciam, Cazarinowsczinum. Fines autem his omnibus arcibus ii, qui antiquitus fuerunt, esse debent: & hæc omnia ex utraque parte, secundum has constitutionis litteras nostras, & nostrum iuramentum, crucisque osculum, firmiter, & inviolabiliter servari debent, quodque ipsi crucis osculo confirmantes, & litteras pacis commutantes, hoc fœdus ita tenere debent. Legatis vero, qui à Magno Domino Stephano Rege, ad Magnum Dominum nostrum Czar atque Magnum Ducem mittentur, venire, & redire ad Regem Stephanum, sine ulla retentione, cum omnibus hominibus, & bonis ipsorum secundum litteras patentes Magni Domini, liberum erit. Et quando ad Magnum Dominum

minum nostrum Stephanus Rex Legatos suos miserit, tum Stephanus Rex illis Legatis suis plenam instructionem de captivis liberandis, & qui sunt in Lituania captivi Magni Domini nostri, quomodo liberari debeant, dare tenebitur. Quod si aliqua iniuria, inter finitimos incolas interea temporis ex utraque parte orta fuerit, tum Palatini, & locum tenentes Præfecti, ubique in finitimis arcibus, per omnes ditiones ex utraque parte, intra id temporis spacium de illis iniuriis invicem mitti, qui iustitiam ex utraq; parte administrare, & malos punire debent. Supra hæc omnia nos Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Ioannis Basilii Russiæ, Legati, ego aulicus & Præfectus Casinensis, Dux Demetrius Petri Ieleczki; ego aulicus, & Præfectus Coselnensis, Romanus Basilii Olpherius; ego Notarius Magni Domini, Mikita Bassenka, Ni-

cephori filius Versſczahina, & ego MagniDomini Vicenotarius, Zacharias Suiazevius, cũ Magni Domini Stephani, Dei gratia Regis Poloniæ, & MagniDucis Lituaniȩ Legatis, Duce Ianuſio Nicolai Zbaraski, Palatino Braſlavienſe, Capitaneo Krzemenecenſe, & Pinſcenſe; Domino Alberto Radivilio, Duce in Olyca, & Nieſvviz, Marſchalco curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnenſe; & Notario MagniDucatus Lituaniæ Michaële Haraburda, pacem concluſimus, & litteras conſtitutionis conſcripſimus, ſignaque noſtra iiſdem ſubappendimus, litterasque viciſſim accepimus & crucis oſculo confirmavimus. Præterea quoque crucem ſuper his omnibus oſculati ſumus, quod præter has conſtitutionis litteras inter Magnum Dominum noſtrum Czar, atque Magnum Ducem, & Magnum Dominum Stephanum Poloniæ Regem, & Magnum

Magnum Lituaniæ Ducem, res aliter fieri non debent. Et de hac pacis conſtitutione concluſionem fecimus, & crucis oſculo confirmavimus, coram Legato Gregorii Papæ XIII. Antonio Poſſevino. Scriptum in Iamo Zapolſcii, Anno ſeptem milleſimo, nonageſimo, Menſe Ianuario.

Subſcriptio cum Sigillis,

EGo Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Notarius, Mikita Baſſenka, Nicephori filius, Vereſſczahina, has conſtitutionis litteras manu mea ſubſcripſi.

Ego Vicenotarius Magni Domini, Zacharias Suiazevius, has conſtitutionis litteras manu mea ſubſcripſi.

Et ſcriptæ hæ conſtitutionis litteræ in duobus foliis coniunctis, conglutinatis, infraque ſcriptum: *Notarius Baſſenka, Vereſczahina.*

Littera

Litteræ compositionis pacis Legatorum Serenissimi Poloniæ Regis.

NOs Magni Domini Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Massoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Principis Transsylvaniæ, & aliorum, Legati, Dux Ianusius Nicolai Coributovicza, Zbaraski, Palatinus Braslaviensis, Capitaneus Krzemenesensis; & Pinscensis; Albertus Radivilius Dux in Olyca, & Niesvviz, Marschalcus curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneus Covvnensis, & Michaël Haraburda. Secretarius Regiæ Maiestatis Magni Ducatus Lituaniæ, secundū mandatum Magni Domini nostri convenimus cum Magni Domini Ioannis Basilii, Dei gratia, Domini Russiæ, & Magni Ducis Volodimeriæ, Moscoviæ, Novogardiæ, Casaniæ, Astracaniæ, Plescoviæ, Iveriæ, Tueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum, Legatis, aulico & Præfecto Casinense, Duce Demetrio Petri Ieleczki; aulico & Præfecto Coselnense, Ramano Basilii Olpherio; Notario Mikita Bassenka, Nicephori filio Veressczahina, Vicenotario Magni Domini Zacharia Suiazeva, de pace; & bona collocutione. Miserat enim ad Magnum Dominū Ioannē Basilii, Dei gratia, Dominum Russiæ, & Magnum Ducē, Sanctissimi Papæ Romani Gregorii XIII. Legatus, R.P. Antonius Possevinus cū litteris hominem suum Andream Apollonium, ut cum Magno Domino nostro Stephano Rege, & Magno Duce, missis ad aliquē locum Legatis suis, pacis constitutionē facerent. Itaq; nos Magni Domini Stephani Regis Legati, Ianusius, Nicolai Zbarascius, Palatinus Braslaviensis, Albertus Radivilius, Marssalcus curiæ, & Michaël Haraburda Notarius, convenientes in Iamo Zapolscii, inter Porchovtā, & Zavolociā, in Velicolucensi

censi via, cum Magni Domini Ioannis Basilii, Dei gratia, Domini Russiæ, & Magni Ducis Legatis, aulico & Præfecto Casinense, Duce Demetrio Petri Ieleczki, aulico & Præfecto Coselnense, Romano Basilii Olpherio, cum sociis, fœdus ad decem annos, à Baptizatione Christi anno septem millesimo, nonagesimo, ad idem festum Baptizationis Christi anni septem millesimi centesimi, super his sanximus: Quod Magnus Dominus noster Stephanus Rex propter pacem Christianam iusserit cedere Magno Domino Ioanni Basilii Domino Russiæ, & Magno Duci arces, quas Magnus Dominus noster à Domino, & Magno Duce ceperat, arcem Velikolucum, arcem Neveliam, arcem Zavolociam; item Rzovampustam, arcem Chelmam, cum omnibus pagis, & aliis ad illas arces pertinentibus; & Plescoviensia castella, Voronecium, Veliam, Ostroviam. Crasnam,

nam, & quidquid nunc Magnus Dominus noster ex arcibus Plescoviensibus acceperit, uti Vieviam, Volodimericium, Dubkovium, Veszegrodum, Viborecium, Isborscium, Opokam, Gdoviam, Kobilegrodiscium & Sebesium, hæ omnes arces in partem Magni Domini & Magni Ducis, more antiquo, ad Plescoviam pertinere debent. Et in partem Magni Domini nostri Stephani Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Magnus Dominus Ioannes Basilii, Dei gratia, Dominus Russiæ, & Magnus Dux, iussit Legatis suis cedere in terra Livoniæ, arcem Kokenhausen, arcem Skrounam, arcem Linnevvardum, arcem Krutzborcum, arcem Borzunum, arcem Czestuinum, arcem Tricatum, arcem Rovvnum, arcem Volodimericium, arcem Alistum, arcem Hoviam, Horodisczum, Laudunum, Horodisczum, Holbinum, arcem Rezicam, arcem Luzum,

zum, arcem Vlechum, arcem Percolam, arcem Salaczum, arcem Iorievum, alias Derpatum, Novogardiam Livonicam, Kerepecium, Mucoviam, Randekum, Rinholiam, Conhotum, Cauletam, Kursloviam, Laisum, Tarvasum, Polozeviam, Paidam, alias album lapidem, Vilianum, Pernaviam antiquam, & Pernaviam novam, cum omnibus bonis, ad eas pertinentibus. Præterea in partem Magni Domini nostri Velisium cessit, una cum Vitepscii terra, cum arce Velisio ad Vitepscium, & terra Toropecii ad Toropecium ipsum. Terræ autem Velisii antiqui fines esse debent, sicut erant terræ Vitepscii cũ Toropecii terra. Homines vero, & tormenta, commeatusque ex arcibus utriusque patris deducenda sunt secundum constitutionem: ita ut cum venerint illuc Aulici Magni Domini nostri, qui Velicolucum, Neveliam, Zavolociam, item Rzovampustam, Chelmam,

mam, & ad Plescovienses arces, quæ sunt in potestate Magni Domini nostri, ad deducendos homines, milites, tormenta, quæ Magnus Dominus noster illuc induxit, & omnem commeatum missi sunt; tum Magni Domini, & Magni Ducis aulici missi ad accipiendas illas arces ab aulicis Magni Domini nostri, congregatis equis, & curribus, eos aulicis Magni Domini nostri ad avehenda tormenta, pulveres, & globos commeatumque omnem, milites, Palatinos, & universos homines illos, & bona illorum, prout exportari poterunt, dare debent. Et cum rustici cum equis congregati, & dati fuerint, tum homines Magni Domini nostri septem dierum spacio ab eo die, cum currus dati fuerint, in eosdem omnia imponere, & post septem dies ex arcibus exire, arces vero & tormenta Magni Domini, & Magni Ducis aulicis missis ad accipien-

das illas reddere debent: qui acceptis arcibus, homines Magni Domini nostri, & tormenta ex arcibus Velicoluki, Chelma, Nevelia, Zavolocia, ad arcem Magni Domini nostri Oseriscum, ex Plescoviensibus vero arcibus ad Novogardiam Livonicam comitari, & deducere debent. Tormenta vero vetera, quæ in arcibus iis, cum captæ sunt, fuerunt, relinquenda, & reddenda sunt cum arcibus Magni Domini, & magni Ducis aulicis, secundum scripta aulicis data. Invecta vero tormenta, quæ Magnus Dominus noster in easdem arces induxit, deducenda sunt una cum hominibus, secundum scripta, quæ Legati vicissim inter se cum subscriptione manuum Notariorum commutarunt. Quod si aliquem commeatum, cibaria, vel aliquid simile ex arcibus una vice ob penuriam hominum, vel equorum evehere non poterunt, id residuum quidquid restabit, homines

nes Magni Domini nostri sub sigillo suo, & custodia in iisdem arcibus relinquere, Magni vero Domini, & magni Ducis homines huic custodiæ, commeatuique nullam iniuriam, damnumque inferre, sed secunda vice Magni Domini, & Magni Ducis aulici, congregatis rusticis, & equis, commeatum illum, & quicquid relictum fuerit, ad arces Magni Domini nostri Oseriscum, & Novogardiam Livonicam remittere, & deducere debent. Eodem modo & ex illis arcibus, quas magno Domino nostro magnus Dominus, & magnus Dux cessit, cum venerint aulici magni Domini, & magni Ducis, missi ad deducendos ex arcibus Livonicis homines, ex Derpato, Novogardia Livonica, Paida, Polczevo, Tarvaso, Laiso, Percolia, Salaczo, Pernavia, Vilia, tum magni Domini nostri aulici rusticos Lotavos, cum equis, & curribus ad deducenda

magni Domini , & magni Ducis tormenta, pulveres, globos, commeatum, Vladicam Derpatensem, imagines, & ornamenta Ecclesiastica, Palatinos, & omnes homines, illorumq; bona, ut poterunt, exportari, congregare debent. Et cum iam rusticos & equos congregaverint, tum magni Domini, & Magni Ducis homines ab eo die, quo equi dati fuerint, septem dierum spacio, omnia curribus imposita ex illis arcibus cũ omnibus rebus suis Plescoviam ire, arcesque magni Domini nostri Aulicis ad accipiendas illas missis tradere, nostri autem magni Domini homines magni Domini, & magni Ducis tormenta, & homines cum omnibus bonis illorum Plescoviam comitari, & deducere debent. Deinde ex ultimis arcibus Livonicis, quas magnus Dominus, & magnus Dux, magno Domino nostro Regi, & magno Duci cessit, uti ex Kokenhausen, ex Skrouvv-

Skrouvvno, Lenvvardo, Krutzborco, Borzuno, Czestuino, Tricato, Rouno, Volodimericio, Alisto, Govia, Lauduno, Holbino, Rezica, Luza, Wlectro, Kerepecio, Mukovia, Randeho, Rinholia, Konhoto, Kauleto, & Kurslovia, homines, & commeatum omnem eodem modo cum rusticis Lotavis ad tempus certum, ad diem quartam mensis Martii deducere, & evehere debent. Quos magni Domini nostri homines, tormenta, homines, & omnia comitari, & deducere Plescoviam usque debent: tormenta vero invecta, pulveres, & globos ex iisdem arcibus Livonicis, una cum hominibus, eodem tempore secundum scripta, quę inter se vicissim Legati acceperunt, cum subscriptione manuũ Notariorum, magni Domini, & magni Ducis Notarij Mikitę Bassenka Veresczahina, & Zacharię Suiazevii Vicenotarii, magni vero Domini Regis, & magni Ducis

Notarii Michaëlis Haraburdæ deduci debent. Sed illa tormenta, cum quibus arces Livonicæ captæ ſunt, ſecundum ſcripta, quæ itidē Legati viciſsim inter ſe cum ſubſcriptione manuum Notariorum acceperunt, in iiſdem arcibus Livonicis relinquenda ſunt. Quod ſi una vice aliquos commeatus, ob ruſticorum, vel equorum penuriam, ex iſtis arcibus evehere non poterunt, hoc magni Domini, & magni Ducis homines in iiſdem arcibus, cum obſignatione, & cuſtodia relinquere, magni autem Domini noſtri homines huic commeatui, cuſtodibusque nullam iniuriam, vel damnum inferre, ſed ſecunda vice iidem magni Domini noſtri homines illos magni Domini, & magni Ducis hominum commeatus comitari, & Pleſcoviam uſque deducere debent. Inſidiæ autem, iniuriæ, detrimenta, & damna in omnibus arcibus ex utraque parte fieri non debent,

debent, cum homines magni Domini, & magni Ducis ex arcibus Livonicis, Vladicam Derpatenſem cum imaginibus, & omnibus ornamentis Eccleſiaſticis, Poppos, & pertinentia ad Eccleſias, Palatinos, & filios nobilium, ſclopetarios, Coſacos, & univerſos homines evehere, & educere incipient. His omnibus ſupradictis, Vladicæ, & aliis in via, magni Domini noſtri homines nullam iniuriam, damnum, incommodumve inferre: ſed ne per Lotavos, vel Germanos interficiantur, vel ſpolientur, curare debent. Secundum has cōſtitutionis litteras, magni Domini noſtri Regis, & magni Ducis homines, & tormenta, ex arcibus Livonicis deducta, Pleſcoviā comitari, & per eoſdem Lotavos deducere debent. Hos vero homines Magni Domini noſtri, qui eos comitabuntur, & Lotavos, qui illos Pleſcoviā ducent, quam primum Pleſcoviam attigerint, ſine ulla re-

 tentio-

tentione iterũ remittere, nec iniuriam, damnumque illis inferre, nec interficere, vel insidias illis struere debent. Eodem modo illis magni Domini nostri hominibus, cum ex his arcibus, quas magnus Dominus noster Rex, & magnus Dux, magno Domino, & magno Duci cessit, ducentur, nulla iniuria, vel damnum in via à magni Domini hominibus inferri; & nec interficere illos, neque spoliare, nec tormenta auferre, nullumque penitus illis incommodum inferre debent; sed comitari, & deducere illos ad magni Domini nostri, & magni Ducis arces, secundum has constitutionis litteras debent; & illos quicunque comitabuntur, & ducent magni Domini nostri homines, iterum sine ulla offensione, vel iniuria, ut in via damnum aliquod illis non inferatur, neque interficiantur, remittere debent. Et secundum hanc nostram constitutionem, magnus Domi-

Dominus noster Rex, & magnus Dux, ad magnum Dominum, & magnum Ducem Legatos suos magnos missurus est, eodemque modo magnus Dux ad magnum Dominum nostrum Legatos suos magnos, eius rei crucis osculo confirmandæ causa, mittere debebit. Secundum has nostras constitutionis & fœderis litteras magnus Dominus noster Rex, & manus Dux, cum magno Domino, & magno Duce vicissim commutare debet: Legatosque suos magnus Dominus noster, ad magnum Dominum, & magnum Ducem missurus est, ad tempus & diem certum, festum scilicet Trinitatis sanctissimæ proxime futurum, anno septem millesimo nonagesimo, & magnus Dominus atque magnus Dux eodem modo legatos suos mittere debet ad magnum Dominum nostrum, ad tempus, & diem certum, nempe Assumptionis purissimæ Dei gene-

netricis futurum festum , eodem anno septem millesimo nonagesimo. Et quousque Legatio inter utrumque magnum dominum absolvetur, & à magnis dominis crucis osculo confirmabitur, per id omne tempus (ut & postea ad constitutos usque decem annos) bellum ex utraque parte geri non debet. Quapropter ipse magnus dominus noster Rex Poloniæ, atque magnus dux Lituaniæ, contra magnum dominum Ioannem Basilii, Dei gratia, dominum Russiæ, & magnum ducem, terram, & dominia ipsius bellum gerere non debet; ipse cum exercitu non procedere; neque Senatores, & Palatinos suos mittere, loca non occupare, nec possidere; in finibus denique bellum, & discordias non movere, nullasque iniurias inferre: non bellare, neque impedire, per omne id fœderis tempus, magni ducis Moscoviæ terram totam, Novogardiam Magnam, & pagos

pagos Novogardienses, terramque Novogardiensem totam; arcem Plescoviam, & Castella Plescoviensia, Opokam, Crasnum, Ostroviam, Veliam, Voronecium, Isborscium, Gdoviam, Cobiliam, Vreviam, Dubkoviam, Viszegrodum, Volodimericium, & pagos Plescovienses, terramque Plescoviensem totam; arcem Sebesium, bonaq; Sebesiensia, arcem Tueriæ & terrã Tuerienſem totam; arcem Preslauliam Resaniensem, & terrã Resaniæ totam; arcem Pronsciam, & Pronsciæ terram totam. Sic nec bellare, neque aliqua re impedire debet Magnus Dominus noster Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituanię Stephanus has arces Magni Domini Ioannis Basilii, Dei gratia, Domini Russiæ, & Magni Ducis, toto fœderis tempore, arcem Rylsciam, cum pertinentibus; arcem Putimliam, cum pagis; arcem Novogrodecam Severiensem, cũ pagis; arcem Radohoscium, cum pagis;

pagis; arcem Czernihoviam, cum pagis; arcem Starodubum, cum pagis, arcem Poiam, cum pagis; arcem Popevihoriam, cum pagis; pagosque Zalesiam, Babicium, Suetilovicium, Holodnam, Scarboviczum, Lapicium; arcem Caraczeviam, cum pagis; pagosque Chorimbium, Snoviam, Chroroborum, Mglinum, Drocoviam, arcem Trupozesscum, cum pagis; arcem Mosalscium, cum pagis; arcem Serpiscium cum pagis; pagosq; Zamosnum, Iuchaczeviam, Degnam, Hominicium, Pohosticiam, Mossczinam, Horodeczną, Uzipericium, Snoporum, Covilnum, Suiam, Lazatevam, Horodissczam, Blizevicium, Kubolovicium, Danilovicium; arcem Branscium, cum pagis, pagosque Solovicios, Pirkladnam, Pacinam, Iridorownam, Osovicum, Copinicium, Iucharum, Usieslaulum, Voronium, Zirinum; arcem Roslaukam, cum pagis; arcem Smolenscium,

scium, cum itineribus, pagis, & bonis pertinentibus, pagosque Ieloucium, Bolvanicium, Lazorewsszinam, Pustosieliam, Romanoviam, Copotkovicium, Molochnam, & ad eos pertinentia, & Petrovii Dzersaviam, Cutoviam, Izucreviciam Dubroviensem, Putiam, Catinam, Caspariam, Poreczam, Ruditssziczeiam, arcem Mscenscum, cum pagis Horodissczum, Dmitrovecium; arcem Mescescum, cum pagis; arcem Opokonam, cum pagis, pagosque Zalidoviam, Niedochoviam, Biscovicium; Lyczanam; arcem Viazmam, pagosque Viazmæ; arcem Dorohobuziam, & pagos Dorohobuziæ, quodque antiquitus ad illam spectat; arcem Belam, cum pagis, & Verchoviam, & Bolsseviam, Soptoviam, Monovidoviam, Slobodam; arcem Velicolucum, pagosque Velicolucenses, Delicam, Beresaiam, Usuialovvcum, Vesnam, Boloham, arcem Chel-

Chelmam, pagosque illius, Velilam, Lopaſciciam, & Buzcam; arcem Zavolociam, item Rzovampuſtam, & pagos Rzoviæ, arcem Neveliam; arcem Toropeciam, & omnes pagos Toropeciæ, Daucoviam, Lubutam, Dubnam, Roznam, Ihuram, Bibiumam, Starcoviam, Nizelſciam, Plavitſciam, Zizetſciam, Ozeretciam, Caſarinoviam. Fines autem omnibus arcibus, more antiquo, ut ante fuerunt, eſſe debent. Eodem modo Magnus Dominus Ioannes Baſilii, Dei gratia, Dominus Ruſſiæ, & Magnus Dux ipſe contra Magnum Dominum noſtrum Stephanum, Dei gratia, Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Lituaniæ, & omnia dominia, & terram ipſius, exercitum ſuum cum Senatoribus, vel Palatinis mittere, locaque, & bona occupare, & poſſidere non debet; nec in finibus ullibi locorum pugnare; neque injuriam, & damnum, impedimentaque

taque

taque facere hoc fœderis tempore contra totam terram, & arces eius; uti contra Kyoviam, cum bonis, & pertinentibus ad eam; arcem Caneviam, cum pertinentibus; arcem Ozerkaſſum, cum pertinentibus; arcem Zitomerum, cum pertinentibus; arcem Liubeczum, cum pertinentibus; arcem Homiam, cum pertinentibus, & pagos Vvarovicium, Teleſovicium, Tereniczum, Coſelevaleſum, Murozovicium, Lipinicium, Poleſanum, arcem Turavam, cum pertinentibus, arcem Mozyrum, cum pertinentibus, bonaque Bezychum, Brachiniam, Reczicżam, Horvoliam, Streſſinum, Cziczerskum, Propoiskum, Mohilevum, arcem Mſciſlavam, cum pertinentibus, pagosque Chotloviciæ, arcem Kriczeviam, cum pertinentibus, arcem Dubrounam, cum pertinentibus, bonaque Horoſcium, & Romanova, arcem Orſam, cum pertinentibus,

pagos-

pagosque Lubavicium, Mikulinum, arcem Vitepſcium, pagosque Druſam, Dreczidluck, arcem Surazum, pagosque Suraziæ, Uſuiatum, Oſeriſſezum, arcem Velisium, & arcem Polociam, cum ſuis arcibus, & pagis, arcem Copiam, arcem Kraſnum, arcem Vlam, arcem Turouliam, arcem Dryſſam, arcem Kopcam, & Dziſſnam arcem Koſianam, arcem Sitnam, arcē Neſſzerdum, arcem Sokolum, & ad Polociā pertinentia, arcem Lukoliam, cum pagis, arcem Bielmacoviam, cum pagis, arcem Uſaczam, arcem Liebedkam, & Polocenſes pagos, Noſnicovium, Nieporovicium, Verbilovam, Slobodam, Cubcum, Viaznum, Clinum, Zamoſnum, Iſciū, Nevedrium, & Horodiſczum, Creczetum in Otulovo lacu ſitū, arcem Diviam, cum pagis, arcem Ikaſuam cum pertinentibus. Præterea Magnus Dominus Ioannes Baſilii, Dei gratia, Dominus Ruſſiæ, &

ſiæ, & Magnus Dux non debet, pugnare, nulloque modo impedire Curlandiæ terram totam, arcesq; in terra Livoniæ, arcē Rigam majorem, arcem Rigam minorem, arcem Dalenum, arcēKircholmum, arcemKokenhauſen, arcē Skrovvnam, arcem Linvvardum, arcem Krutſborcum, arcem Iskilum, arcem Radopſum, arcem Dunemunam, arcē Iueſum, tres arces Cremonum, item Turainam, Treidenum, Zegualdum, arcem Zonſelum, arcem Nitovam, arcem Iurenborcum, arcem Narbeium, arcem Roſenbecum, arcē Roſenum, arcem Lemſinum, arcēMoianum, arcem Letoperum, arcē Kieſiam, arcem Orliam, arcem Nievvhenam, arcem Pebalgum, arcem Skuinam, arcem Serbenum, arcem Smiltinum, arcem Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcē Tricatum, arcem Rownam, arcem Sczalendunum, arcem Sczaholbinum, arcem Rezicam, arcem Luzam, ar-

 cem

cem Vlechum, arcem Volodimericium, arcẽ Ilisenum, arcem Plettenbergum, arcem Alistum, arcem Vekerum, arcem Vekeliam, arcem Novogardiam Livonicam, arcem Kerepecium, arcem Goviam, & Curslovum, arcẽ Dergatum, Mukovum, Randehum, Rynholam, Conhotum, Cauletum, Laisum, Borcholmum, Polczeviam, Paidam, Viliam, Iarvasum, Pernaviam antiquam, & Pernaviam novam. Fines autem omnibus arcibus debent esse, ut antiquitus fuerunt. Et hæc omnia firmiter ex utraque parte teneri debent, secundum has nostras constitutionis litteras, nostrumque crucis osculum: & quando hæc crucis osculo confirmabunt, litterasque fœderis vicissim mutabunt, secundum illud, hoc fœdus tenere debent. Legatis autem Magni Domini nostri Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, quos mittet ad Magnum Dominum, & Magnũ Ducem,

Ducem, venire, & redire ad Dominum nostrum, sine ulla retentione, cum omnibus hominibus, & bonis suis, secundum litteras Magni Ducis patentes, liberum erit. Et cum Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ, mittet Legatos suos ad Magnum Dominum, Dei gratia, Dominum Russiæ, & Magnum Ducem; tum Magnus Dominus noster Legatis suis de captivis liberandis plenam Instructionem dare debebit, quanam ratione captivi Magni Domini, & Magni Ducis, qui sunt apud Magnum Dominum nostrum liberari possint. Ad extremum, si acciderit aliqua injuria, vel damnum finitimis hominibus, tum ex utraque parte Palatini, Locum-tenentes, & Præfecti ex arcibus finitimis ad id tempus, de omnibus iniuriis inter se mittere, justitiamque ex utraque parte administrare, malos, & noxios

 puni-

punire debent. Supra his omnibus, nos Magni Domini Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Legati, Dux Ianusius Nicolai Coributovicz Zbarascius, Palatinus Braslaviensis, Capitaneus Krzemenecensis, & Pinscensis; Albertus Radivilius, Marschalcus curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneus Covvnensis, & Michaël Haraburda Notarius, cum Magni Domini Ioannis Basilii, Dei gratia Domini Russiæ, & Magni Ducis Legatis, aulico & Præfecto Casinense, Duce Demetrio Petri Ieleczki, aulico & Præfecto Coselnense, Romano Basilii Olpherio; Notario Mikita Bassenka, Nicephori filio Veressczahina; Vicenotario Zacharia Suiazevio, de pacis constitutione conclusionem fecimus, litterasque constitutionis conscripsimus, & sigillis nostris munivimus. Præterea & manu sua Michaël Haraburda Secretarius

tarius subscripsit; litteras etiam vicissim inter nos mutavimus, crucisque osculo confirmavimus; crucemque supra his osculati sumus, quod præter has constitutionis litteras nostras, inter Magnum Dominum Stephanum, Dei gratia, Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Lituaniæ, & Magnum Dominum Ioannem Basilii, Dei gratia, Dominum Russiæ, & Magnum Ducem, ex utraque parte nihil aliter fieri debet. Hancque pacis constitutionem conclusimus, & crucis osculo confirmavimus, in præsentia, & coram Legato Pont. Romani Gregorii XIII. Reverendo Antonio Possevino. Scriptum in Zapolscii Iamo, anno à condito mundo septem millesimo nonagesimo, mense Ianuario. A nativitate vero Christi Salvatoris nostri M.D.LXXXII.

Hæ litteræ ſubſcriptæ ſunt manu Michaëlis Haraburdæ, Secretarii Magni Domini Stephani, Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, ita videlicet: MICHAËL HARABVRDA *has conſtitutionis litteras manu ſua ſubſcripſit.*

In coniunctis vero foliis, notatum ex alia parte, NOTARIVS MICHAËL HARABVRDA.

Litte-

Litteræ MICHAËLIS FOEDOROWITZ, *Magni Moſcoviæ Ducis, ad Potentiſſ. D. D.* ORDINES GENERALES FOEDERATI BELGI; *& Illuſtriſſ.* MAVRITIVM, ARAVSIÆ PRINCIPEM: *In quibus fœdus cum ijs confirmat.*

I.

MICHAËL FOEDOROWITZ, *Dei gratia, Magnus Dominus, Imperator, magnuſque Dux totius Ruſſiæ, Autocrator in Volodimur, Moſko, & Novogardia, Imperator in Caſan, Aſtracan, Sibirien, Dominus in Pleſco, Magnus Dux Smolenski, Tverskoe, Icegoerskoe, Permiskoe, VVatskoe, Bolgaerskoe, magnus item dominus & dux Regionum inferiorum, Thermigooskoe, Reſaenskoe, Roſtooffskoe, Iereſlaefskoe, Bielooſeerskoe, Lijflantskoe, Oudoerskoe, Obdoerskoe, Kondienskoe, &c. Imperator & dominus*

 Ivers-

Iverskiæ, Kartalienskiæ, Groesienskiæ, & Kabardienskiæ & multarum item reliquarum Regionum Dominus & Imperator:

FOEDERATI BELGII, HOLLANDIÆQVE SVPREMIS RECTORIBVS.

SIGNIFICAMVS vobis, habere nos gratias immortales S. S. Trinitati, Deumque Opt. Max. laudare, Nos Michaëlem Fœdorowitz, suffragiis & applausu omnium populorum, totiusque Russiæ consensu, cognatione item superiorum maximorum, celeberrimorumq; dominorum, Imperatorum, magnorumque ducum Russiæ, maiorum nostrorum, in magnum dominum, Imperatorem, magnumque ducem & Autocratora totius Russiæ esse electum.

Nos magnus dominus, Imperator, & magnus Dux, Michaël Fœdo-

Fœdorovvitz, omnium Russorum Imperator misimus ad charissimum fratrem nostrum, magnum dominum Matthiam, Romanorum Imperatorem, Legatum & Oratorem nostrum Stephanum Ousackova, & Secretarium Cemonye Saborofskou, ut significarent florentissimum Imperii nostri statum, & iniquitatem Sigismundi Poloniæ Regis, consiliariorumque eius: dedimus item litteras nostras ad vos, & Principem Mauritium; offerentes vobis duraturum amicitiæ & societatis nostræ fœdus, in magno celeberrimoque Russiæ ducatu, & florentissimo imperio nostro, ad gloriæ nostræ augmentum, & Poloniæ Suetiæque Regum, hostium nostrorum, magnum decrementum: præterea etiam, ut hoc modo profluxum innocentis Christiani sanguinis, tandem aliquando sisteremus. Oratores autem illi nostri ad nos, expedita apud fratrem nostrum

& magnum Romanorum Imperatorem Matthiam, legatione reversi sunt, tradentes nobis Fœderati Belgii Ordinum, & Principis Mauritii litteras pariter & munera, talia ac tanta, qualia in Regionibus vestris tunc temporis reperiri potuere. Litteræ autem vestræ, ad Imperatoriam maiestatem nostram datæ, ac Oratores nostri Stephanus, & Cemoye significarunt nobis, Magno Duci, in memoriam vos revocasse vetus amicitiæ & societatis fœdus, quod cum superioribus Magnis Dominis, Russorum Imperatoribus, majoribus nostris, quondam iniistis: quorum beneficio, & singulari indulgentia, mercatores vestri & cives tutissimo, nullo obstante, aut impediente, absque ulla remora, negotia apud nos sua expediunt, & mercaturam faciunt, *****,

Vos Oratorum nostrorum, cum à Romanorum Imperatore reduces

ces essent, adventum summopere flagitastis, regiones & merces vestras spectandi caussa: Oratores autem nostri Stephanus Ousacoeff, & Secretarius Cemoye Seborofskoe precibus vestris morem gessere; vosque illos, singulari cum humanitate excepistis, Imperatoriam majestatem magna cum gloria celebrastis, legatosque, nostro nomine, summo honore affecistis; discedentibus instructissimam navim præbuistis, cumque iis pariter munera vestra & dona, qualia apud vos invenire tunc erat, ad Imperatoriam maiestatem nostram transmisistis. Animum insuper propensum deinceps benivolumque erga Imperatoriam Maiestatem nostram futurum vobis nunciastis. Suppetias etiam florentissimo invictissimoque imperio nostro, adversus vim & incursiones hostium, necessitate id exigente, toties ferre vos velle prædicastis, quoties Legati & oratores

tores noſtri, ea de cauſa ad vos acceſſuri eſſent.

Perſpeximus ſingularē omnium veſtrorum in Rempublicam noſtram propenſionem; & præclara illa ſtudia veſtra; quæ omnia in hunc finem tendunt, ut Mercatores civesque veſtri, in omnibus Imperii noſtri ditionibus, negotia exercere ſua & libere, ultro citroque navigare & comeare poſſint.

Nos autem Magnus Dominus Imperator, & Magnus Dux Michaël Fœdorovvitz, Ruſſorum omnium Autocrator, litteras veſtras legimus, relegimus, & munera veſtra ſerena fronte manuque excepimus. Laudamus itaque Principem Mauritium, & vos, unitæ Belgicæ Rectores, petere vos confirmatum fœdus noſtrum, & ſocietatem, favere vos nobis, & opem ferre velle, adverſus conjuratos Imperii & ſalutis noſtræ hoſtes. Quamobrem vos gratia noſtra & benivolentia non indignos

gnos

gnos iudicavimus, amico in vos, in Rempublicam veſtram, in ſubditos & cives veſtros, adfectu deinceps & in perpetuum futuri. Omnes Mercatores veſtros, cunctoſque eos, qui ad curanda negotia ſua ad Regiones noſtras acceſſuri ſunt, in clientelam & fidem noſtram ſuſcipiemus; talemque iis benivolentiam exhibebimus, quali nullo unquam tempore, à Maioribus noſtris, Magnis Dominis & Imperatoribus, adfecti ſunt. Poterunt itaque nunc & deinceps, ſubditi, cives, & mercatores veſtri, tuto atque impune, abſque ullo obſtaculo, Regiones noſtras petere, mercaturam cum ſubditis noſtris exercere, merces inferre, & efferre, prout commodo ſuo expedire ipſi iudicabunt.

Iam vero, Nos Magnus Dux miſimus ad fratrem noſtrum, Magnum Dominum Matthiam, Romanorum Imperatorem, ad expediendа Imperatoriæ Majeſtatis noſtræ

noſtræ

noſtræ negotia, Chriſtianæ Reipublicæ bono, & Imperio noſtro gloriæ futura, Interpretem noſtrum Iohannem ThomaſzHelm, una cum Imperatoriis noſtris litteris; mandavimuſque ut quam maximis itineribus poſſent, ad Fratrem noſtrum Matthiam, Romanorum Imperatorem contenderet: Quod ſi autem forte fortuna per Imperii veſtri ditiones tranſire illi ſit neceſſe, terra marique, huc & illuc redire, qua eſtis humanitate, patiemini, victumque & cætera omnia officia præſtare non dedignabimini; quod ſi feceritis (facturos autem confido) experiemini gratiæ, & benivolentiæ noſtræ ſingulare redhoſtimentum: ac in omnes Imperii veſtri cives, quotquot Regiones noſtras ſunt viſuri, paria omnia & maiora etiam conferemus. Mittite itaque, Deo fortunante, ſub initium anni ſequentis, naves veſtras ad civitatem noſtram Archangelum, eas-

easque tormentis bellicis, pulvere Empyrio, & globulis plumbeis probe affatimque inſtruite; nos autem, aut pecuniam paratam è fiſco perſolvemus, aut merces noſtras, paris pretii, rependemus.

Dabam in Aula noſtra Imperatoria, quæ eſt in Regia civitate Moſcua, Anno à condito mundo 7122, xxx. die Auguſti.

II.

MAGNVS *Dux Moſcoviæ* MICHAËL FOEDOROVVITZ, D. D. MAVRITIO, *Principi Aranſiæ.*

OMNIPOTENTEM Deum, in nomine individuæ Trinitatis, creatorem & conditorem omnium rerum (qui homini vitam infundit, eumque amat: qui divina ſua clementia ſceptrum noſtrum confirmat; qui ſalutem, incolumitatem, & tranquillitatem

tem Magni Russiæ Imperii, magna cum aliarum ditionum accessione, tuetur & conservat in perpetuum) laudat celebratque Magnus Dominus, Imperator, & Magnus Dux Michaël Fœdorowitz, omnium Russorum Autocrator, Vladimerkoe, &c. Imperator in Casan, &c. Dominus & Magnus Dux in Novogardia, &c. Mauritio, Dei gratia, Principi Arausiæ, Comiti de Nassau, Gubernatori Hollandiæ, Brabantiæ, Zelandiæ, Frisiæ, Geldriæ, Baroni in Breda & Catzenellebogen. Non ignoras, olim, ante annos complures, Magnum Russiæ Imperium obtinuisse Magnos Duces, à Cæsare Augusto, totius orbis terrarum Monarcha, oriundos, prodiisse item hinc Magnum Ducem Rourika, & Magnum Ducem Vladimera, qui S. S. Baptismo omnes Russiæ populos imbuit. Nec te etiam fugit Magnum Dominum, semper laudatæ Memoriæ, Imperatorem & Ma-

Magnum Ducem, Iuan Vasiliovvitz, filiumque eius, Magnum Dominum, augustæ memoriæ patruum nostrum, Theodorum Iuanouvvitz, totius Russiæ Autocratora, Deo ita procurante, naturæ suæ & fato concessisse, nullo interim post se tanti Imperii hærede relicto. Designatur itaque suffragiis omnium gentium & populorum, Imperator & Magnus Dux Borysius Fœdorovvitz: quo imperante, opera Satanæ, & pessimo quorundam conatu, instigantibus ad id Poloniæ Lituaniæque Rege Sigismundo, & consiliariis eius, iacta per universam Moscoviam infelicis discordiæ & seditionis semina. Factum enim est interea, ut quidam conclamatæ spei & rei Monachus, cui nomen Grieska Otrepia, ob enormia aliquot sua facinora, meritas pœnas exhorrescens, relicta Moscovia, in Lithvvaniam aufugeret: ubi eo audaciæ & impudentiæ devenit,

 ut,

ut, ementito nomine, ſe Tzerrevvitz appellaret; gloriatus apud omnes, eſſe ſe filium & heredem Magni Ducis Iuan Vaſiliovvitz, omnium Ruſſorum Autocratoris, cum genuinus eius filius fuerit Tzerrevvitz Demetrius, qui Ouglitzæ ante annos decem ſupremum diem ſuum & cum eo mortalitatem expleverat. Attamen ope diaboli, & Sigiſmundi Poloniæ Regis tantum eſt effectum, ut Monachus hic Regiam Civitatem Moſcuam intraret; & tandem, variis molitionibus ac fraudibus, ad Imperatoriam ſedem evectus, Magnus Moſcoviæ dux ſalutatus ſit. Indigne id admodum tulere & Regni Proceres & cives, ignominioſum rati, hominis tam abiecti imperio ſubeſſe. Itaque in civitate Moſcua Magnates omnes convenerunt, &, re penitius expenſa, pervicacem Monachum extremo mortis ſupplicio affecerunt. In huius locum mox deligunt Dominum

minum & Magnum ducem Vaſſilie Iuanovvitz Tſoeskoe, è ſtirpe dominorum & ducum à Soeſdael prognatum. Ab eo tempore Sigiſmundus Rex, rupta pace, & violato ſolemni iuramento ac fœdere inter nos religioſe ſancito, non niſi extremam perniciem, & ruinam Moſcovitici Imperii intendit. Mittit in hunc finem quemdam, natione Iudęum, qui ſemetipſum Demetrium Tzerrovvitz vocabat; quaſi ille, Moſcua capta, aufugiſſet, & ad iſtum diem uſque, apud Polonos ſupervixiſſet. Militem itaque, ex mandato Poloniæ Regis, per univerſam Lithvvaniam & Poloniam conſcribit, bellum vicinis & circumiacentibus regionibus infert, copioſum ſanguinem innocentium profundit, ipſam Moſcuam, caput & metropolim Imperii, vi armiſque adgreditur. Interea temporis Sigiſmundus Rex, exuta omni & quaſi ſopita priſtini fœderis memoria,

Smolensko civitatem occupat, cumque proditoribus Moſcovitici Imperii, Michaële Gebevveſina Solticovas, & ſociis eius, qui Imperatorem Vaſili non nefarie minus, quam ſceleſte deſeruerunt, & poſtea ad Sigiſmudum Regem profugerunt, cum iis, inquam, agit; qui relicta patria, miſſis Moſcuam ad omnium ordinum & ætatum homines litteris, ſignificant, ſe pacis ſalutisque publicæ amatores, chriſtiano quodam zelo incenſos in Moſcoviticam ditionem adveniſſe, publicæ tranquilitatis ſtabiliendæ, & ſiſtendi tot innocentium mortalium ſanguinis cauſſa; ſucceſſurum Optimum Principem Vladiſlavum, Regis Poloniæ filium; illum Græcæ Religionis leges, ritus, fidemque inviolatam ſervaturum, illum nec formam Reipublicæ, nec mores, conſuetudinesque civiles mutaturum. Neceſſum autem eſſe, ut Vaſili, promovendæ publicæ pacis

cis gratia, depoſito regali faſtigio, omne imperium in Vladiſlaum transferat. Nec mora; rata utrinque omnia & à ſupremo militiæ Præfecto, Stencelavo Solikoofsko ſingula hæc, juramento interpoſito, ſunt confirmata. Non perſtitit tamen in propoſito Rex Sigiſmundus; qui filium ſuum, relicta Smolenſeo, ad Moſcoviticum Imperium capeſſendum dimittere detrectavit. Verum tamen, illo imperante, magna Polonorum Lithvvanorumque copia, una cum nefario Michaële of Solticof Solticovas, fraudulenter Moſcuā eſt ingreſſa: avectus tunc, contra initum fœdus, ad Poloniæ Regem Sigiſmundum Imperator Vaſili; incenſa etiam Moſcua, violata & ſpoliata templa ac monaſteria, fugatus ſanctiſſimus Ermogena, totius Moſcuæ & Ruſſiæ Patriarcha, multa hominum millia, velut piaculares victimæ, mactata; & ut verbo abſolvam edita ibi miſerri-

 ma

ma omnium rerum ſtrages, tota-que Moſcua in poteſtatem Polonorum eſt redacta. Primates autem Moſcovitici Imperii, perſpecta Sigiſmundi Regis ſingulari iniquitate & perfidia, arma capeſſunt, prope Moſcuam caſtra metantur, Præfectum militiæ Karolum Kotkovvitz univerſo cum exercitu, cædunt; adeo ut à ſpurciſſima Polonorum militum colluvie tota Regio veluti purgaretur, & victus cæteraque ad vitam ſuſtentandam neceſſaria difficulter admodum in Moſcoviam deferrentur. Itaque in Magnum Ducē Volodimerskoe, Moskoofskoe, & Novogoroskoe, in Imperiis, item Caſan, Aſtracan, Sibirien, rebus adhuc tranquillis, voluntate divina, cognatione, qua Magnos Ruſſiæ Duces contingo, benedictione Magnæ Matris noſtræ Inokomanſie Ivanowenie, & ſuffragio omnium populorum, gentium, civitatum, aulicorum, mercatorum, nobi-

nobilium, magnatum, civium & ſubditorum, ego Michaël Fœdorowitz, dominus, Imperator, & Magnus Dux, omniumque Ruſſorum Autocrator deſignatus ſum. Succedo itaque in locum laudatæ & celebratæ memoriæ Imperatorum, Magni Ducis, Iuan Vaſiliowitz, Ruſſorum Autocratoris, & filii eius, Imperatoris & Magni Ducis Fœder Ivanowitz, Ruſſorum Autocratoris; & matris eius, magnæ Ducis Anaſtaci Romanoweine Ioriva, nepotisque eius, Fœder Mikitevitſo Romanova Iovesbeſina, & Patris noſtri.

Nos, Magnus Dux Ruſſici Imperii, miſimus ad omnes Chriſtianos Principes, oratores noſtros, ſcelera, perfidiam, & iniquitatem Sigiſmundi Poloniæ Regis, contra nos & omnes Imperii noſtri ſubditos exercitam, ubique gentium & locorum propalaturos: Illum, ſcilicet, contra ius gentium & belli, exſecrabili quadam & non

non ferenda temeritate, confirmatum fœdus rupiſſe, & iuramentum violaſſe cuius ſacroſanctam & religioſam apud omnes Chriſtianos,præſertim Reges,obſervationem eſſe oportet. Atque hæc propterea ad exteros Chriſtiani orbis Principes referenda iudicavi, ut cauſæ noſtræ æquitatem iis probarem,& de veritate illis conſtaret, quo recte riteque, nullo partium ſtudio occœcati,de rebus inter nos geſtis poſſint iudicare.

Ad Magnum Dominum, dilectiſſimum fratrem noſtrum, Matthiam Romanorum Imperatorem,miſimus Oratores noſtros, Stephanum Michalowitz Ouſacova,& Secretarium noſtrum Cemoye Saborofkoe; quibus in mandatis dedimus, ut optimum Imperii noſtri, optatiſſimumque ſtatum, ac inſignitam Sigiſmundi Regis perfidiam exponerent.Exaravimus pariter amiciſſimas litteras

teras noſtras ad Illuſtriſſ. Excel. veſtram; quibus perſpicue & breviter ea omnia deſcripſimus, quæ ad magnitudinem & felicitatem imperii noſtri, ac iniquitatem Sigiſmundi Regis accuratius cognoſcendam pertinere exiſtimavimus. Legat Veſtra magnitudo noſtras litteras, ex quibus facile, ni fallor,intelliget, quid de Sigiſmundo Rege, & nefariis eius in florentiſſimamRempublicam noſtram molitionibus ſit cenſendum. Nuſquam, hercules, Chriſtianarum gentium perpetrata quis ea inveniet, quæ ille ad labefactandum imperium noſtrum excogitavit. Tu autem ſuppetias adverſum hoſtes; arma etiam & merces, cæteraque ad bellum & vitam ſuſtentandam neceſſaria,liberaliter nobis,& benivole obtuliſti. Prædicavimus & laudavimus veſtram in nos ſingularem humanitatem:quo autem ego, & quam prolixo in vos ac Rempublicam

vestram sim animo, ut probe intelligas, mercatores & cives vestri, quotquot additiones Imperio nostro subiectas, accesserint, & ad mercaturam aliarum rerum fuerint profecti, prælustria capient ab animo meo experimenta.

Nos quoque, pro præstitis tot tantisque beneficiis, suppetias ac qualemcumque opem nostram, necessitate eam exigente, una cum amore ac favore nostro vobis libentissime offerimus. Mercatoribus item vestris potestatem & facultatem concedimus, Regiones nostras intrandi, merces inferendi, vendendi, emendi, omniaque ea faciendi, quæ ex re sua & commodo futura existimabunt.

Legatis autem nostris, Stephano Michalovvitz Ousckoef, & Secretario Cemoye Saborofskoe, facias eundi redeundique per ditiones tuas facultatem, victu insuper, necessariisque omnibus benivole suppeditatis: quod si curaveris,

faxo ego ut intelligas, te mihi nec ingrato, nec immemori benificiorum tuorum illud præstitisse. Omnibus enim, quotquot mercatus aut alterius rei causa, ad nos huc accesserint, pervium & securum iter per omnes Imperii nostri Regiones futurum esse, sancte & relligiose pollicemur.

Scribebam in aula nostra, quæ est in Regia civitate Moscua: anno à creato mundo 7121. ab imperio nostro I. Mense Iunio.

Superscriptio hæc erat.

MAVRITIO, *Dei gratia, Principi Arausiæ, Comiti Nassaviæ, Baroni in Breda & Catzenellebogen, totius inferioris Belgii, Hollandiæ, Brabantiæ, Zelandiæ, Frisiæ, Gubernatori.*

Sigilli circulo inscripta erat media pars tituli Imperatoris Russiæ.

FINIS.

DE IURE MAGNI MOSCOVIÆ DUCIS, In LIVONIAM EPISTOLA.

OMNES *nos qui Provinciam hanc incolimus Sacratissimæ Majestati Cæsareæ, Domino nostro Clementissimo, ea qua decet reverentia, summa animi demissione gratias agimus, quod pro paterno animo, quo erga totam Rempublicam Christianã affecta est, & ut dilaceratæ & afflictæ regionis huius, quæ longo tempore ab incursione barbararũ gentium propugnaculi instar fuit, commodis consuleretur, Legatos suos ad Magnum Moscoviæ Ducem ablegarit. Pro qua pater-*

paterna erga nos voluntate & beneficio, vitam & fortunas nostras, quandocunque opus fuerit, profundere parati sumus: Deum interea precantes, qui solus Imperia stabilit & transfert, ut hoc salutare opus, cuius fundamenta nunc iacta sunt, ad optatum finem perducat. Quod vero ad ius illud, quod Moscus in hanc sibi provinciam vendicat, attinet, ut verum fateamur, cum stupore, & admiratione summa ea intelleximus. Non solum enim ex omnibus veteribus, & fide dignis historiis certissimum est, sed ipsa quoque experientia & status harum regionum hæc omnia fabulosa esse, & nescio unde conficta, abunde testantur. Ex omnibus enim monumentis, quocunque sane nomine appellentur, quæ tamen non pauca apud nos extant, ne vestigium quidẽ minimum apparet, imo ne coniectura quidem ulla haberi potest, ea quæ Moscus de iis populis, qui huic regioni aliquando præfuerint, & quod ad maiores suos, iure

re quopiam pertinuerit, profert, veritatis fundamento niti.

Qua enim ratione hæc ipsa provincia industria mercatorum, ope navigationis primum aperta sit: quo deinceps modo incolæ Ethnicis superstitionibus, & cultibus idololatricis dediti, à fratribus ordinis Cruciferorum, qui & socios suos, in Prussia eundem ordinem profitentes, in auxilium vocarunt, ad fidem Christianam conversi, & non absquè multo labore eo traducti sint, non ignotum est: cum eo tempore Livones, jurisdictionis, religionis, morum, linguæ denique Moscoviticæ, ne minimam quidem notitiam haberent: quibus non solum cum hisce, sed ne aliis quidem gentibus, quicquam commune fuit: Miseram enim, inopem, barbaram, atque Ethnicam vitam, in sylvarum latebris, cum beluis beluarum instar degentes, neque Dei, neque magistratus alicuius, cognitionem ullam assecuti sunt. Hoc solum modo ipsis peculiare fuit, ut qui

qui unius essent familiæ & societatis, seniores suos quos habebant præ aliis revererētur, quos dein[illegible]ut major esset ipsorum auctoritas [illegible]gum nomine appell[illegible]nt, atque iis q[illegible]i-vis ultra cen[illegible] numerum [illegible]ū familia excrevissen[illegible]morē in omnibus gesserunt, serviti[illegible]s sua more rustico & barbaro præstiterunt. Eo ipso tempore Moscovitæ, ut ex historiis patet, religioni Græcæ, quæ est ad solem Orientē, & Ceremoniis Ecclesiasticis iam fuere dediti, quas in omnes Provincias Imperio suo subiectas propagabant, suisque eam ad rē characteribus utebantur. De quibus omnibus, qui loca hæc inter Ruthenos, Lithuanos, Samogitas, Prussos, & mare Balthicū, in magna barbarie incolebant, ne auditione quidem quicquā acceperant. Accedit hoc quoque, quod nullo unquam tempore, neque in terræ visceribus, neque aliis locis, minima antiquitatis, aut literarum Ruthenicarum monumenta reperta sint: quod profecto fieri non potuisset, si Mos-

ſi Moſcovitæ, Rutheni aut aliæ gentes, quæ rebus hiſce utuntur, Imperiam i[illegible]s, quas diximus, obtinuiſſe; [illegible]uin vel in religione & cultu di[illegible]o, vel et[illegible]am [illegible]ibus, conſuetudinibus, mori[illegible] l[illegible]ua, aut literis, veſtigia aliq[illegible] remanſiſſent. Hoc quidem non negamus, inter gentes haſce Livonicas, permultas ſane, & eas quidem diverſas fuiſſe, linguas, uti & hoc ipſo tempore eadem eſt ratio. Eæ tamen omnes, nec cum Moſcovitica, nec cum aliarum nationum linguis, quicquam affinitatis habent. Quod vero Moſcus prætendit, ſibi & maioribus ſuis, penſionem ſeu tributum ex hac tota provincia numerari ſolitum, eadem firmitate, uti præmiſſa nititur.

Sub initium huius funeſti belli, Moſcus ut tyrrannidem, & dominandi cupiditatem prætextu aliquo excuſaret, inter alia poſtulata, tributi quoque quod ex ditione antiſtitis Dorpatenſis ſibi deberetur, cuius tamen ipſe neque definitionem afferre,

neque

neque certi aliquid affirmare potuit, mentionem fecit, ſed nemo hominum inventus eſt, qui ullo tempore Moſco eiuſmodi tributum perſolutum fuiſſe, vel meminiſſet, vel aliunde intellexiſſet. Cum itaque is totum hoc negotium, ad ordinis Livonici magiſtrum reiiceret, utque hac de re ex Dorpatenſibus cognoſceret, iuberet, & tributum urgeret, quod ſe non remiſſurum dicebat, etiamſi unico ſaltem capillo æſtimari poſſet: Tandem in Dorpatenſium annalibus inventum eſt, ante hominum memoriam, cum ditio Pleſcovienſis, nihil aliud quam ſylvas & luſtra ferarum haberet, ruſticos ex Dorpatenſium diſtricta, Neuhuſiano, cum conſenſu vicinorum Ruthenorum, alvearia in ſylvis habuiſſe, & à ſingulis quotannis ſex ſolidos Livonicos præfectis ipſorum perſolviſſe. Cum vero ſylvæ à Ruthenis excinderentur, & pagi extruerentur, penſio quoque iſta, una cum ipſis arboribus exciſis, ceſſavit. Hi itaque ſex ſolidi neque unquam à

Ruthe-

Ruthenis petiti, neque à Livonibus persoluti fuerunt. Hic enim tyrannus, qui nunc rerum potitur, id quod neque à patre, avo, ut ullis antecessoribus factum esse certum est, primus sibi hoc excogitavit, parum de eo, jure an injuria id fiat, sollicitus, Deus autem, qui res arcanas perspicit, & cui tyrannis eiusmodi, & dominandi immoderata cupiditas minime probatur, hujus injuriæ suo tempore vindex erit: & qui sanæ mentis sunt homines, hinc facile deprehendent, hæc omnia in eum tendere finem, ut hoc conficto & temerario prætextu Imperium suum dilatet: & postquam hanc provinciam sub imperium suum redegerit, transmaritimas quoque regiones adoriatur & invadat. Hæc quæ de causa belli Livonici habui, tibi communicare volui. Datæ die 22. Maii, Anno à restituta salute 1576.

FINIS.

APPENDIX

Ex MICHALONE LITVANO *de Moribus Tartarorum, Lituanorum, & Moscorum.*

TAMETSI Tartari, barbari & inopes habeantur à nobis, gloriantur tamen continentia vitæ, & antiquitate gentis suæ Scythicæ, asseverantes eam semen esse Abrahæ, & nemini servivisse unquam, licet vexatam interdum ab Alexandro, Dario, Cyro, Xerxe, aliisque Regibus & populis potentioribus: & varias nunc divisam in *Ordas*, id est, nationes. Siquidem ultra vicinos nobis Precopenses, complicesque eorum Belhorodenses, & Dobricenses Moldaviæ finium accolas. Ordæ sunt potentes, Precopensibus infensæ, Orientem versus. Alia Nahai, alia Chastorakani, alia ultra amnem Tanaim, qui Volha appellatur, Zavvolsca, Cæsari Bati

Ungariæ vaſtatoris patria, Moſchorum olim & omnium Ruthenorum dominatrix, Nahaienſibus nunc adhærens, alia Kozanij, alia Kazaczka, item Buchar, Samarchan, & aliæ dicuntur plures, XII. Imperatoribus diſpartitæ, ut promiſerat Dominus progenitorem eorum Iſmaëlem Geneſ. 17. duodecim Duces generaturũ, & evecturum in magnam gentem. Ex omnium autem nationũ Tartaris ſoli tenuiores, ſed regionibus noſtris citimini Precopenſes, infeſti ſunt nobis, cũ ignavia freti noſtra tum vicinitate locorumq; opportunitate receptaculi ſui. Habent vero Precopenſes receptaculum, ſuapte natura munitum. Lacus enim duo paluſtres, quorum alter Meotis dicitur ex mari in continentẽ ad circiter triginta milliaria, in longum porrecti, & ſeorſum tantundem pene in initiis & progreſſu ſuo diſtantes: finibus vero ad invicẽ reflexi, & anguſto quodam

dam interſtitio ſicco cohibiti quin congrederentur, deſinentes: iunguntur ibi foſſa & vallo altius exaggerato, complectente portam, quæ unica eſt ingrediendi provinciam illam per aridum. Unde & Caſtellum ad portam illam ſitum, & tota ſinu illo incluſa peninſula, appellatur à nobis Prekop, cui Tauricæ alias nomen fuiſſe fertur: Incolatus vero & Imperium Græcorum Trapezuntinorum, ut hucuſque retinent Græci ſuam & ibi linguam Græcam & religionem. Adiacet autem peninſula ea ipſa mari Pontico, quod illa ex parte pontus Euxinus dicitur, & quamvis munita ſit ſitu, non adeo tamen illis ſuis, nec lacubus amplis, nec foſſa nec vallo arduis, neque Caſtello firmo, ut arceretur à tranſitu exercitus paulo inſtructior. Et pervenitur ad portam Tauricæ unicam illam ab arcibus ultimis Lituaniæ Czerkaſi & Braczlavv, diebus ſex, gra-

minosis semper & planissimis ubique campis, non monte interpolatis usquam, non sylva, non palude, nec amne transmissu difficili, præter Borysthenem. Sic enim ipsa Taurica citra Alpes & maritima, quæ montosa passim, habet & sylvosa, & quæ nunc ab Aboriginibus Græcis inhabitantur: alias vero, tota est campestris, Tartaris illic incolatum præstans, & ubique victui mortalium commoda & facilis, facilis admodum Cerere, Libero, carne, & sale. Siquidem sal ibi in lacunis, quibusdam aquis in se, ad instar glaciei, à calore solis concretis nascitur, à solsticio æstivali copiosus & pellucidus, nonnullibi ut crystallus. Et frumentum omne, ac uvam vini generat ibi copiose tellus, semel subacta, & fronde occata utcunque. Pecora item & iumenta hyeme quoque in pascuis, & sub dio semper fovet læta, quæ etiam fatigis exinanita macilenta & strigosa,

sa, postquam abijciuntur, ibi in campo repinguescunt, herba floccida, calcitratu ex nivibus quęsita, haud infelicius quam melioribus pabulis & sub tecto apud nos. Quoniam & cælum ibi est aliquanto clementius, & terra ubi cænosa ibi salsa, & herbæ genus sapidius quoddam, semper virens, & mirum in modum iumenta vegetans, quod appellatur Tipecz. Unde tantam olim frequentiam incolarum fuisse ibi memoratur, quod singulæ quædam illic ex urbibus Græcorum, millena habuerint templa, & clero interim insolenti adeo, quod non nisi equites ingrederentur sanctuaria antistites & Archimandritæ eorum. Atque nunc etiam urbes ibi nonnullæ quamvis pessundatæ, amplitudine tamen ambituum suorum & ruinarum, superbæ olim fuisse apparent, & præsertim quæ à nobis Solhoth, à Moscis Krym, à Græcis Theodosia appel-

labatur quondam, & metropolis vetusta Korſſunij, quæ genti Ruthenorum princeps dedit baptiſma & nomen Chriſtianum, poſtea vero prædam gentibus noſtris, exciſa ab eis. Unde Kiovvia noſtra in templorum ſuorum lithoſtratis, aſarotis, & incruſtamentis, retinet hucuſque certa prædæ illius inſignia, è quibus & Gneſnenſi Baſilicæ valvam largita eſt. Et illa ipſa Korſunij tractata ſic à noſtris, dediſſe fertur jactura ſua neceſſitatem Tauricenſibus Chriſtianis, luxui & ignaviæ deditis, recipiendi in ſuppetias ad feudalem incolatum, reprimendis gentibus noſtris, manum Tartarorum ex Orda Zavvolska adſcitam. Et ſenſim deinde invaleſcens ibi illa Tartarorum vis, ad iuſtumque populi examen propagata, protulerit ſibi in Principem Temirkuthla quendam ſanguinis ſui, appellato eo Cæſare. At progenitores S. Mtis Veſtræ perdomitis

mitis Cæſarianis illis, iniquis Græcorum Vaſallis, dabant eis in Cæſapes, ſubditos ſuos hinc ex Lituania Tartaros. Ultimus vero ex Lituania Cæſarum Aczkirei, hic apud Troki natus, & hinc à divo Withovvdo ad Imperium illud miſſus, genuit imperans ibi in Taurica filium Menglikirei. Menglikirei vero modernum Cæſarem Sapkirei & fratres eius natu & Imperio priores, Machmethkirei, Sadetkirei & Chaskirei. Sic enim nobili recepta hinc progenitoris ſui nomenclatura, gaudet nunc omnis ſequens eum in faſcibus illis poſteritas. Hæc igitur eſt Kireorum ſtirps, dextra forti progenitorum S. Mtis Veſtræ ibi plantata, quæ nunc referendo gratiam provectionis ſuæ, iugefaceſſit, nobis negotium. Atque vigente ſic Taurica & populo & Imperio jam advenarum: urbes tamen eius Mancup, Caffa, Kercze, Kozlevv, & aliæ maritimæ, ſer-

vaverant ſe immunes ab illis, donec Turcica manu, opibus Conſtantinopolitanis exaucta, caperentur ab annis hinc circiter ſeptuaginta. Et illinc miſſi ſub jugum Turcæ, pendunt ei cenſum, à capitibus ſuis ſinguli illic Aboriginum Græcorum ſuperſtites. Qui tametſi & nunc agricolæ, videlicet vinitores & paſtores, non inopes ſint, imo etiam non ſine argentea ſuppellectili plerique, utpote in tranquillitate & juſtitia publica, rationabiliore Ethnicorum adminiſtratu viventes, minus tamen iucundam agunt ibi vitam, Quippe, qui nullo honore digni, imo nullius omnino reputationis habentur à potitoribus rerũ Machometicis, ac omni illorum nedum commercio, ſed & intuitu non torvo dedignantur, angarianturque laboribus, dominicis præſertim, ac etiam Paſchalibus diebus, ipſimet argenteæ ſuppellectilis domini. Nequaquam

enim retinet authoritatem ibi Chriſtianus, nec in ſervum nec in filium paulo proterviorem, qui ſcilicet Magiſtratui ſe præſentandum duxerit ſemel. Atque etiam ipſi patrifamilias mutandus eſt ſtatus, ſi defertur præſumpſiſſe de religione ipſorum quicquam verbo, aut ſaltem digito uno, & minus etiam ſerio protenſo.

FINIS.

INDEX

Rerum præcipuarum, quæ continentur

In

Parte CHOROGRAPHICA.

Dvvi-

In parte POLITICA.

De ie-

INDEX.

In parte HISTORICA.

FINIS.

Hist.
Russiae
I Topogr.
p. 10